



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Capvt XXVI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](#)

iniusto malo. Effet autem iniustum malum; Si quis predestinaretur ad damnationem circa culpam suam, ut ex August. ostensum est. Ergo Deus qui est infinite bonus, maxime abhorret a tali predestinatione. 7. Si ergo absolute queratas, posset ne Deus aliquem absolute creare, ut pereat, dicendum est, non posse quia repugnat ipsius infinita bonitati, & iustitia, tametsi non repugnat omnipotentiæ. Potest hoc illustrari simili exemplo. Nam si quæstio sit, an Deus hunc mundum quem decreuit conseruare, possit hoc momento destruere & alium producere? Respondeo non posse. At non repugnat ipsius omnipotentiæ. Quid refert? satis est repugnare immutabili decreto voluntatis. Cum Beccano sentit Augustinus l. 1. Rerad. c. 9. Omnis autem pena si iusta est, peccati pena est; & supplicium nominatur.

QVÆSTIO III.

Quæ pœna Meledictorum?

¶. I. Ignis æternus, qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Quædā exemplaria habent apud Fran-

ciscum Lucam. ἡ οὐρανὸς ὁ μετέπει τῷ διάβολῳ, ὃ παραίτη πατέρας μου διαβόλος &c. Diabolus Syrus vocatur ΛΑΖΑΡΟΣ Lazelkarza, criminatorem. Ad contumeliam & desperationem hoc facit, quod infelix inimico tradantur excommunicandi, & hominibus liberationem sperare possunt, quam ipse dæmon, Origenes alterius generis ignem existimat. Calinus impudicum igam dici vult. Augustinus l. 21. de ciuitate dei c. 10. demonstrat, quomodo possint ignes torquidi dæmones, & anima. Et c. 17. probat aeternum ignem. Verum de prima quæstione, eo loco qui primus occurrit differit c. 3. v. ultimo, & alibi. De alia etiam locis in Apocalypsi, & alibi commodi occurrit. Hoc solum notandum, nullam hic appellationem, nullum effigium esse: sed continuo executionem post sententiam virgeri. Continuo eunt hi in uero supplicium, seu supplicium aeternum, iustitia vitam aeternam.

**

CAPUT XXVI.

I. **E**t factum est: cum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis. 2. Scitis, quia post biduum Pascha fieri, & Filius hominis tradetur ut crucifigatur. 3. Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caephas. 4. & consilium fecerunt ut Iesum dolorem teneant, & occiderent. 5. Dicebant autem Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. 6. Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, 7. Accesit ad eum mulier habens alabastrum unguentum pretiosum, & effundit super caput ipsius recumbenti. 8. Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes: Ut quid perditio haec? 9. potuit enim istud unguentum multo, & dari pauperibus. 10. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me. 11. Nam semper pauperes habebitis vobis, sed me autem non semper habebitis. 12. Nittet enim haec unguentum hoc in corpus meum, ad sepelendum me fecit. 13. Amen dico vobis, vobisque prædictum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod haec fecit in memoriam eius. 14. Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum. 15. & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. 16. Et exinde quererat oportunitatem ut cum eum traderet. 17. Prima autem die Azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi oportet nos remitti tibi comedere Pascha? 18. At Iesus dixit: ut in ciuitatem ad quendam, & dicite ei, Magister dicit: Tempore paschæ meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis. 19. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus. 20. & parauerunt Pascha. 21. Vespere autem facto, discubebat cum duodecim discipulis suis. 22. Et cedens bus illis dixit: Amen dico vobis, quia unus vobis trahitur me traditurus est. 23. Et contristata valde, coperunt sanguis dicere. Nunquid ego sum Dominus? 24. At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in pares, hic me tradet. 25. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo: vnde autem hominilli, per quæ filius hominis tradetur: bonum erat etiæ si natus non fuisset homo ille. 26. Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? At illi: Tu dixisti. 27. Cenanthibus autem eis, accepit Iesus panem: & benedixit, ac frigide deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. 28. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. 29. Dico autem vobis, non bibam amando de hoc genimine viuis usque ad illam, cum illud bibam vobis in regno Patris mei. 30. Et hymno dicto, exierunt in Montem Oliveti. 31. Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim, Peruenient pastorem & dispergenter oves gregis. 32. Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Calilaam. 33. Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. 34. Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. 35. Ait illi Petrus: Etiam si operiter in morte tecum non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. 36. Tunc venit Iesuscum illi in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic donec vadam illuc, & orem. 37. Et iterum dicens: Pater mihi, si possibile est, transferat à me calix iste: verum tamen non sicut ego volo, sed facit tu. 38. Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes. & dicit Petro: Sic non potuisti una hora vigilare mecum. 39. Vigilate, & orate, ut non intreris in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. 40. Iterum secundo abiit, & orauit tertio, eundem sermonem dicens. 41. Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iam, & requiescite, ecce appropinquauit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum. 42. Sunt

46. Sicut enim: ecce appropinquauit, qui me tradet. 47. Adhuc eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim
vixit & cum eo turba multa cum gladiis, & fustibus, missi a principibus sacerdotum, & senioribus populi. Lue. 11. 6.
48. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque sceleratus fuerit, ipse est, tenet enim. 49.
Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum. 50. Dixitq. illi Iesus: Amice, ad
qui venisti. Tu per accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. 51. Et ecce unus ex his qui
venerunt Iesu, extendens manum, exemit gladium suum: & percussit seruum principis sacerdotum ampu- Gen. 9. 2. 6.
tus articulam eius. 52. Tunc ait illi Iesus: Cassuerte gladium tuum in locum suum, omnes enim, qui acce- Apoc. 13. c.
perierunt gladium, gladio peribunt. 53. Anpusas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi mo- Iai 13. c. 15.
dipulgam duodecim legiones Angelorum. 54. Quismod ergo implentur scriptura, quia sic oportet fieri?
55. In illa hora dixit Iesu turbis: Tanquam ad latronem exiit cum gladiis, & fustibus comprehendere me: Thren. 4. d.
quidam aqua vos sedebam discens in templa, & non me tenuistis. 56. Hoc autem totum factum est, ut imple- 20.
tur scriptura Prophatarum. Tunc discipuli omnes relicto eo, fugerunt. 57. At illi tenebentes Iesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, vobiscribere & seniores conuenerant. 58. Petrus autem sequetur eum Mar. 14 f. 15.
longe, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem. 59. Ioh. 81. c. 24.
Principes autem sacerdotum, & omne concilium quarebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum mori- Ioh. 2. d. 19.
trarent. 60. & non inuenierunt, cum multi facti testes accesserint. Nouissime autem venerunt duo falsi testi- Su. 16. d. 27.
fici. 61. & dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & post triduum readificare illud. 62. Et R. 14. b. 10.
Ioh. 5. c. 6. Iesu respondens ad ea, quae isti aduersum te testificantur? 63. Iesu autem respondebat: Iesu es Christus. Marc. 14. g.
Ioh. 8. c. 6. 64. Dicit illi Iesu: Tu dixisti. Verum tamen dico vobis, amodo videbis filium hominis seden- Luc. 22 f. 55.
tem iuxta virtutis Dei, & venientem in nubes caelestes. 65. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua Ioh. 2. c.
sua: Et blasphemauit: quid adhuc egerimus testibus & ecce nunc auditis blasphemiam: 66. Quid vobis vide-
tur? At illi responderant: Reus est mortis. 67. Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cecidrunt,
Ioh. 8. c. 6. atque emplas in faciem eius dederunt. 68. Dicentes: Prophetiz in nobis Christe, quis est qui te percussit?
69. Petrus vero sedebat in atrio, & accessus ad eum una ancilla, dicens: Es tu cum Iesu Galileo eras. 70. At illi
Ioh. 8. c. 6. tenebantur coram omnibus dicens: Nescio quid dicas. 71. Exeuntes autem illo ianuam, vident eum alia ancilla,
Ioh. 8. c. 6. qui haec ersit ibi. Et hic erat cum Iesu Nazarenus. 72. Et iterum negavit cum iuramento: Quia non
vobis hominem. 73. Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerant Petro: Vere & tu ex illis: nam &
Ioh. 8. c. 6. loquela tua manifestum te facit. 74. Tunc caput detestari, & iurare, quia non nouisset hominem. Et con-
tinuit interrogabat. 75. Et recordatus est Petrus verbi Iesu: quod dixerat. Priusquam gallus cantet, ter me
negabu. Egressus foras flent amare.

IN CAPVT VICESIMVM SEXTVM

ARGUMENTVM.

Gompletebitur primam passionis partem, & quæ in horto, viâ, Annæ, Caiphæ & dibus,
contigere recenseret: Ut vero ostendat Christum omnia illa, liberrimâ caritate, non
durâ necessitate suscepisse toleranda, & sacrificium voluntarium, non necessari-
um, seu coactum fuisse, initio Christum p. adixisse narrat, & tetrapus, & genus mori-
tis. Principes quidem conuenerunt, & de morte eius consultarunt, sed statuerunt, non esse
dicto ad suppl. cium educendum; post tamen occasione proditoris sele offerentis abusi,
ipso dicto Festo crucifigendum curarunt: cum autem in domo Simonis Leprosi vnguentum
trecentorum denariorum effusum esset, Iudas speluci deiectus, & aliâ viâ detrimento farci-
endo intentus, de proditione cum Sacerdotibus pactus est. Quod Dominus agnoscere se in-
dicavit, & illi in mensâ, tacito nomine exprobavit.

Dato deinde corporis sui & sanguinis Sacramento, monitisq. ut constantes essent, dis-
cipulis in hortum egressus est, & post trinam orationem vadens obuiam hosti, captus est, atque
ad Concilium, quod Caiphæ in aulâ congregatum era, adductus, examinatus, damnatus, ver-
beribus, edatimelis que vexatus est, negante interim & peierante Petro.

In Ecclesiâ Syriacâ à principio, vsque ad versum 17. legitur, Die quinta secretorum, & in con-
secratione Chrismatis. **R**atzes est in Syro, quod est à **R**, quod secundum atcanum, sacra-
mentum significat. Syri eo nomine vocant Eucharistam, eo quod hoc mysterium non modo non
infidelibus, sed ne Cathechumenis quidem, nisi iam satis de fide instrutis, patefaciendum exi-
stimat. Vide rituale Seueri Patriarchæ. **A**ethiopes iacorum praesulem etiam **R**atz appellant, à cærimoniarum secretarum tractatione. Forte inde etiam dicit, quos Berodus Ratz-
mos, Sacerdotes nominat. Certe inde dicitur est superstitiosus, & magis רזיאל Raziel, Angelus,
quasi arcanorum præses, quem Adamo adstitisse fabulantur. Sacra ergo solebant dici נזרא A-
zel, vel Græcis Ραζιελ. Cum vero in Ecclesiâ summum sit, atque at canissimum sacramen-
tum Eucharistæ, ideo per antonomasiam dicitur, Secretum, seu plurali numero, Secreta.
Item titulus repetitur ante vers. 17. & vsque ad 37. continuatur ea lectio.

Nec prætereundum quod addicatur: Et in consecratione Chrismatis, וקדרת מורה Veku-
Adam Conzen in Euang. Tom. I. dasch

daſch murevan. & ſanctificatione Chriſtinaum. Nam מִרְרָה murrā, plurali murevan est Chriſta. Et autem מִרְרָה mura, quod ſignificat myrrham, seu murtheram. Hebreice מִרְרָה mor. Non quod Chriſta ex myrrā conſtitut, ſed quod latā in ſanctificatione pro omni Ch. ſmante Syriacū, pent. Nam etiam מִרְרָה valde generaliter definiunt, nempe aroma ex ſpeciebus gerimimam collectum, non tamē probandi ſunt, qui מִרְרָה makeſch, muſcum appellant. Habetur hinc ſtimonium consecrandi Chriſtinais in Eccleſia Syriacā. Nec ego dubito, inde Graecū a μύροι, ſeu muron, vnguentum, imo & σμύρνα, ſeu μύρα; Latini certe primam literam omitunt, Sic Hieremias Patriarcha Constantin. Reſponſo primo ad Germanos yocat Χριſτίνας Τίτου egs. Chriſta diuini vnguenti, & inter ſeptem Sacra menta ponit ſecondo loco, at lacrum Oleum, quod vocat ἄζων ἔλαιον, c. vltimo. Eius autem effectus ita deſcribit. Τὸ χειρόπαδέ της ὁρα γίδα τὴν περιττήν, καὶ τοῖς ἐνορᾷς εὐθὺς τὴν πάσην τὴν ψυχὴν ἀπέρι παραγόντες ἀπαλεῖσθαι. ἐπὶ γε τοῦ χρεωνύμου τῆς ψυχῆς τῇ θείᾳ ἐπιτυνθεῖ τὸ πέλλατον. Σοὶ καὶ τῷ Θεῷ πάσιν φέρει δικαιοῦν, καὶ τῷ Λαύρῳ αὐτὸν τὸν τριποτεῖρον χειρόπαδέ την, καὶ τὸ φεγγάρι. Chriſta anime indii ſignaculum primum, & quod ſecondum imaginatione eis, & robur: que per primam in nobis enīm amiferamus. Gratiam preterea quam diuina inspiratione homo initio in anima ſua acceperat. Ideo eſtam Spiritus via Chriſtinaeſt: & fuanelementilius hoc preditum eſt, & significatio, ſignaculum, Chriſtiet.

Quæ ex reapparet orientalium Ecclesiarum consensus, quem post tot heresies & schismata tarentur. Non enim Constantiopolitanæ duntaxat, sed etiam Syricarum, & Armenicarum illa est sententia.

III. quidem in scripturis esse non putat, sed tamen ab Apostolis traditum, p. 80. T. de
Theis misericordia, dicit episcopatu[m] illi in t[er]tiis Theologis, ad secundum quod plus tamen in predictis est nota.
Kairos. Tandem est Theis paulus dicitur quod est iherosolimae etiam dicitur, in multis regis autem omnibus operibus
Quod enim dicitur in predictis, est quod est in operibus omnibus. Quod a sancti sacramenta myteriorum autem id
dum quidem literis non existat, tradidit tamen a dicto pulchritudo verbi, sicut qui a D. Paulo institutus est. Sanctissimus
Dyonysius in sacris suis scriptis tradidit, quem quidem virum proximo secundum Apostolos locos, Dei Es-
clesia honorat. Verba S. Dionysii Areopagitae in actis Apostolorum produco.

Atque h̄c occasione Chrismatis, quod feria quintā consecrabatur in Ecclesiā Syriacā: non enim erat omittendum tam laculentum p̄. Sacramento nostro testimoniū.

Hinc usque ad finem legitur, in paraseue crucifixionis, hoc est noctu quæ antecedit die crucifixionis. רְלִילַת הַשְׁוֹבֵת וְקִרְבָּתָה deletione degl. rubetha daizkipnia, nocte paraseue crucifixionis. Dicitur autem עֲרֵב gharubetha, ab עבר quod est occidit, occupabit, inde vespera, et paraseue ad Sabbathum seu aliud festum. Ita etiam additro literâ in computo Ecclesie Äthiopicæ legit Iosephus Scaliger 7. de emend. temporum עֲרֵב zagharrub, paraseue. Sic & alterum nomen est עֲרֵב quod est crucifigere, & exaltare, Syr. קִרְבָּתָה crucifixio. Propriè autem est erectio, elevatio. Atrox enim supplicium malorum omnis auertendi causâ, quasi per aspergim dicitur elevatio. Sic apud Latinos, questiones dicitur interrogations per tormenta fæctæ.

VERSUS

Et factum est: cum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis.

QVÆSTIO I.

Quos vocet sermones?

*Ad mortem s. i. N*unc ad extremum ac summum sacerdotif
sponte pro- suis munus accingit, sacrificium expiatori-
peras. um, quo pro vniuerso humano genere perluit; Il-

lud etiam in proximo esse prophetat, eo tempore,
quo integrum ipsi erat, quo cuncti gentium abire. Post
sermones de iudicio, & excidio Ierosolymorum insti-
tutos interpretantur Rabanus, Tetus, Theophilus.
Barr. alij more Hebraeo sermonum nomine omnia
annorum trium gesta & dogmata interpretari ma-
lunt: Beda, Strabius, Glossa, Mald. vsit generalis ad
mortis historiam transitus. Atq; ita omnino senti-
tum videatur. Post multa in gente suam collata be-
neficia, post tot labores, & miracula, denunciavit iam
post duos dies instare mortem: iraque nec fauor po-
puli ante diuos dies, nec eorum quos sanauit multi-
tudo, a morte liberatura erat: Verum in eo prouer-
biuum fuit

Simul misertum est, perit gratia. Pauit eos à quibus
maestandus erat.

Θρέψας καὶ λυκεδεῖς, Θρέψας κύνας ὡς τὸ Φάγον,

Pasce luporum catulos, pasce canes, qui te devorent.

Christus id fecit, atque vitam in solis illa ludicra conueniant. Moribus etiam hodie redeceptorem suum post omnes illos sermones, post Apostolorum & martyrum certamina Christiani iterum crucifigunt.

VERSVS 2.

Scitis quia post hunc Pascha fieri.

EFilus hominis tradetur ut crucifigatur.

OVAESTIO I.

Quis ordo dierum est gestorum ante Pascha?
¶ **D**e Sabbati coenam Berthanix, Ioan. 12. 1. 16.

S. I. **D**ile Sabbati cœnauit Bethanæ, Ioan. 11.
fus ergo ante dies sex P. schæ venit Bethaniam. Et
cerunt autem ei cœnæ in ibi.

In sequente die, qui nunc est Dominicus ingrelles
est, tanquam rex Sionis Ierosolymam. Sed vespere-

Die Lunæ, seu feriâ secundâ iterum in templum
rediit, & sic uir in fructuosa maledixit.

Die Martis discipuli sicum arefactam viderunt, ita que eo die denuo templum adiit, ideoq; & die Lune

Die Mercurii quid actum sit non constat, an in templo recenterit, an Bethaniæ manferit. Ex Luca tamen fatis constat, etiam illo die se populo impendisse, c. 21. 36. Erat autem d' eius docens in templo, nocte, & iugurta eius morabatur in monte, qui vocatur ol' uti: & omnes populus manicabat ad eum, in templo, audire eum. Cum ergo generatum diebus dicatur, in templo docuisse, noctibus in monte fuisse, non est, cur die Mercurii populum manicantem deseruisse dicamus. Quod veniam, to ali Bethaniæ, alii in monte pernoctasse volunt, non videatur in re magna esse discrimen Bethaniæ ad montem erat, in ea cenabat, deinde in monte pernoctabat. Ita conciliari possunt, quæ Theophylactus, Titus, Ruperrus, Ianuenius, Carthusianus, Baradius scriperunt. In Bethaniæ fuisse ratio docet, nequam non nisi in Bethaniæ esse potuit, nisi dicere malum emisse Apostolos cibum, aut Lazarus loquuntur eo tali, quod multa habet inconvenientia. In monte fuisse noctibus Lucas disertè scribit. Nec senes, in edibus Lazarus & sutorum, quæ in monte radice erant, habitasse; Nam eo in loco per nocte solitare, ubi enim postea Iudas quæsiuit & inuenit. Frequenter enim eo conuenire cum discipulis conseruata. Alioquin in Lazarus adib. illum proditor qualiter.

Q V A E S T I O II.

An Pascha post biduum?

Gracia est *v. 27. 28. 29.* post duos dies: codem quomodo in Syro. Beza tamen vertit intra duos dies, quo loquendi modo arctius tempus significatur, aliud enim post, aliud intra duos dies fiet. Nec mediotamen occurrit difficultas, ex c. 12. 1. 10. & hoc loco collatis, apud Ioannem ita legitur, testigo ante sex dies Pascha venit Bethaniam, ubi Lazarus fuit mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei canabam & Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discubituibus cum eo.

Hic vero, Cùm autem esset Iesus in domo Simonis Leprosi, v. 6. & v. 2. Scitis quia post biduum Pascha fiet. Si est unum quemque conuiuum, non conuenient tempora. Illud sex, hoc duos dies antecedit Pascha. Sidu sunt conuiua, unum sexto, secundum altero dieante Pascha, cur tam breui tempore bis vngitur Dominus? aut quomodo iam Iudas iterum murmurat, alij, discipuli, iam ante tres dies instructi, & comprehensi: De Iuda quidem minus admiratione digna reselt: quarum enim cœci rationes non intellexerat, perfide enim sibi existimat, cuius prædandi potestis ablastra est. De alijs Apostolis vix cogitare licet eos priorem Magdalena defensionem a Christo institutam ita contempnisse, vt etiam in eam fremerent, vt habeat Marcus. Addo etiam illud: Conuiuum de quo Ioannes loquitur, videri fuisse in domo Lazarus. Ipse enim & sorores fecerunt illi conuiuum, vt est in Ioanne.

S. 2. Cæsar Baronius Cardinalis T. I. anno 32. diuinas coenas esse ait. Nam illam, quæ describitur Io. 12. tandem non posse esse cum ea quam Marcus 16. ait biduo ante Pascha celebratam. At nec Marcus nec Matthæus ajunt cenam illam in domo Simonis biduo ante Pascha factam, sed recensit Christi de vicina morte Prophetia: deinde narrant occasionem, quæ Iudas ad proditionem impulsus efficeret, vt Sacerdotes eius mortem accelerandam indicarent. Dicitur enim: non in die Festo, at nunc in ipso instant, vt crucifigatur. Itaq; à v. 6. vsq; ad 14. in Matthæo omnia dicantur per recapitulationem Euangelistis visitataam

Adami Conzen in Eusng. Tom. I.

ita S. Augustinus & Beda. Maldonatus, Franciscus Lucas, aliquie.

Neque alterum argumentum Baronij firmum est. Sed plane contrarium, d'og, fuisse conuiua, vnam eandemq; mulierem, & in priori pedes, in posteriori c'put uxoris, facile demonstrabimus. Si enim vnum idemq; fuit conuiuum cum alio, illudq; ante sex dies Pascha peractum; cum constet Matthæi testimonio, abesse Iudam ad principes Sacerdotum & de proditione Christi conuenisse; neesse est nos dicere, an' sex dies Pascha cuiusmodi de prodendo Christo pacium esse conuentum: quod nemo sane dicere poteris, cum Marcus expressè testetur, id factum biduo ante Pascha.

Respondeo. Iudam potuisse proditionis consilium iam ab illa cenâ quæ fuit in domo Simonis Leprorsi concipere; atque adeo etiam offerre se Sacerdotibus. Eadem enim causa erat, quæ postea. Et eum indignatum fuisse scribit Ioannes v. 4. Deinde nec Matthæus, nec Marcus ajunt Iudam statim post cenam Simonianam, vel sub ipsâ cenâ operam obculuisse Sacerdotibus, necid factum ante illud biduum. ita mirum illum dicere: cum Marcus exprefse testetur id factum biduo ante Pascha. Non enim Marcus aliud habet, quam Iudam iussi ad summos Sacerdotes cap. 14. v. 10. & Iudas Iscariotes vnu de duodecim, &c. Dicuntur hæc post effusum vnguentum, & Marie defensionem, led illa ipsa facta est ante. Iudas post abigit, nam particula Tunc optimè refertur ad versum 3. Tunc congregati sunt principes Sacerdotum, &c. Tunc inquit etiam Iudas accessit, nec enim ignorauit eos congregatos, & occasionem facinoris idoneam videbat. Non igitur hoc argumento rem concludit: nec quisquam in recentes auctores iniquior esse debet, cum sententia Augustini sit, verbis pluribus exposita. 1. 2. de confusione Euangelist. cap. 78. Et factum est cum consummasset Iesus sermones hos omnes dixit discipulis suis, quia post biduum Pascha fieri, & filius hominis tradetur, vt crucifigatur. Eius artifstantur alij duo Marci & Lucas ab eodem ordine non recedentes: Neg, hoc tanquam à Domino dictum insinuat: hoc enim intima epræternis erant. Ex sua tamen personâ & Marcus dicit. Era autem Pascha, & azyma post biduum. Et Lucas: Appropinquabat autem dies Festus azymorum, qui dicitur Pascha. Sic ergo appropinquabat ut esset post biduum, scilicet alij duo aperi-tiuconson int. Ioannes vero tribus quidem locis commemo-ravit eiusdem dies Festi propinquum, item cum alia quadam duobus super oribus locu narraret. Tercio autem loco apparet eius narratio circa ipsa versi temporâ, ubi hoc etiam illives intimant, id est, impendente iam Dominicâ passionis die. Sed hoc videri potest parum diligenter intuensibus esse contrarium, quod Matthæus & Marcus posteaquam dixerunt Pascha post biduum futurum, deinde commenorauerunt quod erat Iesus in Bethaniæ, ubi de vnguento illo precioso dicuntur. Ioannes autem ante sex dies Pascha dicit: Iesus venisse in Bethaniam, de vnguento eadem narraturus. Quomodo ergo secundum illos duos post biduum futurum erat Pascha: cum posteaquam id dixerunt, inueniantur cum Ioanne in Bethaniæ illud de vnguento, quod ipse, narrantes; cum ausem ipse dicat, post sex futurum Pascha? Sed quæta mouentur non intelligunt Matthæus & Marcus: illud quod in Bethaniæ de vnguento factum erat, recapitulan-do posse, non post illam de biduo predicationem suam, sed iam ante factum, cum adhuc sex dies essent ad Pascha. Non enim quæquam eorum cum dixisset, post biduum futurum Pascha, sic adiunxit de loco factio in Bethaniæ, vt dicaret. Post hæc cum esset in Bethaniæ; Sed Matthæus quidem, Cum autem esset inquit Iesus in Bethaniæ. Marcus autem, Cum esset Bethaniæ. Quod vitique intelligitur, & antequam illa dicerentur, que ante biduum Pascha dicitur. Sicut ergo ex Ioannis narratione colligitur, ante sex dies Paschæ venit in Bethaniam: ibi factum est illud

S. 2. conui-

Mattheus & Lucas per recapitulationem de cena a-
gunt.

conuinum, ubi de vnguento precioso fit commemoratio: In-
de venit in Hierosolymam. Sedens super ajetum: Deinde
postea geruntur ea, que narrant post hunc aduentum eius
Hi rufolymis ghesa. Ex illo ergo die, quo venit in Bethani-
am, atque illud de vnguento factum est, usque ad diem quo
ista omnia ghesa atque dicta sunt, intelligimus etiam Euse-
gelis non commoneantibus, consumptum suisse quadri-
dium, ut occurreret dies, quem ante biduum Pasche duo
definierunt. Lucas autem cum ait: Appropinquabat
autem dies Festus azymorum: non expedit biduum,
sed hanc propinquare, quam commemorant in ipso inter-
vallo bidui debenuit intelligere: Iohannes vero cum dicit,
proximum erat Pascha Iudeorum, non hoc biduum
rult intelligi. Sed sex dies ante Pasche: Proinde cum qua-
dam post hoc dictum commemorasset. Tunc iam volens offendere,
quam proximum suisse Pascha dixisset. Iesu ergo ante
sex dies, inquit Pasche, venit in Bethaniam, quem suicit ait Iesu:
Fecerunt autem ei cenam ibi, & Martha ministrabat, Lazarus vero natus erat ex discubentibus
cum eo.

Bethaniam venit, ibique institutum est concilium Cana-
rium non domi Lazarus, sed Simonis, fecerunt autem
temilli, non modo Lazarus cum sororibus, sed & mo-
derem etiam, alijque discipuli: nam vrest cap. 11:45, frater
Iudei qui venerant ad Mariam & Matthaeum
crediderunt in eum: etiam credibile est ceterorum na-
multos, qui Bethanie habitabant, & Lazarus acce-
soribus familiares erant, credidisse. Non dicit quo
loco fuerit habitu in concilio, nec a quibus institu-
tum: quia communis consilio, & opera factum.
Tam autem in aliena, quam sua domo accumber-
Lazarus portuit, & ministrare Martha.

At vero apud Iohannem pedes vngit, & capillis
extertit: apud Mattheum & Marcum effudit vnguenum
super caput recumbentis: In priore convi-
tio solus Iudas, in altero alij etiam discipuli murmu-
rarent.

Respondent nonnulli vnguentum capitii infu-
sum ad pedes usque defluxisse; sicut vnguentum in pa-
capite Aaron, quod descendit, usque in oram vestimenti eius. Verum aduertunt illi, non patuisse fe-
cri, ut cum Christus recumeret, tanta copia de-
scenderet in pedes: iacebat enim in lectulo cemen-
torio, more tum vistato. Deinde ipsa pedes vnxit,
& capillis abstesit, quo indicatur, non solo deflexu
pedes tinctos, sed ex propposito vntatos, & capillis
abstesitos. Iraque dicendum est: eodem vnguen-
to & caput, & pedes vntatos; totum pene effatum
in caput, reliquias in pedes; hoc Iohannes re-
censet, vt mulieris charitatem, & Christi dignitatem
indicet; Illud Mattheus & Marcus, quod to-
tum pene infusum capiti fuit; illis vero duntur
propositum fuit, ostendere cauam cur Iudas
in eum futorem venerit, ut prodere Christum co-
gitaret.

Quod Iohannes lude soli murmurationem at-
tribuit; causa est, quod ipse malo praoque animo,
furtis intentus, pauperum similitudine cura mulierem
reprehendit, alij vero bono quidem zelo, & amore
egenorum improbabant, sed non secundum scientiam.
Murmurasse autem & reliquos, apud Iohan-
nem indicio est Christi defensio, qua appellat, non Iudei
vnum Iudam, sed plures. Sinit illam: &c: semper me-
paueres habetis vobis tam, ne autem non semper habetis
vobis. Quod nescio cur soli Iudei dicentur, qui
Christum non amabat, sed quantum, quem ex loco
lis capiebat.

*Ex cena
Iudas non
videtur esse
ad Sacer-
dores.*

§. 3. Non tamen incommode rationem eorum
soluit doctissimus Annalium conditor, qui negabant,
eodem tempore Iudam posse esse Bethanię, & Iero-
solymis; loci enim illa est propinquitas, ut facile ire
& redire potuerit: cum enim spacium esset 15. Sta-
diotum, quod horā vñ confici potuit, non video,
cur non excurreret furore suo actus potuerit: negat
enim Iudam venisse ad concilium, sed tantum prin-
cipes conuenisse. Et recte sanè, nisi hic aliud con-
sideretur: reuera interallum virbis, & vicini non im-
pedit propositum Iudea, in scelere gnaui, & arden-
tis. Verum tamen ratio Auctorum contraria senti-
entium non ita inualida est, ut primā fronte appar-
ter. Considerandæ enim aliquot circumstantiae oc-
currunt.

Prima est, cenam fuisse, hoc est, vespertino tem-
pore inchoatam. Deinde eo anni tempore, cum nox
est æquata diei: ut iam menœ initium fuerit ad lu-
mina.

Tertio, Iudam finem cenæ expectasse; non enim
audito Domino, mox abrupta cenæ erupit, sed dis-
simulata ita finem expectauit.

Quarto, Cenam fuisse follementem, in qua hos-
pites tractati, Martha ministrabat, ideo non ita bre-
uem ut solet esse cena ordinaria, sed protractiorum,
non luxuria, sed caritate, sacrificio colloquis. Ex
quo consequtitur, Iudam iam multa nocte Ierolymam
venisse, non eti cum principibus sacerdotum, &
magistris tractasse, quod non est verisimile,
cum præsertim plures appellari, & illi pecuniam
quasi communis consilio, & de publico promittant.

§. 4. Alia duo argumenta adducit conditor An-
nalium. Ex his itaq; iam scis liquido de lararum videtur,
duo diversa, diversisque dubius exhibita fuisse Iesu coniuncta:
quorum primum factum dicitur in domo Lazarī à mortuis
excitati, in quo Lazarus ipse natus ex discubentibus fuit,
Martha ministravit, Maria eius soror pedes vnxit, & Iu-
das ei detraxit: Alterum vero apud Simonem cognitio
leprosum, quo accedens mulier habens alabastrum (vas scilicet
ex alabastro factum) effudit super caput recumbentis;

§. 5. Traditus est à Deo ad redemptionem ho-
stram, permisso imperiorum potestat, tradidic-
tus à Iudeis odio & inuidia, &
datur? p. 200. l. 1. m. 1. n. 1. o. 1. p. 1. q. 1. r. 1. s. 1. t. 1. u. 1. v. 1. w. 1. x. 1. y. 1. z. 1.

Plato, meru Cæsaris, à scipso, cum potentia se non
oppont intimicis. Traditum autem ut crucifigatur,
summo supplicio, & servili afflictatur.

§. 2. Calvinius, Pareus, Gommarus, alijq; rigidi
Calviniani ideo tradidit auctum, quod aliter nobis
placari Deus non posset. [Ita duplex huius fuit sen-
tentiæ, primo ut testatum facheret sponte ad mor-
tem Deum descendere, ut mundum reconcilia-
re patiri: quia neque aliter expiari poterat scelerum
reatus, vel acquiri nobis iustitia.] Poterat sane aliter,
sed Deo visum est, hoc modo expiare. Calvinus au-
tem Deum negat, de suo iure quicquam posse re-
mittere, & tam esse necessarium, ac naturale punire
peccatum, quam odisse. Multo vehementius Sibrandi
dus, eiusque collegæ errorem illum vrgent, quos alia
parte Vorstius libro de centum erroribus Sibrandi
refutat. Sed & ipsa veritas, ac diuina Mæstas hoc
ipsum nos docet. Cum enim misericors sit, & liberi
arbitrii, potest peccatum, quod odit, liberali benefi-
centia remittere. Imo hoc ipsum quotidie facit, in
illis, qui sanguine Christi expiati non sunt, qui a-
pud inferos torquentur, quos cum citra condignum
punit, negandum non est, id liberali fieri misericor-
dia, qui non omnes, quas iure possit infligit.
Quia in Christi acceptando sacrificio, quo nostra
peccata expiantur, Deus parer misericorditer suo in-
rascit, ut docet Calvinus, quod enim iustificatio-
nem illam ad suiplacationem ordinari, misericordia
fuit, & summi iuris immunitio. Calvinus lib. 2. In-
firm. cap. 17. Christi passionem negat posse opponi
Dei iudicio. [Evidem fateor, si quis simpliciter &
per se Christum opponere veller iudicio Dei, non fo-
rato locamento, quis non reperietur in homine di-
gnitas, qui possit Deum promereri.] Quod si fugitur
non potest simpliciter Dei iudicio, quod est ipsius ius-
titia æquissimum decretum, opponi Christi meri-
tum, ergo ut esset in Christo meritum, de summo suo
iure Deum concedere oportuit, atque ut ea esset in
homine dignitas, misericorditer rigorem iustitiae
temperare.

VERVS.

Tunc congregati sunt principes sa-
cerdotum & seniores populi, in a-
trium principis sacerdotum, qui
dicebatur Caiphas.

QVÆSTIO I.

Quando congregatum fuerit concilium
sacerdotum?

I. Oannis 11. 46, cum quidam ad Iudeos retulis-
sent de resuscitatione Lazari, collegerunt con-
cilium, sed hoc diu ante contigit; interea enim Iesus
abij, & moratus est in ciuitate Ephrem, ibidem. v. 34.
Hoc ergo concilium diuersum est, post Christi ad Pa-
lacha aduentum: nam post illud tempus, & miracula
in templo, grauissimisque iunctiua, magis insanie-
bant. Conuenientia autem principes sacerdotum,
se capita familiarium sacerdotialium. Deinde senio-
res populi, de quibus multa est disputatio. Constat
autem sic vocati eos, qui dignitate aut magistratu alio-
quo subleuantur.

Benza contra Adrianum Sarauiam ex his senioribus
sua presbyteria nitiuit confirmare. Erat senatus qui-
dam Isæitarum eriam in Egypto. Exod. 4. 29. Num.
11. etiā seniores sunt: alij seniores 18. Exod. qui iudi-
cavit casuarum, & Exod. 22. 8. Seniores ciuitatum
Adam Conzen in Euang. Tom. I.

nominantur alij Deut. 21. & 2. Par. 19. Malach. 2. 7. Hi
nihil ad Calvinianum presbyterium faciunt, vt ex e-
orum castis probat Matthæus Siblinius.

In Græcis adduntur in ζεαποδιστης, scriba quod ab
omnibus Latinis abest, & aliquo Græcis, etiam in an-
tiquissimo Graeco Bibliotheca Molemenhs. Societ.
Iesu desideratur. In Syris vero legitur, conueniunt in
atrium Caipha, Syriace Καιφα Kaipha; αιλη non est lo-
cus subdialis, sed aula magna, anterior, in qua con-
fessus impiorum fuit; de moribus Caipha, auctorita,
libidine &c. vide Iosephum l. 18. antiqu. c. 3. & 6. Cer-
tae agitur Concilij dies non potest indicari; verisimile
tamen est intra biduum illud contigisse; tam enim
Pascha vicinum erat, ut non putarent ante festum
posse fieri. Vix dubium videretur quin seniores sint ex
iudicio, seu concilio Sancdin; de quo vide Barradi-
um l. 6. c. 2. Luc. 22. adduntur in ερεμηνη duces, quoru
Magistrat
sub manu milites; Magistratus templi fuerunt, & qui-
dem Iudei; quamvis enim Romani ad templum ex-
cubarent, oportebat tamen intra septa custodiā es-
se, atq; in ipso templo, si quid oriretur aduersi. Atri-
um enim gentium apertum, cætera clausa erant, ita
Titus apud Iosephum l. 7. bell. c. 4. Nonne vos dicitur
Græci, ac nostri in eis tabulas constitutis: quibus septa ne
cu quam transire licet edicunt? Nonne eos, qui transiſſent,
quamvis Romanus quis esset, vobis necare permisimus? cum
ergo intra ipsa septa tot millia Iudeorum crebro es-
sint, oportebat ad eorum quietem, & sancti loci tutelam
milites & duces ex Iudeis esse, quibus ingrediendi ius
esset. Christum autem Dominum non vi oppri-
endum, sed dolo circumuenientium statuunt, v. 4. Luc.
22. 1. Sapient. 12. 13. Timebant enim seditionem in po-
pulo præsterni peregrino, qui cum palmis obuiam
Domino ferat.

VERVS. 6. 7.

Cum autem Iesus esset in Bethania in
domo Simonis Leprofi, accessit ad
eum mulier habens alabastrum
unguenti preciosi, & effudit super
caput ipsius recumbentis.

QVÆSTIO I.

Quenam fuerit illa mulier?

§. 1. QVÆSTIO nobilis & multis voluminibus dispu-
tata, ut etiam faceret nostri Maldonatus ad Disputatio
dam ego forte operose magis, quam necessario, aut v
tiliter. Quidam enim tres Marias, alij duas, alij vnam
arbitrantur esse, quæ Dominū vnixerunt. Vide Meld.
Franciscum Lucam, Barrad. Baron. anno 32. Ambro-
sius dubitat, & veteres minus certo hoc, aut illud as-
serunt. Vt res aperte cognoscatur in medium propo-
nam, quæ habent Euangelista.

Mattheus cap. 26. 7. mulierem vocat.

Marcus eodem modo cap. 14. 3. vterq; vero in do-
mæ Simonis factam yncisionem testatur.

Ioannes cap. 12. 3. Mariam appellat, atq; ex textu
colligunt, esse Lazari, & Martha sororem: quod qui-
dem negari non potest, si quis c. 11. consideret.

Ex hoc trium capitum collatione certo constat
Mariam sororem Lazari & Martha vnixisse pedes do-
mini ante sex dies paschæ, an vero eadem sit cum illâ,
quæ Matthei 26. Marci 14. id fecit ex quæstione in v.
2. intelligi potest.

Lucæ 7. 37. mulier in ciuitate peccatrix idem offi-
cium præstat, in domo Simonis: id vero contigit in

S. 3 Galia

Galilæa: multo ante hanc vunctionem, cum & lacrymis pedes lauaret, & Simon, non discipuli pietatem illam reprehenderet.

Luce. 8. 2 Inter pias mulieres Christum secutas, nominatut Maria quæ vocatur Magdalena, de quæ septem dæmonia exierant. An vero Magdalena fuerit illa mulier peccatrix, & pœnitens, non dicit Lucas.

Magdalena tamen fuit cui Christus primo apparuit Marci 16. 9.

Ex quo sequitur eadem esse cum illa quæ Matth. 28. 1 Marc. 16. 1. & quæ Ioann. 19. 25. stabat ad crucem, quæq. c. 20. 1. venit ad sepulchrum, & v. 11. stat ad monumentum plorans. Et apud Matth. 27. 61. & 28. 1. Magdalena igitur, de quæ septem dæmonia exierant, ad crucem, & sepulchrum stat, & Domini comes est, an vero sit eadem, quæ bis Dominum vnxit, nondum ex his liquet.

Ioannes autem c. 11. 2. 3. rem definit. *Erat autem qui-dam languens Lazarus à Bethania de Castro Maria & Martha sorori eius.* (Maria autem erat quæ vixit Dominum vnguento & extensis pedes eius capillis suis: cuius f. ait Lazarus infirmabatur.)

Hinc vero hoc duntaxat conuincitur: Soreorem Lazari Mariam esse; an vero sit Magdalena, de quæ septem dæmonia exierant; an etiam illa mulier peccatrix, quæ lacrymis pedes iauit, non constat. Ioannes enim tam loqui potuit de vunctione, quæ facta est Bethaniæ, quam de illâ, quæ fuit in Galilæa.

In scripturâ igitur soror Lazari, & Martha non vocatur expressè Magdalena. Mulier quæ vngit pedes bis dicitur Maria Ioan. 11. 3. & 12. 3. coetera, si scripturam spectemus, incerta sunt. An mulier peccatrix. Maria soror Lazari. Maria Magdalena, una eademque, an duæ, an tres mulieres sint. Neq; video quid atius ex scriptu à confici queat.

§. 2. Quia vero de scriptura nihil certi licet concludere, variæ fuerunt sententiae. Clemens Alexandrinus l. 3. c. 6. constitutionem Apost. Mariam Magdalenam, & Mariam sorem Lazari distinguunt. Baronius ex Origene probat, verum non esse quod Clementi ascribitur: Origenes enim tract. 36. in Matthæum testatur nullumante se auctorem docuisse Mariam Magdalenam aliam esse à Maria sorem Lazari. Qui tamen eandem facit in oratione de Magdalena. De illa enim, quæ ad sepulchrum venit, iste habet. *For-rasse nescis an diligat eum.* Olim te diligebat; à Pharisæo te defendebat; à foro tua diligenter, excusabat; Olim laudabat te, quando vnguento pedes eius vngebat, lacrymis rigib; capillis tergebas: dolor: m: tuum mul: erat, peccata dimisisti, &c. ruscum in fine has habet: Plorit vnuquisq; ad Iesum, querat fideliiter Iesum, quia non celatus querenti se peccatrix. Disce peccator homo à peccatrice muliere, cui tamen dimissi sunt peccata, &c.

Eusebius ad Marin. dubitat. Chrysost. hom. 81. in Match. duas putat, Hieronym. comment. codem modo duas, alio sensu tamen. Sed Epist. 148. Peccatrix, & Magdalenam eandem putat. Amb. in Luc. 7. dubitat. Sed de Salomon. cap. 5. eandem existimat. Augustinus tract. 49. anceps est, in l. 2. de consensu Euang. 79. vnam putat, atque ita Greg. hom. 25. & 33. & Beda in Luc. c. 5. Videmus itaque rem incertam esse, de quæ tanti viri dubitarunt, aut trepide affirmarunt.

Closterius tres esse docuit, Faber de tribus Magdalenis scripsit: inç pte, melius tres Marias appellasset.

§. 3 Vnam esse eandemq; Magdalenam, seu Mariam, ex his quæ dicta sunt probabile est, & Ecclesia Romana in eam sententiam inclinat. Hymnus ita habet.

Vna Maria.
Eterni Patris unice
Nos pio vuln' respice

Qui Magdalenam hodie

Vocas ad thronum gloria,

In Thesauro rep' sita

Regis est drachma perdita

Gemmaq; luce inclita

De luto luci redditia

Iesa dulce refugium

Spes una penitentium

Per peccaricis meritorum

Peccati solne debitum.

Etatio Hymn.

Amore currit sancta,

Pedes beatos ungere, &

Astare non timet crux.

Sepulchro inheret anxiam.

Idem restantur & antiphona, alijs quæ Romani in breuiario leguntur.

§. 4. Quæ obijciuntur in contrarium nullius momenti sunt. Deut. 23. Lex vetat esse meretricem de libabus Israël.

Respondeo Legem, fuisse sanctam mores, malorum.

Totagens forniciata est, cum amatiboribus multis, olla, & Olibambis, subter omni ligno frondi oportunitate sunt, si idola coluerunt, mihi am est, si calvitiam prodegerunt: Fuisse autem magnas coruptiones in illa republica omnes Prophetæ testantur: Idolatriam autem impuritas sequitur & procedit.

Mores vero hoc tempore erant corruptissimi: Pharisei improbi, Sadducei erant Epicurei, addi Herodem & Romanos. Neque dictendum illas meretrices, quæ Pharisæos in regnum celorum procedebant fuisse gentiles, sed Iudeæ. Tempore Salomonis fuisse docemur Reg. 3. Rome tot erant leges contradictria, & tamen misere leges affigebant parientibus, adulteræ volitabant per urbem, & pendentibus senatus confitis insultabant. At peccatrix illa Galilæa soror Lazari Bethaniæ fuit.

Respondeo. In civitate Nain conuinuum fuisse

videtur, sed potius mulier illa Bethaniæ, vel Magdalene oriunda eo profecta esse multis occasionibus, vel

quod a suis abesse mallet, licentius videtur, vel quod amatorem eo loco haberet, aut lane, vice unda.

Magdalene est in tribu Nephitalim, Ios. 19. Magdalene in Iudeæ, Ios. 15. Solet hoc genus hominum ut plurius esse peregrinum, cognatos & familiam retinet solitum.

§. 5. Difficile est, fateor, quod de septem demonibus obijciuntur. Si ante dæmones eiecti sunt, quam

pedes Christi lacrymis lauit, mirum est, eam non continuo pœnitentiam egisse. Si adhuc obessa ad Christum venit, quomodo erat meretrice energumena, &

si quidem ipsa erat tam demens, vt in tanta calamitate libidinari vellet, nemo tamen tam impotens ac furiosus intemperanter fuit, qui dæmonibus obessum scortum, in quo eccl. eis vindicta tam luculentia indicia, & impudicitia poena apparebat, accedet.

Post condonata à Christo peccata liberam fuisse, non est dubium. Nam inter mulieres, qui Christo ministrabant, versatur, & deinde cum Lazaro, &

Martha, nec vla dæmonis est mentio. Quod si post

ad eos seriam pœnitentiam, & Christi detensionem, eis

septem dæmonibus tradita fuisset, haud parvum miraculi auctoritatem ea res immisisset; clamasset Si mons ipse, peccata non remissa, sed eccl. vltore

Diabolos immisitos. Itaq; huc pertinet non puto,

quod aliquando legimus, infestos dæmonum vexato ne obnoxios fuisset. vt Chrys. l. de Providencia. Hier. Epist. 25. Baronius eo ipso tempore, quos illa pœnit

offici

officio praefabat; dæmones eictos existimat. Quod si verum est, valde minuitur fama tam celebris penitentia. Non enim mirum est, mulierem tantam in calamitate constitutam oratione tentare, ut liberetur: at inter preces id singulare in Magdalena obseruantur, eam non aliusius beneficij temporalis indigam ad Christum accessisse, sed solam animæ salutem quæsiisse: cum alii contra morbos, & dæmonias remedia petitorum venirent.

Mirum etiam videtur miraculum adeo nobile Lucam non sio loco narrasse, præteritum cum ad rei occultæ, hoc est, remissorum peccatorum confirmationem magnopere faceret: Necenim Simon de peccatorum remissione dubitaret, si dæmones eici videret.

Mihi duobus modis difficultas posse tolli videtur. Primum est, ut Mariæ peccata dæmone immiso punientur: deinde eam Christus liberabit eo tempore, quod prandium antecessit: Nam vt dicitur Luc. 7, 19. Misit ad eum Ioannes ē vinculis & quæsiuit: Tunc es qui venieris es? &c. &c. v. 21. In ipsa autem hanc mortuorum à languoribus, & plagiis, & spiritib, malis, & multis donauit visum.

Eo tempore Mariam dæmone liberatam arbitror, illa enim disputatio de Ioanne in uitationem præcessit. Illa vero se liberari vident, & causam pœnitentie recognoscens, gratias actura, & veniam peccatorum penituta venit. Non ignorabat potro plurimum dæmonibus in libidinis mancipia permisum esse. Atmodum inimicerat, & septem præcorum quos genitali uoste dæmon occidit. Erat igitur peccatrix, & profluit pudicitie, sed ex merito deinde energumenæ ad breue tempus: unum forte aut alterum diem: ut publicum nondum fuerit.

Alterum inibi probabilior videtur. Mariam à dæmonibus obfissam, eoque modo lasciviam, & luxuriam punitam fuisse, ita tamen ut neque ipsa neque alijs cognoverint, donec pulso hoste res manifesta esset.

Enim quos dæmon in potestate suam redigit, alios mox interficit, ut illum de quo Delrio lib. 3. pa. quæst. 7. dñsq. Magic. Quando ad sordes libidinum saudigari violatio, & scandala satiatione via accedit: minus mirandum. Sed exemplum tamen dabo: quod de si recenti memoria, multo notissimum, sine horro tamen nequit memorari. Loci nomen facio. In Flandria comitatu prioratus ibi nominetur monachus degebat, reganones & coibitum, sua cuique erat, nec pudor vilus aderat simul belluaria libidinari, quidam die in seram noctem copulationes protraevit qui minus scelerosus: sat ait Basilio, Veneris, datum: De gratia saltem. Ego vero sabinus etius procastor, euodemoni gratias ago, & agendas censeo cui operamur. Et tamen mea relata, ruitur in cubilia. Singuli cum scorno vix dubitarent, ecce tibi in trichinium, vii anna referata Demon, magi, arti & truci viri species, habitu venatorio, & cum eo unus parvulus obambulat, & lecto circumspicit toro vulnus horrida vox, ubi qui mibi gratias egit? adsum referam. Tali abstrahit parturant, & ferme per metu animam statim, traditum cocti sub infuso veru, & luculentu igne pote assūt, parent proprie, assūt, infelix, emoritur planissime, cati perfringere aīs corporis nitore implētur. Demunator ad superbites sub stragulis crepidantes vires viros: digni vocantur aīs pari supplicio, nec deest voluntas mibi. Vetus rite, inueni abeo & moneo: respicite aut manent terribilia. Disparent larua, nec tamen hi aliis animus redire, ridoz, nesciariam luce. Vbi surrexere collegam inueniunt mortuum, & (ne visum inane putem) plene assatum. Haud sicut ab aliquo feci, quidquam ad exemplum vtilius accidit: sio locum & ordinem: sed virumque silentio in-

Alios vero ita insidet, ut diu dubium sit, an tali ab hospite teneantur, dum neq; signa certa dat sua præsentia, nec ita torqueat, ut ab operibus visitatis impedit, aut si id faciat, e modo, & tempore facit, ne cōster in publico. Neq; enim illi par in omnes obsecros potestas. Quà de re tum alios, tum vero Petrum Thyreum de dæmoniacis videre licet.

§. 6. Non desunt etiam, qui vnum eundemq; Simonem arbitrentur, eum apud quem in Galilæa, & apud quem Bethaniæ Dominus vñctus est. Augustinus diversos esse demonstrat. Ille in Galilæa, hic Be- ^{Duo Simo-} thania domum habet. Hic leprosus, ille Phariseus, ^{nes} cuius in Christum non erat tanta benevolentia, quā huic, qui Christum in mediâ inuidiâ & flammâ odiornum, amicitiam professus initiat: amicus etiam Lazarus & sororum, quæ domi eius coenant, & ministrant. Quamvis autem illa in Nain vñctio non contigisset, non tamen in Bethaniâ facta esset: non enim e tempore Bechaniam Iesus aduenit. Potuit quidem Phariseus fuisse leprosus, verum si vnum idemq; fuisse, credo hoc adiecto Pharisæi nomine Euangelistas dicturos fuisse.

Q V A E S T I O II.

Quidnam Alabastrum? & quod vnguentum?

§. 1. **A** Labastrum, velut Cicero nominat Alabaster, lapidis, sive gemmæ species est, quæ in vnguentis seruandis idonea excavantur. Illis enim conseruandis idonea est lapidis natura, frigida, minimeq; porosa, sed spissæ soliditatis, ne facile transfundatur. Vnguenta Alabastro seruari solita Cicerò etiam docet: quibus Alabaster plenus vnguento putere videtur. Quin refert in Thaliâ Herodotus ^{Ἄλαβαστρον πήγε Αἰθιοπού} regi à Cambysè Persam missum. De Alabastri telapide vide Plin.lib.36. cap.8. Alabastri iugur vñsus in his delicis etat: atque hinc etiam alia vasa, nempe crystallina, quæ etiam vnguentis deputata, vocabantur Alabastina, ut nunc & vocatur omnis pecunia. Epiphanius de mensuris, Alabastrum ait vasculum vitreum, capiens libram olei, mensuram sextarii dimidi: Alabastrum autem vocari propter fragilitatem: alij vocant ^{καὶ οὐλέαντας} αλαβάστρα, quod anfis careat. Hinc noiter Maldonatus & alij putant Alabastrum non fuisse: quod dicature effacto Alabastro effusisse, firmior enim Alabaster, quam ut frangi facile queat: seruari autem preciosum vasculum ad alia vnguenta conueniens videbatur: confirmatur etiam illa sententia ex Syro, in quo est ^{אַלְבָאַסְטָר} ^{אַלְבָאַסְטָר} scapheta inundatorium, effusorium, à ^{אַלְבָאַסְטָר} Scheraph effundere. Verum cum nihil impedit, proprietatem distinctionis retinere malo, ut vere Alabastrum dictum fieri, non alterius generis vasculum. Si quidem illud superebet, quod Constantinus Magnus in foro Constantinopolitano, Honorius honestiore loco collocauit, teste Suidâ in verbo, iam causa decisa esset, nunc nullum aliud est, nisi ex textu sagum. Alabastrum fragile esse indicat Epiphanius, & verum est si excavetur, ut tenuia sint latera, id autem facere artifices solent, porcius rigit malleolo, aut alterius rei illi facile frangi: hoc autem ad magnificentiam spectabat, non vnguentum modo profundere, verum etiam vasculum preciosum confingere. Sic enim amorem, & veneracionem suam erga Dominum mulier omni ratione demonstrat. Quin etiam mysterium indicatur. Fracto & aperto Christi corpore in cruce, vnguentum quod toto orbe suauissime redoleat, effusum. Harpocratio in Demosthene legit Alabastrothecas.

¶ 2. Vnguentum fuit ~~læp̄~~ q̄d gratis precij, eo modo Salutis locutus est, cum dixit fructibus graue preuum esse. Forma loquendi, ex vsl sumpta estq; enim argentum, aurum, appendebant. Verum de precio post dicam, nunc de genere tantum sermo est. Matthæus duxat ~~læp̄~~ dixit sat habuit. Syrus textus adiunctum habet ~~לְבָדָקַת~~ suuissimum, est enim optimi odoris ~~לְבָדָקַת~~, vnde & nostri Bilem appellant museum: Hebreis autem & Syris omnem bonum Quale vnguentum. odorem significat. Marcus c. 14. *Habens alabastrum vnguenti nardi spissati, preciosi.* Iohann. 12. 3. Maria ergo accepit libram vnguenti nardi, pistici, preciosi, & addidit. Et dominus impletus est ex odore vnguenti. Omnino vnguentum preciosissum fuit. Hoc super dominum est fudit, quasi maiorem homine. Varia vnguenta fuerunt, & initio quidem singularium plantarum, aut florum, deinde miscerunt casperunt, ut Plin. habet l. 13. Cætera quidem conuenient: nam Matthæus *læp̄* *læp̄*, Marcus *πούρων*, Iohannes *ταρλής* appellat. De eo quod Marci interpres verit spicati, Iohannes pistici, controuertitur. Quia si natus pisticia, seu *τισία*. Augustinus tract. 50. in Iohannem a loco dictam putat. Et Nonnus *τισία* medie produxit appellat: additique ~~οὐ~~ *τισίν*, celebrare: locutus est nulla tunc notitia superius, olim tamen rem notam fuisse, constat ex Augustino. Locum aliquem credere debemus, vnde erat hoc preciosum vnguentum. Nec tamen hoc vacat, & sacramento optime conformat, *τισία* enim Gra. è, Latine fides est.

Hinc alia interpretatio est, *mīstā* dicit, quasi *mīstā* fidam, probatam, non adulteratam. Sic Theophylactus vocat *ēdōnōv*, quia adulterata non sit. Sic Tibullus. *Ulnū pura disillent tempora nardo*. Hanc reiciunt nonnulli eo quod *mīstā* dicendum esset, non *mīstā*. Nam *mīstā* est id quod ad fidem periret, non fidus. Verum hac quidem in re difficultas esse non potest. Nam *mīstā* est id quod fidem facere potest. Sic apud Aristotelem lib. i. Rhet. *λόγοι πίστεων* qui credantur, seu fidem faciant, ita *νέρος* *mīstā*, quae odore: colore fidem sua bonitatis praestet. *τέχνη* *mīstā* inquit eo loco Arist. *περὶ τὸ ἀριθμὸν τοῦ πίστεων*, est didicimus ad hanc *mīstā*, oīo n̄ *ἰεπενταν* *περὶ τὸ ὑπὲρεντὸν* *καὶ νοτερὲν*. Omnis ars de materia fibris subtilitas, est didicata. lica, docens & pīstīca, hoc est, talis cui credi oporteat. Probatā ergo nardus potest vocari Pīstīca. Hinc quoq; apparet de rebus inanimatis teclē dici: si enim *λόγοι* & *τέχνη* vocantur *mīstā*, cur non etiam res ipsæ, certe facta fida sunt, & fidem faciunt. Quod autem non nardus, sed vnguentum pīstīcum dicendum putant, non enim nardus sed vnguentum adulterari solet, triplex est, & iusta solutio. Vnguentum hie per nardum significatur; et enim

Nardi genitrix & germana, & vnguentum nardinum. Deinde
hardus duplex est, vera, optimâ, & notha, seu secun-
daria. Diſcorides libro i. capite 6. Νάρδος ἐστι δύο γέ-
νη. η μὲν τὸ πεπαλαιωμένον οὐκέτι οὐκέτι εἰναι
Συντελεῖται, αἷλον. οὐτέ δέ τοι εἴη συντελεῖται, το μὲν
πρῶτον Συντελεῖται, τὸ δέ πασαν Ιερουσαλήμ
θάνατον Συντελεῖται. Εἰδίκειον οὐ πεπονθῆσθαι, οὐ καὶ φί-
ταλικόν. Καὶ οὐδὲ χρύσαν, οὐάδης αὔγου, οὐ μὲν
κυπαρισσίουν εἰ τὴ δομή, μικρὸν εἴχεται τάχαν. Nardis
duo sunt genera. Una sita dem Indica, altera Syriaca nun-
cupatur, non quodam Syria inveniatur, sed quod mortis in quo
nasi in pars una Syria, altera Indos spectat. Ac in eius quidē
qua Syriaca dicitur generis præstinentia et ceterum, que recens
est leuis, coriacea, olere fit, ut, pīq; am odor est, quea, prater-
quam quod odore, operum insitatur, breuem habet spicam.

Nec illa modo species, sed *et* *varia* inveniuntur, cuius
caulum medium dicit esse *in* *terris* *Corria*, *supra modum*
olore *hucum*. Deinde c. 7. Celitcam seu Gallicam esse
aut, eam etiam in Istria nasci, quam plerique nostram
laudandam esse arbitrantur. Hæc multo est Syriæ

nardo deterior. Deinde est Nardus Montana, quæ
Syracus & Nîmes vocatur: quæ etiam in Syria & Ci-
licia nascitur. cap. 8. quæ est deterior. Quin cap.
Asarum, & cap. 10. eo phœ est, nardus sylvestris, quæ
folia habet & Dio scordes ait è vīdū, sagittis Corin-
tianis, bene tenitis atq[ue] adeo odoris nardini, sed non bīgus bī-
pudens, cum grauatae viuulantā, & ca. 11. Malabathrum
multi folium nardi putant, nō esse tamen docet Dio-
scordes, vbi & testatur multa Nardo similia inuenientur
mox & p[ro]p[ter]ea in Syria r[ati]o nardi nāpōd[er]a, q[uod] se P[er]f[er]it
vires. Multa sunt odore nardo simili, ut Phœ, asaron, Ner.

Tertio, non modo vnguentu nardum, sed ipsa Nardus etiam adulterari solet, cum enim principia ad inter delicias vnguentorum teneat, nihil intentatum in avaritiae relinquunt, ut eius loco spuriis merces extin dat. Prima frans in eo est, quod in exordio est in lebetum. Venditur etiam made facta, ponderi scilicet augendo. Deinde dolmas, quae sunt in vnguento sanguineo mischa ter. Adueruntur etiam Foeniculus et pugae et surplicia et adygea et alii etiam. Adulterant in inspiratio stibio, cum aqua aut uno palmo, ut compactior seu per se sit, ponderosior que tenuat. Imo etiam cap. 7. celticam adulterari restatur, dolmas, quae sunt apud alios domini nostri aucti in pugis et vnguentis, et deinde rite ex surpliciis. Et reges qui calent, adulteratur vero eis hi simili cum ipsa per se similis herba, quam ob yirosum odorem appellari Hircum. Nardus ergo pisticia dici potest, quae Syria, aut India montana, nullo ad ditamento facta est deterior. nec aliud est vnguentum preciosum, aliud nardus pisticia. Sed ideo nardus preciosa, quia pistica, nulla spuriorum germinum ad mistione. Hac igitur sententia defendi probarique potest.

Plinius eandem ex eisdem auctoribus sententiam
hausit. lib. 13. cap. 1. In hoc genere conuenient membris bar-
barum, quae nardum in tunc imitatur, species non aucta
esse dictas: tantam materia adulteria destitit. De nardo lib. 12.
c. 12. De folio nardoplato a disce per eis, ut principali in rugen-
tis. F. ut x est gravis & rara radice, sed brevis ac nigra, frag-
lique quamvis pinguis, situm redolente, ut cyperi, apero sap-
ore, folio parvo, denso que. Caecumina in aristas se spargunt; id
eo gemina dote nardi spicas at folia celebrantur. Alterum eius
genus, apud Garganum nascentes, dannatur in rotum ovoidium
nomine, virus redolens. Adulteratur & pseudonardo herba,
qua ubique nascentur crassiori, et que latiore folio, & colore lan-
guido in candidum vergente. Item sua radice permixta pondi-
ris casca & gummi, sponuata argenteis, aut fibro operie-
tate. Sincerum quidem lenitatem apprehenditur, & colerifera,
odoris suavitate, & gustu maxime siccante sapore iuu-
do. Prestitum fuisse in libris. XC.

S.3. Marcus in Latino textu haber Alabastrum
vnguenti hinc spicati, preciosi, itaq; vel misericordia
spicatum, vel legit orinalis. Hac de re plura dicenda
sunt; quia vulgus Litteratorum veterem interpretari
flagellar, quod pisticum vernerit spicatum: sed non
modo defendi potest, verum etiam vere atque adeo
ex Evangelista sententia vernerit. Vt initio testimo-
nio, quod illi defugere non possunt, Bezz scilicet,
quod tamecum ille habet, ex Ccelio, aliisque collegit.
Hunc igitur in modum contra suos veterem inter-
pretent defendit. *Vulgata* ut habent multi versu odes
in quibus hoc loco vernerit Spicati, quasi corrupta Latina vox pro-
torum sic scripsisse, sive communis vulgi errore apud peregrini
gentes sive sciol alienorum correctioris audacia, qui Latinam
vozem sive graeca terminatione depravatam non intelligunt:
sicut quibus & quibus pro penula scribuntur. 2.T.mot.4.15:
Laudato enim maxime in vnguentis inquit Plinius exardi
species, quae in aristis assurgit quam Galen, vagis ex aliis Pha-
nus Nardi spicatum, officina spicam nardi & spicam etiam ab-
solute vocant. Et ne cui nouum illud videatur Galen de medi-
cina lib. 8.6.1. & Agimeta, lib. 3.14.23. latinas vores cor-
respondunt.

Et & tripli r̄sparsis, etiam non expresso Nardi, vel
Nardum vnguentis nomine, quā si satis id per se intelligatur, &
in mes remississimo codice, Ioan. 2. 3. legitur *mis̄tūs nūc p̄ i.*
Vnguentis ex parte *Nard. do.* Itaque hanc quoque interpretationem
non possum improbarē: cui etiam videri possit si fuere
Syriacae interpres. Verius enim *m̄is̄tūs* δισ̄χας, quod
commodè capitatem ducari, sicut apicatos porros vocamus.
Nardum in veram de cibens plinius, eius inquit *accumine*
in artuso spargens. Quod autem Augustinus in illum loan-
nicium, sic patet a quipiam loco p̄ficiunt nardinum voca-
re, *hunc in refutatione indigent, quamvis Nonrus apud*
Ial. penitentiam in actus producat, & addat ep̄i hebet ex-
pro iſdem radicum nucleis accēdere, at tum cēdē potissimum
cum Indicē nardi facere mentionem. Idipsum satis aperte in-
nit Gil. 1. de Anid. quā l. co radicem nardi Spicam nominari
dicunt, non quia vere Spica sit, sed quia Spica figuram amulter.
Idem lib. 9. de comp. Medic. secundum lo. ss. quam Phiblo in
descripendā hā antidorō itēm *l. dō* nūc nominari, nil a-
līnd. esse aſſerit, quā ipsiſum am nardi radicem: ibidem, an-
n. tac Phiblo. *l. dō* nūc uirū ita diſtam, quod vulgo non radix,
sed Spica vocaretur. Quin etiam 8. de simpl. medic. facult.
vbi de nardi radice tanquam periore nardi parte agit vñ-
do s̄cūx appellat, quā ſex eo vocabulo vñctus, ſatis co-
gnitum.

Itaq; non Spicas, sed bulbos Nardi interpretatur. Id mihi mitum, non fusse è veteribus vllum, ne Dio- scoridem quidem, qui Indam & Syram nardum hac ratione distinxerit.

Hac quidem de re disputare nolim. Hoc mihi satis est. Vaginatum è Spica nardi esse præstantissimum, siue Spica sit vera, huc nucleus radicis, seu bulbus. Nec facile adducor ut à communia tam nobilium au-

Pro iugis igitur scriptum fuit σπικάνης, & ita in
Ionne legendum videtur, ut vident enim illis voca-
bus etiam Græci. Foliatum autem spicatum opposita
fune, inclusus est enim, quod est spica. Foliatum Grae-
cum dicitur τετράδιον. De Spicato loquitur Statius
Sylloge.

Odorata nec Arabs decerpit aristas.

Etruscid Metamorph. 15.

Nardi tens ap. fias.
Devigento Nardino Dioscorides l. c. 75. *Nardini*
venerabile raro d'atto malabarico folio, aut sine eo prepa-
ratum per unum autem balinum oleo aut *omphalum* no/pis-
tata quidam gracia uniuscū doras ut admissas curat: ad odoris ve-
re gratiam sociabilis dām, costus, momum, nardum, myr-
ibes, laeum, laudat et tenuis, minime acre, nardi xida,
aut amboinum resinosum. Vis ei extenuans, caris ac deter-
givit nanae & huncetas arefasciendi. & excalsacientis vi pol-
liquidam vero si nec habet frumentum et castitudinem, nisi
infumata recipiat. Conficitur quoq. pilus ex *omphacino* oleo,
ruru, calamo, costo aq. nardo.

Ante hoc tunc fuerit in certum, variæ enim missiones erant præcipue in Syria, & Asia volupatum architec-

*Minus preciosum Malabathrinum, quam
indorum delicijs Romanis, nomine etiam
ita Enicium. Dicitur etiam Malabathrum.*

Malabathron Syrio capitulo. Quidam Dio condidit lib. 1. c. 11. Indicat paludis, non arboris solium arbitretur Malabathron. Plinius in

Egypto, & Syria, Garcias ab Horto in Indiā patriam illauit, & diei hodieq[ue] Tamalapatta, quod idem eum Malabathro, prima demp̄a syllabā, Græci interdum vocant Μέραν per excellentiam; Interdum Dioforidis vnguentum ex eo vocat foliatum. Spicata hardi præstansissimam faciunt, qua sit tamē Spicata nardi magna est dubitatio; Janus Antonius Sacrae Lugdunensis Scholitis in Dioforidis l. i. c. 6. negare esse Spicam, quod licet in ea summa pars sit.

Spicas, qualis est, in qua frumentacea leni-
conteinentur, quamvis facetur, chymo, stochadi,
& simili. Spicas enim sicut & Graecis tribui. Sed si ex
aut. sua Spicas hoc loco ita non esse accipitendam, vel ex eo pa-
ri quod, quicquid dicane nonnulli Plinii autoritate decepti,
nam Indica Spicas huiusmodi nullas habere coperiatur. In-
victum vero Dio, nard. r. radice nucleus, qua quidem pars est
nardi nobilissima, profanissima, ac etiamnum in vsu
Medico frequenter uita. Vt enim Columela, Latinus, ali. Spi-
ra interdum accipiunt pro nucleis, quibus numerosis ad fibris in-
ram coherentes, us. quarundam radicum bulbosa capita a com-
punguntur. Vetus autem liliy plici, illiorum quoque in aliis. Dic resle.
Gesu peculiariter a gaudiis nuncupatur ita & gratia sicut uas

pro istis radicum nucleis accipere, ac tum certe patissimum
cum Indicis nardis fecere mentionem. Id ipsum satis operie in-
nuit G.A.I. de arida quia licea radicem nardi Spicam nominat
dicit, non quia vere Spice sit sed quia Spice figuram annulear.
Idemq; lib 9. de comp. Medicis. secundum lo. os. quam Philo in
descrivendis iuxta antidoris etenim L. datur uerba nominari, nil a-
liud esse afferit, quam ipsiusnam nardi radicem; ibidemq;
annuit Philonis Deuotus quod ita dicunt, quod vulgo non radix
sed Spica vocantur. Quin etiam 8. de simpl. medic. facult.
vbi de natura radice tanquam posuire nardi parte agit vagi-
sus sexus appellat, quas ex eo vocabulo vnicuique satis co-
gnitam.

Itaq; non Spicas, sed bulbos Nardi interpretatur.
Id mihi videtur, non finisse è veteribus vllum, ne Dio-
scoridem quidem, qui Indam & Syram nardum hac
ratione distinxerit.

Hac quidem de te disputare nolim. Hoc mihi satis est. Vnguentum è Spica bardii esse præstantissimum, siue Spica sit vera, siue nucleus radicis, seu bulbus. Nec facile adducor ut à communis tam nobilium au-

ctorum sententia recedam. Plinius errata non credo, cum nardus aliaq; Romanam tota Syriam ferrentur, & Syria iam dudum prouincia habitatur a Romanis. Ind. cam nardum Spicas habere negat, at Syriae Spicas certe habuit; vt nihil opus sit figurae sequi, & radices pro Spicas accipere. Collat Statuum deversi sui-

Spicas acciperet. Statius de veris spicas loquitur non enim decerpit odoratas Spicas, qui radices eruit, & de odore campi Poëta loquitur. Nec aliter Ouidius: nec enim Phœnix ex radicib. sed foliis, spicis, lignis odoratis sibi nidum struit. Quod vero Poetas interpretatur de Italico nardo seu Lauandula, vel si de veris Spicis eos intelligere vellimus, ad nostrā herbam eos reuocemus, inconsideratē dicitur. Nam Nardus Syria illis notissima fuit, & eius vnguenti y-sus. Deinde Statius de nardo cuius Spicas decerpit A-
-rabs, canit, & Ouidius quas Phœnix nido struendo
colligit. Omnim corum Romæ magnus in tanta lu-
-vuria ysis quondam yscbarum. 85
Nardi ve-
ras esse ar-
ras.

Xiria vnu quotidie vlebat, &
Pulpita solennestus, oluere crocos.
Quod ad Dio scordim atinet, nullo modo dicendū
est, eum nomine σίριον radicem signare. Nam nullo
allo loco σίριον vocat ei Car radicem. Imo cum ait de
Syria nardo μέριον ἔχων ταχύν, paruam habens Spica,
& de Indica, πλεῖστος τε σχημα τους σειρες, καὶ την αὐτην, καὶ
πολυκομος. Plures habere Spicas ab eadē radice comosas,
aperte distinguit radices, & Spicas ab il' a nascentes, &
πολυκομος, hoc est multis capillamentis distinctas, sic
de Samphariticā, aliosq; loquitur. Eam quā madefac-
ta est, ideoq; dexteror sit, dignoscit docet, εἰς Ε λευ-
κήν οὐρανού ταχύν, καὶ δια χυγον, καὶ μέχειν τὸν λόγον. Quod
Spica alba sit, qualida, lanugine careat. Hæc in radice
conuenire non possunt. & paulo post radices
vocat suo nomine ei ζα. Et cap. 7. discri men inter
nardum & tragon docet esse, quod Nardus radicem
amarant & aromaticam habet, non autem Tragus. ei-
zay non εἴριν απλατα.

§. 3. Nec tacere debo aliorum sententiam, qui nardum *risin* ita dictam existimant, quasi *risin* hoc est *ronis*, potabilem. Hæc notis interpretibus placuit, Béza liquidam vertit: Duplex vnguentorum modus, alia spissiora sunt, vt yngi, & lini possint conuiquari, alia tenuiora, quibus perfundantur, talis fuit Magdalena. Achylus medicamenta alia *risa* que bibuntur, alia *βεστια*, que eduntur, alia *χεισα* quibus vnguntur esse refert. Hic primum *risa* non *risina* medicamenta leguntur. Deinde etiam liquida vnguentia Nardina bibebantur, sed odoris causa erant. Imo gustui integrata erant, & visceribus noxia. Tertio hoc vnguentum erat ex *nab* *χεισα*, ex illis quibus vngimur;

nam Luc. 7. & Ioa. 12. mulier vñctus est vñxu pedes. Deniq; n̄ potantur, ideoq; nec vocantur portabiliā, vt medicamenta, qua agris naescant bus ingeuntur.

VERVS 8. &c.

Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: ut quid perditio hac?

QVÆSTIO I.

Cur vñctionem tam sumptuosam Christus admisit?

§. 1. Vltos facti sui habuit calumniatores deuota Deo mulier, vnicam, sed quæ omniū ora clauderet, cauſe optimæ patronam, sapientiam Dei. Nec defunt qui delicias illas vix excusent. Socrates apud Xenophontem, vnguenta planè repudiat, pñctus mox esse: Solon etiam, & Spartiæ legibus vteruntur. Contra illa multa Tertullianus, & imprimis Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagog. cap. 8. Στρατόπεδον ἡ θεοῦ, καὶ μέρον χρῖσις τοῦ αὐτοκράτορος. ἔχοντες δὲ τὸν θεόν, καὶ εὐθυμίας γῆτινων της νύκτος. οὐδὲ ὅτι ἀλλαζόντων μηρῶν περιττὸν δεῖπνον τὸ ἀγέλον κομίσσον, οὐ τὴν τὰς ποδας ἡλεῖσθαι καὶ θηρὸν αὐτον. Coronata & vnguentorum vñs minime nobis est necessarius, inlinat a i. voluptates, & p̄gratiam, propinguā maximēndi. Si mulierem in cœ. à accepissi ab alabastrum vnguenti, vñc. se Domini peds. &c.

Deinde postquam vnguenta enarrasset, Aristippi, Simonidae, & aliorum mores præter rationem luxuriantium, addit: ἡ ἀνθετὴ εἰδοκεῖ παρὰ τὸν θεόν. Nardus in precio ab illis habetur. Dehortatur autem quod fœminatum, Christianarū bonus odor sit virtus, vnguenta vero effeminetur. μελάθανον τὸ τέλευτον μέρον, οὐκ εἰσαγγελεῖται τὸ τέλευτον διατελεῖται: μελάθανον. Non existimandum, cam vnguentum sic oleum leniens ab eo generosus mores effeminari? Maxime: eut igitur Christus tantas delicias admittit, p̄ferrit cum pedes vnguntur, quod Othonis inuentum esse & Neroni principi suggestum at Plin. Clemens non dissimil modo coronarum odoramenta reprehendit. Plinius inuari nos pedium negat vñctione, quod ad odoratum non pertineniat, aut sane exigua portio, Clemens coronarum odores superflua tensum odorandi positos esse inutiles contendit.

Initio quidem non res ipsa, sed vñs rei laudandus aut culpandus est Odore, vt caterorum quoq; oblectamēta leniuit, & recte, & præve usurpari possunt: Finis & intentio in re mediā virtutem, aut vitium possunt. Male & nequiter canit ille:

Pinguis at n̄ mīo madidus milbi carus amomō.

Lassiturg, roſis tempora subtilibus.

Voluptati p̄cia impendebant, quod pecudum est. illis dictum à Clemente: ἡ δονή μη προσει τὸ χρεώδει, ἡ δονή εἰν τὸν μεταβολὴν, η φαρμακον εργον. Voluptas, cui nūl a non est vñctus, morum est, merecitorum p̄probrium, & medicamen: um irrationum libidinosarum.

At vero si ad sanitatem, corporis vigorem, alacritatem vñctio adhibeat, medicamentum est, non lasciviae instrumentum. Alceus in caput, & pectus, valerudinis causa d. fluere vnguenta voluit. Pomponius in Pandect. & ipse Vlpianus responderunt. Vnguentum quibus valerudinis causa vimur, mundo non contingeri. Non enim ornatus causa, sed necessitatis possidentur. Itaque distinguunt Clemens inter μελάθανον, & χρεώδει. Hoc est vñctio ad uitilitatem ad robur. Illud delibutum esse vnguento ad solas illecebros. Chri-

stus vñctus est, non voluptatis, sed vñctitatis, & p̄cipie mysterij causā. Post iter, ieunia, chameunias, orandi, vigilandi, docendi labores corpus vnguento recreare, & Dōminum honorare Maria volunt, ἐπειδὴ τὸ καθάριον εἶναι παρὰ τὸν τελευτὴν τὸν πεντηκονταετὸν. Quid p̄fstantissimum apud Iesum exsimbat, eo dominum coluit, cultum sui corporis negligens, & reliquias capillis abstergens, lacrymas ponitens Domino libans. ita loco citato Cle-

mens.

§. 2. Verum aliud Iudas habet, & aliud p̄tendit argumentum. Præstat vendi & dari pauperibus, in hanc sententiam trahit Apostolos, qui crebro pauperum alendorum curam commendari audierat, nunquam nisi in peccatrice tale exemplum prodigalitatis, vt ipsi interpretabantur, in Dominovide.

Iraque οὐταντοι indignati sunt. Syrus Συρος οὐταντοι Vetebesch lehusin, & indignatio illi. Nempe gravis, quæ factum abominarentur. Ut quid ζειτε, perditio hac? Nam perditum Iudas putat, quod Domino impeditur, quia lucro eius decedit. Sic vñs malevolentia accensi πατον ταπεινολογησι, mulieri eam incrépat, stolidam esse afferunt. Syrus Συρος οὐταντοι faugantes eam. Nec causam suam illa agit, non imprudentiam, non auorem, non aliud excusat. Apostolorum iram iniquam fuisse doce Christus, cum ait, bonum opus fecisse. Eleganter Ambrosius in Luc. lib. 6. Verum est quidem quod propter pauperes passus est: sed tamen ipse corripuit Iudam dicente illo vnguento, quod effuderat Maria super pedes Christi. Potuit hoc venundari trecentis denariis, & dari pauperi. Idem & ceteri Apostoli senserant, sed al. oī dū ille per auxiliariam, ipsi p̄i misericordiam. Iudas enim fuisse proficisci discipuli pauperum almonia consulebans. Ex quo apparet, non credidisse Iudam cogitationem & latonum occulorum fuisse Dominum cognitorem.

Opus omnino bonum, in quo non liquores aromaticos, sed animū ministrantis approbavit, videm docet Ambro. lib. 6. cap. 7. in Lucam. Non ergo vnguento Dominus, sed charitatem dilexit, fidem suscepit, humilitatem probauit. Et tu si desideras gratiam, charitatem agit: mitte in corpus Iesu fidem resurrectionis, odore ecclesia, communis charitatis vnguentam, & ita progredies pauperis dabis. Plus tibi pecunia illa proderit, si non tanquam afflitem tribuas, sed tanquam prefuturam Christi nomine largiris: si ita eam conferas pauperi, ut deferat Christo, & ei. Christus enim conferitur, quod pauperi tribuitur. Vt enim ad liberalitatem non excitet, in omnium illuise mendicare profitetur.

QVÆSTIO II.

Quo p̄cio vendipotuit?

§. 1. Πολὺ, multo. Apud Ioa. 12. 3. Iudas mētem habens εὐχοριδῖον, in furtis suis, subito sumam confecit. Quare non venii trecentis denariis, & de mīto εὐθεῖον, de denariis dixi Marti. 5. itaq; nihil opus est hoc loco addere. Apparet quid aquaria valeat, & obstinatio, atq; adeo cœctas. Si dominum consicū facti esse putauit, in eum spicula lingue maledicēdūt, quia non impedivit, si ignorasse existimauit, infidelis fuit: hoc postremum verum fuisse, facta que consecuta sunt, ostenderunt, ita enim cum Christo egit, quasi eum machinationis & præditionis ignorantum putaret. Aliorum Apostolorum diversa mens erat, mulierem imprudenti zelo deliquisse arbitrabantur, dominum id voluisse permittere, nec tamen reprehendere mirabantur, itaque serio pauperum causas agunt.

VER.

VERVS 11. 12. 13.
Nam semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. Mittens enim hac vnguentum ad sepeliendum me fecit. Amendico vobis, ubique prædicatum fuerit Euangelium hoc dicetur, quod & hac fecit in memoria eius.

QVÆSTIO I.*Quomodo mulierem Dominus excusat?*

S. I. Primo soluit agumentum Iudei, v. 11. Deinde de probat bonum opus esse. De inde pædiat fore, ut toto orbe factum laudetur. Hæc omnia eo referuntur, ut proberet, quod dixerat. Bonum enim opus operata est in me. Malum opus murmuratores iudicabant, quod pauperibus deridetur, & in usum non necessarium conuerteretur. Responderet Christus, nihil pauperibus detrahitur, vobiscum semper illi erunt, & benefacere poteris cum volueritis, me non semper habebitis; itaq; trecentos denarios memoriis in eos impendite. Dicebantur illa præcipue Iudei, qui furabatur, ne tamen pauperum cura tenetatur. Hunc iam sumptum ferre non possunt, si Maria Alabardum feruisset in multis annis, nemo pauperum memorem intulisset. At pauperes obvij semper occurserunt, & paucis facultas, multis voluntatis benefaciendi decti. *πέρι τοῦ οὐρανοῦ* inquit omni tempore, omni loco. Vere olim Menander ceccin.

Ἐξορθόπεπον οὐρανού γενέση,
Πάντος εἴη, οὐδὲ τὸ οὐρανόν.
Αὐτὸν προσκεκυτὸν θεοῖς θεατὴν.

Δεοφόρον, αἰτεῖσθαι τὸ ἀρά τι προσδοκεῖ.

Dificile est pauperi cognatum inuenire, neq; eum vel viuus fuerit cognatum esse eum, qui ope indiget, semper enim, ut si acquisidetur, expellatur. Atq; hoc quasi per parenthesin interponit de pauperibus Christus. Deinde ostendit carbonum opus fecerit.

S. II. Mittere enim, hoc in corpus meum: ad sepeliendum me fecit: *παντὸν* effundes alij lacient, sed propria est verbi mitto, ista significatio: sic misteri sagittatur, facilius mitto dona pietatis, non per alium sed faciendo, hec & Syrus *Ἄριθμος αριθμός*, qui vnguento iterum adiungit Epithetum, *Βίσμιος* Bismi suauissimum, apud Marcum responderet. Quod habuit haec facta. Peccatum corrum pinguis in sepulturam. Vngi solebant, & condidi sepeliendorum corpora, præcipite apud Iudeos: itaq; hoc officium ipsa iam anteuerterit. Non quod illa Mæritatem facie, sed quod eo tempore & loco vñscit, ut sepulturam vñxisse posset videri. Atq; hoc Syrus indicat: *Tanquam ad sepeliendum.* Hoc ergo etiam vñscio mortem certo sibi instare prædictit. Si mel ostendit non delectari se odorum fragrantia, & delicis, sed in mortis, & tormentorum imminentium atque illam cogitatione versari: illamq; vñctiōnem, que honoris, charitatis, & lætitiae exhibebatur, tanquam mortualem pollinutram accipere. Magno & subtili pæcedens exemplo ut omni tempore, cum pœderum prospera evenient, illa tanquam mortis & sepultura ornamenta æstimeamus. Hinc vero omnis murmurandi pœcisā erat occasio. Cum enim quotidie, etiam in plebea funera, aromata & vñ-

guenta impendi, prodigique videront, nec inique ferrent, nec fraudari pauperes quererentur, non debebant esse in Dominum in cruce moriturum tam parci, ut nollent aliquem honorem crucis dedecus pensantem antecedere. Non enim sciebant fore ut Iosephus corpus à Pilato impetraret, ipse cum Nicodemus inueneret. Notandum quod ait *πάντες τὸν θάνατον* ad funerandum; quod non solam sepulturam, sed omnia eo pertinientia significat. Itaque *πάντοις τὸν θάνατον* est vnguentis delibutum sepelire. Genes. 50. vocantur *παῖδες τὸν θάνατον*, serui qui funera curabant, aromatis condiebant, non autem vespillones. Ægypti ita corpora condiebant, ut domi perpetuo fermari possent, Iudei maxima ambitione & sepulchra, & condituras procurabant: Interm Iudas quasumim a secundino affectus ad facinus magis magisque ascendit, & præditionis consilium capit ita Hieron. Beda, Cyrius, Hugo Carthus, Barrad. Baron. McDon. in hunc locum. Antoninus p. 1. hult. 5. c. 6.

QVÆSTIO II.*Quid ex Christi verbis hinc concludant Zanglani?*

S. I. **M**e, inquit, Ch istus non semper habetis. Non sicut in Eucharistia Sacramento Christus est: sed quod corpus suum esse ipse dixit: non est corpus eius, sed figura corporis, ita Caluin. hoc oco. & alij apud Bellar. i.e. de Sacramento Eucharistie c. 14. Responsio facilis, Christus de præsentia apectabilis, & commixta, & familiaritate quotidiana loquitur: qua videri, audiri, coniuicio excipi, vngi, & passi solebat. Horum inquit in me officiorum opportunitas morte mea finietur. At vero nullo modo negat se inuisibili modo cum illis futurum usque ad consummationem saeculi. Videmus tamen eum quodammodo, ut fide præsentem credimus, & honoramus. Chrysostomus homil. 83. in Matthæum. ipsum vides, ipsum tangis. Veniat in mentem ibi quo honore sis homo: atus, qua mensa fruari, tamenque re Nobiscum alius, quam Angeli videntes tremunt, nec absque pateat Christus uore, propter fulgorem, qui inde resiliat, aperte possum, inuisibili modo. & nos in unam cum illo modis reducimur facti Christi, corpus uuum, & uacuo. Quis post flor vnguentis suis membris oves suas nutrit, pse p. oprio corpore nos alit, & sibi coniungit, & deuinit, &c.

S. II. Caluinus non minus maligne mulierem, & Ecclesiam oppugnat, quam Iudas: [Sed notandum est, inquit, defensionis genus, quo utitur, neque enim mulierem recte fecisse pronunciat, quasi idem quotidie fieri velit. Addit vñctionem propter circumstantiam placuisse. In exemplo trahi non oportere. Mariam occulto spiritu insinuatu, ad opus extraordinarum vocatam esse. Nullum fuisse mandatum, sed fiduciam certam in Mariam, ut hoc officium præstaret. Non defendi vñctionem ut imitetur, non fingendos Deo sumptuosos cultus, ornatus, suffusus, cereos. Non confidere nos esse legitimos Dei cultores, nisi in sumptibus sumus profusi. Pecuniam in pauperes erogandam non in sacrificia: vefaniam esse eorum oblationem, qui ludicas res inuitu & recusant obtundunt.]

Alia non diffinita Bullingerus, qui etiam parieres vestiti indignatur.

Constituendum est primo: Sacrificium Christianorum modico gergo sumptu, offertur enim Christus *Sacrificium* ipse, opus est pane & vino: nec minus in cœna laetabatur *pano ego sumptu*. Nec alij opus est sumptibus, aut profusione: opus est loco in quo sacrificium, poculo, altari seu mensa, mappula, que omnia etiam in Sacra-

mento

492
mentariorum profanitate requiruntur; lamen additum solet, qui sumptus sane exiguis. Legimus igitur Deum colunt multi pauperim facheredes, nec profusionem impensatum inuito & reculanti obtrudant.

Deinde alii in locis, vbi maiores sunt vibes, opulentiores Ecclesiae, sumptus etiam maiores expenduntur. Tempa sunt angustiora, ornata ornatissima magnificior, ceteri plures, vestes, & peripetia macta preciosiora, etiam sufficiunt & plures ceremonie. Hec plerique apud aduersarios etiam incrementa sumunt. Tempa, sedilia, cathedrae, mena, tapetes, lances, pocula, arc; adeo vinum ipsum preciosius est. Nec mirum ipsi Christiani cultu sunt. Atque adeo multae illorum Ecclesiae nostrae sunt sumptuosiores, ornatus preciosior. Nec tamen ideo profusionem eorum accusamus, sed de errore dolendum. Dicere tamen etiam nos & regere possumus. Quorum ille in templis edificandis splendor in parietibus, in lepulchris, in mensis, in cathedris ornatus. Si Deo illa impenduntur, cur nostros sumptus fugillant? si hominibus: quia velutia est, nobis inuidere, quod Deo prestemus, quia hominibus exhibere se profitentur? quid si veterius eorum more argumentari fas erit? Cur igitur die festo comptiori ciuitas in templum venit, cur ministri togati nuditior est sacra luce, cur vxori eius compior, falso; nisi & mensa instrutor. Quid vero, quorundam tot sericati, torquati, annulati? Nulline inter haec pauperes efflirunt? Cur non illa cedunt in vobis egenorum? Quo tandem tendunt humanae cogitationes? tempa substructionibus priuatorum superantur, illinitur autu laxis, gemma spondis includuntur, matrora calcantur, ferico vestiuntur paries, supellex argentea scalptio adulteratur, ciborum frues luxuriam irritant, viuum ad ebrietatem ingerunt amicis, nec post ebrietatem cessat crudelitas in temperantie, ebrio ad certamen reuocantur, & cum tormento, geminaque natura haurire coguntur. Inte haec clamor est pauperum, famae, nuditas, mortis in medio. Vnguentum Domini capitum infusum duntaxat in culpa censemur. Luxuria instrumenta sua non esse cripta deinceps. Hic clamat decoctor, venator, equorum auctor, purpiarius, auratus, scincifobius; vi quod perditio haec? At Marii in defendit Dominus: Bonum opus fecit: quia vero bonum ex fide, & charitate factile manifestum est. Mandatum non habuit, sed charitas liberæ voluntatis pro mandato fuit. Non opus erat, inquit Calinus de uno opere legem prescribi. Verissimum est, nec de altero, tertiove. Si tamen sine lege fuit, dñani Caluino de deo genere a necessitate est. At occulto spiritus instinctu fecit. Occulto, non singulari, sed communis charitatis lege Mariam gubernante. Revelationem hinc singularem fingeret non est necesse: nam & Simon & Lazarus legem non habebant, quia Christum inuitare iubarentur, nec Martha imperio, sed amore ministrabat. Opus hoc a Christo laudatum nobis merito est in cimento, ne perditum esse putemus, si quid Ecclesia ornanda impendamus: Christo enim tribuitur, quod Ecclesiae, in quo Christi corpus est, confertur. Non delectat ut pompis Deus, (ne sordibus quidem) eos tueri, & amat tamen, qui dilexerunt decorum domus Dei. Accipit vnguentum de manu mulieris tanquam ad sepulturam, quamvis non ea causa daret, de manu etiam corum qui cultum Dei in Ecclesia fecerint. in esse volunt accipere, quod fideli charitate faciat oblatum. Nec Maria laudatur, quod ad sepelendum fecerit, quasi opus extraordinarium intentione illo operantis bonum fuerit, sed quia fide, & charitate offerebat, ut etiam Ballingerus fatetur. Ha causam Christus tanquam vocationem funeraliem

sufcepit: quod non dignaretur facere, nisi tam amica voluntate mulier prestatueret.

Pluris enim suorum officia Deus astimat, quam ipsi, qui exhibent. De sepultura autem ratione adducit, quod minus obnoxia esset Calumna. Quod dicat: Molestus sum, & graui, quod tuis commodatibus obstare videor. expedita paulisper, videbis hanc non delicaram, sed funeris vocationem. Vide S. Chrysostomum, Franciscum Lucam. Quod si opus extraordinarium, nulli imitandum, dicere volueret, non satis fecisset murmuraribus, nec omnino mulierem excusat.

Ornatum autem templorum Deus olim seruo exigit, Exod. 25. & reliquo libro. I. Par. cap. ultmo. nec in novo testamento vetitum est basilicas extrure vel ornare: vide Euseb. I. 9. histor. c. 19. Cyril. Catech. Amb. I. 2. de officiis. Nam vero olim tempore perfectionis mos erat ut auto libarent antistites, *antognathos*, *eterni sacrificare fixos cereos*; ut auctor non ignorat Index apud Pudentium in hac modo fundo Laurentio. Hec omnia tempore necessitatis in pauperes conferre possunt, & debent. vide Ambro. I. de Off. c. 28. Non enim in necitate servanda sunt, que mutas in vita tempora erogantur.

9.2. Denique Christus paucis aduersariis rotum Ecclesie conserfum, laudationemque opponit. Vobis illa perditio videatur. Ego autem a formidinum vestro contrarium annuncio: *Vbiq; enim predictum fuit hoc Evangelium in toto mundo*. Etiam dicitur id quod haec mulier: (nam dñi est in Grecia) secundum in memoriam eius a viris mulieris, In Graecis est unius, vitiis; alios in libriss dicitur *μαρτύρειον* in testimoniis. Exegit inquit opus aeternam laude dignum, non uno in loco, sed omni in Ecclesia narrandum, laudandum, admitionem propositum. Multenius exempla, basilicas, oratoria, eorum que loquellem instrumenta. Hoc loco contra Iudeos virum Chrysostomus, ostenditque verum fusile prophetam, cum quotidie fieri videamus, quod ille predixit. Homiliz contra Iudeos. Utrumne mentis est in dixit veram Eu-
nis quod prædicti, an fuit in ante patrum in. Interrogat Iudei, est in illis perficerit frontem: aduersus hanc predictionem non poterit oculos attollere. In omnibus enim ecclesiis apollari muliere audimus. Sunt Confites, Duxes, viri, mulieres, nobiles, illustres, splendidi, in omnibus verbis: & in quamcumque pars deuenientis, summo cum silentio audiunt omnes, hinc mulieris officium: nec est illa mandata plaga, que facit hoc noverit. At qui quod reges, multa ita magna in verbis contulerunt beneficia, bellum laude geserunt, tropae staterunt gentes conseruant, vices considerunt, & innumeri commodes re-publicam auferunt: & tamen cum suis beneficiis silentio suscuntur? Item: Regina, primariaque feminis innumerabiliter nefas a contulerunt in eos, quibus imperebant, quem denime quidem illi note sunt. Hac autem abiectam mulier, quantum effudit vnguentum, tota terra cum orbis decantatur. Ne temporis quidem tam immensam longitudem memoriam illius vel extinxit, velexi ingue vnguam, adq; eiusq; ita ipsam non esset insigne: quid enim magis et vnguentum effundere, neg. persona eff. celebris: erat enim mulier abicit: neq; multe telles aderant: non inter discipulos res est gesta: neq; locis nobis, neq; enim hoc fecit per theatrum transiens, sed in aedem deum duntaxat hominibus pres. ntibus?

Quod porro Calinus ait, nos ita errate, venio putemus nos legitimos esse Dei cultores, nisi in sumptibus profusi simus, eius est calumnia,

Nos sine omni sumptu animi puritatem esse Dei cultum sanctissimum arbitramur. Sumptus opportunitas suo loco ad decorum huic interdum addendo. *καληδόνη* dicetur. Beza interpretatur *καληδόνη* legatur, non sine depravatione sententia. Dicitum est in Ecclesiis, multo ante a docecentibus, quam lecti, nunc

Sumpiu
inequa-
litas.

Pauperum
cura.

Sine lege
Maria vn-
guenum
effundit.

anno etiam quamvis legatur à multis, dicitur tamen ab innumerabilibus. Præsum enim prædicatum est Euangelium, deinde scriptum: non in Iudeis modo, sed & in Gentibus, quarum vocationem etiam hoc loco Christus prædicat.

§.3. Bullingerus postquam in Ecclesiastico dixit, quæ dicta sunt splendida bilis, magistratus suos aliquos. Sane si magistratus, bona Ecclesiastica non legitime, & ita vi instituta sunt sancte, ad ministrum vestib; pauperum publicarumque calamitarum, sublevarionem, sustentationemque viupauerint, aut dispensant; si illa conuerterint in vius vel priuatim rei prophanos, si neglexerint studia, si non curarint pauperes, si res suas, & iūnum compendiū quæsierint, non modulata similes, erunt Episcopis, Pastoris & Monachis consoleriores. Multi enim ex his per ignorantiam peccarunt: illi vero videntes, quam maleficiuntur his aurum Tolofanum, nihilominus contra populam conscientiam pergunt scelere sacrilegio poluisse, non ignorantes quanta hinc ipsos manent tormenta. Reueran non est Deo gratia, quam queas verbis sancto, iusti & ministerio & ex charitate & misericordia Deo offertur. Proinde sancte Deo litanus, accepta Deo thymiamata adoleuerunt, qui cūq; facultates has ad sustentationem ministerij verbi & pauperum benignè cōulerunt Ecclesiæ. Unde necesse est illi Iuda simillimos esse, Deoq; bona hanc inuidere flagrantiam quicunq; propter auaritiam suam inco- modat studiis & Pauperibus, dum in suo vius priua- tor convertunt, quod fuerat publicum, dum facie- gis suis exarum expiari ecclesiasticum, ut postea clu- nedam, aliquidque sit pauperibus, neq; porro tan- tū luci superius, unde ali possit idoneus verbi minister. Admonere ergo omnes, quod b. commissa est dispensa- tio ecclesiasticarum facultatum, ut pietatis & equita- tis memores boni & fideles sint dispensatores, ma- linorum mutatores esse Stephani fidelis Diaconi, quam Iuda proditoris perfidissimi. Sed de vsu facultatum ecclesiasticarum dixi copiosius in libro de Functione Episcoporum, cap. 9.

Hoc prole suisq; sollicitus; decepti sunt enim Mi- nistri, dum Principibus ad Ecclesiarum rapinas con- censis, sum fore prædam arbitrabantur.

Hic si conferamus quæ haec tenus in Europâ sunt facta, non erit difficile iudicium de magistratibus, quorum in potestate tot, tamq; opulenta sacerdotia habent.

VERVS 14. 15. 16.

Tunc abut unus de duodecim, qui di- cebatur Judas Iscariotes ad prin- cipes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde qua- rebat opportunitatem, ut eum tra- deret.

QVÆSTIO I.

Quodnam precium proditoris pactus est?

Diles aliquot ante festum nefariam sacerdoti- bus operam detulit, nam quæcerbat oportu- nitatem quâ traderet. Ita plusculum temporis inter- ceperit videunt, dicitur unus de duodecim, ut criminis atrocitas magis elucescat. Iscariotem nominat, ut ab altero Iuda fecerat. Christi respōsio, & damno magis sacerdotis omnia meditatur, ut opes congerat. Lu-

Adam Conzen in Euang. Tom. I.

cas Satanam intrasse in eum testatur: non ut torque- ret, sed tentaret, & obsequenter in maius facinus im- pelleret. August. tract. 62, in Ioan. antē vi alium impulisse, nūc possidere vi proprium. Non itaq; secundum sub- tantiam, ut recte Didymus obliterauit, sed secundum operationem ingressus est. Itaq; vñ rora, seu ut Syrus γένετα Ex iunctu quærebat opportunitatem ut eum trade- ret, in aulay οὐδὲ διά, addūt alia exemplaria & vris, ipsi. Quamvis etiam Syrus singulariter eius in quaerenda oc- casione industria indicate voluit, cū ait, quæcerbat fibi. Nēpe, ut sine turbis eum traderet, videtur ēt sperasse rem fore occultā, ne amicos domini offendeter, à qd. aliquod lucrum latē adhuc scelerē sperare poterat.

§.2. Merces igitur proditori designatur, oī βίου αὐτοῦ τελεκτητική, i.e. quia appendebantur ar- gentei, ut dixi. ista autem hic est proprium, & ad bi- lancem pertinet. Hoc precium pactus est, plus fine Merces pro dubio pétiti, sed postquam improbam operā obtulit, ditionis.

iam vilis haberi cœpit, ideo tam exigua stipe contenus recessit. Quā dā ait eum ēt accusationem contra Dominum inituitile, eum deliciis indulgere, vñctum cœnare. Verum ista tum locum non habuerunt, non causa mortis, sed mors quarebatur. Non est tamē du- bium publice narratum de vñctione fuisse. Quantum precium sit 30. argenteorum adhuc queritur. Vix in re aliquā ranta est varietas sententiārum, quanta in has de argentei questione. Qui minimi aestimant argenteum ex triginta argenteis tres aureos conficiant, qui plurimi trecentos. Tantum efficit diligentia compu- Argentei.

S. Ambros. l. 3, de Spiritu S. C. 18. Aureos 30. vocat. Alibi viginti aureos emitur alibi triginta. Quomodo enim portat verum eius premium comprehendendi, cuius non possest meritus definiri? Erratur in pretio, quia erratur in studio. Viginti au- reos in veteri testamento venditur, triginta in Eu. ingilio. Pre- ciosior enim Typo veritas: argior gratia, quam disciplina. Opti- moris legi presentia: quia lex promisit adiutorium, legem aduen- tus impluit. Viginti aureos emunt Ioseph, triginta Iudei. Nec hic figura mediocris, ad sacrificium perfidi argiores quā ad salutem fidèles sunt. Vixi sg. tamen contractus considerare conuenit qualiter. item, Viginti aurei, p. elium feruntur: triginta aurei crucis sunt.

Fustra autē de obliuione & negligētia euri accusant. Septuaginta interpres Gen. 37. Kā ἀπὸ δύο τοῦ δεσμοῦ.

Iωνοῦ ρος ιωαννατριαὶ ιωνοῦ χρυσᾶν, vendiderunt Ioseph Ioseph. Viginti aureis: q. l. argentei, qui in Hebreo leguntur: illam summanū æquarent, sic uilā collatione pecunia exsistimat, et Ambro. Eodem tamen capite ait: Iudam triginta denarius vendidisse, itaq; non potest de- narios, quales suo tempore erant, exsistasse.

Rupertus l. 10 in Math. & Glossa etiam denarios 30. assertit, decimam trecentorum. item D. Thom. & Budæus l. 5. de alle. Sed Budæus in cā opinione cōstant non est, nam unum ex his argenteis vidisse se ait Parisiis, visumq; sibi constitutere duas argenti drachmas. Egesippus in anacephalosē etiam denarios esse ex- existimat. Itaq; tres, aut summum quatuor aurei inde cō- ficerentur. Non est credibile sacerdotes tanto in me- tu, odioq; non pluri exsistasse Christi sine tumultu apprehensionem, praesertim cum ex publico, non de suo darent. Nec ludas tam facilis negotio in scelus in- ducereunt. Alia postea argumenta adferam.

Jansen. Siclostriginta exsistat. ita Abulensis in 4^o Reg. 6. Vatablus hoc loco. Iosephus l. 3, antiqu. c. 4. Si- clū sanctuarij valere quatuor drachmas Atticas, que est etiam summa stataris. Vide Hier. in 4 Ezech. Mon- tanum in apparatu. Eam sententiam multi, etiam no- Paulus mag- fier Baradius sequitur. Septuaginta communē duab. drachmis definit, Exo. 30. & Leu. 27. vbi Siclus est didrachma. Mirum est, & absq; villa dubitatione factū Maximus Illirici commentum in Scholiis anno 1572. Leipzg. precium editis.

145. Ex eo boni nulli exitus ad eum Christus Pascha non comedisse. Dicunt enim: Si unus agnum comedisse, Christus vero et aliis: non ergo tam Pascha comedens. Dicitur igitur quod prius than Pascha comedentes, deinde recubens, dederit propria illud mysticum; Prins enim typicum cum sacrificasset, deinde verum sacrificavit. Illa haeresis tamen, & crassa textu aperte repugnat. Adeo vero ut Epiphanius hanc 30. inde probet carnis vatum in cibo licitum esse. Erat autem ritus ille a Deo mandatus, nec folum castum, sed etiam tempus necessarium, & determinatum.

§ 2. Die decimā tertīā ad vesperam Christum co-medīsse agnum exultimant multi Græci: Chrys. hō. 82. in Ioan. Cyrill. Alex. l. 2. c. 2. in Ioan. Origen. tract. 35. in Matth. Epiphani. hæres. 50. Sicutor q̄q. veteris & noui Testamenti. q̄ 9. 4. In Chrysostomo tamē videntur error, cum expresse in eādem homili a cum illis teniant, qui dī 14. agnum comedisse restantur. Sic Paulus Burgensis, Monachus Veronensis, Scaliger in Prolegomenis, & lib. 6 de emendatione temporum. Futhatancrum esse exultimant in verbis Ioannis 13. 1. Ante diem Paschæ sicut i. sū. Hæc dicuntur post cenam, cum pedes discipulorum lauare institueret: & Pascha tamē non erat, sed ante diem Paschæ, hoc ante diem, quo Pascha immolatur, seu quo transitus angelici symbolum, & p̄missio orovit sumebatur.

Hanc orta est illa multorum sententia Iudeos filium transfluisse; cum enim Pascha incideret in sextam feriam transfluisse in sabbatum, ne dno festo concurrenter quia de re post Battionum aliosq; accuratissime nostrarum Soarac T. 2. in 3. partem. q. 50. lect. 4. Verum quod ad locum Ioannis attinet, contrarium inde concluditur. Nam Pascha & dies azymotum vnum est, idemq; tellus: *An dieum* dicit Ioannes, *quia vespere factum*, *qua p' Pascha antecedit*. sic Luc. 24. 22. ante lucem erediturum formam ad sepulchrum.

Vesperant ergo dicit ante dicim sequentem esse Iohannes. Marcus c. 15 eodem modo loquitur. Et cum i*m* sero i*s*ta s*t*ram, q*u*ia era p*ar*as*c*eu*re* quod es*ti* ante s*abb*at*um*, ven*it* i*oseph*. Nam communi loquerent*ur* co*l*lectudine, vesperum dicimus esse ante diem, in*se*quentem f*e*stum, ac si festa consideremus incep*isse* censem*ur*.

S. 3. Aliud ex eodem Iohanne proponunt cap. 18.
Erat autem in mane, & ipsi scilicet in introitu pretorum, vi non
contaminaretur, sed manducarent Pascha: non ergo pri-
dje manducabant. Hoc primarium est argumentum
eorum, qui festorum translationem à Iudeis factam
opinantur. Scaliger in Prolegomenis eo se valde ia-
cet. *Quis vngiam tam obstinatus aduersus veritatem ani-
mos ei didisset? Illam autem obiectonem quam arguit elu-
lunt: i. e. ut illa διανοία ἡτο γε το πάσχα. Aūnt
επει γε το πάσχα, hic non esse agnum paschalem comedere,
sedi alii sacrifici p̄filiis. Arguē dōcte, ille ganter, ut nūl si-
p̄z: quia in passione comedere Pascha aliud sit, quam agnū
paschalem comedere. Imo nos negamus. Scilicet, οὐ γε το πά-
σχα, aliud esse quam agnum paschalem in molte aut man-
ducare. Exodus 12.21. Neq̄ illus p̄tatio uoluerit, illud sine r̄su
and reponet. Sed quid ex hac in lectione consequatur?*

*Pascha non Verba illa sunt, argumenti nihil est. In parafœcie
modo agnū inquit comedere Pascha est agnum comedere. Ergo
paschā in, cuiam ipso die Paschæ comedere Pascha, est agnum
sed vidi comedere. Non sequitur illud: Pascha non modo a-
gnū paschalem, & festum, sed alias etiam victimas
est.
et tempore offerri conuerterat significat. Docet hoc A-
bul, p. 2 part. t. 8. & Baronius anno 34. Ex Num. 28.*

Non credet his Scaliger, & mendacia putabit. Audiat ergo hebreos, qui vix quicquid verum esse putat, nisi orientale, & linguarum exoticarum. 2. Par. 35. Ducas quod, vnde sponte quod puerant, oculi tulerunt, tam populus natus aero, ibus ex leuis. Porro Helcias & Zicharias &

Iacob prius domum Domini dederunt Sacra tabernacula ad sed
ciendum pharetrorum et communis im dico milia et centa et
dues trecentos Hebraicæ. **זרם נלויים לפסחים** quod
est leuata, eo modo, quo solebam facta in his casis &c. v. 8.
70. **et in** ^{et} **zento** **rōe** **et** **zuitas** **et** **ro** **cact** 2. Par. 30. 16. Si
teruntur in ordine suo iuxta dispositionem et nomen destruc-
tio minis Bel: sacerdotes vero suscepiebant effundentem sanguinem
de manibus Leui arum, eo quod multa turba sanctissimam
non esset. Et ideo immolarent Leuite et hase his, &c.

Phasæ, quod Leuitæ immolant, non erat agnus, quisq; enim domi immolabat.

Deut. 16.2. Immolabis q[uod] phase Domino Deo tuo, de oib[us],
& de bobus in loco, quem elegit Dominus Deus n[ost]rus.

Verissimum igitur, Phasē seu το φασίν, ut sacerdoti
tunt 70, significare ipsas victimas, ad quas edendas
mundities requirebatur.

Non est audienda eorum opinio, qui Pascha interpretantur panes azymos. Non enim ad eos comedendos requirebatur mundities legalis.

§. 4. At vero si Christus passus est feria sexta, Pentecoste incurrit in S̄bbatum. Fallitur ergo tum Ecclesia, tum tota Christianitas, quem illam diem dominicum

Non fallitur Christianitas, sed Christianorum temporum inconsideratus emendatur. Constat Patcham festum fuisse die veneris Pentecostē die solis. Hoc Patres docent; Clemens Constitūt. s. c. vlt. Aug. sem. iij. Leo Epist. 81. c. i. Isid. de officiis Eccl. c. 4. & Synod. c. 8. Hoc Iudei seruabant, ut Iosephus lib. 3. antiqui. 610.

Baronius responder, dies quinquaginta numerati solitos à prima Sabbati, si dics Pascha proxime iniquens esset Sabbathum. Nam ad primitas laborerat opus, qui die Sabbathi nullius erat, metu enim oportuit. Exod. 14. Iosephus labores refet, quin dilectione manipuli pumaria rum erant, i.e. cito merunt. Spicarum manipulum igni torrent, hordeum insunt, & alicui in modum fractum ad aram offeruntur. Iurari Sabbathum auctor citatur Epiph. lxx. Et rem ibidem non impensis.

Leuitio 23. 15. Iex haberut. Numerobus ergo ab aliis
ro die sabbati, in quo oculis manipulam primis tam, si
piem hebdomadis plenas, vix ad alii rite diem expiacionis
hebdomadis septima, hoc est quinque agnites, et sacrificium
carnicium novum. Dom no-

Initium e. go numerandi ab altero die. Finis, alter
dies ab hebdomade septima.

Posset alio modo responderi, ab altera partite

qui quinquaginta dies numerari, ita excedat ipsum
solenne Pentecostes, & ipsum: Solemne Paschatis, in-
terualium inter duas solennitatis sunt dies quinque-
ginta. Scaliger hoc ipsum indicat: Et in tertio Pascha-
te. [Na]מִמְנָחָת הַבְּשָׂר מִמְנָחָת הַבְּשָׂר, hoc
est anno deu[r] regis 3 πασχα. Lex subet septe in hebdoma-
das putare. Itaq[ue] hebdomadas omnes & sabbata om-
nia a Paschae ad Pentecosten, sumunt appellari
nem suam anno deu[r] regis 3 πασχατο. Internallum au-
tem illud omne dicimus, quod Graci τερματολο-
cant, Iudeus dicitur סֵפֶר רְאֵת שְׁפִירָה b[ea]t[us]
mer, et eius 3 δι[ά]γωνος numerus manipulique et
de regis πασχα omer sue δεσμη prima
offeretur. Prima igitur hebdomas, qua putantur
oblazione Omer, dicitur εβδομάς deu[r] regis et secun-
da εβδομάς deu[r] regis et sic deinceps, ut habet in-
diculo, in quem coecimus sabbata omnia μέσον
annos ieiunii anni, de quo nunc loquimur. Intellige-
barem r[ati]o[n]em scilicet interualium a Pascha ad solle-
ne Pentecostes: non autem ipsum solenne Pente-
costes.

coltes.] Quod si inter Pascha & Pétecosten sunt dies quin
quaginta apud Iudeos, teste ipso Iosepho Scaligeró
necessariis.

hic est Pentecoste incidere ad diem dominicum, hoc est diem primam post Sabbatum, si die veneris,

seu paraseue sabatti exclusive incipiat numeratio. Ut ex hac tabella apparet.

Sabbati	Solis	Lunæ	Martis	Mercurij	Iouis	Veneris.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Sabbati	Solis	Lunæ	Martis	Mercurij	Iouis	Veneris.
8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Sabbati	Solis	Lunæ	Martis	Mercurij	Iouis	Veneris.
15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
Sabbati	Solis	Lunæ	Martis	Mercurij	Iouis	Veneris.
22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.
Sabbati	Solis	Lunæ	Martis	Mercurij	Iouis	Veneris.
29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.
Sabbati	Solis	Lunæ	Martis	Mercurij	Iouis	Veneris.
36.	37.	38.	39.	40.	41.	42.
Sabbati	Solis	Lunæ	Martis	Mercurij	Iouis	Veneris.
43.	44.	45.	46.	47.	48.	49.

Sabbati Solis Pentecostes.

§. 3. Multo firmius esse videtur, quod est Iohann. 19. Læcplato chim pro tribunali sedente, & de iustitia facilius iustitiam damnante, Evangelista dicit. Erat autem Paraseue Pascha, hora quia sexta. Scaliger in prologomenis secundæ editions. [Contra obij- ciuntur in paginis 7 & 14. Iohann. 19. 14. Hic misera faciem querunt, & strenuo mendacio istum decli- hant. Autem in capitulo 14. dicit de Sabbatho. Acuti homines Quare dicit παρεγένετος η πάσχα nisi πέπλος ανδρινός, πέπλος γυναικείος, alius rei, quam η πάσχα quod quidem verum est. Nam παρεγένετο est genus cuius species προετελον, προεπον. Utrumque uno verbo Hebrews est שׁוּב שְׁבָתָה gherub. Itaq. שׁוּב שְׁבָתָה, gherubichabbath, παρεγένετος η πάσχα, inquit προεπον, ανδρινός. quod sicut alia παρεγένεται, huc responde, quia à se fuit suis appellationem fortunata ut γερουβάνης παρεγένετο πάσχα, gherub pasch, paraseue. παρεγένετο πάσχα προεπον πάσχα.]

Nicissile contumeliosus est in eos qui ab ipso dif- fidente coguntur. Nemo dubitat, παρεγένετος η πά- σχα είς παρεγένετος πάσχα, Iapha est enim scapha atque cum calnum inuenit, scapham se habere glo- riatur. Paraseue Pascha est paraseue Pascha, ne me necne dabitur lolephe quod optas. Non est tamen paraseue Pascha sensu Scaligerino, sed alio meliore, ratiore. Ille paraseue putat preparationem ad Pascha, non præparationem ad Sabbathum, non ad Pascha. Ideo autem dici paraseue in ipsum Pascha incidet, quasi dicas: paraseue paschalem, seu profabatonem paschæ. Etenim paraseue προετελον, non προεπον. Septem igitur azymorum dies etiam Pascha dicebantur, & quod in unam carum incedebat, sabbatum pas- fide, & pari profabatō, paraseue paschalis. Ioannes ergo id claram demonstrat, selegit explicat: Iudei ergo quia paraseue erat, vi non remanerent in cruce corpora sibi, trax enim in ignis ille dies sabbati, &c. Ecce dies qua fracta latronum sunt crura & corpora deposita,

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

ita erat paraseue, vt esset sequenti die sabbatum: quo non licet in cruce relinqui corpora: paraseue igitur illa erat sabbati, nec opus habebat paraseue Pascha: nam in eo licet cibos parate. cap. 12. Nihil operis facietis in eis, exceptis que ad vescendum pertinent. Paraseue habetur Matth. 27. 62. quod est labbi paraseue. Et Marc. 15. 42. qualis paraseue fuerit exponit. Kai οὐ διατελεσθεὶς ἐπεὶ ήν παρεγέ- νετο εἰς προετελον. Et cum iam fero esset factum, quia erat paraseue quod est antelabbi, ubi ante sabbatum est vna dictio, in rei illâ à nostro interprete facta noua. Definitur igitur paraseue à Marco προετελον, profestum, sed προετελον antelab- batum. Sic & Lucas 23. 54. Et erat dies paraseue, & sab- batum ille sabbat. Eodem modo Iohann. 19. verl. 14. 31. 42. semper accipitur pro paraseue Sabbathi, nunquam pro præparatione ad Pascha. Aut sane locum offendat, ubi sit paraseue ad Pascha, non ad Sabbathum.

Quod Scaliger ait γερουβάνης est generatim προεπον, fallere nos vult, in Scriptura non accipitur pro paraseue festorum: Syriacum שׁוּב שְׁבָתָה gherubetha est paraseue: seu vespere Sabbathi: natus ab שׁוּב vespere nominis est origo. Non est igitur ratio cur nouas paraseues inducat. Nulla n. in Scripturâ שׁוּב שְׁבָתָה est paraseue. Reditus igitur in principio lephas Scaliger sensit, cum multis hominum millibus, ut ipse fatetur, lib. 6. de emendatione temporum Chri- sti pascuum est in Nisan, nec Pascha anticipasse.

§. 4. Negant Iudei in paschate opus fieri solitum fuisse, quod sacerdotes Pilatum audeant, accusant, ad He- iudei festi rodem currunt, & recurrunt. Tandem dominus cru- sis negliguntur. Respondeo homines improbos odio & in- uidia æstuantes festificationem exiguum habuisse: vi- tria illa violentia fuit, more impatientia, & in transuersum rapiunt. Festum violare metuant, qui filium Dei ad crucem poscent: Interim Dei causam, & reli- gionis agere se simulant. Moris autem erat, vt si qui in legem peccassent, paschalibus diebus in exemplu punientur. Nec tamen difficile erat excusare festi profanationem: Consultare de religione opus piam & festo conueniens iudicabant: ire ad Pilatum & He- rodem non æstimabant tale opus, quo festi sanctitas Excusabat violaretur: nam sabbato, quo maior erat indicta quid- se iudei de es, mille, vel vltalij bis mille passus confidere licuit. festo.

Accusatio etiam, Sabbati, & festi patrocinium videbatur. Damnum in religionis violatorem, in templo tumultum excitantem, ut rebantur, tradunt presidi corrigendum, praeclarè se religioni confitentes iactabant. cum autem antecedentibus diebus in templo quotidie Christus docuisset, idem per frequentissimos azymorum dies etiam facturum dubitare vix potuerunt. Quia ipso die sabbati Pilatum ad euanthus custodiam accipiunt, sepulchrum ob signant, quæ omnia ad iudicium & strepitum fori pertinent. Cetera Pilatus & Romana cohors peragunt, genitiles, & sabbatorum irrisores.

§. 2. Situe autem nostra, sive Græcorum sententia
tenetur, de anticipatione Pascha tis à Domino facta.
Non est probandas error, quo contendant Euchari-
stiam in fermento consecrandam. Cedentes impe-
cena fuerit. *Eucaristia nostra pax nobis pax vobis dicitur, et vobis*
et quodcumque dicitur, et quodcumque dicitur. Invenimus esti discipulis, non thus
est azyma, si dpani m & colicem porrigit. Nam azyma
etiam panes erant. Exod. 12. 8. & 29. Num 3. 15. Iosue
5. 11. Iudicium 6. 21. & 20. 21. Erant enim panes ex flo-
re frumenti. & 70. Exod. 12. 2. *zēbē d'zēbus* verrunt.
Lenit. 2. 4. codem modo & 26. 25. Numb. 6. 19. Sic
enim vertunt Hebrewum **חַזְבָּנָה** matzoth. Verum si
Pascha anticipauis, etiam azyma concedit: nam lege
illa erant connexa. Exod. 12. 8. Et edent carnes nocte il-
la, assurgint, & azymos panes cum laetitia agrestibus. Atq;
alijs in locis, vbi de Phæc eit mentio, etiam iungun-
tur panes azymi. Tam enim etat lege sanctum, ut azyma
ederentur, quam vt agnus. Et par mysterium:
azyma enim in memoriam festinata egressionis ex
Ægypto symbolum eraat.

QVÆSTIO III.
An Iudei festum Paschalis transulerunt?

§. I. **P**auli Burgensis est illa sententia. Hentonis in
Præfat ad Euthym. Onuph. lib. 2. factorem, eos
securus est Lantienius. Auctorem laudant Gamalielum
de motibus Solis & Lunæ. Hoc ita factum, quod non
coegerent ad amissum ferias accommodare motus
celestibus. Pluribus eam sententiam exponit Iose-
phus Scaliger, lib. 2. de emendation. temporum, & ta-
bellam exhibet. Translationem facit triplicem, Lu-
narem, politicam, mistam.

Deinde fieri interdum in sequentem diem, interdum in perendinum. Hinc annos æquabiles, & utrumque esse. Quare autem (de translat. lib. 2.) alijs annis decedat dies, alii accedat, alij anni æquabiles sint, hæc causa est: quod nimirum nunquam voluerint neomeniam Tisi statui in prima, quarta & sexta feria: neq; neomeniam Nilam in prima, quarta, sexta, ne duæ festivitates simul concurrant. Ut in Computo explicabitur. Si igitur, verbigratia, nouilunium Tisi fuerit, 155. 5. 7. o, quamvis nullus sit excessus horarum 18. Vt propter illum Astronomica translatio fieri debeat: tamen quia Tisi nunquam incipit feria prima transfert, & fit in ~~17~~ 18. o. menses, traducenda in ferian secundam. Annus vero ille cui hoc accidit iam non 354. dierum erit, sed 353. dumtaxat. In anno igitur def. & uo. Sicut apud Athenienses ~~et~~ ^{et} siebat mense Boedromione, ita apud Iudeos eadē. ~~et~~ ^{et} fit in Casleu: qui cum sit solidus mensis, tunc finit causas. Contra anno abundante, ~~et~~ ^{et} fit in Marchesvyan: qui cum sit natura causus, tunc extra ordinem sit solidus: Hoc modo in anno defectivo, tres continuimenses causuntur, Marchesvyan, Casleu, & Teberth. In anno abundante, si enim continui solidires: Tisi, Marchesvyan, Casleu. Quis est annus def. etiussim: qui habet Casleu cauum. Quis annus abundans: qui habet Marchesvyan solidum: Quis æquabilis: qui habet Marchesvyan cauum, Casleu solidum. Translatio-

nesigitar. *U*erba nostra nuptiorum sunt causae & effectus ac
regulæ doloris. Politica & plantarum, de qua nunc loquimur,
& secunda est ordine, si propter ferias, rei publicæ, &
non idoneas capitiani, & noncomenii. *N*on. *F*eria
reicibus Tisif, Hebrai non autem his tribus numeris ad
v. 111 Alephi est prima feria, Dalet, quarta, Vau
sexta. *M*ixta translatio est, qua ex unoque genere
composita est, ex Astronomica, & Politica.

Hac ille magna cura, & in Prolegomenis institutum
hisce non credi ab aliis. At magna causa est, cui illa res
pudentur. Tam ob ea quia dicta sunt. Tunc enim sensi-
tiam, qui eā nocte, quā Pascha comedetur Domini
comprehendim dixerūt. Deinde filosopho credimus
plurimas festū translationes esse necesse est. Primo
appter excessus horarum. Deinde cum Trium in di-
teriam primā. Ita feria Trium sunt, 1. 4. 6. dicta **¶** ne
merū significantib. literis. Et in Nisan feria, Sexta, &c.
addicibile quartā. Imo interdū ab Astronomica inter-
tum diem reiencia eset feria. Deinde cum 12. an-
nue **reverberia**, seu nouitium habent, ob ferias & labo-
ratus nūtādā erant, ne dīo festa concurrent. Ipse
Iosephus l. 3. de anno priscorum Iudeorū Abrahā,
meo Neomeniam festam esse testatur, probat ex Phil.
80. **αντιλόπτεροι σκευαίσι εποιησάντες την ομήρην σφραγίδαν**
φύσι. Philo de decē verbis, vocat me **Ιερεαὶ πατέρας** faciat
nouam lunā **Ιερά** vocatum Hebreis: & Iosephus **εἰρηνή**
appellat. Signū sunt, & accuratā de mosis luna, &
politiam translationes, quā causa est carnihil de his
in scripturis inteniatut? si festum Paschatis nunquam
fuit die Veneris, aut Solis celebrandū, cur nihil deo
mādauit Deus? At Rabbini ita aiunt: Verum illi Rab-
bini posteriores sunt, iam ab annis 300. veteres nihil
talē fixerunt, aut si aliqui tentāti, multo post Chri-
stū temporā fecerūt. Ioseph l. 2. c. 9. antiqu. & l. 3. c. 10. nūtū
immobiles permaneūt tradit. Nonse autem X. anno, qui
nostris Nisan vocatur, & a nō exordio i. j. i. quarta se-
cunda, fo. a xii. ē obidente, quā doquā dē hoc mēsēb. Egypti,
ca seruūt liberati sumus. Sacrificium quod nū extē se-
ciss dicimus Paschē nominā, quoniam infelix pars lego-
bemur, cel. bramū, q. dī per sedaliciā, nihil ē ratiōnē in eq̄ū
tēn diem reliquētes, que est l. 5. & zymorū fūstū adiupta
ma. Nam hoc festum priori continentia suā cedit, datāq. dies
7. per quos p̄m̄b. non fermentatis vesuntur. & per hīgūt
dies Tauri iugulariūt, aries vñus, ognis sept. m. Hatcho-
cautōm̄ aūtū, adiut̄g. badus pro peccatiū in quotidianū
epulum Sacerdotibus. Hac Iosephus nec vñius memini
translationis. Sicut nec Moles, cum tamen Scaliger
frequentissimas fasce contendat.

9.2. Probat id plurib. Euseb. l.7. hist. Et sane invenit
argumentum nobis præbent Christiani Iudaizantes,
de quib. Nicæps Synodus ad Alexan. Nicæph. l.8.c.24.
25. Scaliger l.2. de Cyclo Thracæ cedat circa annos
autem tres ageretur ex anno diff. rebus; si rursum solo tempore
à rito Europæorum: quod Euseb. Dominica die m. xix. ante
subiugum celebrandum conscribit: tres ageretur ex anno compre-
hensio saeculorum XIV. Littera celebrans: locutus est dominus
in Cyli. 8.19. vi diximus. Quia autem, cuiusmodi Cy-
clus iste regnorum, utrumque, etiam me faciente finit, qui
Eusebium. & Autores Eccl. hæfistica histor. a lego uni. Nam qui
per omnia Apostolus hanc in remittantur, & perh. etr. illi
ex Iudaismo ad Christianismum transiens non obscurus est,
eorum Cyli. murum Iudaicum frusse. & de periodo alexan-
driæ Iudaorum usque sol. tum. Porro perpetuam scribit Epiph.
teologianus etatim et gloriatus solitus se conqueri nubatur ex
actis Pilar., Chrysostom. pass. m. füss. VIII. Cal. Aprilis, causa
opinionis fuit Aug. simus. Sed quibus potius cum Nomena
Nisan incedat in 12. Martii, quiescet 25. p. 24. Nisan. Aqui
adversarij sententia: ex anno 12. idque in anno

Magnus sane hæreticorum veterū Patronus, imo & Iudæorum cum Apostolos cum illis sensisse fingit.

Item tñ cíja ueracum mésuvav, n̄ tñ ordo dñs, vñ
Eccles, tñ pars na Paschatis. Si quia ieiunis inuenit
fuerit Dominicā ieiunans, ut sabbato, prater quā uno & solo,
deponatur. Nunquā Dominicā ieiunare permisum e-
rat, Sabbato uno licet & solo, qui Pascha antecedit:
at semper pridie Paschatis etat ieiuniū, non ergo dies
Paschati pridianus erat dies Dominicus. Quin clare
Sealiger l.7 in codem Canone. [Nam quonies, inquit,
terminus incidit in Dominicam, si in illa Dominica
celebraretur Pascha, antecedente Sabbato ieiunant
dum fuisse ex Canone: qui vetat illo Sabbato ieiunare
præter unum, id est Sabbatum Paschatis. Sed quia
in termino Paschali non licet celebrare Pascha cum
Tessellatæ decatiis, ideo ab illo Sabbato ad sequens
traducendum ieiunium, & ab ea Dominicā in proxima,
vnde vocatur hoc anniversariu[m] b[e]ne tralatio ieiuniū.]

Si non licet celebrare cum Tessafare scadat catus, non ergo cum ludeat; nam Scaligeriam ante hos cum Iudeis conuenire docuit. I. v. de cyclo Tessafare scadat catus. [Nam qui per omnia Apostolos hac in te imitarentur, & permalit ex illis ex Iudaismo ad Christianum transilient, non obscurum est eorum cyclum merum Iudaicum fuisse, & de Periodo Alexandrea Iudeorum peti solutum.] At dicet, haec fuisse posterioris anni, postquam Victor Dominicā institutis celebrationem Paschatis. At vero aliud coniunctum priorate timonia: non Ecclesie, sed paucorum fuisse illa consuetudinem. Eractiones ostendunt, quae & prius Apostolorum, & Apostolicorum viroto tempore valuerunt. Ambrosius Epistolā ad Episcopos per Amyliam cādēratione vivit. Dēna, vī adie sūmū fū

In illis casis ratione vici. Domusque (qui) per superiorum docent Pacham cum d' ipsa manus erat. Si quenam autem die, hoc est feria sexta ruficixus est, luna quinta decima. Sabbato quoq; magno illi sexta decima fuit. Ac per hoc septima decima luna et rursum ex a mortuis. Vnde hec lex p' q' che nobis seruanda est, ut non quartam decimam feriemus in die resurrectionis. Sed in die magis Paschionis, ut etiam aitis proximus superioribus diebus. Quia rursum electionis celebrari die Dominica celebratur. Dominico autem ieiunare non possumus qui a Manichaeo etiam ob fissum die ieiunia ure dannamus. Hoc est enim in resurrectione Christi non credo, si legem que leuius di resurrectionis indicat, cum lex dicat Pacham dendum cum amaritudo sine, hoc est, cum dolore, quot tan' oscar legio habuit autor salutis si interemptus de auctor Dominica ex letandum Propheta docebat dicens: His est dies, quem fecit Dominus, exultemus & letemus in eo. Ergo non o' um Paschionis diem, sed etiam Resurrectionis seruari aportet a nobis; ut habeamus & aritudinis & letitiae diem: illo ieiunemus, isto' efficientur. Unde si inciderit, sciat futurum est proxime quarta decima lunam mensis primi die Dominica, quia neq; Domini ieiunare debemus, neq; rursum decima luna die Sabbati, cedente ieiunium solvere, quod maxim' e' die Paschionis est exhibendum; in alter' me hebdomadiam celebrari P' se haec est differenda. Morem confirmari exempli Nempe an 80 Dioclerianus & alii

§ 4. Non dubium est multos in Asia Christianos,
inter quos Polycarpus alijq; viri magni decima qua-
ratula Pascha celebasse, verum non omnes Asiatici
id fecerunt. De Polycapo narrat Eusebius l. 4. c. 13.
*Cum bia uero Polycarpus, ani. eis Episcopatu administravit: Ro-
mam a uenaret, cum ille & Anteius de illis rebus, de quibus fuerunt
inter se discrepabant pauca tota fuit; confessim pax inter eos quorun-
sunt omnilata: quin pro hoc se iste obseruauit o. quod controver-
dam in Pa-
sie capite videbat, charitatis vincula negauit, quam iuperant. Schola cele-
bre Nostrae amicorum olympos poterat persuadere, ut suu ob-
seruandum fore esset, neq; co- tra Polycarpus Anic. per-
ficiatur vel inserviatur nisi Asia in eum (quippe qui modum Pref-
biteriorum qui Iustitiam amicorum debere sentio retinari asse-
riret) illud modo obseruaret. Hac Polycarpis ex conve-*

Erat illa multorum consuetudo Iudeorum, praeteritum, ad religionem conquerorum, quos ne offenderent

cærimoniæ causâ, cum illis legem Moysi seruabant, & alij; ferebant id Apostoli, quod sine maiore malo emendari non poterat. Pius quidem pontifex anno Domini 119. decretum fecit, ut Paschæ dies die Dominica celebrarentur, vt referrat Eusebius in Chronicô. Etaut Socrates Nouatianus ad Petrum & Paulum istam consuetudinem referri, scriptor autem doceri non potuisse. Verum fidem eius, cum Nouatianus fuerit, qui Quartodecimatis fauebant, merito suspiccam habeo.

Cum enim Dominica dies celeberrima fuerit in Ecclesiâ, Apoc. i. nec aliam ob causam quam quod eadomini resurrexerit, quis dubitate potest illam ipsam annuam celeberrimam fuisse. Luna autem decimaquarta in varijs dies incidet, vt etiam aliquando dies dominicus profectus paschæ necessario fuit. Imo die dominico stantes orabant, & a paschæ ad pentecosten: seu ad octauam pentecostes, quam vocabant τὸν ἡγέτην ἡγέτων εἶται, Festum omnium Sanctorum. Post illud tempus, ut est etiam in Ecclesiâ Româna visitatum, de genitibus adorabant, vocabant & illi γαρύθιας, & γαρύθια, genuflexione, & genituplicatione. Syrus **שִׁים רְבָרְבָּה** Sim rehuba. Hinc Tertullianus. *Si Dominus noster ducimus vel de geni uero adorare.* Eadem immunitate à die Paschæ ad pentecosten usque gaudemus, ita libido de corona militis c. 3. & inter traditiones hoc ipsum refert. Sic Hieronymus aduersus Luciferianos, vbi docet similia auctoritatem legis scriptæ sibi usurpare. Athiopes tempore Liturgie, qua est apud eos longissima, ad stationem fulcrata parata habent, cum igitur Dominica propter resurrectionem ira instituta sit, quis dubitet resurrectionem suam, non aliena die celebratam, non die sabbati, quo in seculi chro, non venientis quo passus fuit, non die Iouis quo tristis anima eius ad mortem fuit, non alia die celebratam, sed die resurrectionis. Quin Eusebius l. 5. c. 22. docet patres Concilij de Paschæ instituti traditionem Apostolicam allegisse, & una sententiâ decretum fecisse, ne alio aliquando die, quam Dominico, celebaretur. Hoc decretum ad sua tempora peruenisse scribit.

VERVS 18.

At Iesus dixit: Ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.

QVÆSTIO I.

Apud quem Pascha Christus comedis?

Ad quendam.
§. 1. **V**erba sunt: *אֶל־יְהוָה בְּלֹא, ad quendam.* Miro quosdam interpres existimare Domini illa verba non esse: eum neminem nominari, sed ad quendam ire iussit; Deinde signa querentibus responderit, vt hominem vas aquæ ferentem sequentur, vespere Marci 14. 13. Luc. 22. 20. Graci & Larini vix Hebream phrasin exprimunt, dicunt illi **בְּלֹא פְּלֵנִי** Pheloniamon; Et illud 1. Reg. 21. 3. vbi David ait, *Cond xi pueri, in illum & illum locum.* Syrus interpres habet **לְאַתְּ פְּלֵנִי** Leuath pelan, & glossa marginalia, **בְּלֹא פְּלֵנִי**, vt Peloni, Pagninus vertit, *in locum obscurum ignotum.* Iun. & Tremell. Caluinianus, *In locum eu nesciam N.* sic Rhimb. 4. i. Booz appellat, illum cui Ruth debebat uxoris. Peloniamon vt Pagninus, & quidam singularis. Iun. & Trem. Henr. tu N. Vetus inter-

pres verit, vocans eum nomine suo. §. 2. utrumque verbum reddunt uno. Kpœis, occulte, latitatori. Sic formant ab **לְאַתְּ** obmutescere, manipulos colligere, alij viduum significare volunt. Sed illa interpretatione nimium à se abit. In libro regum est **לְאַתְּ כָּבֵד מִקְדָּשׁ** At locum cuiusdam. Nam et pro **לְאַתְּ** in regime scilicet Danielis 8. 12. duo nominis unum contrahuntur, diciturque **לְמִזְבֵּחַ**, aliqui quidam.

Duo itaque illa ponuntur, pro nomine vel hominis, vel loci, alterius rei, ideoque diversis modis explicari debet. Deinde nomen eius quidicitur Peloniamon, aliquo contemptu non subiectus, vel indignatione, sed urbanè, & amicè. Ita exprimi poterat. Nec enim Booz cognatum apud indices dñe appellabat, quo cum nulli nulla conterentia erat, & multo minus Daniel illum contemptum voluit, qui cum Angelus loquebatur. **לְאַתְּ צְבָא** non potest. Nec tam opus vitroque vocabulo, Syrus uno contentus est, **לְאַתְּ**, nam **לְאַתְּ idem quod נָאַתְּ** recipit autem more nominum omnia affixa. §. 3. & in feminino **לְאַתְּ** est talis; quædā alterum **לְאַתְּ** non puto Syris vitarum.

§. 2. Quis vero fuerit, quem communivocabulo designavit, nondum haec tenus sciit potuit. Niciphorus domum Ioannis Evangelistæ fuisse referens in c. 28. idemque Cedrenus in annalibus. Hoc nihil dicirco verihile non videtur, tum quod eiusdem mentionem faciat Evangelistarum, tum quod eiusdem annes ipse mitatur cum Petro. Reliquerat Iohannes omnia, patrem, retia, domum. Virum magnum & nobilem fuisse Hieronymus Epist. 19. eximitus nam habere aulam magnam & capiēre dūtum & potentum est, non plebeiorum. Alij ignorat haec tenus, alijs vero amicū & familiarem Apostolis arbitrantur, utrumque incertum. Qui Marcum fuisse hospitem putant, refelli non posunt, sola raven conjecturā nituntur. Voluerent ille, qui factum Magdalena in eius memoria totu[m] mundo prædictarūt, huius à se tantopere honorati nomen ignorari a posteris, in cōsō Angelis & sanctis Dei nouissimum. Sitamen omnino vici conjectura placet, dīcendum, fuisse Iohannem qui cognominatus est Marcus Actor. 12; ita Alexander Monachus apud Metaphrasten die rr. Iunij. & Nazianzenus in carmine: *Quos aliquæ traditione cognovisse non est dubium.* Altius qui magnâ illius domus gloriam fuisse nemo dubitat, Deum suprema nocte excepsisse, primam fuisse in illam, in qua iuge noui Testamenti sacrificium sic oblatum, sacramentum datum Apostolis: templorum Christianorum antiquissimum ac sanctissimum.

§. 3. Divinitatem & præscientiam suam non modo Apostolis demonstrat, dum cœnitura prædicit, verum etiam dum iure suo indicat, patrificias, quid fieri velit, Dominum se ostendit. Quod Calatinus in eum nuncios misisse, vt morositas culpam dilueret, suspiciones sunt, non erat illud hospitis ingenium, vt Dominus aduenit gratis illi se posset. Nec tempus suum adesse ea de causa ad moner, quod se de præventione legitimi Paschatis excusat, sed vt ostendat, ultimum esse Pascha, se sponte in mortem ire, ibi caenare, deinde exire, & mori velle. Atq; adeo id iam cœpus adesse. Discipulos etiam adfore moner, ut parere ille & instruere necessaria posset.

VERVS 20.
Vespere autem factò discumbebat cum duodecim discipulis suis.

QVA.

QVÆSTIO. I.

Q. V. A. S. I. 191
ha discubue it. & qu camilla? 3
mergo in dominum venientem, vbi erat
autem d i a j e n i u s p i t z e s e s q u i o d i c e p o u c
reti osm, m. gaud, stratum, paratum,
at familias ante reuelatum fuit, vt o
iudicat Euthyphorus, sic ob a tos vslis
te, s. potius, v. r. moris est apud ma
tula aliqua ad hospites recipiendos in
quar ducerentur, qui aduentabant
omo videri potest Brochardus c. 7. §.
oco. Primam hic questionem mo
puisse negant. Agnun enim accincti
e, staneg, & debant. Quadruplex est,
responso. Prima quo runda apud
m. Christum non comedisse a gaum
in responsionem suprarefutau.

us Theophylacti; *Ptilus* statem co-
deinde ad conandum discubuisse.
aliquitur Baconius anno 32, annali-
autem omisso, autem, quod satis in-
reditus, itaq. cum dicitur: *res patre
et pueris*, cum fere est factum, in-
tenuit, que mandacionem magni Pa-
pae Agnus enim comedebatur inter du-
cem et trinum annos, *opus* cum
dim. & lo. 13. 29. cuius ludas acce-
pit, erat nox.
ratio est verbum acrius late accipien-
tis.

...ficit etenasse Christum sine lando,
o. Statim autem Dominum cum Pa-
Maldonatus & Franciscus Lucas.

sponsio, inter ceremonias agni come-
tusse, ut stare cogarentur. Nam Exod.
imbos, calceatos, baculos, manu te-
reibus, sedilla omnia a sedentibus,
qui in pleno possunt. Itaq; merito ne-
cessitate et legem esse. Ille etia vncos,
indutus arbitratetur. Discubimmo-
sacconium de conuiuio. Morem Ro-

equi sunt, Ioseph. l. 6. c. 6. Serius tam
abitione. Varro de vita pop. Rom. Se-
do in multis remansit, Suetonius in
paucos referit. Sedebant & tempore
Reg. 20. Iudei hoc tempore agaum
sedentes, vel certe accubantes, prout
item venit, comedisse videntur. Nam
vilia expressa erat, & Rabbini fere o-
des ceremonias viuis tantum noctis
In facie agnum comedenter. Agy-
genita necabantur, statim itaque orta
virgere cooperant Israëlitas ut exitum
quo itaq; consenserit etiam veteres do-
cti sanguine postas yng solitos, nec
os, aut scipionibus armatos comedis-
entes, idq; in signum adepti liberra-
te traditionem. Hanc enim antiquis-
tationem in Thalmud tractatu de Pa-
vera sunt, nihil Christus in legem ac-
censum commisit. Verum non imme-
diata est, quod à Rabbini adseritur.

ci vera dicenti caute credendum est,
as usurpas non dubito. Omnes enim
presentandu[m] celerem exitum ex ser-
ca, ita lex in futurum fertur Exod. 12.
in terram quam Dominus datus est vo-
b[is] obseruab[is] ceremonias i[st]as.

*uit ceremonias istas, quæ videlicet an-
atae. Deinde Num. 9. roties repetitur,
dum, eas ceremonias fuisse seruatis,
in aetate in tempore suo quarta decima die*

mensis huic
ca. 10 miles.

Eccl. v. 10. 11. 12. Loquere filii Israhel: Homo qui fuerit im-
mundus super arista, sic in via procul in gente vestra, faciat
phase Domini in mensu: secundo, qua tunc decima die mens ad
verberant: cum azymis & lacrymis aggressibus facient illud: non
relaxent ex eo quippe in via, in re. Et ore eius non confrin-
genti: in membris ritum phasae obseruantur.

Ecc. 14. Peregrinus quoq; & aduenas si fuerint apud eos, facient Phase Domino iuxta ceremonias, & iustificari ones e us.

Cum ergo iuxta omnes ritus & iustificationes Pa-
fchæ celebrationem requisitat scriptura, non est dubi-
um id eos obseruasse. Hoc etiam primaria & verbi &
festi significatio requirebat; nam Phæc est transitus,
quem accidit, calceat, baculus viatoris instructi in-
dicabant. Respondendum itaq; ceteras ceremoni-
as, ritusq; obseruatoris, statè non fuisse necessarium,
qui nihil de eo habent sacra littera. Nam qui pro-
pter calceos, cinctus, scipiones stetuisse eos arbitran-
tur, non satis considerant, tam in medijs aularum
pompis, & pace, ocreatos, calcaribus instructos, gla-
diis accinctos ad mentam accumbere.

§. 2. Major in eo est difficultas, an Pascha cum discipulis duodecim seorsum Christus, an vero cum patrem eis comederet? Quidam dros agnos in eadem domo sumptuosamente, imo B. Virginem seorsum comedisse cum seminariis meditantur.

Duo minima certa sunt. Primum est: Christum post Christus agnum sumptum cum duodecim in conclave seu cœcum Apocalypso solum cenasse. Nec illius est, quod quidem stolis canasiam, qui dicitur, uit.

Alterum etiam certum est: Agnum in illâ familiâ *Vnus in v-*
nicum fuisse, & pro totâ familiâ immolatum, & ab nâ domo a-
câ sumptum post cuius sacrificij absolutionem, Chri-
*stus cum Apolito, cum suis domesticis paterfamili-
as cenauit. Ratio sententia est clara: Die mensis de-*
cemâ agnus domum duciebatur, ut est Exodi 12. 3. Lo-
quimini ad vniuersum ceterum Israël, & dicite eis: Decima
die mensis huic tollat vnuquis agnum per familias, & do-
mos suas: si autem minor est &c.

Ex lege igitur illa in familia ad quam Christus diuerterit, vnum erat agnus die decima sepositus, eadem autem qua agnum Christus comedit, discipulos misit, non emptum nouum agnum; nam illo qui præpatatus erat, visurus erat Dominus. Cum igitur neque dux esset agni die decima separatus, neque ultima die emeretur, dicendum vnâ in domo unicum dunxerat fuisse, ex quo particulam quisque velut ex sacrificio sumeret. Quin etiam addo: fuisse agnum anniculum sine macula, masculum, qui viris etiam due decim in solidam sufficeret cœnam. Proceriores enim, & grandiores erant in Palæstinâ oites, tunc fertilitate, tunc salubritate palætorum, & hi quidem agri Pa'schales exprimiti & selecti: idque præsertim cum pedes, caput, intestina omnia absumenda essent, addebantur laetitia agrestes, & amarae. Certe Syriæ oves latitudine sunt scriptoribus. Plin. l. 8. c. 48. Syria subitales ovi utrum cauda, plurimum, in ea parte lanigera: Responderet cauda reliqua corporis magnitudo. Ita ut quamvis fabulosum, non tamen naturam contrarium est, quod de arietie Vlyssensem ferente Homerius canit.

VERSUS 21. 22.

*Et edentibus illis dixit: Amen dico
vobis, quia unus vestrum me tra-
diturus est. Et contristati sunt val-
de: caperunt singuli dicere, nun-
quid ego sum Dominus.*

QVESTIO 1.

Quando de prodire locutes sit Dominus?

Matthæus & Marcus hæc de prodiatore futu-
ro recensent ante narrationē instituta Eu-
charistie, Lucas postea: Ioannes c. xij. faſtā ait lo-
tos pedes, post pedum lotionē dixisse Dominum: Qui
me duxerunt mecum p. nūm. leuabit contra me acle. neum suum. *Qui
me duxerunt mecum p. nūm. leuabit contra me acle. neum suum.*
18 c. 13. Deinde v. 21. Cum hec dixerit Iesu, turbatio est
spiritu, & profanatio est. & dixit, Ame, amē dico robū. Quia
vnu ex vobis me trahet. Ex Matthæo & Marco certi nihil
statui poterit; nam cum vterq; dicat, edentibus illis
hæc dicta est. Ex solo narrationis ordine nihil de rei ge-
llæ serie potest constitui, cum omnium historicorum
sit consuetudo, ut pro opportunitate rei temporis ra-
tionem immutent. Ioannes faſtā cœna, & cum Do-
minus surrexisse à cœna, pede q; lausset, dictum ait;
Lucæ verba hoc etiamsi insinuant. *Verum tamen esse manus*

Sapius de
prod:tore
dictum.

Sepiū de tradentis n.e. mecum est in men. a. c 24. v. 21.
proditore & in mensa, & deinde post mensam dictū
dictum. Nōnulli & in mensa, & deinde post mensam dictū
volunt. Nam ex I.anne const. ex post mensam dictū
esse, Mattheus & Marcus id. s. 10. v. 21. comedentib;
illīs factū. Itaq; to à mensa hac de redictum est. &
inter eos disp̄ tatum, quis hoc est facturus. Initio
igitur Christus dixit: Vnus ve drūm me tradidit et
disqueritur ibis deinde illīs cām Emphasiā maioriū indi-
cas. Quā intingit manū mecum in paropside, hic me trādet.

Constat tamen etiam illud, hoc quod apud Ioan-
nem dicitur contrig. sc. facta est ea, adhuc vel illa durā-
te cœna, vel alia inchoata factum; nam Iohannes tecū
bens in Domini pectus interrog. bat, quis esset, qui ei
esset traditurus: & panem in inicium Iude parerexit
iusti; necesse est iterum Dominū rufabuisse: facta cœ-
na autem intelligendū est, cum fieret cœna. Et quam-
vis sit in Græcis p̄ se p̄ dicitur, ut vñ Erasmus vult p̄ se
naturam, est tamen ille aoristus pro praetente accipiens.

¶. 2. Porro interrogant, se vel suspicione liberent,
signum horum dedit, eum esse, cui buccellai ipse por-
terexit. Nam quod ait, qui in inguis mecum manum in pa-
ropside, non est signum, cum omnes in mensa hoc face-
rent. Sed prouerbio dicitur, de eo, qui cum alio verfa-
tur. Sic Ioh. 3. 18. Ut implatur scriptura: Qui manduca-
mecum p[ro] nem, leuibus ita cum calcareum sum. Ita et Psal.
40. 8. deo & v. 27. apud Ioannem panem i[n] h[ab]itu eius
porrexit. Huc pertinet locus ex Psal. 40. 8. tenim p[ro] ce-
me, in quo sperauit: qui edebat panes meos in ignis, ani[us] super-
me supplantati nem. Vbi patres fere omnes de ludu in-
tercepserunt. Est quidem in Hebr. Psal. **אָשֶׁר תַּהֲבִיחֵךְ**
בְּמַתְּחִיךְ saher iachdu namthic sed. Septuaginta
veretur. **καὶ οὐδὲ ἀνθρωπος οὐ της στογῆς μᾶς**, οὐ δέ
λαπισσι, οὐ διών αἴρους μᾶς, εμεραλινει ἐπ' εμε πλε-
σιον. Chrysostomus at altius clarius vertit. **ανύλας καὶ θεόδοσίαν οὐ θέρευος εἰσήκαστην.** κατα αὐτην
νιγλων μαῶπεποιησούσι οὐ Σύρματα οὐ άτω, αλλα
καὶ αὐθορπον οὐ επολεύθησοι οὐ επειδησιν. εμεραλινει
ἐπ' εμε. S. katmerasgallo Θηρας απολεθται. Sch. πλε-
νικομεσά με αφορτεῖ τὸ τελεί τοκτονειν οὐ γνωμονειν, οὐ την
πλεύρητος σωθεοτερος πλευσιν, οὐ πιτευ μηχανω-
μενων. id est. Hoc Aquila & Theodosius clarissim dixerunt; Et
vix pacis mea in quo sperauit. Et vero Symmachus sic sed &
vix, qui pacis misericordia est, in quo sperauit magnificatus fu-
per me. S. contra mihi magnificatus est. Schol. ist. Μεγαλούσιον
τερπον οὐ ερινον qui de celeritate contendunt, et calcareo
qui simili curvatu, percusere, & diuicere in abnauis.

Dulces cibos appellat lapidos, optime conditos,
aut potius amicam & suauem familiaritatem, est autem
conditus amicorum suauissimus sine tenuiter, sine
opipare sit instruta mensa. Quod Aquila vocat amicis
secreturn. Edulcoramus secreturn Symmach. & au-
xiliam spiritalium, & Hieronymus, patitur secreturn apil-
lar, ut videatur aliter legisse. Quamvis ۲۲۱ sic

Certè Clariſſit citatione indicat eſſe; et in ſequenti reu-
rū nō ēſt quare, dulcorate ſimil cibos, hoc est am-
plius dulciter conuaini. Sic & Apollinarius b. m.
Apollinaris r. d. n. traxi pecten in uite.

Ambo apud te consumi dulci fructum.

Sanctissimum fædus hospitiij & mensa habebam
Vide Curt. I.8. de Alex. apud Macedones fædum
cite solitum, ut gladio dissectum panem vix q[uo]d
ratorum libaret. Et Symbolū Pythagorazum fui-
nem ne frangito. Ne amicitiam familiaritatem, & om-
nium secretorum cōmunicatione firmatam distupas
Laertius in Pythag. Hinc ad summū dedecus exp-
ribabat salēm & mensam esse prætergessum. Indi-
est enim proditio quæ est ex intimo familiaritate
dicuntur.

Θέλγε δὲ

Metaphysicorum est etiam, ut C. de ei ad alio peruvia
m dulius mulieris et alloquitur animus vero autem in
Hinc et Græcorum proeribit ut etiam etiam
crica sale & saz, vel vescit in Plutarchus Sympo-
sio 4. ruribus cuminiu[m] & varo lectio vducit
et sale & cuminiu[m] te uero tecklo est, sed in
uidel uiris hoc vero suuirus. Et Plutarchus Symp.
110. εγενηθεντο επιτελοντας αυτον τας αυτον
ειναι τελειας και νεκρων, εν πολλη μελα-
ρεβαι florai: quin, m effens in preciu[m] die ea
ca'sa, & cuminiu[m], ut Aethiopians responso
cumiu[m] familiaritatem i[n] die et in Hebrews que
aticis fusse gentibus idem proeribut contra
rat. c. p. 3. nos m mores ali. Sic ergo & Plautus
נָתַן נְתַנְתָּן Nanth, c. 50, accipendu[m] est, quidam
et Christus illi ex familiaritati. factum prodio
et barbitus Pylades florem Thracem detecta-
eriam amicis suis in Hrcuba.

Kai τὸς θεοὺς πατέρων πολλάκις τούτῳ εἴη.
Et mens amēs se p̄ participis fuit. Eutrop. Hec ubi hoc
mittere nō debet quodū exhibitate pro ἡδονā lega-
dū γένεται; Est enim cibus; videat lector an bon
rectus es oī. Καὶ φείδει vngue, ut vngue tuum
mens illius similius erat, & vngue pro epulari accipit sole-

6.3. Ioterim hoc etiam notandum, post agnum solita ceterum nostra absinthium epulari solitos habet. Quod signum est, eos ne quaquam in viu sacramenti saturaret, sed in ysterium specie. Iosephus sit ad genitus fere epus rem definit. l.3. antq. sacrificia describit. [Mense autem Xanthico, qui nostris Nivis rocatur, & ante exordium luna quarta decima, solaritem obtinet, quandoquidem hoc mense ab Egyptiaca se uitute liberari sumus, sacrificiis, quod tunc exeuntes fecisse diximus. Pascha nominatur, quotannis in statuare legi iubemur: celebramusque id profectam, nihil est victimis in sequenti die deinceps inquit, quae quinta decima & azymorum festinatis prima, nam hoc festum priori continentur successit, duratque dies septem, per quos panibus non fermentatis vescuntur & per singulos dies, rati ingulantes duo, aries vntagni septem Haec holocausta sunt, additumque hodus pro peccatis, in quotidianum epulum Sacerdotibus. Secunda azymorum die que est mensis huius decima sexta, frugibus demissis, & haec & nos intacts incipiunt frui: aequumque rati Deum huius vberitatis auctorem per gratitudinem honorari hordei primitias offerunt, in hunc modum. Spicarum manipuli ignitarent, hordeum deinde pincunt atque ita malice modum, frustis & assaronem ad aram offertant: inde pugillo uno in eam iniecio reliquo Sacerdotum vni cedit, & ex eo licetum fit, publicas a priuatis mettes metet, primitiarum tempore agnus in holocaustu Deo astatu. Post Pascham facili uel aplice septem septimanis, hoc est, quadraginta nouem diebus, quinque gela-

Eccl. in dum describit Pascha post templo nouam et
nam nomine asarta Hebrei vocant, offerunt Deo
panione facin triticeis, duobus assitoribus cum fer-
mento confestam, mactantq; agnos duos.

Ecl. ii. dum dicitur i. et cetera. [Instante deinde ezymo iusto, men-
dicatio nem. Ita si ante deinde ex zymo iusto, men-
se primo qui Macedonibus est Xanthicus, nobis vero
Nisi, confidit totus populus ex oppidis in urbem;
co characteruntq; id festum casti ac puri, vna cum con-
tingibus a liberis ritu patrio, & ystmanni Pachalem
immolantes decima quarta luna epulati sunt, per co-
muni dies septem, nullis sumptibus parcentes, holol-
autam etiam offerentes, & agentes gratias D-o,
quieos tandem antiqua patria & cuius legibus acriti-
bus resuenter, deflexo ad benignitatem ac clementi-
am Regis. Pericli animo. Atq; ita summa liberalitate
in re diuina sibi coluerunt Hierosolyma, infra tutam ea
republica forma qua per optimates ad ministratur.]
Per conuersio uerba igitur epulebantur, dum vicini te-

Percon ubinaria igitur epulebantur, dum vicini le-
se coniungentes, & Deo gratias agerent, atq[ue] ita nullum
dubium est. Christi etiam tempore, atq[ue] in ipsi
causis praeier sacrificij consumptionem etiam con-
tinua celebrata. Quin etiam hodie Iudeorum dies fu-
communis sunt, & computationibus.

V E R S U S 24
Filius quidem hominis vadit sicut
scriptum est, et auctem homini illi per
quem filius hominis tradetur, bonū
erat si natus non fuisse homo ille.

OYESTIO I

Apud Iacob non potueris non prodere Christum?

S. I. *Aluin hoc modo interpretatur: Postquam*
*C*urum Christum non temere ab hominibus
ad supplicium caput docuisse, non tamen ideo iu-
dan exsanditus adiungit. *Nig* et tamen, inquit, Chri-
stus ipse textu iudicii ab aliis a culpa, qui in hi*l* illud ge-
nerat, misericordia misericordia sumerat. *Causam reddit*, De-
us in omnem te deinde pio nomine mundi, iudas auaritia causam
habuit. Totam deinde blasphemiam aperit. *Hinc*
*p*roponit, quia quis nulli possint homines, nisi quod
*f*atim Deus: non tamen ideo a reatu ab aliqui, dum pra-
no affectu ad peccandum feruntur. *L*icer enim Deus
scutum est, eo*s* in hinc illus incognitum dirigit, ni-
cet minus illi propositum est, qui eius decretus obse-
r*v*it. *V*identur quidem hodie humanas ratione pa-
tientia, constantia, quod Deus ita prouidentia sic mo-
dificat res humanas, ut nihil fiat, nisi ex eius volun-
tate, & patitur: & tamen perdat reprobos, per quos ex-
ceaserit, quod volunt. *J*. *N*ece eorum conciliatio-
nem admittit, quia de praecepti, non autem decreto
equum, quia Luc. Act. 2. 13. definitum ait. *P*roscen-
tium aqua subiungunt decreta lo. o. ac si eminus tanum pro-
plicet Deus, qua satura fuit, n. n. autem suo arbitrio dispo-
nit. *H*inc etiam Piscator scelerata decreto diuino fieri
concludit. *H*oc idem Zanchius l.2. de natura Dei, &
l.5. Beza, alij Imprimitus Zwinglius serm. de Profici-
entia, & Quod est necessarium fuisse inustitiam, ut iniu-
stia cogosco posset, necessarium fuisse in endo i. m. vi ritas
congerentur, ideo Deum in ipsius angelum, & hominem ad
iustitiam, & iniustitiam. Ita Bellarmine dicitur, & a
Bellarci, l. 5. Sed deplorata causa patronum agit P. re-
monstrans Theolog. sed Diabol. in hunc modum agere.
*V*erum & ex hoc loco deducitur. *N*on Deus ne-
cessarium fecit iudei libi duxit, cum definiuit, ut ille
fugiat Zanchius certe in pluriorum peccata ad interiorum,
i. e. secundum ordinata clamat. B. za colloq. Mompelgari.
P. 9. *N*ec duodecimo secreto cognoscat Doct. r. Andreas non
iustum fuisse i. m. vi ritam, ea etiam causa intermedias discerni,

quod preinde ipse derelictione p[ro]cessit, ergo temere & ignorante ipsi Deo, qui eos dereliquit perituri erelinquentur, quo non nisi alius, quam prouidentiam Dei singularem negare. Cum idem Beza dicat: op[er]is iste bona in emulat[i]o, ut in eum seriora & iustitia locum habeat eposset. Quomodo hoc tantum opere fugit & amolitur Zwinglius? Secundo dicit Zwinglius: Cum Dei bonitas non minus in fe contineat, aequitatem & iustitiam, quam beneficentiam & misericordiam; necesse fair, ut cum Angeli & animi creandi essent, hac ratione conderentur, vt Dei ultimae perinde ac benignitate cognoscerent. Indicat vero hanc non potius cognitio fine iustitia: Vt etiam Beza pag. 515. Colloq. Monspelg. oportuit Euam persuaderi, vt legem trahat, &c. Verum vt Deus finem creationis hominis consequeretur, oportuit Euam & Adanum per statu[m] dicti, ut misericordia in condonando delicto locutelle possit. Erp[er] pag. 514. Si Deus in mutu[us] sibi hominem creauit, ut in iustitiam & peccata non possent. Deus si in q[uo]d ad misericordiam negat, in iustitiam & amorem ipsius fieri via illa fuit per iusta, ne fieri per iustitiam aperirendia. S. C. Beza p. 523. Sic cum iustitia p[ro]supponat culpam, sine qua, iustitia exerceri non potest. Ut [pro]venient non est culpa, ibi enim iustitia locum non habet. Ideo hominem quoq[ue], ita creari oportuit, ut seruit natura apud eum, in quo Deus iustitiam suam declarare posset. Iustitiam enim suam declarare non potuisse, nisi eum ad alterum dominum suum destinasset. H[oc]c ergo clara sunt, & necessariae sententiae inducent: ut necessaria sit dicere Iuda in aliud non potuisse facere quam quod fecit. Siigitur nihil egit Iudas, nisi quod dominus statuerat. Nihil potuit, nisi quod statuit Deus. Si nihil egit nisi ex eius voluntate & nutu. Scoccenito sentio enim Deum in finem incognitum d[omi]nus rex, Dei ergo, quod dicitur horrendum est, non Iuda peccatum est. At alius Deus, dum homini finis, iraille, & Paterus loco

Citato contra Cardinalem Bellarmini. Item facinus
Dei, & hominis esse fatetur, se esse variabile in modo,
& fine. At vero iam hoc ipsum grande est Deinde mala
qua talia sunt natura sua ex modo & fine bona non
sunt, ordine proditione, ad eum Iudam impellere, *dam nun-*
vit alii non possunt, quam machinari malum est, ut *quam bene*
nullo bono fine possit redditum bonum. Si enim semel sicut
statuimus, mala esse facienda, ut euemant bona, mudi-
dum totum scelerata lenitatem ceteremus. Quod si
rem accurate perpendamus, etiam Deus in Iudea sce-
lere id quisuit, ut scelerat faceret; hoc enim etiam in
peccato primorum parentum propositum eius, si Beza
crederemus, fuit. Ille Coll. Momp. p. 518. Non tamen, inquit,
ergo sit, ideo lapsos quoque esse homines primos, Deo si ordinante,
ut quidam damnarentur. Si necesse est, lapsos esse, ut
damnarentur, voluit Deus eorum peccata, ut media, ad
damnationem. Ideo & mala illa esse. Deus vult. Nec
quicquam suos iustus Parcus, dum adducit *Iudea 2*
et dicit, quod si xix. mendaciis ritorum Phoenicum, ridiculam
solutionem, nolle Deum peccata, ut peccata, velle ut
causas carentem bono ut ut suz instrumenta voluntatis.
Aliud Piscator offendit i. hec 6. 7. 9. Sic enim eas
probat. Si Deus nolle ut peccata fierent, impedit. Si impe-
dit non sicut est. Si non fierent non posset patere cerevisia & illa durior lo-
punitio ne misericordia remittat, arg. Deus vult hisce quiescit, quia
mo nos ut facere sufficiunt nam, & misericordia in. Hinc pro-
bar. Thesis quae est: Quia Deus iustitiam, & miseri-
cordiam sua patet, ete vult, ideoque, quoque, vult ut peccata
hanc, & 7. Quia Deus procurat satisfactionem suam insi-
stit, & misericordia sua, ideo quoque procurat ipsa peccata. & 9.
Deus desiderat omnes homines ad peccata: id est opere et a-
lii sex misericordia seruare, alios ex iustitia punire, ac perde-
ret. Ratio & Thesis consideremus in unum. Nam primo.
Velle probat ex contrario, nolle, impedit: fatus est
nolle, vult igitur & quid est actum non permisit. De-
inde peccata, ut peccata intelligit, cum quia ut media

*Calvinista
centent. De-
um velle
peccata vi
peccata.*

sunt ad pœnas vult. Tam quia Thesi 10. dicit, vult permettere, ut permisso secundum Calvinistas ad formam peccati pertinet. Deinde eadem argumentandi forma hoc evinco. Si Deus nollet ut peccata, qua peccata sunt, fierent, impedit. Si impedit, non fierent. Si non fierent, non posset parafacere suam iustitiam illa puniendo, nec misericordiam illa remittendo, atque Deus vult hisce modis patet facere suam iustitiam & misericordiam. Ergo vult peccata ut peccata ex 6. Thesi, procurat ex 7. destinat ad illa ut peccata ex Thesi 9.

§. 2. Verum peccata ut peccata in alijs operatur, alijs enim sic faciunt, nec tamen aliud faciunt, quod Deus facit, & iubet. Si Deus operari potest per hominem omnia opera qua flagitia sunt, si decipere, si ad mendaciam cogere, iubere fraudes, quia lege non tenetur, si illa ideo vitio vertuntur hominibus, quia in legem committuntur, plane poteris fallere mentiri, ad quam blasphemiam merito omnium piorum mentes, & impiorum aures cohorrescunt. Deus & quidem absque culpa Cur enim non ipse poterit, quod alijs imperare, decernere, in illis operari poterat? aut qualis illa lex, qua facere sita maita vetat sceleris, alias cogere, impellere ad eadem permittit? an ipse in se factus esse non potest, in alijs suos, factus, coactus est: Sublato igitur illo sifario necesse est, ut appareat idoli Calvinianis fæditas. Quid enim est, quod natura sua, qua est lex æterna, prohibetur operari? peccata ut peccata; sed an haec in alijs operari potest? Non, inquit, sed opera ipsa, qua sunt peccata. An ergo opera, ut opera potest se bona intentione operari, verbi gratia fallere, decipere, mentiri? An per Satanam fallere potest effectu? non se solo, non per aërem formare Balaam idem potest? an non per aërem formare verba mendacia, aut silicibus inscribere, quibus hominem in fraudem inducat, imposturas possit videtur, ex

Deum p se Ca' uinistatum ingenio. Qui enim bona intentione, ad iudicia sua exequenda Satana & impiorum ora determinante, efficiet, detorquet in verba mendacia, illa imperat, cogit, &c. Cur non idem alia lingua, ac mobilem facilitatem in falsiloquia mouete queat? non characteres deceptiores exarare in marmore? nam ille in his effector est, & creatura suæ determinator? Quæ lex vel obstat vel finit in parte alterutra? Nusquam legis freno tenetur, vtrobique recta intentio. Nec resert in Satana, & impiorum esse etiam voluntatem creatam, hæc enim ministra est, impulsâ, mota à voluntate principe, ut aliud non possit. Imo minor excusatio cum in societatem facinoris, creatura adscicatur, ipsa enim voluntas humana hoc velle debet, quod eam velle vult voluntas omnipotens. In silice igitur potest mendacium insculpete, quod per Prophetam impostorem potest eloqui. Nec illa de voluntate replica Zwingij duritiem mitigat. Nam ratio de involuntariis credit, eadem & multo terribilior: operatur haec in ignorantie, non consentiente, contraria sentiente, dormiente, & sunt tamen illi motus peccata mortalia, non de malitia voluntatis, quæ laudabilis charitate concupiscentia constanter obnittitur, aut sine culpa præuenitur. Sed de imbecillitate brutæ partis, quæ à Deo mouetur, ut resistere nequeat. Denique, fallere potest Deus per pseudoprophetam volentem, an possit & per dormientem? non de absolita potentia sed de potentia ista bona, loquor, & quid lex æterna vel finit, vel vetet in quo. Quod si Deus per Satanam, homines impios, sic per voces in tubo, per vocem quæ reuulatus est Samuels, per legem digitu suo tabulis inscriptam fallere nos potuit. Concidit omnis religio, atheismus inducit, ex Deo idolum constitutus, ex Deo Christianorum, Deus Callicantorum. Nam forte quod facere potuit, re ipsâ iam

fecit, aut si non fecit, nos tamen quasi fecerit, timemus, & quasi facturus sit, expectare debemus. Potissimum tamen reuinici potest alia ratione aduersarius. Libro de gratia primi hominis c. 7. sic argumentant. Si concupiscentia carnis fuisset naturalis, fuisset rebellio, & concupiscentia in homine ut peccatum. Quia rebellio & concupiscentia sunt peccatum, contra præceptum non conciperetur auctor nature, necessario auctor peccati. At hoc falso est & illud. Analogia huius argumenti rationem Bellarmini facile vindico. Primo, rebellio & concupiscentia ex extore aduerteri sunt peccatum. Hæc est enim ratiocinatio. Quod si nunc inane effugiat quæcumque Deus est auctor odij ut opus est, non ut peccatum. Plebo mox ore clamabunt Libertini: Deum naturæ auctorem fecisse concupiscentiam & rebellionem, ut auctor, seu res, non ut peccatum, fecisse bona intentione, ad sua iudicia exequenda, habuisse causam iustum, nobis ignoratam. Hinc & illud Zwingianum, de legi confutatur, Deus lege naturæ suæ tenebar, ne hominem crearet concupiscentia morbo corruptum, secus auctor effectoris peccati, quamvis crearet talen bonâ intentione, & ad sua iudicia, eadem ergo legitur, ne conditum efficaciter moueat, impellar, cogat etiam iniustum, nescientem ad peccatum. Quod si hic auctor est operis non malitia, cur non & ibi auctor concupiscentia & virtutis?

§. 3. Verum absit, ut Deus hoc iussiferit, aut occulto modo omnipotentia voluntatem Iudeo direxerit, nam omni benevolentia, & dexteritate id egit, ut unum à proposito desficeret, nec occulta illa auctoris est, quæ in exitium ruit, sed diabolus impium animum occupantis. Decretus redimere humanum genus, idq; morte filii sui, cum vero omniscientia videtur, quid efficit auctori homines, si eo loco res consideret, quo tandem constituta est, volunt filium impiorum arbitrio permettere, non definiens, ut impelli agerent, sed cum sic videret auctros, filium illorum protestati permittentes, ut ex eius morte vita mundi naescatur. Nec oculos spectat auctor, sed omnibus facultates agendi, & generali concussum induxit, argenteo nie vel plura, vel alia præterea facinora conceperunt, voluntates malorum direxit, non in mala que fecerunt, sed ne alia conciperent, quæ non fecerunt.

Deterstanda est, inquit Prosper, ad obiect. 10. & ab *Deum p se* minanda opinio, que Deum cuiusquam male voluntatis, aut de male actionis credit auctorem: cuius predestinatione nunquam nisi extra bonitatem, nunquam extra iustitiam est: Vnde invenimus via Domini misericordia & veritas. Adularia enim matronarum & corruptelas virginum, non infirmare non sancta diuinitas, sed damnare: nec disponere sed punire. Quia mala homines cum admittantur, suis concupiscentias & cupiditatibus servuntur, quas ab illa prima voluntarie prævaricatio laber traxerunt: cum autem declinant a male & faciunt bonum, à Domino græsus homini diriguntur, ut riam cuiusvoli. Propter quod dicit Apollonus: Oramus autem Domum ut nihil malis faciat: non ut probati appareamus, sed ut vos, quod bonum est faciat. Non ergo iuramentum, nec malignitas in iniquorum, nec cupido superstitiū predestinatione Dei, aut exercitavit aut fecerit, ut amplius. Sed plane predestinatione iudicium suum, quo vincit, ratiocinatur, prout gesit, sive bonum sive malum. Quod iudicium omnino futurum non esset, si homines Dei voluntate præsentent. Erit autem manifestissime. Et omnis homo, quem dispositio diuina scientia in sinistra consenserit parte, damnabitur: quia non Dei sed suam executus est voluntatem.

Necmodo veteres hoc centent, verum etiam Battati moderatores & doctores. [Peccati, inquit, Armin. causa est, qui hec stat ad peccandum,] qualicunque necessitationis actus, sive externo, sive interno: sive interna suasione, motione, duatu, qui necessario obedit voluntas; sive externa violenter.

violentia adhibita, cui resistere non valer voluntas, licet autem quamquam tunc non sit futurus actus ille voluntarius. Immo grauius ille peccar, qui isto actu virat, quam hoc; nam ille hoc facit, ut voluntas creaturæ consentiat in peccatum, iste minime: licet iste consensus non sit voluntarius, qua se habet secundum modum voluntatis libere, sed qua se habet ut natura, quo solo modo Deus voluntas in ita mouere potest, vnde celsus dicit: nouetur, hoc est, non possit non mouere. Atque ita pacto voluntas, ut natura consentiens in peccatum, immunita est à culpa. Peccatum enim, qua peccatum est, voluntate libera, & secundum modum voluntatis in obiectum tendente. Lex enim non natura, sed voluntati, non voluntati, qua se habet secundum modum naturæ, sed secundum modum libere, & voluntatis est laeta. Vana itaq; haec est distinctione, & iniqua ad liberandam illam primam sententiam obiectum crimine. Si quis pertinaciter tueri velit, unum tandemque actum libere & necessario patrari posse ducatur respectibus, nempe respectu cause prima ordinantis necessario. A respectu causa secunda libere, & contingenter. Ille sciat contingentiam, & necessitatem, non respectibus, sed integris effectu disserire, totamq; enī amplius in diuidere; propter reaccidere non potest. Nec etiam est, quod non potest nisi non fieri, contingenter fit, quod potest non fieri. Ego contradicunt que nullo modo eidem actum ultra bipartitum. Voluntas libere tendit in obiectum sua, quando à potentia superiori non est determinata in unam partem. At determinatione illa facta, per decreta aliquia Dei non amplius dici potest libere in suum obiectum tendere: non enim iam principium est suus dominum & potestatem habens.]

Pugnate itaque cum divina & naturali lege necessitatem. Calumni docet Arminius, & in Hollandia plenique doctores.

QUESTIO II.

An melius fuerit Iudam natum non fuisse?

Quamuis suam feliciorem Iudas condidit, quam magistri sui existimat, se esset iam diutius Christum in potestate inimicorum destruendum opinabatur, contarium tamen inculcavat. Se quidem ire sicut scriptum sit de le; mos enim dilectus est à vita laboriosa. Ita Victor Antioch. Theophil. Tanta vero manere Iudam suppliciis ex eis Christi discimus, ut melius illi esset, nō elegiunt ad atrociam in eternum tormenta natum esse. Athanasius ad Anioch. q. 101. Liquer hinc quod eternum sit ultima beatitudine, & peccatorum pena. Et rursus ait Dominus Iudas: Prestare nunquam natum si hominem illum. Si autem sicut habet penitentia prodest Iude, natum esse liquidem & tanta olim ad regnum celorum resurrectur us erat post pœnam transiit, sicut hereticis fabulantur.

Penitentia igitur illius eterna, & adeo grauis, ut melius non esse, quam tam miserum esse. Et quamvis militum non credant Philophi, non esse. Aliud tamē Christus eterna veritas docet. Melius erat illi, si natus non fuisset homo illico. Miseriam illam etiam serio alimae Hieronymus in Hierem. c. 21. Nos vero legentes illud beatis Iob: Maledicta dies in qua natus sum: & nox illa in qua dixerunt, ecce masculus: & maledictus homo qui annuntiavit Patri me dicendo natus est tibi puer: huic testimonio coagimus, quod scilicet melius sit, non esse quam vivere in suppliciis, quod scriptum est: Mors vero requies, cui clausus est illud quod scriptum est: Quare data est misera lux, & misera, quia in eternitate anima sunt: & in Evangelio similius dictum legitur: Melius ei fuerat si natu non fuisse; nequod sit, qui natu non fuisse: sed quod melius sit non esse;

Adami Conzen in Ewang. Tom. I.

quam male esse. Aliud est enim omnino non esse: aliud cum sit; ab his villa intermissione cruciari: quomodo mortem quietam vita misera proferimus. Unde & Amos diem appellat tenebrarum, & diem afflictionis. Et Iacob eo quod rixaverit in labore, & augustinus dicit: vita sua paruos & peccatos vocat.

An vero omnium, parvolorum etiam ea sit conditione, ut melius sit ipsi, non esse, quam sic esse: Augustinus definire non audet, quod hoc de solo Iuda propter diros cruciatus quos passurus est, dicitur sit. l. 5. c. 8.

VERVS 25.

Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum Rabbi: ait illi: Tu dixisti.

QUESTIO I.

An absoluere Christus affirmavit Iudam esse proditorem?

S. I. **A**n plena illa sit affirmatio. Tu dixisti: an dubbia: valde disputat interpretates. Si enim visitatum sit, ita affirmare quod alter interrogavit, Christus expicile Iude exprobatur meditatum scelus proditoris. Ita factum esse existimat Baronius. negat Chrysostomus & Cassianus, si enim clarè proditorem illus verbis designasset, alii in eum insurrexerint. Evidenter illius affirmationis in scriptutis exempla non habemus: videturq; auctorius seu urbana concessio esse, quia Christo idcirco pecul aris, quod omnium corda nosset. Evidenter, Iude, Pontifici, Pilato sic responderet. Caiphæ. 6.4, cum enim adiurasset, ut diceret, an esset filius Dei, responderet Christus, Tu dixisti. Mexille scindit vestimenta, quasi Dominus plane id affirmasset. Sed neque eo loco, foliis illis verbis Dominus est vobis: sed addidit: verum tamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, &c. Imo dixit, Tu dixisti, Ego sum, nam illam responditionem, ego sum, Marcus habet. Et apud Lucam 23.7. Vos dicitis quia ego sum. Sic & Pilato responderet. Nam quod est apud Evangelistas, Tu dixisti: Iohannes pluribus exponit, cap. 18. v. 34. 35. 36. 37. A temerario, hoc dicit, an alij dixerunt tibi de me? Respondit Pilatus. Nunquid ego Iudeus sum? Gens tua & Pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti.

Constatitaq; modum loquendi Apostolos non intellectu, ideo secundum signum dedit. Responso autem in eo versatur, ut quod Iudas interrogans vultu & sono protulit, sum ego: Christus ita accipit, quasi affirmative dicat. Ego sum. Nam hoc ita esse Iudas intus habibi in conscientia loqueretur, sonus quo interrogatoris exprimebat affectu, simulantis erat malitia. Non absimili modo & Caiphas, & Pilatus ex rotat mirabilis Regem Israelis esse cognoscabant, conscientia conuicti clamabant. Interrogatio in Caipha erat calumnia. In Pilato dissimulatio.

Quod vero addit, visuros filium hominis, minaretur, aduentum suum & iudicium prædicentis extremum. Iam se stare ante indices iniquos reum, brevi sessiūrum pro tribunali, & iudicia impia iudicaturum. Quia verbo rem consideranti videbatur fatis dictum, idcirco Theophilactus & ali manifestarunt hac voce pro ditorem arbitrantur, Syrus autem Epitheton addit Iudeus Ιούδαιος Maschlemanus, id est, proditot.

VERVS 26.

Cenantibus autem eis, accepit Iesu panem, & benedixit ac fregit de ditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: hoc est corpus meum.

QVÆSTIO I.

An cena sit Eucharistia?

¶ 1. MOris est apud Sectarios Eucharistia celebrationem nominare cenam. Noster veritatem, cenantibus, in Græco est εἰς οὐτούς, edentibus, i. Cor. 11. 24. μετὰ τοῦ πνεύματος, post cenam. & apud Ioan. 13. 4. facta cena. Non igitur proprium est cena hoc sacramentum, licet nondum mensis remotis Apostolis sit datum.

I. Corinth. 11. 20. quæ nominatur cena dominica non est Eucharistia, sed agape, quam diuites pauperibus præbebant, ut quibusdam videtur. Verum constanter dominicam cenam appellant Patres institutionem Eucharistia. vt Augustinus de sermone Domini in monte, lib. 2. cap. 7. Calviniani cenam appellant, vt veterem loquendi modum, quo corpus & sanguis Domini vocantur, sensim oblitterent. Quod tamen minus commodè faciunt, cum matutino tempore & ipso, non pomeridiano administrarent, quæ est antiquissima Ecclesiæ consuetudo. Nam celebrabant antelucanis cœtibus Eucharistiam, quorum Plinius ad Traianum meminit. Et Tertullianus ad vxorem lib. 2. cap. 5. Non sicut maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes. Et lib. de corona militis. cap. 3. Eucharistia Sacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam præsidentum sumimus. Sic Cyprian. Epistol. 6. ad Caecilium. Ch istum vesperi obituus, nos mane resurrectionem Domini celebrare: itaque calunia est Magdeburgensium, dam hanc confitendum ad Montanistas referunt. Porro vides hic visitatum Eucharistia nomen, tempore Tertulliani, quod etiam dominicum Africani appellantur.

Imo adeo nocturnum hoc nomen fuit, ut non modo Ecclesiæ Latinae, verum Syriæ etiam fuit visitatum. Nam Actorum 2. verl. 42. vbi nos habemus, εὐχαριστούσας. In fractione panis. In Syro est: בָּרוּךְ אֱלֹהֶיךְ בָּרוּךְ בָּקְרֵת אֲדֹנָךְ Eucharistia, vbi d. pr. in ipso signum est Genitius seu regiminis. Non possum intermitere, unum fraudem in parvitate, & manifestam ostendam, qua imperitia suorum Lutherani abusus sunt in versione responsi, quod Hieremias Constantiop. ad quæstiones eorum, & postula a reddidit. Verba Constantino politani sunt. καλέτην δὲ Εκκλησία η πελέτην, καὶ λογικήν atria. vbi illi: vocatur autem Eucharistia, seu rationalis cultus illa, cærimonia, seu ritus sacer. At πελέτη est sacrificium, oblation, non quilibet ritus sacer. sicut πελέσια ibidem verba appellat, cu non modo Hieremias virgeat. Missam, & Eucharistiam esse πελέτην λεπρα, sacrificium, quod ille negabat, sed alii quoque ea vrantur significacione: sunt enim πελέτη hostie maiores, sanctiores etiam apud gentiles, & Christum vocat Dionysius Areopagita πελέπεχειν, hoc est, summum sacerdotem, quod non minus improbe vertunt quidam nouato-

rum etiam in Lexicis suis, cærimoniæ conditum non minore Christi filii Dei, quam Catholice religionis contemptu. Ita in Iacob. Cellarii Lexico est πελέτη. Augustinus lib. 10. de ciuit. Dei dixit confrationem, alii μυστέλαιον, λεπρα. Gaza sacrum vetit. Sed maior fraus in versione Hieremias, qui scilicet explicat.

Quod dixerat: ηλέτη μόνον η πελέτη φασι, εγράφειν η Ιουδα. Et fit quidem oblatio, sit autem & missa ter sacrificium. Quomodo autem fiat, ostendit. Τοῦτο εἰδὼν με πελέτην εἰς αὐτὸν πελέτην, καὶ πελέτην δικαίων πελέτην. Ηλέτη χρέα πελέτην πελέτην πελέτην. Et mutatio specierum in corpore, & sanguinem Domini, occulte diuinæ sacrificiū gratia percussione, seu perfusione, & precibus resuscitans, hoc est, sacrificium per agentem, non autem perficientibus tantum, omnia enim illa verba θελετηριῶν, πλειστά, sunt sacrificiorum, scilicet iheremias.

QVÆSTIO II.

Quomodo benedixit?

¶ 1. MUlti voluminibus versus hic & sequentes disputantur: Ego memor huius membrati, ostendam duntaxat, quid ex hisce verbis propositate Catholica contra heresies disputari possit, quid infuper ipsi inter se discordes obiciant. Quod si item vllus tota Scriptura locus est, variè agitatus, ac multiplicipes sensus distractus, hic profecto tantam interpretationum variate vexatur, ut vel numerum sententiarum querare sit operosum.

¶ 2. De Iudeorum confitundine & distributio ne, benedictione ac fractione panis rem omittit, tam quod à plurimi tractetur, tunc quod ad institutum meum non magnopere faciat. Summa nobis de benedictione controversia est. Calvinus ridiculosputat Papistas, quod crucis figuram fecisse dicunt, ac vero nemo nostrum id asserit, nec tamen non efficiunt aste iusus, veterum nonnulli censuerunt. Molanus fecit Iesus quæ scripta non sunt, nos de re incertarunt affiramus, temerarios eos iudicamus, quis in earum gumento scit, & in negant.

Negant heretici plerique panis benedixisse, itaque δικαίων referunt ad Deum, atque inter preteriunt δικαίων, gratias agens. Nam vix que verbo Eu anglistæ vt in tua Beza itaque vera, que accepit pro codem. P scator tamen in Græcis peritior cœxerit, etiam interpretatur δικαίων τιν δέ τοι. Benedixit per me. Nam accepit calicem δικαίων, gratias agens. Clara sententia est, λαζαρόν ὁ Ἰησος τοι ἀπέστειλεν εὐλογον. Accipens Iesus panem postquam benedixisse, fregit. De benedictione illa Lucas nono, vers. decimo sexto, & i. Corinth. 10. egi. Certum est Deo gratias agi solitas & benedixisse Christum creaturis. Pausenus vocat calicem benedictionis, cui benedicimus. Imo δικαίων est etiam benedicere, & Syria vertere solet, בְּרָא בְּרָא. Sic Ecclæsia vtrumque coniungit: Tibi gratias agens benedixit. Hinc Græci vocant εὐχεστήν τοι δικαίων benedictum eum cibum.

Dubium esse nemini debet, quin gratiarum actio, Dei laudatio, creaturarum benedictio, & sanctificatio coniuncta fuerint. Hoc enim nobis Liturgie veteres exprimunt. Æthiopicæ quo est Matthæus, apud Genebrardum, est in fine sœculi primi mentio, habetur gratias egit, benedixit, & sanctificavit, & dedit discipulis dicens. Erne Calvinus crucem mittitur, cum sacerdos dicit: Benedic, sanctifica, munda, crucem facit ad verba singula. Et in Litania Iacobi minoris εὐχεστήν τοι δικαίων, λέγε, &c. Sacra-

Fraus Lutheranorū.

Eucharistia.

Sacerdos signans dona, dicit. Christi vero actionem in cena sacrificis. Αναθέψεις τοῦ θεοῦ, Εἰναδεῖξεν τὸν θεόν τοι πάτερνος, αὐτούς καλάς. Sufficies in talibus, & ostendens tibi Deo ac Patri gratias agens, antīfianctus fanges, &c. De calice sic. Αναθέψεις τοῦ θεοῦ, τοῖς νεγκεστοῖς τοῖς διδαχαῖς, τοῖς αναθέψεις τοῦ θεοῦ πατέρων, τοῖς αὐτοῖς τοῖς διδαχαῖς. Accipiens calicem, & uero & aqua misericors, tibi Deo ac Patri offendens, gratias agens, sanctificans, benedicens, implens spiritu sancto. Litania Iacobi maioris qua est apud Clementem l. 8. constat, cap. 12. & seq. eis in.

Vide Terranum, & veteres Proclum Conflant. Beslariouem, Nicolaum Meathenoum. In ea cum de calice agitur, habet *accipiens* *sanctificans*. Nota est S. Petri apologeta, de qua Wilhelmus Lindanus in apologia, Franciscus Turnan. lib. 3. Charact. dogmat. Isidorus H. Spalensis olim lib. 2. officiorum, de missa, & Paschalium Abbas Corbeiensis lib. de Corpore, & sanguine Domini. Cum igitur Apostolorum testimonio constet haec omnia facta esse in veteri Liturgia, plusquam Satana est malitia, atque impudencia, consecrationem appellare magiam, non agnoscere benedictionem creaturatum. Non enim magna est, sed diuina institutio, omnem creaturam sanctificare per verbum Dei. Manent istarum Liturgiarum enim in Graeca Ecclesia hodieque exercitiae. Hieremias in Responso cap. 13. ita haber, vertentibus Tobinganis.

Iam his fundamentis reuelationis diuinæ, rerum que Ecclesiasticarum ita positis & definitis, superstruuntur, una uita, quæ ad sacram Missæ operationem pertinent: ab Apostolo Iacobo. Adelphotheo Hierosolymæ Episcopo, tradita: sicut XXXII. canon Synodi in Trullo celebrata his verbis testatur. Etenim Iacobus qui ratione carnis fuit frater Christi Dei nostri, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ Thronus primo creditus fuit, & Basilis vere Cælarensum Archiepiscopuss, causa gloriae totum terrarum orbe peragravit: scripsi pro comprehensam mystici sacrificii administrationem, hobs tradidetur in quo scripto peragendum id ad hunc modum sanxerunt: ut sacra Liturgia poculum, aqua & vino constaret. Reperiuntur quoque annotationes parvum in sermonibus Ecclesiastico S. Euangelio Matthei ipius huius sacratissimi sacrificii divina oracula & verba deinceps ordine composuisse. Num vero amborum Apostolorum scripta adulterata, sicut & infuscata temporibus Clementinae contumioses an propter nimiam fortasse prolixitatem economicæ & comodius hæc à Magno Parte nostro Basilio & ceteris de Chrysostomo ad compendium redacta: de hoc nihil certi habetur. Hoc tamen conservabat quoque iam duos tomos nobis traditosse & authenticos agnosci, ex quibus Liturgiam celebramus: tum ipsas magni Basilii, tum S. Patris Ioannis Chrysostomi, ab uno eodemque Spiritu sancto & uera traditione profecti ambo: nisi quod verbis Basilius abundat, contractus loquitur Chrysostomus: Ex his heris duo bus codicibus mystici sacrificii ritum obseruamus. Atq; dominicis quidem per magnam Quadragesimam Palma diebus & nonnullis aliis. M. Basilius Tonus recitat, ex eiusque præcepto S. Missæ Mysteriū imperatur: reliqui vero diebus Chrysostomus. ¶ 3. Benedictio illa fuit, quibus peracta consecratio. Benedixit igitur dicendo, Hoc est corpus meum. Haec enim verba consecratio fuunt. Ambrosius lib. de his, qui mysteriis initiantur, cap. 9. Quanta vitium exempla, ut probemus non esse hoc quod natura formauit, sed quod benedictio consecravit, maioremque vim esse benedictio quiam nature. Quia benedictione etiam natura ipsa mutatur, de hac benedictione D. Th. 3. par. q. 78. Ante iunctiōnem celestium alia species nominatur, post consecratio Adami Cenæ in Euang. Tom. 1.

QVÆSTIO III.

Quid est; fregi?

¶ 1. **C**um panis unus duntaxat esset, ut in plures distribueretur, frangendus aut scandendus erat. Nec aliud mysterium hic inuenio, nisi quis fra-
ctione panis, corporis in passione vulnerationem, & confectionem ind. cari ceniebat. Quidam fractionem aliud non esse putant quam distributionem: Quod quidem in Hebreæ Lingua vistatum est, sed ad hunc locum non pertinet. Hic enim dicitur οὐταντος, οὐτιδια, fregit, & dedit. Proprie itaq; hic accipitur fractio. Deinde in Hebreū verbum οὐταντος Schabar, est frangere, cibos distribuere, fragmenta facere. Sic Deuter. 2. 28. vertunt 70. οὐταντος οὐτιδια εστοιδοει ποιει τιβος αργειο τριβεις mihi. Sic Proverb. 11. 16. vertunt μεταδοναι δισtribuere. vbi Aq. Theod. metadonei Sym. πωλειν, vendere: quomodo etiam Genes. 41. 57. & 42. 6. interpretantur 70. at Genes. 41. 58. est οὐταντος emere. & Daniel 2. 8. οὐταντος redire. Sic οὐταντος cibus, fractio, emptio, cibus οὐταντος triticum Gen. 42. 2. at vero apud Matthæum & alios Euangelistas, non est verbum Schabar, sed οὐταντος quod est proprie extrema, extrema præsindere, succidere, οὐταντος abridere. Hic οὐταντος Katzā σειο, finis, 11. 16. 15. οὐταντος Iud. 11. 39. 2. Reg. 15. 7. οὐταντος consumatio. Daniel. 12. 4. Non habet autem distribuendi, vel pascendi significationem.

¶ 2. Zwinglianos frangendi verbum in partes tres diuisit. Ita ut iam in eorum Ecclesia sint tria genera fractioniorum. Vnum est pæfractissimum eorum qui fractionem patis partem sacramentum essentiale fingunt, ita ut sine illa celebratio non possit, ita Beza in confessione sua p. 30. & lib. i. Epistol. Fractionem non minimam esse partem actionis sacrae. & fol. 28. Qui fractio nem patis non adhibent, inquit, Christum quodammodo non immolatum, neque vetere illa victimarum legalium dissolucionem adumbratum, & totidem per Christos, quos singulare panes tradere videntur.

Eadem in opinione est Marloratus, in exposit. Eccles. Petzelius, Oleianus, Wicibrandus, omnino necessariam putant.

¶ 3. Alterum genus ordiaphoristarum fractioniorum: illitem adiaphoram arbitrantur. Hemmingius in Epistol. Apostol. pagin. 209. non esse præcepti arbitratur, ita videtur Musculus hoc loco, & Bulingerus homil. i. de cœna: Zwinglius comment. de Eucharistia dubitat. Beza lib. Epist. fol. 28. mutata opinione putat eam Dominica nihil decedere, etiam si singulis ostia in os ingerantur. & lib. 2. q. fractionem panis cœnæ dominice intermissionem non abolere ipsam formam Sacramenti, quandoquidem ad confectionem Sacramenti non pertinet.

Pareus fractionem praeceptam esse, non partem essentialiem docuit, in Catechismo Heidelbergensi partem substantialiem aint, ut sine ea cena celebrari non queat iuxta Christi institutionem. Casparus Iselbergius docuit frater omni esse essentialiem, sed Bremen tamen vobis est rotundis particulis, nec fractionem requisivit. de his plura in i. Cor. c. 11.

De ceremoniis litigant rem ipsam negant.

§. 3. Ridicula porro eorum est hypocrisis, cum de ceremoniis digladiantur et ipsam in medio collant, & eo tamen vlique proterua graffata est, ut in matuos anathematismos exardestant. Verum superstitiosi haerent in externis, cum plura tamen negligant, neque enim in cena ista faciunt, neque pedes lavant. Nec hoc quidem considerant, ideo fregisse panem, quod paruuli panes ad manum non essent, ex uno enim pane omnibus dedit. Quod si illa ceremonia ad Sacramenta essentiam pertinet, quia uno pane vobis est Dominus, etiam in numerosis eisibus uno pane duntatur viendum est. Verum hac de Epist. i. Corinth. 11. actum. Hoc tenendum est panem a Christo fractum initio, deinde consecratum, ac benedictum discipulis datum, hoc corpus Christi quod apostolus dicit *καὶ ἐπινόητον*, quod pro vobis frangitur, quod non nisi impie ad panem potest restari. Quod explicandum est eo modo, quo dictum est ante de *שׁב שָׁבָר* Schabar, fregit.

QVÆSTIO IV.

Quæ heres in controvèrsiâ de Eucharistiâ fuerunt:

§. 1. Præcipue enumerandæ sunt, quæ & hæc & alia verba ad suam perditionem depravant. Sola autem recensione earum satis, moueri quisq; debet, ut in Ecclesia permaneat, & à qua Scripturam accipit, ab eadem etiam audiatur inter pretationem.

Capernatiæ.

Iudas.

Simoniani.
Menandri.

Gnostici.

26. recenset, ut aures metito abhorreant, animosque. Epiphanius, hæresi 26. imputaret corrum describit.

Montanistarum non omnino absimilis impropositus, qui infantium compunctionum sanguine famam miscebant, ex qua Eucharistiam conficiebant, ita Epiphanius, hæresi 48. Augustinus hæresi 26. Attentus qui & Priscilliani, & Quintiliiani, & Pepuzianii, ex caseo & pane Eucharistiam suam compoluunt. Epiph. hæresi 49. Augustinus & Tattianus & Encratitius materia Eucharistiae aqua fuit, unde & Hydronum illis nomen est tributum. dicti sunt & Hydronum rastatae, Augustinus etiam, hæresi 64. Epiph. 26. Cyprian. Epist. 67.

§. 2. Manichæi fieri corpus Christi expandentes. Prat. V. Manichæi, Gnosticorum feditac Mass in illa imitabantur. Cyrius, Catechesis 6. Augustinus 46. de cœlum Augustinus, lib. 20. contra Faustum capite decimo tertio, decimo quinto decimo sexto. Verba etiam Ch. isti in eadem calumnias barbari. Leo tert. 6. de ieu. 10 mensis 7.

Origenista, non Origeni Theophylus, Alexander, & Concil. Nicenum etiam contemptum Eucharistie adscribit. Quod in gnum existit macte, inibus testenit, ut pane & vino, res coelestes quasi includi, & in illo percipi. Paulus Samosatenus de corruptione corporis. C. H. R. I. S. T. I. in Eucharistia. periculose disputare coepit. Teste Dionysio Alexandrino.

Arianos etiam in Eucharistia, errores defendantur, constat ex Epiphanius hæresi 68. Ex eo primo quod filium assumptum quidam dicere solam carnem absque anima. Quod etiam ex Cyrius libro decimo, in capitulo decimo tertium Ioann. colligimus, tealem eos non negasse presentiam. An forte inquit, Arianus putat ignoramus nobis mystica benedictione, esse virtutem? Quæ cum in nobis fiat, nonne corpori quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habere. Eosdem sermonem de paucitate, cum Nazarenus huius erroris accusat. Certe mysteria Catholicorum pedibus conculcante, & modis indignitatem soliti sunt.

De Vrbico apud Augustinum Epist. 86. quid tenetur, dub. 10. Augustini verba sunt. Dicit enim papa, tanquam neficiens, & tunc in mens Domini propositione ponit solere, & nunc se de agnitione immaculatione repartem sumere.

Posse forte excusari quasi sanguini peccatum quasi spectabiliter effundebatur, diceret poculum succus, in quo quidem sanguis verus, sed non visibil modo continetur. Verum Argentum corrigendum vel eitorum, vel loquendo modum prout.

Messaliani Eucharistiam in ratione agnitione expendiferentibus, esse docebant, eius perceptionem necessitatem, nec omissionem, habere culpam. Theodoret. lib. 4. histor. c. 10.

§. 3. Iconista, ut est Act. 6. Nicena Synodus, in Eucharistia dicebant esse viuificare carnis imaginem, non veritatem, id esse videtur Neophyti dogmate, ut ex Cyrius Anathem. 2. confit. Fuisse quidam etiam Damasceni tempore confit, qui figuram corporis in Eucharistia esse dicebant.

Ridicula fuit Paulicianorum, seu Paulilloannitarum, seu Atinganorum hæresis tempore Constantini, qui Nepos Heraclii fuit, Christum cum dicere: *Accipite, comedite, verba, non panem, aut vinum, ne dum corpus suum dedisse, ita sola suis verba dabant.* Euthymius auctor. Idem in Pagnopt. tit. vigesimo primo.

Armenios ait, in Sacramento negasse verum Christi corpus, sed esse in eo corpus diuinitatis; nam corpus in diuinitatem mutatum esse imaginabantur. Vide Georg. Cedr. Anno 640. Sand. hæref. 132. Successerunt deinde alii atque alii pestes ex errorum barathro exhalati, & mundum in fuscantes. Bogomili etiam sub Alexio Commeno Eucharistiam in templis damnorum sacrificia esse blasphemabant. Euthy. Panopli. ut. 13. Hoc illi de Misi. à proprie dicebant; galioque Eucharistiam dicebant esse orationem dominicam. Auctor eorum Basilius medicus, Trinitatis negotiorum anthropomorpha, leonoclasta. Mundum ab angelis conditum, Michaelen incarnatum dicebat, resurrectionem negabat.

§. 4. Mahomedani, ut Attieros testatur; Impios Christianos dicebant, quod Deum suum comedentes. Sacram, Iudei; ali etiam rogare solebant, quantum illud esset corpus, quod tot edentibus per tot scacula sufficeret?

§. 5. Ecclesiam Latinam turbans primus Iohannes Scorus, Anno circiter 886, damnatus est in Concilio Vercellensi. ita Lanfrancus lib. de veritate corporis & logium in Eucharistia. Tritenius à Carolo Magno vocatum ait, suffice Monachum Benedictum; Beda dicit ipsum, Graece doctum. Gaguinus lib. 5. graphius ab auditoriis confossum refert. Oecolainus lib. 3. Epistol. Vadianus lib. 3. aphorismo. um. Secefae faciunt auctorem. Bellarri. lib. 1. cap. 1. de sacram. Eucha. dub & scriptisse affimat. Eodem perie de Bertrami eandem. Quæstionem mouit, quem Paschafius Corbecensis Abbas conseruit. Scriptisse librum ad Carolum & de arguento tradidit. Verum Bertramus negavit libri auctorem, nec desunt rationes. Claudius de Sanctis existimat, fraudem factam, ut hæc magni viri auctoritate reddicatur commendabiliter. Iudicium eius auctoritatem. Eodem, in quaest. 2. de veritate Eucharistie. & Tritenio auctore, illo scilicet Bertramus, sacra in literis & prosanu commen- daverunt & monachus. Tum editus est liber de Eucharistia, quem nos Bertramo scripsimus. Sed quo minus ei trahimus sum multa. Imprimis verum illum Bertramu to- loamus spingentes nemo hereticos reprehendit, quasi male inservi. Et refutat in Catalogo scriptorum Ecclesiasticon, prout non minus vita, quam doctrina, in genio, & eloquio legit & Catholicus, nec memoratur de Eucharistia quicquam scripsisse. Dem de in controversia Berengariana Catholici Bertramo proximi nihil tale quicquam ipsi imputant, ut faciunt scilicet quod Berengarius excollebat, & se imitari iactabat, non iactans de Bertramo; magis nominis viro, si quid illi de sua hæretice acceptum serre. Instigerunt cum Paschafius Cor- becensis, quietam illa scilicet vixit, suum scriptum opponat corrumpillib. qui Bertrami dicebatur, ut ex collatione rotum fiet, prouidetur Bertrami non nomine non perepsisset ne quis tam viri iactitate falceret. Postremo hoc liber Bertrami excellentiam & probitatem præsebat, aut sapit, sed artem calidit & impuniti heretici simulantes, se à Catholicis fide non recedere, evulocationibus visitur, cum tam in defensâ in hæresin Berengarianam, cui viam fecit, ac tandem agnoscat sententiam, quam introducta recepta doctrina de Eucharistia repugnare. Sic enim iudicat. Hec si probatur auctoritatem Catholicis dicta, sicut vestre meritis dignata. Si minus placuerit, id nostra deputatione insipientia, que, quod opacum, minus efficaciter explicare potuit. Indicat quisque sibi suam doctrinam ab Ecclesia non approbari, & te- plauit se sibi suam scriptisse quasi non potuisse simplicius & ap- prius. Itaq; certum est, orationem disputacionem de trans- substantiatione, ac Corporis Christi in Eucharistia veritate & verba institutionis circa seculum Caroli Magni, & Caroli Cal- vi, quemadmodum cernitur ex Rabano Mauro, Paschafio Cor- becensi, & tum ex illo librum, quem nunc Bertramo assignavit, paschafius responderit. Sed credibile est, tum produisse Anno

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

ad Ecclesias iudicium traheretur; sicut Berengarius, cum primus innatus, vocatus est. Tandem vel nostra solum atate per Octo- lampadien, qui prior emisit hunc libellum, vel post Berengaria temporâ, à quibusdam molecula Bertrami nomen fuit impositum, ut adulterino fetui & heretico maior contubilaretur au- toritas.

Ex his constat Bertrami non fuisse, sed per fraudem Bertramo tributum.

§. 6. Circa annum 1020. Leuthericus Archi-episco-
pus Senionensis idem docere cepit; sed à Roberto
Gallie Regis precessus, cessauit. Verum primum clam,
deinde in mortuo Roberto palam docere hæresin sacra-
mentaria incepit Berengarius. Monerat cum Ful-
bertu, Admannus Episcopus Brixicensis, sape da-
matus sacerdos relapsus est, an. 1079. in concilio Rom.
verè confuerus hanc confessionem edidit:

Ego Berengarius cor de credo & ore confiteor panem & vi-
num, quæ ponuntur in altari per mysterium Sacrae & aucti-
tus. Berengarius
verbæ nostræ Redemptoris substantiale connecti in veram &
propriam de vivificâ carnem & sanguinem Iesu Christi Do-
mini nostri; & post consecrationem esse veram Christi corpus,
quod natus est de Virgine, & quod pro salute mundi oblatum
in cruce pendit, & quod sedet ad dexteram Patriæ: & verum
sanguinem Christi, qui de latere eius effusus est; non tantum
per figuram & virtutem Sacramenti, sed in proprietate na-
ture, & veritate substancialiter, sicut in hoc Brevi continetur; & ego
legi, & vos intelligitis. Sic credo, nec contra hanc fidem viterius
docebo, sic me Deus adiuvet, & hec sancta Dei Euangelia. An-
no 1088. morientis vox fuit: Hodie, in die apparitionis sua
apparabit mihi Dominus noster Iesus Christus, proper penitentiam,
vi spero ad gloriam; vel propter alios, vi timeo ad paenitentiam.
Non tamen illo reuocante erroris, & moriente etiam
hæresis extincta est, sed Valdinus in Arclateni Pro-
uincia erupit, graffante Petro de Brus per annos 20. Petrus de
Mullosille errores habuit; parvulos baptismo lauari Brus.
posse negavit, Ecclesiæ destruendas esse docebat, cru-
ces frangendas, deridenda sacrificia, orationes, ele-
emosynas, pro defunctis. Tatisdem cum crucem Domini
subiectis flammis exuissit, ipse quoque in rugum
iniectus pœnas dedit. Petrus Venerab. Epist. 1. l. t.

§. 7. Abelardus eiusdem in hæresis spectus fuit; ut Abelardus
est apud Bernard. Epist. 187. nec immitterit, cum enim
negaret humanam à Christo carnem assumptam,
non potuit eius in Eucharistia veritatem agnoscere. Il-
lum tamen pœnitentem, & Catholicam in fide Cluniaci
mortuum tradidit Petrus Abbas Cluniac. lib. 5. Epistol.
3. & 20.

Albigenses seu Albianos pro sanctis agnoscunt Albigen-
Calviniani anno 1176. in Provincia Toulouse conui-
eti sunt; Manichæorum hæresin inflaturant. Eadem
fere Beguardi, cum suis Beguinis sectati sunt. Impuri-
tatis esse dicebant, ita ab altitudine sive contempla-
tionis descendere, ut de Christi humanitate, aut sacra-
mento Eucharistie cogitationes suscipiantur. Nec
Grecia immunis fuit, refert Niceta Chonat. l. 3. annal.
disputatum, an corpus Christi in Eucharistia esset in-
corrumpibile, nata disputatio ex Aphthato dicitur. Ta-
ndem Flagellantes, Waldenses, Wicleffus, Hussus Flagellan-
prodicere; quorum adhuc felique in minutis Sectas tes-
sparsæ superflunt.

V Walden-
ses.
V Wicleffus:
Hussus.

Quæstio V.

Quæ hæreticorum nostræ temporis explicationes?

§. 1. IN Tabella spectandas exhibuit eas nobis re-
petitione l. c. 10. Claudius de Sanctis, Reue-
rendissimus Episcopus Eborigensis. Eam hic tibi Le-
ctor repræsento. Sunt vero octoginta quarum inter-
pretationes, quarum ethi aliquæ quando in cunctum
sentium incidere videntur; differentiam tamen ha-
bent ex sententia proferentium, etiam ceterum a .

V u 3 COLUMNA

etorum, dum a se ipsis dissident, & aliter atque alterum exprimere conantur.

1. *Hic est corpus meum: quia Hebrei careant neutrō generē.*
Luther. in Capt. Babyl. & Bremenses notantur Caluno invictima admonitione contra Westphal. & in Epito. Colloq. Mulbrunensis.
2. *Hoc est sanguis meus.*
Beza in annotat. in nouum Testam.
3. *Hic fuit in hoc loco, est corpus meum.*
Biblia gallica Geneuae: & notantur ab Heidelbergensis in Conform.
4. *In hac actione, non tamen in pane, est & exhibetur corpus meum.*
Bucerius in suis retractionibus Heidelberg. in Conform. Caluinus locis citatis in Examīne doctrinae eius de cena.
5. *Hac actio est meum corpus, id est, Societas sue communis sacramentum in corpore meo.*
Ioannes Alasco in Tractatu de Sacramentis.
6. *Corpus meum est hoc, nempe panis.*
Suenckfeldius citante Heshusio, & Petrus Martyr in magno volum.
7. *Corpus meum est hoc, id est, cibus spiritus: vt Ioan. 6. dicitur, Cara mea vere est cibus.*
Ioannes Langus Silesius in Comment. ad Apolog. 2. Iustini.
8. *Hic panis proprius, ac sine figura, est corpus meum.*
Luther. de Captiu. Babylonica. Heshusio & Bremensis. vt notatur in Iudicio Melancht. de cena.
9. *Hic meus est panis.*
Anabaptistæ; citante Westphal. lib. Recta fides de cena.
10. *In, cum, sub pane est corpus meū, vt pillula in ovo.*
Brencius cum suā vicis ministris in Syntagma contra Oecolamp.
11. *Cum pane est corpus meum.* Vt, cum, non sit præpositio sed adverbium temporis, & significat corpus capi, quādō capitur panis.
Wilelmus Clebicius, de cena: & Brandenburgensis, vt habetur in disp. Heildeberg. habita anno 1560.
12. *Est in pane, vel cum pane, corpus meum:* vt non intelligatur locus, aut tempus sed externū cœna obiectum, remotum a Christi corpore, quod in illo vel cum illo edi dicitur, non tanquam in illo existens, sed tanquam obiectum cœna actionibus circa panem exercitus. Ioan. Matthæus Smalcaldensis lib. de cena.
13. *Circumpanē est corpus meū.* Vt ac circumfusus. Suenckfeldius de duplicitate Christi. Notatur a Luthero in Confessione Eucharistiae.
14. *Hoc est corpus meum: in panis vnu: seu quamdiu sumitur panis in eo est corpus meum.*
Lutherani, & Buceriani in colloquio Wittenbergensis & in Concordia anno 1536.
15. *Hoc est corpus meum speciali modo existens in pane ad edendum, cum alias ubiq̄ sit.*
Brentianus in disput. contra Bullingerum & aliis de omnipotenti corporis Christi.
16. *Verba mensi demonstrata, corpus sicut panis diuino sensibus: ut propria & non figura sit locutio, & tantum demonstretur corpus.*
Matthias Illiricus ex Bucero lib. de fidei admonitione.
17. *Proferendo panem, dico me proferre corpus meum contentum in eo sine illa figura: sicut proferendo Burlam, dico hoc esse argentum.*

- Hoc est corpus meum, id est,
18. *Tantum demonstro corpus meum, neq; significat panem esse corpus aut factum esse corpus meum.*
Wittenbergensis in colloq. Mulbrunensi, & Matthias Illiricus in Append.
 19. *In Eucharistia duabus rebus composta, scismata demonstratur: ut in ferro ignito dici potest separatum, Hic est ignis, & hoc est ferrum sine figura locutione.*
Matth. Illiric. in fidei admīn. & in demonst.
 20. *Hic cibus pane & corpore constans est corpus meum: vt sit propoſitio fac̄tualis, & duas similes coniunctas demonstrat.*
Matthias Illiricus in Appendix. Valentinus Erytraeus in Fabulis Conf. fl. Augustana.
 21. *Hic panū est corpus meum: vt non sit propoſitio naturalis & secundum proprietatem Logiam, sed naturalis, & familiaris Scripturae, quando vult significare diversas inter le verē coniunctas.*
Seckius in Respons. de duabus naturis in Christo.
 22. *Hoc est corpus meum: non absoluē & in actu primo, sed in actu secundo & in operatione & energiā.*
Martin. Cemnicius in Repetitione de cena, & in Examin. par. 2. contra Concil. Trid.
 23. *Hoc est corpus meum: non in proprio subiecto, nec in panis subiecto & materia, sed in obiecto cœna & actionum iūis.*
Ioannes Matthæus Smalcaldensis libro de cena.
 24. *Corpus hoc meum est: vt dixit, destruite tempum hoc: quasi demonstraret corpus suum in naturali statu & subiecto.*
Pontanus in Francia Ant. Et cadiante Villagruone in lib. de Eucharistia.
 25. *Corpus meum est hoc, quatenus mense accumbit.*
Carolstad. in Dialog. de Eucharistia.
 26. *Hoc significat corpus meum.*
Cinglius in subſidio Eucharistie & ambi. & Beza contra Westphalum.
 27. *Hoc est mea humana natura.*
Cinglius in expōitione rei Eucharistie.
 28. *Hoc est diuinitas, seu Spiritus qui vivificat.*
Cinglius in eadem expōitione.
 29. *Hoc est mors & Paſſus mea.*
Cinglius in lib. 2. de Institutione cœna.
 30. *Hoc est fidei opus, seu fides de me.*
Cinglius lib. 2. de Institutione cœna.
 31. *Hoc est commemoratio corporis mei.*
Cinglius in Responſione ad Conf. Luther. Oecolampadius ad Theobaldum Bellicinum.
 32. *Hoc est Symbolicū corpus, sed figura veri corporis.*
Cinglius in Prefat. ad Regem Gallorum, & ad Principes Germania.
 33. *Oecolampadius. De dignitate Eucharistie.*
Petrus Martyr in Tractatu de Eucharistia. Calvinus in consensu cum Tigutinis.
 34. *Hoc est tessera societatis Christianae.*
Cinglius citante Bucero in Epistola ad Episcopum Erehordiens. & Heilbergensem in Conformat. cœna.
 35. *Hoc est corpus meum, quatenus pro nobis datur.*
Cinglius in quadam Epistola, & Oecolampadius ad Theobaldum Billicinum.

- Hoc est signum quod admonet vos, quomodo corpus Christi pro vobis traditum vos viuisceat.
- Oecolampadius de dignitate Eucharistie.
- Hoc est Symbolum, quod testatur vos ab uno eodemque corpore esse redemptos.
- Oecolampadius ad Ecclesiastas in Suevia.
- Hac est protestatio & promissio meorum beneficiorum.
- Bucerius in Apolog. de doctrina cœnae Domini.
- Hoc est corpus meum, quod do vobis animo edendum, sicut panem ore.
- Petrus Martyr in tract. de Eucharistia. Bucerius in cap. 26. Matthæi.
- Hoc est corpus meum panem.
- Campanus à Luthero notatus in Confess. de Eucharistia, & à Maclione sumiserat.
- Hoc est Symbolum sacrum gratia & redemptio mea quod post me vobis relinquitur.
- Bullingerus in cap. 10. prim. ad Corinth.
- Hoc est testimonium & obsignatio corporis pro vobis traditi.
- Bullingerus in tractatu de Eccl. sacram.
- Hoc est mysticum corpus meum, seu ecclæsa sanctorum redempta meo corpore.
- Bulling. in tract. de Eccl. sacram. Caluin. in cap. 5. ad Eph. 1.
- Hoc sacramentum significatur passio & mors mea, ac communio cum omnibus sanctis.
- Bulling. in tract. de Eccl. sacram.
- Hoc corona est tessera & arrabo corporis mei.
- Stanarus in Polonia & Transylvania, vt nota Staphylus de Lutheranoru concordia.
- Hoc est verbum meum cui credatis.
- Ministri Antwerpensi libello de ruina Rom. ecclæsa.
- Hoc panis est tessera nuda communitatæ, & nudum testimonium participati corporis.
- Svenckfeldius vt citant Heilbergenses in conformit. cœna.
- Hoc panis est signum efficax corporis mei & participatione in eo.
- Caluinistæ & Heilbergenses in conformit.
- Hoc admonet vos de corpore Christi edendo per fidem.
- Silesiorum confess. citata à Lutheru in magna confess. de Eucharistia.
- Hic festus dies, seu ceremonia ista est commemoratio, seu gratiarum actio pro corpore meo passo.
- Vbanus Regius in Epistola Cinglia ad ipsum.
- Accipit edite, quod pro vobis datur, est corpus meum.
- Notatim à Lutheru in confess. de Eucharistia. Caluin. in 2. defensione contra Wespethalum.
- Hoc est corpus meum in aqua ut transformatum. Svenckfeldius de dupl. ci statu Christi, notante Lutheru de confess. Eucharist. & Staphylo de Lutheranoru concord. De codem notatur Seruetus & Beza.
- Hoc est facies vobis gratuito delata, ins & p̄fus illius in meo corpore.
- Ioannis Alafco in tractatu de Eccl. Sacram.
- Hoc est commune in meo corpore, non iuxta substantiam suam naturalem, sed iuxta meritum passionis mee & mortis, ac gloriam admittandæ resurrectionis.
- Ioann. Alafco apud Melanchth. In iudicio de cœna Domini.
- Hoc est qualitas mei corporis vobis delata, a quibus substantiam acceperit.
- Idem Ioann. Alafco in tract. de Eccl. Sacram.
- Hoc est cœna instituta formæ, ceremonia, ipsaq; externa actio. Ibidem.
- Hoc est visibilia extrema mea voluntatis contemplatio. Ibidem.
- Hoc tota cœna actio, symbolum est non tantum corporis & sanguinis, sed mortuæ & effusionis qualitatem est pro vobis.
- Viterus libro 7. de Sacram. cap. 9.
- Hoc est corpus meum, si fides adsit.
- Hypothetici nominati ab unicordio in iudicium Melanchth. de cœna.
- Hoc est participatio corporis mei si fides adsit: fin minus oblatio quareculatur ab indignis.
- Passim Caluinus & Caluinistæ.
- Hoc est Testamentum in corpore meo.
- Heidelbergens. in conformitate Calu. sæpe.
- Hoc est corpus meum in celo positum tam distinctum à pane & à vobis, quam cælum à terra.
- Caluin. in Heshu. & Beza in declam. Pissiani habita, atque alibi.
- Hic est canalis spiritus sancti, per quem quicquid est Christus ad nos descendit.
- Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 12.
- Hic est canalis corporis mei.
- Bucerius ad Epis. Erehord.
- Haccero est canalis vite.
- Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 9. & in cap. 6. Iohannis.
- Hic panis est instrumentum, quo Christus nobis suum corpus distribuit.
- Caluin. lib. de cœna.
- Hoc est virtus & grata spiritualis mea.
- Caluin. in cap. 26. Matth. Pauperes semper habebitis vobiscum.
- Hoc est abstractum quid à substantia corporis mei.
- Caluin. in ratione in eundem concordie.
- Hic panis est corpus meum, sacramentali locutione & coniunctione per metonymiam signi & signati.
- Caluinus & Beza in Heshu.
- Hic panis est symbolum defluentis qualitatibus aliquibus & virtutibus à corpore meo, qua in cœna per fidem extra panem recipitur.
- Eo recidunt omnes Caluinistæ Catholico-rum argumentis oppressi.
- Liber Anonymus sub persona veri Catholicus editus 1572.
- Hoc est corpus meum, visibile sacramentum corporis invisibilis: seu, huc est visibilis species panis, sacramentum invisibilis corporis.
- Tanquam ex magistri sententiarum citat fallo libellus ille anonymous.
- Hoc est verissimum corpus Christi ut verba sonant.
- Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 3. & in cap. 11. prioris ad Corin. th.
- Hoc est corpus meum ubi vobis est panis.
- Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 10.
- Hoc est Symbolum, quo vobis corporis mei communicatio exhibetur fidelibus.
- Bucerius ad amicum quedam. Bulling. in cap. 10. 1. ad Corinth. Caluinus lib. de cœna: in confessione cum Tigurinis.
- Hoc Symbolum est, & testificatio, qua spirituales gratus figuratur.
- Caluin. in Catechismo.
- Est obsignatio seu confirmatio gratus iā recepta.
- Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14.
- In hac cœna quatenus est celestia actio, & non quatenus est externa & terrena, est corpus meum.
- Caluin. in Heshu. Heilberg. in conformitate, & Beza in Apolog. ad examen doctrinæ Caluinianæ de cœna.

- Hoc est corpus meum, id est,
77. Hoc est symbolum promissionis meæ de carne mea.
Calvinus in tatione in eundæ concordia.
78. Hac est substantia corporis cum gratia, energia, & efficacia ineparabili.
Vsienergista dicti apud vnicordium in iudicium Melanchthi.
79. Hac est communicatio, seu participatio corporis, quasi per Apostolum fermo Christi explicetur.
Beza contra Heshus.
80. Hac ratio cum tota persona Christi: Ut corpus significet quicquid est Christus.
Beza in solut. 17. contra Illyricum.
81. Adebat corpus meum spirituali presentia & participatione.
Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. num. 18. & in cap. 4. ad Ephes.
82. Hoc est corpus meum sinediuinitate & sanguine. Post Nestorium omnes nostræ ætatis negantes concomitantiam naturarum in sacramento; ne admittant communionem sub una specie, & adorationem in sacramento:
Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. num. 37.
83. Hoc est corpus meum sub ratione immolationis, siue, hac est communicatio passionis & immolationis meæ.
Carol. Molineus in Annotat. ad suam Harmoniam.
84. interest, siue sit corpus, siue non sit: nam articulus fidei, nec de eo est dignitatem.
Citat de busdam Lutherus in Confess. Eucharistiae: eoque inclinat Melanchth. & via prona ad Alcoranum ait Staphylus de Lutheranorum concordia.
- Q V A E S T I O VI.**
- Quomodo conterrant Calviniani & omnes sacramentarij verba institutionis?
- S. 1.** Demonstrati eorum in verbis explicandis malitiosam ruditatem, calliditatem, argutias, nec omnia tamen attulit Claudius, nec expoluit, nec opus erat. Brevis tabella tam multiplicè ert non capit, volumine opus est. Imo illa ipsa quæ refert, aperiti & absurdius ab illis dicuntur. V. 9. num. 30. ex Zwinglio citat. Hoc est corpus meum, id est, fides de me. Zwinglius vero ratio hoc modo dicit, tract. 2. de infit. cœna. Sed hæc eius verba sunt: Panis & caro cuius meminist Christus, nihil aliud est, quam fides. Sic de aliis quibusdam sentiendum est, exempla pauca producam. Calvinus inst. de cœna, §. 33. Ipse caro Christi in mysterio cane, non minus spiritualis res est, quam fides eterna. Cinglius Epistola ad Lutherum: Si nostra quoque commemoratio corpus dici consuevit, non quod solennis haec festinata vel panis, qui in hac strangitur, Christi corpus reueratur, sed quod corporis & mortis Christi memoria celebratur.
- A.** Martyr disputation. Oxoniensi: Hoc est corpus meum pro vobis tradendum: si fide & spiritualiter à vobis manducatur, est pro pane, vel in ista panis, ad vos nutriendos & sustentandos. Cinglius in gladio versatili fol. 81. Hoc, Quæst. scola, seu hec res, est corpus, quod relinquo vobis loco rei inuisibilis corporis mei. Ioannes Leonardus. Hoc est corpus meum, id est, in hoc signo & sacramento panis est verum meum corpus, quod non erit vterius, sicut est nunc visibile. Ioannes à Lasco tractatione de Sacramentis, Hoc est communis, & societas mei corporis, societas quidem paupera non diuina. Epist. ad regem Polon. Ioann. à Lasco tractat de sacramentis. Ecclesiæ. Hoc est corpus meum, id est, haec extrema voluntatis meæ confessatio. Helmung est obsequium, quod filius Dei sua beneficia obsignat.
- Carolstad. in Dialog. ad 1325. 1270 est hoc corpus meum, & istud est Corpus meum. Musculus in locis communis ad corpus quod se debat in mensa, refert Calvinus in Gotth. tit. vocat insultum commentum. Caglianus de vera & falsa religione, corpus meum hoc est ecclesia. Cinglius ad Epistol. l'ometani. Hoc est corpus meum, id est, passio tolerata in corpore meo. Bucerius in apolog. Hoc est protestatio & memoriam benevolentum beneficiorum Domini. Balingerus in 1502. Hoc est corpus meum novum natura mysticum & spirituale, per hoc tantum non intelligit ecclesiam. Lanaterus in hilo: a sacramentaria, In verbo, Hoc est corpus meum, pronomen. Hoc, accipientium pro demonstracione spirituali, per quam fidem menses ab extremo uero Christi, qui in calice est perduntur. Abidas Libens. Hoc est corpus meum, perinde est, ac si sponsus abiens deuolum sponsus & ducat; Hoc est sponsus natus. Joachimus Cureus. Hoc est corpus meum, id est, ista mendicatio misericordie meritum remissionis peccatorum ad te pertinet. Et, Hoc est calix, &c. testifex, te sicutum esse fideli mei. Caudius lib. de cœna Domini. Hoc est corpus meum, us quod ita ordinari sed qua rō creditis. Bremelius, Hoc est corpus meum equinoce. Ita Pezelius, Sturmius contra Ofiandrum, Hoc est corpus meum. Hoc est substantia & viuifica gratia, seu Euangelica gratia, vis & virtus. Neuerius Wismatensis, Hoc est corpus meum non proprium, sed illud quod est in sacramento, apud Lanaterum, alias etiam id docet. Hyst. sacram. pag. 43. Author diallactici. Hoc est corpus meum imprimum, celsus diuinum, non corporale sed spirituale.
- Hæc tanta est in paucis verbis expositionum diversitas. Necesse est enim, ut qui a veritatis unitate discernerant, in diuersissimis errore labantur.
- S. 2.** Postquam vero arguitæ eos defecerunt, in apertum institutionis contemptum prouulpsere non verentur, & impian virulentiam audacter evomunt, & pavores nesciunt, perfidis frontem, & Cleomenum illud vituperantes, & invenientur, & cogidunt, & derident, compendiosa res improbitas, virus lena & tarda. Nedium ergo cum soluere non possunt, gladio secant. Casparus Swenckfelditus fanaticorum antistes clamat: Remoue ex oculis meis verba ista, accipite & comedite. Hoc est corpus meum. Martyr contra Brentium dialogo pag. 137. Mibi vos, inquit, semper nihil nisi minus, quam par est, sapere, cum pro dogmate ergo falso ac iniusti sic laboreis, ne pro eo tuendo quicquam habebatis nisi Christi nō p̄t̄v̄o; Christi effatum, seu dictum. Quasi vero dictum æternæ sapientiæ sati non sit, ut in eo sissemus. Zwinglius de vera & falsa religione vocat cœnum argumentum quod solum Christi verbi consistit. Anno 1560. cum Bremæ Calviniſtæ & Lutherani in vico nobilissimæ verbis colliderentur, cuius confitit finit, ut Lutherani pellerentur, Daniel Baren confit. Quid vos Lutherani, inquit, habebitis nisi tria infra verba: quibus probatis verum corpus & sanguinem suum in cane Christum nobis dare? Neustadiani in Syn. Ephel. per ironiam vocant. Verba, verba, verba. Calvinus contra Westphalam vocat, stultam iactantiam. Danæs contra Selneckerum valde exagitat eos, qui duobus in verbis sententiæ suæ fundamentum collocant, pag. 103. Bernardinus Ochonus contra Westph. Fieri posse, ut in cum Christus dixit: Hoc est corpus meum; dicere voluerit: Hic panis significat corpus meum. Martyr clamat: non verborum similem, sed Christi consilium spirituum esse.

QVÆSTIO VII.

Quid est, Hoc?

Grace est tēto ēs tō ūmā us. Hoc est cor-
pus meum. Varias interpretationes in ta-
bella videte licet. Andreas Carolitadius anno 1525.
Effe pronomen ait, quo suum corpus in mensa ac-
cumbens Christus demonstrat. [Hic versus : Hoc
est corpus meum, quod pro vobis traditur, plena & perfecta
senteantia, quam alias in euangelio, quanquam a
verbis Dominus posuit, vbi nullam de sacramen-
to fecit mentionem, Match. 16. Iohann. 3. & 6. Nam
pronomen, Hoc, habet magnum H. maiuscula au-
tem litera indicat initium nouae sententiae : est itaque
verus inservit sermoni de cona Domini, vt ali-
quid soler interponi, quod præsenti sermoni inser-
vit, & tamen per se sermo est perfectus. Bonum esset
si interpretes græcum pronomen τότο reliquistissent, &
nam sermoni permisculsint, & si ita legeretur : τότο
est hoc corpus meum, &c. germanice Tuto, Ist der
mein / der für euch gegeben wird : Tum utique
homines cogitassent, quid vocula τότο sibi vellet.
est græcum pronomen, indicans nomen neu-
trum iam vero vocabulum ἄρτος, latine panis, germa-
nico Brodt est masculinum ideoque pronomen τότο
ad hunc non potest, nec confutat illorum opinio-
ni, qui dicunt panem esse corpus Christi. Nam id non
est græcus sermo, vt nec in latina lingua recte dici-
tur: itud panis est corpus meum, sive in Theutonica
sermoni der Brodt ist mein Leib. Ego semper sic
fui, Christus demonstrato suo corpore dixisse : Hoc
est corpus meum, quod pro vobis traditur. Nam Christus
non demonstrata panem: Non enim dicit, hic panis
est corpus meum. Qui autem dicunt, panem esse cor-
pus Christi, ex semetipsis loquuntur mentientes.
Hecatio: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur,
et conclusa panis: habet puncta in initio, & fini,
quibus indicatur hunc versum: Hoc est corpus meum,
non esse conexum cum praecedentibus, sed per se
esse distinctum sermonem, ideo necesse habeo fateri,
Christum d cendo: Hoc est corpus meum, &c. corpus
autem non panem demonstrasse.] Hæc sipe & mul-
tis locis circulat Carolitadius, & nonnulli eius asse-
dz, aliquando etiam ad locum applicat.

Verum ridicula est illa demonstratio, nec est conexio, ut si dicat. *Accipite & comedite, hic sedet corpus meum.* Bibite, hic enim est sanguis in meo corpore, quod vobis affidet, nec veterum vli: hoc in mentem vestram, addit quod *τέλος*, & *Syrum τὸν Hanau, non est loci.* Deinde cum ait; *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, in illis verbis τὸν demonstrat id, quod manu Dominus gestabat, non autem sanguinem, ut venis continebat: ait enim τὸν τόμον.* Hic calix, pari igitur modo de corpore sentiendum. Denique Apostolus institutionis historiam refens, i. Corinth. 11. 23. 24. 25, non potest sic intelligi. Quocirca Musculus locis comm. de cena, multa Carolstadium oppugnat. Sic Danæus, Heidelberg, Columbius in i. Cor. c. ii. *insulsum commentum* appellat. Beza in dial. *ineptum dogma* vocat, alii Carolstadium tironem fuisse causantur, qui quæ arma cuius-
per parti conueniant, ignorauerit, à Zwinglio cæ-
terisque in multis dissentunt.

¶.1. Multo magis à vero abhorret corum opinio,
quipro vocabulo Hoc, *τὸν*, totam actionem signifi-
fiari volant, *vt Ioannes à Lasco tractat* de sacra-
mentis. *Veluti loachimus Cureus*, ita manducatio-
ne tebori tibi remissa peccata. Nam cum dicitur: *hic
est aliud noui testamenti in meo sanguine*, non potest accio-

nem aut testificationem significare, sed ipsum calicem, parigitur in primis verbis est ratio. Deinde tota illa actione varia continet; Benedictionem, actionem gratiarum, panis & calicis in manus acceptiōnem, imperium iubentis accipere, comedere, bibere, obedientiam Apostolorum ista facientium. Non autem nisi stolidissime singuli potest sensum esse. *Hec omnia sunt corpus meum;* neque enim proprie, quod omnes concedunt, neque tropice sunt corpus Christi, nec enim verbum concessionale, ut isti vocant, ne que acceptio, neque mandatio est corpus Christi, at nec symbolum est corporis, ut de calice taceam qui non nisi stolidissime vocati potest tota haec actio, itaque hanc etiam expositionem refutavit plerique, tanquam inutilem, nec sua causa conuenientem.

§. 3. Inuentunt alii propositionem: ut dicant particulum: *Hoc, tunc, esse prædicatum.* Corpus meum est hoc, seu corpus meum est hoc, quod manibus teneo. Illi autem per pronomen *hoc* intelligunt panem. Ut sit *Conuersio* sensus tandem. *Corpus meum est panis.* Hi pari modo ad *propositio-* difficultatem fugiendam, scilicet quanta verba inuentant, num fauet necesse est: *Sanguis meus est calix, &c.* Quamvis autem pro libidine verba fingant, & refingant, non tam efficiunt, ut aut sensus eorum confundatur, aut veritatem opprimant. Nam propositiones singulares vicimque inuentantur, vim tamen sue affirmationis retinent, & ut dialectici docent: Conuerteruntur. Si enim Bucephalus est hoc animal, etiam Hoc animal est Bucephalus. Etsi το σώμα Χριστοῦ εἴη τόπος, si corpus Christi est hoc, & τόπος εἴη το σώμα Χριστοῦ. Etiam hoc est corpus Christi. Sine profecto igitur, pestilenti se labore conterunt, qui verborum inuertione testamentum Domini iuritium facere conantur.

Langi ista fuit ex Cratoaldo deliratio, ex ignorantia Grammaticæ otta. Quia namque rō copia dicatur; existimauit homo imperitus cœpia propositionis subiectum esse, tēm prædicatum. Subiecto enim, non prædicato addi articulum. Verum ad certam demonstrationem ac Emphasiam articulus frequenter iungitur prædicato apponitur. Matth. 5. vñēs ēst rō φως, vos prædicato, estis illa lux. Imo plane similis est locutio cap. 3. 17. οὐτός ēstv ὁ νίος με, ὁ ἀράντης. Hic est filius meu dilectus. &c. II. 3. οὐδὲ ὁ ἐγχρήσας. Tu es ille veniens? vel, venturus? & cap. 16. 20. οὐτός ēstv ὁ τὸν λόγον ἀνέιων. Hic est sermonem audiens. & versu 22. & 23. & cap. 18. 4. οὐτός ēstv ὁ μέλιζον. Hic maior es. Infinita talia sunt, & apud sacros & profanos auctores. Nihil porro artinebat vim corporis sui explicare, sed tantum panis, nam ut Caltinianii existimant, tantum panem non corpus dedit.

§. 4. Multi Luthera*n*orum Hoc interpretantur esse subiectum, & designare panem; sensum esse. *Hic Lutheranus* panis proprie ac sine figura est corpus meum. *Lutherus, Heschius, aliis.* In, cum, sub, circa panem, ut in bursa aurum, ut in tabula sententia recensitate sunt. *Hac Lutheranorum imprudens expositio, Caluinum peperit.* Nam scriptura nullo loco dicit: esse in pane corpus suum, nusquam panem esse corpus, quod si dicere: non posset propriè intelligi, cum reuera panis non sit propriè, verè, realiter, substantialiter corpus Christi. Ita *Carolustadius, Zwinglius*, & postremo in controuersia eucharistica Pareus. Bonam enim causam pessime pugnando produnt. *Bellarmin, lib. i. c. 10.* Necadie*c*tive, nec substantiue de pane dici posse probat, si enim adiective, dicendum est *et nos*, nempe *de nos*, & si substantiue eodem modo, nam discipuli panem videbant, nec dicere solemus, si panem manu ostendamus. *Hoc est corpus meum, sed, hic panis est corpus meū.* Si panis & vinum manent, debuit & illa promittere, sicut in baptismo de aqua. *Quis*

Quin hoc ipsum quod ait, hoc facite in meā commemorationē, non iubet facere panem, aut vinum, ut ait S. Dionysius Arcopagita, iubet sacerdotem diuinissima consecrare. Τοτε της Τοτε αυτην λεγεται θυλογενητη, οπερον ιερων της αυτην οντου ου επιπει, την ποιητην εις την εμην αναρχην. Super sacrificio, quod supra ipsum est, apologiam facit, sancte ad ipsum exclamans: Tu dixisti, hoc facite in meā commemorationē. Panis ergo corpus Christi fit, De pane, inquit etiam Ambrosius, fit caro Christi, non ergo hoc, ex quo fit, est corpus Christi.

§. 5. Solent tamen de illa propositione eriam Scholastici disquirere. Hoc est corpus meum, prædicatum habet. Corpus meum, copula est, verbum substantium, Est. Subiectum est, Hoc, quod cum sit nota demonstratiois, necesse est rem aliquam q. a. demonstraret, subiectum. Non est panis, non est sensus: demonstraret. Hic panis est corpus Christi; non est corpus Christi. Non dum enim est, nisi cum verba sunt absolute pronunciata. Quod si Hoc demonstrat corpus Christi, iam ante erat, non ergo verborum effacia factum est. Nec etiam panis pro specibus panis accipi potest. Species enim panis, non sunt co-pus Christi. Ne individuum vagum est, quod dicitur u. Nenm individuum vagum est corpus Christi, corpore immo Christi singulis est, & cerrissima similitudina. Quod si Domini corpus significatio a deo statutum est, iam omnino est identica propulsio. Nunquam hī visa est hac in propositione tam magna, quam multorum speculationes fecerunt, difficultas. Ceterum equidem principiis philosophiae, & loquendi c. insuetudine cognita nihil difficultatis superest.

In omni enunciatio- ne subiectū propositio, id enim falsa est haec propositio. Homo est lapis, quia alia est subiectū, alia prædicti at est essentia. Non alia igitur hac in propositione lex constituta est: sed dicendum, id quod nota demonstratrix signatur esse corpus Christi, a i. qui verum non dicit, qui ait esse corpus Christi. Nulla enim alias est corpus Christi, nisi corpus Christi. Sic illae propositiones. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Hic est filius meus dilectus. Hic est propheta, similesque, subiectum habent pronomine designatum, quod non est diversum a predicatoro. Hinc apparet fallam esse propositionem eorum qui particula hac panem designati finguunt. Nam panis non est corpus Christi. Nec referit esse cum pane, in pane, sub pane c. i. caput, quod tamen non concedimus, stolidissime enim dicitur sceptrum est corpus regis, quia cum rege est, aut anhelitus, quia in rege; aut sandalia, quia sub rege; aut chlamys, quia circa regem. Sua igitur imprudentia Lutherani, dumilla noua inueniunt. Calunisti produnt veritatem. Nam & que improprie loquuntur, & tropos singunt, & tam scilicet peura repugnat; clarissime Lucas. τέτοιοι γάρ οἱ Έλλεῖς οὐαῖς οὐαῖς φέρετον. Poco um pro vobis effusum, ubi poculum sanguinis, non vini effusum necessario dicitur. Et Paulus i. Corinth. ii. τέτοιοι οὐαῖς τοισι. Hoc meum est corpus. Quod si Hoc est panis, dicendum fuerit. Hic panis meus est corpus, nam duo illa pronomina eandem rem demonstrant. Doctissime hoc loco Ebroensis Episcop. Repe- tit. 7. Pronomina demonstrativa ait Hilarius, cum agit de

Hic est filius meus dilectus, nominum habent in se- rem: ideo proprietatis significatio est rbi hic est, dictum est, auditur & meus est. Hunc ego inquit, tanguam inde & dico ac verbi significatio contingit, qua dico & meus est, & ille non est, & filius est. Itidem & proprietatis significatio rbi est, hoc est dictum esse auditur & meum est: proprietatis significatio est, perinde ac si diceretur, Hilarius indicio proprium corpus, quod demonstro. Tertullianus quoque pronomen ad corpus retulit, si ut Hic est, ad fidem, ut in priori quoque positione recte auidius. Nonnulli citare tanquam a Cypriano in quibusdam exemplaribus scriptum fuerit, Hoc est corpus meus: sed vetustiora & plura & castigatoria exemplaria reclamant. & lo. us in quo pro, Hoc est corpus meum, an, he est caro mea. Augustinus etiam tradidit, Chrysostomus ipsam corporis fidem, quando dixit. Hoc est corpus meum: ita ut Augustinus ibi ponat pro eodem. Hoc corpus illud corporis, & ipsum co-pus. Preterea si (Hoc) panem connat, res non tantum absurdia efferrunt a Christo sed impudiciora, a nequidem in Dei omnipotenti sita: quandoque den manefestari repugnantiam in ludicra dixerat, & illud a se eadem aut de semper affluit, ut sunt panis corpus Christi: nec panis magis revera dici potest, tam Christi, si simpliciter ad proprio generis dictu loquimur, quam potest esse aut dui aqua, vnum latu, aut quadruplici a se plane diversum. Et certe longe carentius corpus Christi non est panem, quem conset non esse membrum corporis cum ad illius corporis naturam multo risus accedamus, quam panis ipse. Quid si relatio propria naturali sonu verborum & sensu configatur ad metonymias synecdochen, ut ponat hic sit corpus Christi, quia consernatur in hoc pane, iam proprietas verborum vera & genuina non retinetur, quam Lutherani crepant & iadant, & non ramentariorum figuris sternitur, ac quorundam bonum commentum Christi sermoni assuendit rbi sensu cui prius tamen in volari. Aperte enim ad tropicum & figuratum sermonem pertinet, quando res conuenientia accipit nomen rei contenta: sicut ad tropum pertinet, quando signum accipit nomen rei signata. Tamest distrepent in eo, quod confundunt rem contentam presentem habet, signum verioriam rei absentis signum esse posse nihilominus conuenient, quod definit verborum naturali ac propria significatio, virtus in metonymiam seruum & figuram deflectunt.

Proinde tam longe absunt germani à simplici sonu verborum Christi, quam Cingiani & Calunisti, quoniam uniuersi in contrarios errores diuincuntur.

Vana est igitur hac in re Lutheranorum iactatio, tum clamant retinere se ἐπειτί, cum longe aliud sit esse aulam, & esse in aula.

§. 6. Quamvis autem eadem res sit, qua subiectum est, & prædictum. Non est proprium idem, alioquin omnis affirmatio esset identica propria- tate: ut iam ostensum est, ut vero propulsio identica non sit, non opus est, res per terminos, seu extrema significatas esse diuersas, immo ut dixi, in affirmantibus necesse estynam eandemque esse, sed vnam eandemque diuerso conceptu apprehensam, ut si videtur longe venientem Petrum, socii eius nondum cognolentes dicam. Hic est Petrus. Sensus in illa Hic homo quem vos generali dumtaxat hominem notione concipitis, ne scilicet homo sit, est Petrus. Demonstrator autem duos de illo conceptus format, vnum generale cum illis qui hominem venire videbant, quis tamen esset, ignorabant, alterum proprium. Est Petrus, & hac ratione recte dicuntur pronomen, Hoc designa in dividuum vagum. Nempe corpus Christi designari, sed non proprio conce- ptu. Ut qui dicit: Hic est Petrus, duos conceptus habet Petri, primus quatenus est hic adueniens, alter Petri: de priore affirmat posteriorem. Sic Christus: hoc quod manibus teno, est corpus meum, de cor- pore suo duos conceptus format. Atque haec est ra- tio ge-

do generalis in omnibus affirmationibus omnino, in quibus vniuersi rei due animi conceptiones esse intelligendae sunt. Quod eidem tamen est in illis propositionibus, in quibus definitio dicitur de definito. Homo est animal rationale. Non alia res homo, alia animal rationale. Sed vnius tamen rei due ut vocantur conceptus formales. Hac igitur in re nulla est difficultas, qua non omnibus propositionibus sit communis.

¶ 7. Superest illud quod obliuiciunt. Cum dicere Christus: *Hoc est*, nondum erat in manu corpus, ergo et sensus eius: *Panis est corpus meum*. Hoc Lutherus virget: & panem proprie ait esse corpus Christi. De captiuitate Babylonica. [Credet sicut non modo corpus Christi esse in pane, sed pannum esse corpus Christi, sic enim me feruabant verbi, qui dicit, *Accipit panem, gratias agens fregit & dixit*.] dicit, manducate: *(Hoc) id est, hic panis quem accedit, est corpus meum*: Et Paulus: *nonne panis quem frumento participio corporis Christi est?* Non dicit, in pane, sed ipse panis est participatio corporis Christi. Quidam in graeco & latino pronomen ad corpus referunt, facit similitudinem generis: sed in Hebreo, ubi nomen genus non est, refertur ad panem: *ut sic licet corde*: *Hic est corpus meum: quod & ipse vobis regendi, & sensus communis probat subiectum factum demonstrativum panis, & non corporis, dum dicit: Hoc est corpus meum.* In scriptis etiam librum de confessione verborum etenac, & ait: *Hoc eo s. ratione, vobis, vobis habent, qui respondeant Sacramenta, nisi forte interrogant vos, ubi sit scriptum in facie literis, quod panis sit corpus Christi, simulante hanc simplicitatem, si id nusquam legissent. In libro vero contra cœlestes prophetas ita concludit: Cum nullus fidelis articulus nos hanc partem culain excipere & exerceat cogit, aut quo minus panis si Christi corpus impedit, verba simplicitate accipienda sunt ut sonant, & ne aquam immutant, aut nondum quemque panem esse Christi corpus.]*

Hinc illa monstratur doctores, doctores, quidam vocati, causas Brodsteich / Fleischbrod / Weinblut / Blute. Quo Tigris, P. reus, præcipue Heidelbergenses in certamine contra Wittenburgenses, & nonnihil Eberum, Selneckerum, Brentium, Smideli- num, autores syntagmatis magna cum insultatione, & impietate producunt.

Ab hac ita interpretatione Bucerus, Illyricus, alii habent Lutherani. In primis Witembe genfisi. Qui in pane aiunt esse, prolatis vacuis aiunt, hoc est vobis, cuius; hic est infans. Ita panem & corpus Christi simili adesse pronunciant.

Potest quoniam mouent difficultatem omnibus propositionibus sufficientibus communis est. Statuamus enim Christum cum iuuenientibus aqua vobis facere, et rounille hydram, & dixit, *Hoc est vinum*. Potuit sine dubio hoc facere, vera etiam esset propositione. Nam vera vinum erat. Nam Deus qui verbo mundum condidit, res creata verbo etiam omnipotente mutare auctoritas potuit. Formauit Deus hominem de limo genere querendum, quomodo pronomen hoc demonstrare hominem. Nam propositionem veritas ipsa ratione constitutur, & quod ipsa propositione sit, designatur. Verba Maldonati grauiissimi in eismodi propositionibus que praecise sunt & efficaces hec pronomina demonstrare solere, id quod nondum est, sed per ipsam orationem sit, eas, finita erit.

Cum Deus ex limo terre hominem fecerit reflectere, diceretur posset, sumptu in manus limo, hic est homo, sicut Christus dicit, *Hoc est corpus meum*, & cum ea costa mulierem fabricauit, sumpta costa dicere potuit, *hic est mulier, quamvis cum pronunciasset pronomen hec, nondum fuisse mulier, nec significasset, sicut locutus fuisse, limum esse hominem, & costam mulierem, sed limum in hominem, & costam in mulierem conuerteret*. Ita cum Christus dicit accepto pane, *hoc est corpus meum*, quamvis eius corpus nondum illuc esset: tamen quis statim futurum erat, illudeo pronominis demonstrat, nec significat panem quem accepit esse corpus suum, sed mutari in corpus suum quemadmodum si in Cana Galilea, cum aquam in vinum mutauit, ostensa aqua dixisset, *hoc est vinum, nec illud, Hoc, aquam, sed vino ostenderet; nec sensu esset aquam esse vinum, aut vinum significare, sed illo verbo in vino esse conuersum*. Quod exemplum eo magis est ad rem, de qua augustinus accommodatum quod ex alio similis Christi facto sumptum sit & quod ex veteres autores adprobandum explicandus, huic sacramenti fidem vsi fuerint, ut Cyril Hierosol. C. ch. 4. mystagogica.

Nec sicutus Maldonati est, sed D. I. b. p. q. 78. ar. 5. Hoc locutio habet virtutem factuam conuersione panis in corpus Christi. Et ideo comparatur ad aliis locutiones, qua habent solum vim significativam & non factuam, sicut comparatur conceptionis intellectus practici, quae est factua rei conceptionis intellectus nostri speculativi, qua est accepta a rebus: nam voce sunt signa intentionis secundum philosophum. Et ideo sicut conceptionis intellectus practici non presupponit rem conceptionis, sed facit eam; ita veritas huic locutione non presupponit rem significatam sed facit eam, sicut enim se habet verbum Dei ad res factas per verbum. Hoc autem conuersio non sit sufficiens, sed in instanti: sicut dicitur est. Et ideo operet quidem intelligere predictam locutionem secundum ultimum instantis prolationis verborum: non tamen ita quod presupponatur ex parte subiecti, id quod est terminus conuersione, scilicet quod corpus Christi, sit corpus Christi; neq; etiam illud, quod sicut ante conuersionem, scilicet panis: sed id quod communiter se habet, quantum ad utrumque, scilicet contentum in generali substantia speciebus. Non enim faciunt hec verba, quod corpus Christi, sit corpus Christi, neq; quod panis sit corpus Christi; sed quod contentum sub his speciebus, quod prius erat panis, sit corpus Christi. Et ideo sicut antea non dicit Dominus, *Hic panis est corpus meum*, quod esset secundum intellectum, secunda opinionis: neq; hoc corpus meum est corpus meum, quod esset secundum intellectum tertiae opinionis, sed in generali, hoc est corpus meum, nullo nomine appositio a parte subiecti: sed solo pronomen quod significat substantiam in communi, sine qualitate, id est forma determinata.

Multis haec exponit Soarez disput. §8. sect. 7. & refert sententiam variorum, qui omnes tamen realiter corporis presentiam tuentur, quamvis nonnulli, qui cum hereticis non litigant, locuti sint securius. Bonavent. d. 8. p. 1. Ocham in 3. d. 4. Holcot quest. 3. Particula Hoc indicari panem, sed est interpretatur, translatum in corpus. Quod instanti fiat, alli veteres, positiones.

significari nota demonstrationis panem, non vt est panis in se, sed ut conuersus in termino prolationis in corpus Christi, atque ita est, quidem ut visum est nonnullis identica propositionis, sed reuera non est, sensus enim est. Hoc conuersum in corpus Christi, est corpus Christi. Nec illi Ocham, & Maior dum aiunt, posse per Hoc intelligi corpus in sua specie, & indicari eius iam in sacramento, seu sub speciebus, fauent Calvinianis, sed veritatem presentia tenuerunt, modum exponendi alienum sequi sunt. Imo alium illi Non omnes iidem sensum protulerunt, ut Maior d. 8. quest. vni- distincta. Nempe hoc quod significatur his accidentibus est corpus meum, seu potius: Hoc significare corpus Christi, prout est sub accidentibus in termino prolationis verborum. Alens. quest. 43. membr. 3. art. 2. Marfil. in 4. quest. 6. art. 4. Gabriel lect. 48. & 52. in canon. Richard. d. 8. art. 3. Verum illi reale, & sub-

& substantiale Christi corpus agnoscunt. Et dicunt: Hoc in quod conteritur panis est corpus Christi in fine prelationis. Argumento illi firmo vntur. Nam in propositionibus practicis, & reuera effectricibus, pronomen quod subiecti locu tener demonstrat predicatum, vt supra exemplo ostendi. Si ex aqua fiat vi-num, hoc elo-gio: Hoc est vi-num, necessario indicat pronomen id quod factum est. Imo si manu circulum ducas, & eo momento dicas. Hic est circulus, particula hic circulum designat. In his enim significatio non absolvitur nisi in termino integro propositionis. Habet enim necessariam reciprocationem cum predicato, sine quo intelligi non potest. Quod vñstatum esse in tegra significatione sermone videmus. Si enim pingere vide-rem quempiam in tabula figuram, cuius ductus non viderem, audiremque dicentem: Hoc est, manet su-spen-sa mens audiens: at si ab soluatur, & dicat: Hoc est Iosceles, iam plene inteligo id quod pronominis nota indicabatur. Nec est identica, quia prior conceptus confusa erat, alter vero distinctior, vt supra ostendi. Sensu etiam facies res demonstratur: quia in fine propositionis res exhibetur, quamvis id necessaria non sit. Optime tamen illi rem exposuerunt, qui nota demonstrative signariatione, Rem communem, non re ipsa communem, sed secundum rationem seu conceptum, vt supra exposui in Peto a longe viso, nec cognito, nisi quod sit homo, ita enim sub communi conceptu hominis apprehenditur, quod si ita longe absit, non nec homo, nec un animal aut corpus sit, sed un umbra, aut spectrum, alias vero eum scilicet esse Petrum, diceret. Hic est Petrus, hoc est, id quod vos communis ratione apprehenditis, est Petrus. Verbi gratia, Apostoli vident Christum super mare ambulante, & timore exclamant; putabant enim spectrum esse. Si quis diceret, ov̄rō ē sv̄r̄v̄z. Vel etiam τέτοιον δύνεται. Hic, vel hoc est Dominus, non est dubium, quin non sit identica proposicio, sed id quod alio modo apprehenderunt, dicit esse Dominum. Nec dicit, hoc spectrum est Dominus, blasphemia est enim proposicio, sed hoc quod vobis videtur spectrum, est Dominus.

Hoc est exppositio praeceptorum Theologorum veterum, etiam Bellarmino, & Soarez, loco citato. Eius verba ascribere lectori non inutile erit, multa enim Parens in sua controvergia in hac contra Scholasticos attulit. Ita sentit, inquit, Guidmund lib. 2. de hoc mysterio in fine, & videtur esse sententia D. Th. hic art. 5. & in 4. d. 8. q. 2. art. 1. ad 1. que s. 4. ad 1. Sciri. q. 2. art. 3. Durand. q. 2. ad 1. Capriol. art. 3. ad 1. Scotti contra primam concil. & ad argumenta contra s. concil. Valud. q. 3. & aliorum ibi. Antonii 3. parte. 13. c. 5. §. 4. & Ferrar. 4. contra gentes. c. 63. Caiet. tom. 2. opus. Tractat. 2. c. 7. Iansenii c. 131. Concord. Soto. 11. q. 1. art. 5. Alsiiodor. lib. 4. tract. 3. c. 2. Aigid. Theore. 42. Victor in summa. num. 75. Ledsina. q. 19. art. 5. & eadem sequitur Bellarmin. lib. 1. de Eucharistia. c. 11. & Richar. & multi ali ex autoribus citatis in precedente seminaria non multum ab hac discrepant. Fundamentum huius entitatis est quia iuxta hanc explicacionem, & veritate illius propositionis est facilissima, & accommodatissima proprie significacioni verborum. & valle apta ad explicandam conuersacionem, que per hoc verba significatur & efficitur. Explico singula, quia pronomen (Hoc) substantiae sumptum, demonstrat substantiam, quia medius accidentibus sensibus operatur. Ut consit ex vñ voca, in illi autem verbū Christi, pronomen (Hoc) significare sumptum, & cum locum habeat integrum subiectum in propositione illa, ergo designat seu demonstrat in confuso ei s. suis substantian contentis sub illi speciebus. Dicere ratione hanc non possit, accommodari forma calicis vñ pronomen non substantiam, sed adiectivum sumit cum dicunt. Hic calix nunc testam vñ me. Responditur apud Mattheum & Marcum in textu greco non legi. Hic est, sed, hoc est sanguis meus nunc testam, & ita

suisse vertendum censet Iansenius c. 131. Concordie, & ita Cyprian. Epist. 63. ita legentem. Reservatur etiam Iulianus Lar-tir, apol. 2. in fine: Latinus tamen interpres, rugitus in q- sculino verit, Hic est, & ita legunt antiqui patres omnes, & vniuersa Ecclesia, vt videre licet in omnibus liturgiis quæ misse, 4. Biblioth. referuntur & apud Cyprian. & Iulianus, ita etiam habent emendatores codices. Et potest redare dem sensum: nam etiam pronomen masculini generi possit substantiam accipi, vt apud Mattheum 17. Hic est Iosephus, leditus, & Exoda. 16. Vbi interrogantibus hebreos, Quis in hoc Respondit Moyes, Hic est panis qui de celo descendit. Quis in hoc adiectivum interpretetur, subiectum legendo aliqua propria- tia hic homo, vel hic cibus eadem modo interpretari volemus huius forme, vt cum dicitur, hic est sanguis subiectus operatur, hic potis, vel hic calix, sicut expressum habent Iustus & Paulus. Et eadem ratione in forma panis subiectum possit cum dicitur, hoc est corpus, hoc calix, vel haecens contentum sub his speciebus, & ita redat idem sensus, quem haec propositio facit intendendum, quia semper subiectum operatur, & aliquid sub ratione communis id est panis & corporis Christi, ex sanguinimis, sub ratione ciborum vel potis, calicis, vel entia sub his speciebus contentum. Deinde vides, hanc interpretationem esse ac omnino datam proprieta- tificationi verborum: quia & pronomen hoc, statim per praesentem, demonstrat id quod praesens est sensibus: ergo denique contentum sub his accidentibus, que presupponuntur, & finiu- tur sensibus, & demonstrat illud substantiam coniunctam, & contentum sub speciebus, queratur in ratione propositionis, licet non in eadem re individuali & materiali, ut maneat in termino prolationis, verborum: preposito ratione vera ac propria, quia non designatur hac res materiali & propriatione, sed simpliciter aut formaliter substantiam in- tenti sub speciebus, quod in fine prolationis est corpus Christi. Dicimus videtur pronomen (hoc) designare substantiam, quia tanquam est sub accidentibus quando ipsum praesertim: quia illa est in uno praesens, & pronomen (hoc) designat res praesentem, in uno proprio videtur demonstrare hoc substantiam, in quo includitur substantia, quatenus unum concretum eum accidentibus componit. Et augetur difficultas, quia pronomen (hoc) ex propria impositione tantum designat substantiam, cui haec accidentia inherent, que solum est substantia panis. Respondetur ex doctrina tradit. a. precedenti, sed non primum (Hoc) p. s considerari: primo, per se, vñ est simplex quidam terminus, habens significationem complexam, vt hoc modo significatio eius est vaga & multiplex, & quasi aquila, non enim signo (Hoc) ibi sibi ex vñr. cl. vocu possum designare, vel solum accidentis, vel solum substantiam, retinendam ex vitroque. Quapropter dum proposito ratione substantia est significatio illius termini, dicit ab aliis propositi termini. Secundo ergo potest considerari significatio haec vocis, quia enim est ex extremis discussus propositionis, & compunit unum integrum significatum eius, quod non est, donec soletur propositio, quia, vt Aristoteles dicit, proposito possit aliquis quodque ex extremis non est intelligere, & hanc do significatio illius termini non est integrum donec ab aliis proposito. Ad difficultatem ergo propositum respondetur illa pronomen (Hoc) non designare substantiam panis, cum non in unum propositum, cum tunc habeat, quasi substantiam, & undam significacionem suam; tantum ergo designat hoc pos- sibile, seu contentum sub speciebus, quicunque ratione possit existas; in fine tamen prolationis determinatur ratione praedicari ad significandam, vel supponendum pro re contentam accidentibus cui tale praedicatum possit conceire. Et haec, & que ostendit in hac interpretationem esse apud alios significandam conuersacionem, que per hoc verba fit. Primum cum per haec verba, hoc efficitur scilicet, vt contentum sub speciebus corpus Christi. Deinde quia, cum in omnibus conuersacionibus naturatur aliquod vtrique termino communis, hoc acte signatur est, per subiectum huius propositionis. Vnde naturatur superesse difficultas, in hac sententia, quia in utre tradita interpretationem, hac propositione (Hoc est corpus meum), non

et singularis sed indefinitis, aequivalentis huic, contentum sub sensu; est corpus meum: consequens est contra proprietatem pronominis demonstrativi (Hoc) quod sicut significat singularem, ita & singularem propositionem constituit, praesertim cum sit demonstratio ad sensum. Sato respondet, interdam per huc pronomina non demonstrari rem individuam sed communem, ut cum quis dicit, hec herba nascitur in horre meo, illud pronomen non significat hanc numerum herbam, sed herbam huc similem. Quod exemplum videtur accommodatum, scilicet ad probandum huiusmodi pronomen demonstrativum non semper demonstrare directe, sed quasi in rectorem singularis & presentem, ut in dicto exemplo demonstratur ratio, quatenus est similia huic qua sensibus obviciuntur. Et ita in parte ex parte contenti, ut sic, est quasi indefinita propositionis ex parte specierum in ordine ad quas sit demonstratio sensibus, est singularia: quia demonstratur contentum sub numero speciebus, unde sub formalizatione contenti potest quadammodo dicti idem numero designari, quia est eadem numerus forma, sub qua continetur.

Haec ultima sententia sunt probabiles, & magis in modo legendi quam ipsa differunt: Ultima vero simpliciter probant, quia constat pronomen (Hoc) non significare corpus Christi secundum propriam rationem eius, licet in prolatione rationum termino supponat pro illo tantum & de illo verificetur prædicatum. Constat insuper in principio prolationis pronomen (Hoc) neg. demonstrare definite ac determinate corpus Christi, neg. omnino carere significacionem seu demonstrationem aliquam: quia statim demonstrat aliquo modo accidentia, seu aliud hanc connexionem seu habitudinem ad illa, quod omnime explicitur sub ratione contenti sub illis: ergo distincte nonquam designat corpus Christi, materialiter autem demonstrat illud in instanti, in quo absolvitur significatio verborum.

Nec semper huic interpretationi hæretici obstant. Illius contra 28. & 29. solutionem Beza, regulâ Philosophorum agnoscit: Nempe talia esse subiecta, qualia describuntur, aut afficiuntur a prædicatis, itaque cum in prædicato dicatur hoc esse quod probatur, non potest pronomen aliud demonstrare, quam illud, ad quod monstrandum adhibetur.

Q V A E S T I O V I I I .

Quid est verbum substantium Est?

Substantium, communissimum, non posse in aliam significationem trahi. Bellarminus lib. 1. cap. 10. do-
cet alia verba resoluti in verbum est, & aliud, ut, hoc
soluitur in
mo ambulat, idem est ac si dicas: Homo est ambulans:
Si verbum Est ad aliam significationem traducatur,
non potest sic resoluti. Posset quidem responderi. Si
propositio Christi: Hoc est corpus meum, resolutur;
opponere hunc in modum resoluti. Hoc est significans
corpus meum. Quod si fiat, iam substantium ver-
bum est, resolutum in se & aliud; nam significat esse;
& significans esse, id est semper includitur in eo a-
lio, in quo resoluti dicitur. Nam significare est esse
significans, seu esse signum.

Negat etiam Bellarminus copulam, quæ subiecto & prædicati est connexio, posse sua significatio priuari. Hoc verissimum est; nam Est cum sit vinculum subiecti & prædicati, non potest eam proprietatem amittere, quia tota propositio dissoluitur & esse desinat. Et noster Maldonatus non Graece, non Latine, non Hebreice Est, accipi pro significat, ut cum dicunt agnus est pascua, non est figura in verbo substantiu, sed in dictione Pascha: que non pro transi-
tu, sed pro agno accipitur. Quamuis & hic alia ra-
tio sit.

S. 3. Argutia hoc loco pugnat Martyr pag. 3. con-
tra Gardinerum. Verbum Est ait esse idem orthodo-
xis, quod sit, vel transubstantiantur. Ideam etiam no-
sis affingit Vorstius Testierad. p. 2. pag. 226. Et vos
accusat, quasi ro ente minime obseruerimus. Quare
pontificis nihil haec verba patrocinantur, sed potius causam
ipsorum grauisime ladant, quippe quorūque veram Ag-
gressionem, neque ente ipsi tenemus. Sed argumentum Mart-
yris ait i. mus. [Nam alioqui falsa esset propositio: «
Hoc est corpus meum; prius enim debet esse fes, quam «
pronuntietur eam esse: vera enim est propositio; si res «
ita se habeat, non contra ac præfettum secundum Ca- «
tholicos, qui volunt haec verba esse causam conuer- «
sionis panis in corpus Christi: semper enim causa est «
prior suo effectu. Sed corpus Domini non est in Eu- «
charistia antequam dicatur, Est, ergo falso dicitur, Est, «
nisi sumatur pro fit. Præterea ista oratio est operato- «
ria ex sententi Papistatum, sicut illa: Fias lux; ergo «
verbū, Est, debet sumi pro fit.]

Respondet S. Thott. 3. p. 78. art. 2. & 5. (nam ex eo obiectione accepit Martyr, solutionem omisit, quia sibi putabat non profuturam) Respondet ergo S. Thomas, & ex eo Bellarminus l. t. c. ii. de sacramentis. Verba illa consecratio non habere perfectam significatio-
nem, nisi in ultimo instanti, quo preferitur ultima vox: penderet enim intellectus: donec ad finem veniat; in eodem autem ultimo instanti ponitur effectus verborum in esse, id est, conuer-
sionis panis in corpus Christi. Neg. obstat quod verba non videantur habere ultimum instantis positivum cum finiantur per motum. Nam etsi non datur ultima pars motus, & proinde verbo-
rum: tamen datur ultimum mutatum esse, & proinde ultimu-
mum in sanctorum instantium verborum; quomodo in linea non
datur ultima pars, datur tamen ultimum punctum. Quare si
mult tempore sunt completa significatio verborum, & conuer-
sio panis in corpus Christi: ordine tamen natura inuicem se
præcedunt, & sequuntur hec duo. Nam verba illa quatenus
causa sunt illius conuersiois, præcedunt conuersionem: & con-
tra quatenus veritas propositionis penderet a rei essentia, conuer-
sio præcedit significacionem.

Verisime Bellarminus, addere tamen lubet, quod aduersariorum ostendat inperitiam. Nam in omni propositio ita est habet, ut nec veritas sit nec falsitas propositionis, nisi in toto complexo, & que abso-
luto. In eo enim solo conformitas intelligentia & rei, toto com-
itaque cum dicitur. Hoc, vel, est, nondum veritas, non complexu pro-
dum falsitas apparet, sed cum additur: corpus meum, positionis
Hoc vel dialecticorum pueris nota sunt ex Aristoteles est.

τοῖς ἐγγράφεις, libris: Qui ad hanc τὴν φύσην, veritatem & falsitatem in sola enunciatione constituit. Nec opus est, ut ante res sit, quam verba promi incipiant, satis est, ut simul & res existat, & verba completa veritatem habeant. Nec in operatoriis modo, sed etiam aliis. Nam dum sol oritur, si orientem colligi plagam aliquis intueatur, si sole nondum orto dicat: iam sol est, nondum certi aliquid affirmat, at si eo ipso tempore quo ille promicat, absoluat propositionem, addito verbo ortus, iam eodem tempore, & solis ortus, & propositionis veritas constituit. Nec enim sol cum ortus est, intercallo, sed eodem momento lumen diffundit, & videtur, eodemque momento perfici potest enunciatum, sunt ergo eadem ut philosophi loquuntur instanti, propositione perfecta, eius veritas, & res ipsa. Non enim necesse est rem fuisse cum dicitur esse, sed satis est, tum esse, cum esse dicitur. Sic enim Aristotel. definit τὸν εγγρ. cap. 5. οὐ δὲ αὐτὴν ποτέ φασις, Φῶνην οὐκαντικὴν τὴν παραδείξην, η̄ν τὴν παραδείξην, ὡς εἰ λέγουσι διάνεγμα. Est igitur simplex enunciatio vox significans esse aliquid, vel non esse, prout tempora diuiduntur. Nempe si tempus sit praesens, vera est, si in presenti esteratur.

Verba ante §. 3. At Catholici verba efficientia iudicant, sunt ergo causa præsentia, sunt ergo priora, sunt et go ante tem factam vera: quod natura repugnat. Respondet Bellarminus; quatenus sunt causa conuersonis præcedere, quatenus veritas eorum a rei essentia pendet, conuersione præcedere. Hoc quia imperio non capiunt, iridene; facilius est enim calaminiari, quam discere. Constat inter Philosophos; aliud esse verba, seu enunciationem, aliud veritatem & falsitatem, λόγος ἀναφορών apud Aristotel. lib. 1. de Interp. cap. 4. definitur, εἰς τὸ ἀνθρώπειον, οὐ δέδηλον τοιούτοις; Oratio enunciativa est, in qua verum, aut falsum est. Verum tamen & falsum, cum sit analogia, conformitas, vel disformitas orationis cum re de qua affirmatur, vel negatur aliquid, natura posterior est ipsa oratione. Oratio igitur, seu enunciatio essentia liter perfecta, cuius essentia in affirmatione vel negatione consistit, causa est conuersonis, conuersio effectus est simul tempore, natura posterior. Idem tamen effectus veritate propositionis est prior, sed natura, non tempore. Ideo enim vera est propositionis, quia res ipsa est; non igitur propositionis veritas est causa conuersonis, sed conuersio effectus propositionis, est causa veritatis. Simile aliquid, sed male tentant in mala causa sectari: ut mirum sit eos hic Scholasticis objectionibus veritatem oppugnare. Fide sola aiunt, se iustificari: Fides ea est, ut credant se esse iustos, peccata sibi non imputari. Cum pri-
mum igitur huncanimus auctum cogitatione credula promunt, Non imputantur mihi peccata: mox rem sua sunt, ut ipsi credunt. Hic queruntur orthodoxi. Quomodo facere possint ut id credant. Nam cum credunt, nondum erant remissa, fides enim remissionis est instrumentum. Ideo natura prior, quam remissio, ideo eius obiectum, cum ipsa est actio non dum est. *Contra* *ad amicis* *ad uisitantes* *ad fratres* *ad fratres*
Hic varia respondent irito conatus, sed nostra distincione vni non possunt, non enim actio credendi est effectiva, sed opus habet, ut sit obiectum, cum

QVÆSTIO IX.

Quid est Corpus meum?

S. I. **H**ic alii corpus mysticum seu Ecclesiam, alii
Corpus signum interpretantur, & horum est maxi-
Christi non pars inter Calvinistas, ut ex Catalogo etiam appa-
et Ecclesia, ret. Plane absurda est interpretatio de corpore my-

QVÆSTIO X

*Quæ heretici contra verba institutionis oby-
cere soleant?*

S. I. Non est nouum sanctissima queque coniunctio
impiorum impeti; iam initio clamabant; de-
rus est hic sermo. Mauna cibum leuissimum in deserto nate
seabundi Ita faciliter appellabant.

Murmura: impetas manna veniente refecta.

*Panu adest Christus, murmurat impetus
Fons eorum est, omnipotens iugator cum ful-
perba presumptione, qua eam te comprehendere
posse arbitrantur, non capiunt, quomodo labitur
la specie panis Christi totum sit corpus. Eo p. inde o-
ducti Vorstius, & alii, etiam diuinam immensitatem
negare cesperunt. Non enim capiebant, quomodo
in qualibet corporeculo Deus immensus totus esset
præsens, & totus ubique.*

¶ 2. Primum argumentum est Berengarii apud Guimundus l. 2. Nota demonstrationis id significat, quod manus Dominus gestabat, cum diceret: *Hoc est. Sicut manus panis erat. Panis ergo demonstratur. Responde Huius mundus.* Non demonstrari potest; sed Christi corpus, Hoc quod fuit panis, est corpus meum, corpus inquam communi conceptu apprehensum, ut ante exposui, atque hæc adeo sit sanctorum patrum sententia,

tem; qui veram mutationem agnoscunt, definen-
te panem, succedente corpore Christi. Sic S. Iulianus
Apol ad Antonin. dicit: *Si os caro & panus, sed non panus papa-
rum laicus caro erit, sed ex teatrum dicitur. Iesu Christi operis in-
tellektus Christus, o corpore meum & operis, & anima, & Corpore
corollatum operis ex teatrum & aliud ei ex Christo operis. & mei unius
Nostri operis operis, & huius anima & operis & materia operis
tumidus tuus ex teatrum & operis in teatrum & tuus operis & anima
tumidus tuus ex teatrum.* Id est, *Non enim ut communem
panem, neque communem potum ista sumimus; sed
quemadmodum per verbū Dei, caro factus Iesu Christi
Saluator noster & carnem, & sanguinem salutis
nolle causa habuit: ita alimoniam per preicationem
rebat ipsius profectie iustificaram, ex qua sanguis
Iesu nostra permutatio nomen aluntur in carnatillius
Iesu carnem & sanguinem esse edocti sumus.*

*Quoniam facile martyris ille imperatori ethnico re-
spoudit, symbolum Christi esse, & ανθρωποφαγος
opinione exmiserit, nisi verum corpus, & sanguinem
credidisset: Sic Irenaeus lib. 5, cap. 2. *Quando-
rum inservit. & fractus percipit verbum Dei, sit eucharis-
tia corporis & sanguinis Domini.**

Cyprianus de cena Domini. *Panis iste quem Dominus
deposito porrigebat, non effigie sed natura mutatus omnipo-
tentiarum factus est carb. & sic ut in persona Christi huma-
na videtur & latebat diuinitas: ita sacramentum visibili in-
stabilitate diuina se in fideli essentia, ut esset religio circa sa-
cramenta deo: & ad veritatem cuius corpus & sanguis sa-
cramenta sunt: sacerdos pateret accessus usq; ad participatio-
nem suorum.*

Et deinceps, *Nova est huius sacramenti doctrina, &
sibila Evangelica hoc primum Magisterium protulerunt, &
dilectus Christus hoc primum mundo innotuit disciplina, vi-
biuum sanguinem Christiani, cuius esum legis antiquae autorita-
tis dignissime interdicte. Lex quippe esum sanguinis prohibi-
ta: Euangeliū precipit ut bibatur.*

Patrimo Cyrilus, Catech. 5. & 4. *Deum benignissi-
mum omnia, ut super illa proposita sanctum spiritum emi-
ta, ut ratiōne quidem faciat corpus Christi, vinum vero san-
guinem Christi. Omnia enim quod attigerit spiritus sanctus,
hunc sanctificatur, & transmutatur.*

Eusebius Emilienus. *Invisibilis sacerdos initisibilis crea-
tura in substantiam corporis sui & sanguinis verbo suo, secre-
ta profite convetit ut dicens: Accipite & edite. Hoc est cor-
pus meum: & sanctificatione repetita: Accipite & bibite. Hic
est sanguis meus. Alio in loco scribit: Qui dixit tunc perse, mo-
tu suu per nos ministros. Hoc est corpus meum: & tanta est
transmutatio & efficacia, ut sciatum fiat quod dicitur.*

Gregorius Nyssenus. *Corpus Christi naturale panis erat
in substance significatum est uitem habitatione verbi, quod in
tempore habuit. Itaq; quia ex causa panis in eo corpore natura-
lissimum, in diuinam virtutem transit, eadem de causa nunc
nihil est. Ut enim illi verbi gratia sanctum efficit illud
verba, cum sacramentum ex pane constat: & ipsum etiam
exempli modo panis erat: sic etiam hic panis, ait Apostolus per
relatum Dei, & orationem sanctificatur: non quia comeditur
nisi per nos ministros. Hoc est corpus meum: & tanta est
transmutatio & efficacia, ut sciatum fiat quod dicitur.*

Addo S. Chrysostomum homil. 2. ad Tim. 2. *Sacra-
mentum, ait, siue illam Petrus, siue Paulus, siue cuiuscun-
dam sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse di-
scipulis & quam sacerdoles modo conficiunt. Nihil habet ista
exemplaria minima. Cur ita? quia non hanc sanctificant homi-
nes, sed ipse Christus, qui illam ante sacrificaverat. Quemadmo-
dem enim verba, que locutus est, eadem sunt, que nunc sacer-
doles pronunciant, ita & oblatione eadem est. Non sunt humana
ritatis hec opera: que tunc in illa cena fecit ipse, nunc opera-
tur ad perfici. Ministrorum nos ordinem concensus: qui vero ipse
sanctificat, & transmutat, ipse est. Ad eum nunc quoq; Christus
quilibet mensam facit, illi ipse nunc etiam ornat. Non enim
bono, qui haec munera facit, corpus & sanguinem Christi,*

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

*sed qui seruicibus est pro nobis Christus. Figuram quidem ad-
implens astas sacerdos, verba illa pronuncians: potestas vero
& gratia tota Christifera. Hoc est corpus meum ait. Hoc ver-
bum res proprias transmutat. Nam quemadmodum vox illa,
qua dictum est, crescit & multiplicamini & replete terram,
semel quidem dicta est, semper autem fit, natura nostra vix
probens ad generandum: ita hac quoque vox semel dicta in sin-
gulis artibus eo tempore visque in presentem diem, & vsque ad
Christi adventum hoc sacramentum integre perficit.*

*Hec coniungamus cum illis quae supra in explicati-
one pronominis Hoc sunt exposta, & facile consta-
bit, in propositione mutatrice rei ipsius, designari ter-
minum sub conceptu confusione comprehensum.*

§. 3. Lutherus & Lutherani non quidem hoc vir-
gent, ut ne scribi corpus Christi, sed ut sit cū pane:
Ideo Lutherus in Hebreo ait esse hic, cum neutro ca-
reant. Ita lib: de captiuitate Babylonica: *Hebrei neutrum iectio:
genus non habent, ergo Christus dicit. Hic est corpus
meum, non hoc est corpus meum.*

Repondo ridiculam plane esse rationem. Nam
quemadmodum in Syro, quia lingua Christus vobis est;
λάχμα est generis masculini, ita **πάνη** est eiusdem
generis, conuenientque articulus & omnia in gene-
re. Itaque non sequitur: articulus in Hebreo est ma-
sculinus, quia neutro genere caret illa lingua, non ergo
potest designari corpus; nam corpus in Syra & He-
breæ lingua etiam est masculinum. Pnedile vero;
quod vertendum purat: *Hic est corpus meum, cum
enim una ex lingua in aliam aliquid vertimus, suum
cuique lingue genus attribuimus.* Non enim si in
Græco est **τέντωσις** & **αἷμα**, in latino dicam Hoc sanguis.
Deinde verba ipsa causam eorum laudent: In Syro ac-
cepit **λάχμα** lachma, panem, quod est masculini ge-
neris, ut articulus, & nomen cui apponitur. Evan-
geliste tamē cum omnia Christus in genere masculi-
ni protulerit, ut ostendere, **τέντωσις** non pertinet ad
hominem **αἵμα** panis, quod est masculinum sed ad **τέντωσις**
corpus, quod est neutrum, non dixerunt **τέντωσις**, sed
τέντωσις, nam in verbis Christi Syris ambigua est locutio, *Scripturam*
& apud Marcum etiam verbum Syrum est generis depravat
masculini. Perinde ac si quis dicat: *accipi panem;* & Lutherus
dixit: *Hic est cibus meus, vbi omnia sunt masculina.* Ap-
paret etiam hoc loco inconsiderata ebriosi hominis
audacia: Coitehdii dicendum: *Hic est corpus meum:*
quasi latinum interpretem, & textum correcturus:
nec aduerterit se Græcum textum Euangelistarum, &
Pauli, qui habet **τέντωσις**, hoc, non **τέντωσις**, non **τέντωσις**, censura
sua damnate. At Græcus textus in novo testamento
illis authenticus est; omnes enim fontes incorru-
ptum aiunt in veteri testamento textum Hebreum,
in Græconium. Hic Lutherus tamē cum latinum
textum corrigit, non potest non etiam falsitatis accu-
sare Græcum, ac proinde arguire S. Spiritum, qui ta-
men sectarios quotidie arguit de mendacio. Et pro-
fecto si apud iudices equos causa tractetur, non po-
terunt eam partem probare, quia sine manifestissima
scripturæ corruptela a subiectore asserta non potuit.

§. 4. Caluimianorum Achilles est. *Sententia Chris-
ti est sacramentalis; ergo eius significatio est sacra-
mental, ergo corpus accipitur sacramentaliter pro
corporis figura.*

Respondet Bellarminus, esse sacramentalia; quia
ad constitutendum & conficiendum sacramentum ad-
hibentur, non quia tropice accipiuntur. Et verissima
est responsio. Nam illa verba: *Ego te baptizo in nomi-
ne patris & filii & spiritus sancti, sunt verba sacramen-
talalia, nec tamen ideo propria significatione desti-
tuuntur: vere baptizat, veram integrum in tribus per-
sonis verus, non imaginatum in tropicis Trinitatem.* Tota illa ratio aduersariorum à Zwinglio orta est.
Ille in expositi fidei ad regem Christianissimum. [Co-
gnitus]

gimur, inquit, velimus, nolimus, agnoscere. Haec verba: Hoc est corpus meum non aliter ac proverbiorum proprio sensu esse intelligenda, sed symbolicè, sacramentaliter, denominatiue, aut *perennius*, hoc modo: Hoc est corpus meum, id est, hoc est sacramentum mei corporis, sine hoc est corpus meum sacramentale, sive mysticum, id est, quod vere a sumptu mortisque obiecti symbolum sacramentale vicarium.]

Sic Occolampad. ad Epist. Pomerani. Ad Theobald. Bellicarum vero idem illo aliud sentit videtur. [Igitur aperte quid credam habet: sacramentalia signa, quibus sacramentalis promissio confirmatur, qua remittuntur peccata mea. Ut credibilior sit infirma conscientia mea, non mihi sunt panis & vinum. Nihil enim de me, qui maiora quo, qualis panis vel vinum adhibeat, sed requiro mirabiliora quædam, ad imbecillam mentem meam solidandam efficaciora: illa autem non sunt nisi ipsum est corpus, & ille ipse sanguis non figura vel corporis, vel sanguinis, sed corpus quod traditum est & passum pro meis peccatis: similius & sanguis, qui è latere profluxit, & pro meis peccatis effusus est. Et in hoc modo simpliter verbis Christi, qui dicit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Et huc est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis effunditur.]

Cum illo dicto contentit Mafculi Dufasii pronuntiatum: [Cauenda est autem expeditio illa, qua verba Christi, idem esse putantur; atque si dixisset: Accipite & manducate. Hoc significat corpus meum, & hic calix significat sanguinem meum. Nam hoc non agit Christus ut ostendat panem hunc significare corpus suum, vel ut quidam interpretantur, hoc in ordine rerum coelestium esse corpus ipsius, quod panis est in ordine rerum terrenorum, licet enim id non sit alienum à veritate. Ut & Ioann. 6. tractatur, aliud tamen hic agitur, dominum datur non signum declaratur.]

Quin ille eti panem & vinum signa sacramentalia dicat, contra Zwingliam tamen veritatem vtcunque afferit. [Duplex est signorum genus: significatiuum vnum exhibitiuum alterum, &c. in baptisme, & pane cœna Domini: non recte dicitur: Baptisma significat ablutionem peccatorum; Unde & ad Paulum non dicebat: Surge & accipe signum ablutionis peccatorum, sed surge & ablue peccata tua. Item panis est corpus Domini & fractio panis, est communica: corporis Domini sicut Paulus loquitur. Inter etiam non negatur, istorum sacramentorum elementa recte vocari signa sacramentalia, & signa externa, modo discernantur a signis significatiuum tantum, & intelligenti signa esse exhibita: Vbi ergo verba Christi exponenda sunt, ibi fugienda cœta expeditio, quæ exhibitionem corporis & sanguinis Christi, cum illa sit in hoc sacramento principalis Christi scopus, non exprimit, sed significationem tantum illorum adserit.]

Et deinceps. [Proinde optarim, inquit, id obtinere inter fideles, vt panis Domini in cœna, iam non pro pane, sed pro ipso corpore Domini, & vinum, non vt vinum sed vt Christi sanguis habeatur. Christus dixit: Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meu. Dicat ergo Christianus, Domini sui verba lecitus: Non panem accipio, non vinum bibo, sed corpus Christi sumo, & sanguine Christi recreor. Quid enim aliud de mensa Domini acciperem, quam quod ipse coniuicior Christus conuiuis suis dare se dixit? Corpus suum dedit, non panem, sanguinem dedit non vinum. Alium cibum, alium potum in cœna Domini agnosco. Hic est non oculo um, non oris, sed fidei, sensus, qui non oculorum autoris sed auditiverbi Christi iudiciū sequitur. Inter etiam vt supra monuit non est neganda panis & vini substantia, sed corporis sensibus relinquenda.]

Identidem tamen ingerunt significationem sacra-

métalem, Musculus, Bucerius, Oswaldus Myconius, Bullingerus, Beza, adeo vt satis illis videatur ad omnia respondere. Est locutio sacramentalis, vt ille: *Signum aπωλεων. Lycum perdidi.* Hinc considerunt regulam vniuersalem. In ultima admon. ad Westph. In sacramentis omnibus quasi perpetuam regulam esse scribit, vt signum nomen rei signata acipiat. Cum vero sacramentum insignum externum rei inuisibilis, sacramentalis locutio hoc ipsum explicare debet, ne mpe signum externum, & id quod illo datur: vtrumq; discrete, & clare. Externa symbola sunt accidentia panis & vini, internes corpus, & sanguis. Regula igitur illa anomis est, & in scripturis in cognita. Sacramenta propriis verbis induuntur, alioqui repugnat eorum naturae metonymia & metaphoris indicari; posset enim Iudeus circumscriptio spiritualiter interpretari, & facili effugio semper, & dolore eximere. Iudicandum igitur est, de singularium sacramentorum natura ex verbis Christi institutis, quod in priuatorum etiam ultimis voluntatibus vsu venit, in quarum interpretatione si calidorum hominum artibus se ad similitudines abdui sinet heres, & rebus & iure suo excidet.

Singulare exempla proferunt, sed nec illa patinuntur erro i, & ex paucis generalem legem figura insipientis est.

Beza quidem ex Abraham exemplo dicit Paulum probare generalem modum, quo omnes iustificandi sint, posse ergo ab uno exemplo ad omnia sacramenta locutiones peti.

Vnum exemplum est; sicut Abraham pater est omnium fideliū, ideoque omnes eius filii vocantur, qui credunt, ita & in sacramentis: at non est una locutionum omnium regula. Nec vniuersi omnia sacramenta. Nec ea argumento inuentor antis Cingilius vñus est, sed Daemoni monitori scientiam acceptam retulit.

§. 5. Producunt hunc in finem variae locutiones. Semen est verbum Dei, & similia: at eodem modo veteres haereticī abusū sunt. Valentinus sic Christum habere corpus, sicut Spiritus S. columbam esse fixit. ARIUS Christum tropice filiam Dei dilectum, sicut vietem, oīlum, lucem vocabat. August. de agone Christi c. 22. Arianus contra Arianos. Admiratur, cum res sit Deus, plures secundum sua exortata, figura, sapientia & verba introducant, alterumq; adhuc propriū, & natura verbum patri existimat, in quo hunc filium procreavit, quem rationem filium per metaphoram, & secundarium intellectum applicari censem, non aliter, quam vita, & via, & ianua, & ligna vita, sapientia que nominentur nuncupatur.

Nobis firmior ratio est ex natura sacramentorum. Baptismus illis verbis institutus est, vt non vindicetis symbolum rei signata nomen. Aqua aquam, Spiritus spiritum sanctum significat, falsa est ergo regula, & exempla nihil hue faciunt. Cetera exempla suis locis exponam, interim videatur Claudio Sanctelius Roper. 2. & Bellarmianus loco citato.

Quod vero Calvinus putat apostolos fusile turbando, l. 4. inst. c. 17. Clebitius de victoria veritatis p. 1. arg. 8. non posse corpus Christi alteri dentibus, facile dilucidetur. Nam antea Ioannis 6. de illo cibo infraferunt, & ad mandationem laniatio quæ sit dentibus, non est necessaria. Manet igitur invaria, & immota veritas. Τέρτιος ταῦτα. Hoc est ipsum corpus meum, quod vt dixi Marcus in Syro expressit, cū dixit. [¶] 337 Hanau in haupagri. Hoc est ipsum corpus meum. nam ^{אָזֶן} it est, recipit affixa. Quod adeo quibusdam vñum est emphaticum, vt quidam

verterint: Reuera. Iunius & Tremellius. Calviniani in sua versione negligenterunt.

QUESTIO X.

Quid senserit de hac re Tertullianus?

¶ Mniibus hereticis in promptu est sententia Tertulliani l. 4. contra Marcionem cap. 40. *Autem panem corpus suum illum fecit: Hoc est corpus meum dabo. Id est figura corporis mei.*

Intra verba Tertulliani sunt ista. Professus itaque se tunc concupisse esse p. ha vi suum, (*indignum enim et ad diuinum concupiscere Deum*) acceptum panem & distributum discipulis, t. p. suum illum fecit, *hoc est corpus meum dabo. Id est figura corporis mei.* Figura autem non satisse probata est corpus. Ceterum vacuares, quod est phantasma humanum capere non posset. aut si propterea panem corpus suscipit quia corporis carabat veritate, ergo panem debuit traduci populo, faciebat ad ratiorem Marcionis, ut panis crucigeretur. Cur autem panem corpus suum appellat, & non magis, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens ratione, sic iam figuram corporis Christi, non vero quod nunc id significet. Simile est etiam illud: *Vi autem & sanguinis veterem, non nouam figuram recognoscas.* Et quod haber paulo post: at nunc id est in novo testamento, sanguinem suum in vino consecravit, qui tunc (id est in veteri) vinum in sanguine figurauit. Denique similitudo sunt verba, dictis locis lib. adu. Iudeos, & lib. 3. adu. Marc. vbi locum hunc Hier. II cicit. Porro si hoc loci obscurissimi interpretatio, cuiquam non satisficiat, vel persistat in hoc, quod etiam nunc (id est in novo testamento) appellaverit auctor sacramentum iisus encharisticus, figuram corporis sui, sator cum B. Augustino lib. adu. Adamantum Manich. cap. 12. esse in encharisticam signum corporis Christi, seu figuram, sed eo modo quo sanguis anima, animalis signum dicitur, nempe non iudicium signum, sed etiam quod ipsa res significata continetur. Et enim corpus Christi, ut idem B. Augustinus. In encharisticis tradit in sententiis Properi, & veritas & figura, veritas dum sua etiam corpus Christi & sanguis virtute spiritus in verbo ipso, ex patre signum, cunctis, viniq. substantia efficitur, figura vero, quod exterius significata resignatur. Et vero nihil obstat, quin idem & veritas sit, seu substantia, & tamen figura; sive effigies, aut similitudo dicatur; patet ex ipso etiam Tertulliano, infra lib. 5. tractante epist. ad Philip. Plane (inquit cap. penult.) de substantia Christi putant & hic Marcionites Apostolum, sibi suffragari, quod phantasma carnis fuerit in Christo, cum dicit, quod in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit parari Deo, sed exhauste semetipsum, accepta effigie serui, non veritate; & in similitudine hominis, non in homine; & figura inuentus homo, non substantia, id est, non carne. Hacdenus argumentum Marcionis. Quid autem respondet Tertullianus? Quasi inquit, non & figura & similitudo, & effigies substantia quoque accedant. Bene autem quod & alibi Christum imaginem inuisibilis Dei appellat. Nunquid ergo & hic, qui in effigie hominis constitutus. Ut trobice enim veritas, necesse habebit excludi; si effigies & similitudo & figura phantasmati vindicabitur. Ceterum nobiscum consentire videtur, quod ad priorem nostram huius loci interpretationem attinet (quamvis inuitus) Calvinus, dum alicubi constiterit: figuram non cadere in vocem corporis, sed in vocem panis; quemadmodum ipsi illius verbis comparauit Dn. Claudius de Sanctis in examine doctrinae Calviniana, & paucis repetit in Apol. aduersus Bezan, pag. 139. Hactenus de vera sententia Tertulliani, quod ad veritatem corporis & sanguinis Domini in encharistica (de qua etiam supra lib. de Resurr. carn. cap. 8. num. 76. attinet. Qui vero aliorum Patrum de eadem testimonia requireat, videat, adnot. nostras. Tom. 2. lib. de orat. cap. 6. num. 23. & latius ad librum de lapsis B. Cypriani, num. 82. & ad Epis. 63. ad Cacilium, num. 12. Denique & nostra Liturgicae latinarum, ubi frequentissimam habes mentionem, sacrificij corporis & sanguinis Domini, per singulas fere paginas, ex diversis sex primorum saeculorum latinis Patribus, & vero etiam grecis a pag. 1. usque ad 93. cum illud a Christo institutum, & ab Apostolis visitatum late comprobauimus.

Hac adducere opera precium fuit; quia valide multis allatis institutum probat.

¶ 2. Alia tamen a qua non abhortere videtur Ebrodicensis, mili solitus & facilis, & planissima videtur. Nempe haec verba: *Id est figura corporis mei, non esse Tertulliani affirmantis, corpus meum in Christi propositione significare figuram corporis, sed Marcionis interpretantis, corpus, id est figura corporis.* Tertullianum autem cum probare velet Christum

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

habuisse verum corpus, non phantasma corporis, v-
sum esse loco evidenti, Christus enim dixit. Hoc est cor-
pus meum. Habuit igitur corpus: Nam sciebat glossam
Marcionis caluinisticam. Nimurum dicere Marcionem,
corpus, id est, figura corporis; atq; ita hoc ipsum, quod
ab ipsis responderi sciebat, sibi Tertullianus obiicit.
Panem fecit corpus suū, Dicendo: Hoc est corpus meum, quod
quidem vestra ò Marcionitæ hæretis interpretatur, fi-
guram corporis mei, sed ne sic quidem iustum erat aditum, si
est enim figura corporis, non est figura phantasmatis,
sed veritatis, ut ergo hæreticos, vt potest, ex cœcili-
s. Martyr in celebri disputatione contra Oxonienses
fatetur esse argumentum contra Marcionem. Ethoc
modo format rationem.

Reipublicistica non est figura; nam figura rem veram significat.

Sed hoc sacramentum est figura corporis Christi.

Ergo corpus Christi non est resphantasticum.
Hoc argumentum esse concedimus, sed minorem
diximus esse ex concessis, seu ex sententia Marcionis,
non Tertulliani. Vt etiam tum Guilhelmus Chade-
feus aduersarius Martyr respondit. Verba Chadelei
sunt. Et ad Tertullianum respondeo, cum in Marcionem scri-
bere, qui ponebat Christi corpus esse phantasticum: fatebatur
autem in Christo figuram corporis humani. Unde Tertullianus
arguebat a concessione a Marcione. Argumentum sic indu-
bat. Quod est phantasticum non habet figuram re concedebat
Marcion. Ergo Christus verum corpus habet, non phantasticum.
Fuitque iste scopus Tertulliani, & ex necessitate sic argue-
bat, ut confundaret hereticum & erat violenta collectio. Unde
hic in summa est sensus Tertulliani, Christo figuratum &
phantasticum corpus attribuebatur: & in sacramento tantum
non negabat esse corpus Christi, id est figuram corporis. Hinc
arguit figuram non esse corporis, nisi etiam verum corpus exta-
ret, quia non est figura nisi veritas.

Hanc esse sententiam Tertulliani probo, quamvis
opus probatione non sit, sed aduersariis probatio in-
combat, & responsonis destructio. Sed sententiam
Tertulliani expendamus.l.contra Iudeos c.10. De hoc
enim ligno etiam Deus insinuat per Hieremiam quod essetis di-
cturi: Venite mittam in panem eius lignum, & conseruam
eum à terra visorum, & nomen illius non memor abiret am-
plius. Vtq[ue] in corpus eius lignum misum est. Sic enim Chri-
stus reuelauit, panem corpus suum appellans cuius retro corpus
in pane prophete figurauit.

Vbi panis & Christi verum corpus, quod crucis lignum sustinuit, & Christus reuelavit, corpus suum, verum scilicet, panem appellans. Nempe dicit, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et aduersus Marcionem l.3, c.19. ait dominum corporis sui figuram pani dedisse ; nempe in quem lignum miserunt Iudei. Et addit: Ipsi domino sacramentum hoc postea interpretarunt. Et de orat. c.6. quem locum etiam Magdeburgenses aliquie producent. Et c.7. de Idololatria. Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens Christianum ab idolis in Ecclesiam venire de aduersaria officina in dominum Dei venire, astollere ad Deum patrem manus, matres idololorum bi manibus adorare, qua foris aduersus Deum adorantur, eas manus admoveare corpori Domini, que a demonis corpora conseruent. Nec hoc sufficit. parum fit ab aliis manibus accipiant quod contaminant, sed etiam ipsa tradunt alios, quod contaminauerunt.

Et de resurrectio carnis. *Caro corpore & sanguine Christi* resuscitur, ut & anima de Deo saginatur. Distinguit carnis & animae cibum, caro vescendo, anima credendo saginatur. & l. de pudicitia opinitate dominici corporis passitur. & l. i. aduersi. Marcionem c. 14. Et panem quo ipsam corpus representat, quod non est significat, ut sciolunt putant, sed phrasat latina; *presentis* filiat. ita c. 14. de resurrectione carnis. & c. 17. *carnem representandam iudicio.* & c. 23. *Non representatio, sed expectatio,* & c. ultima, ut

*rurus ex illa repreſenteretur Adam, ita Latine dicimur
repreſentare ſolutionem, hoc eſt, offert preſen-
tem.*

Quibus ex locis constat de sententia Tertulliani, etum verum Christi corpus agnoscere, cuius figura fuerit panis, & id non modo ex Christi verbis probare, quæ Christus protulit, sed etiam ex eisdem glossa Marcionica depravatis afferrere.

Porro non modo Tertulliano tantum est visitatissimum breuiter aduersarii argumenta sine illius noua mentione recensere, & soluere, sed alii etiam scriptoribus. Tertullus de corona militis. c. 2. *Quid facit disciplina? Vtrumque recipiet, quasi neutrum prohibitum sit: An vtrumque recipiet, quasi neutrum praecepitum sit: sed quod non prohibetur vltro permisum est. Imo prohibetur, quod ne vltro est permisum.*

*Aut sane reponit ex vero contra falsas ctiminatio-
nes aliquid, accusabant gentes etiam Thyleas
Christianorum, Tertullian. apol. c. 9. Vbi sunt item illi
qui de arena serinis obsonitis canant qui de apro, qui de Cernu
perunt? Aper ille quem cruentis collectando dexterit. Cernu
ille in gladiatori sanguine iactauit. Ipsorum um Vtiorum ali
appetuntur cruditanus adhuc de visceribus humana. Radia-
tur proinde ab homine caro pasta de homine. Hac quidem,
quantum abestia a coniuicis Christianorum?*

An ergo etiā talia conuiuia Christianorum? abſit.
Sed intelligendus eſt dicere, à conuiuio Christianorum,
qualia vos illis affingitis. Ita planc acſi Calu-
inista pronunciaret. Edere corpus Christi, eſte cre-
debitur. Subiicitur Lutheranus. Corpus Christi, id eſt figura
corporis, in figuram igitur creditur. Aut ſi ordo hu-
dus ex principiis propriis Caluinianos confutans di-
cat. Christus, hoc quod manibus gestabat suis, cor-
pus suum dixit, hoc eſt, figuram corporis, at vero illud
ipſum probno bis dari aſſuerat; figura igitur pro no-
bis data eſt?

Porto confirmat hoc mitifice Scopus Tertullianus, qui ex Luca Euangelio, quod commune erat utriusque, Marcionem conuincedum suscepere, nam id locum Marcion, licet a se mutatum, & adulteratum admittebat. Quocirca in fine l. 4. Misericordia tua, inquit, Marcion, frustra laborasti, Christus enim Iesus in Euangelio tuo, meus est. Et c. 6. Sed dum iam hinc iniunximus gradum, ipsum, (ut profecti sumus) Euangelium Marcionis prouectas. Sic quoque probatur adulteratum. Cum ante Marcion Christum omnino phantasma diceret, ubi corporis eius erat mentio, aut delebat, aut in phantasma mutabat. Hinc totum esse phantasma quod speramus a Christo, concludit Tertullianus de carne Christi c. 5. Amat admodum concessionibus illis ludere Tertullianus. Natus est Dei filius: non puer, quia praedandum & mortuus est Dei filius: prorsus credibile est, quia ineptum est. & sepultus, resurexit: certum est, quia impossibile est. Sed haec quomodo in illo vera erunt, si pse non fuisse verus, si non vere habuisset in se, quod figuraret, quod moreretur, quod sepeliretur, quod resuscitaretur: carnem scilicet hanc sanguinem sufficiam obsecus substructam, nerius intextam, venis implexam, quia nasci & mori nouis, humanam sine dubio, ut natam de hunc.

Concedit, pudendum, ineptum, impossibile, ut inde prober veram eius carnem. Id vero in refutationibus & poetis & oratoribus perpetuum fere, dum plura refellunt. Sic Juno.

Æneas ignarus abest.

Tacitā personā inīnīce, dicitū eius recitat.
Conclūdo itaque Christum vere, realiter, substancialiter corpus suum dare discipulis; et camque electiūs antiquitatis sententiam: Et omnium Ecclesiastum etiam Orientalium: Sic etiam Hieremias patriarcha Constantopolitanus Germanis respondit: *ne nūnia dōgo eis autō rūcescēt mōtōcēdūt cōmūtūt*

¶, quod preclara dona in ipsum transmutet dominum corpus.

Ipsæ Christus offert, & offerri ab Apostolis, eorumque successoribus voluit. An vero Iudæ dederit, in ante Sacramentum institutum ille discellerit, inveniunt est. Vide quæ lansen. Barradius: alii disputant.

QVÆSTIO X.

An illa verba sint consecrationis forma?

S. I. Hæretici formam consecrationis nullam a-
gnoscunt, verba enim concessionaria esse
fingunt, imo etiam magis consecrationem accusant.
Bucetus holocl. W^elphal. lib. de recta fide. Apud
Kemotifum in Examini. Seffion. II. cap. I. aliqui non
requirunt verba. Ipse tamen ad essentiam perire
verba omnia arbitratur, nulla addenda: recitanda au-
tem non historie, sed ut Deo ope: ante sint efficacia,
v^enatis sit, & dicatur corpus Christi. Graci, ut Mar-
cus Episcopus Paphensis, Hieremias Patriarcha Con-
stantinopol. alia propterea verba, quæ in eorum sunt
Linguis, requiriunt.

§. 1. *Verba quæ Christus protulit, non historicæ,*
sed ad confidendum Sacramentum sacramentaliter
functibendæ, ideo non est necessaria, ut apud Hæ-
reticos lectio ex Epistola Corinthiaca, aliaeque, aut con-
cio, non enim ea Christus adhuc buit; sed cum dixit,
Hoc est corpus meum, et uera ad futurum corpus. Et cum
iussit eos hoc facere in sui commemorationem ean-
dem nobis præcepit. Hinc etsi, quod quamvis ali-
qua verba hinc inde addita sint in variis Litanis, hæc
tamen à nulla absint. Et sane opera precium est, for-
man consecrationis variatum Ecclesiarum cognoscere.

S. Petri Liturgia habet. Tαύτη τῶν ποιῶν τὴν πρεσβυτερίαν
εἶπεν διδάσκων ἡμῖν ἀλλὰ καὶ παντὸς ὁ λαός σέ, λίγοι μετεπένθισαν,
ἴσχεται νίκη εἰς αὐτὸν προφέτειαν, &c. id est,
Hanc igitur oblationem serui utis nostræ, sed & cuncti
ei populi tui, quæribi oferimus quæsumus Domine
benigne fisc pe, &c. Ινα δημοσίᾳ καὶ ἀμφιζόντων δι-
γόντων διῆς καρποῦ τῆς πάντων Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ος τε μίας
ιας καὶ διῆς αἱρεῖται λαὸν ἄριστον εἰς τὰς ἀγίας ἡ ἀρχή της
τελεούσας, ἀριστὸς τὸς ὄφελου τοῦ Ιησοῦ εἰς τὸ σπέρμα της οὐ-
τοῦ πατέρεως αὐτοῦ παντοδικασμον, σον δικαιεσσόν, διάλο-
γον, πλαστόν, ἀδερφόν πατριαρχεῖον αὐτοῦ, λέγον λαβεῖτε,
Εφεύρετε τὸ σώμα μας, τὸ τέλος ὑμῶν κληρονόμων, &c.
Οὐαὶς πάντῃ βούτησην λαβεῖτο τὸ πόθελον, γη δικαιο-
νίας δικαιούση, ἀδερφόν αὐτοῖς αἰρεῖται μαρτυρία, λέγον
τινὲς αὐτοὺς πεπονισμένους, τετέστη τὸ ἄρμα, &c. ταῦτα διδάσκειν
τὸν πάτερνον τὸν εὐαγγέλιον πιστόν, id est, ut nob's cor-
pus & languis sit dilecti filii tui, Dominini vero nostri
Iesu Christi. Qui pridie eius diei, qua passus est, acci-
picias panem in fanthas & immaculatas manus suas, e-
levans oculos in celum, ad te Deum & Patrem suum
omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit.
dedit discipulis suis dicens, accipite comedere! Hoc
eucarpous memm quod uero ieiuniuimus.

...pusimum, quod pro vobis frangitur, &c. Similiter postquam coronatum est accipiens calicem & gratias agens, benedixit, dedit sanctis suis discipulis dicens: Bibite ex eo omnes: Hic est sanguis meus, &c. Haec quoiescunt, feceritis, in mei memoriam facite.

Σ. Iacobι maiorιs, μεμνημόνοι ἐν ᾧ διήμετροι τοις επι-
τοις έκτασίσιν το ίδιο παντοπερίτερο, ἐχόντων οφέλους,
καὶ συναυλεών· καὶ τὸν Διάβατον αὐτούς πολυπρέμεν. Εἰ γὰρ
πατέρα δοῦτο λαϊσσόν, ἀργόν τοι σύρεις καὶ άμερον αὐτόν
κατατίθεσθαι πατέρα στον τοῦ Γεράνιον, καὶ πατέρα. Καὶ κλά-
ματα τοις μαρτυρίαις εἰσαν τότε πο μυστηρίον τούτουν σέρ-
νον. Αἰδεντος πατέρα. Σφύρετε τετράστε το σύμμαχο, το πε-
τυπλάνηρον θεούν τοις αφεντικαὶ μαρτυρίαις. συντάτως γὰρ το
πηλευτικούς τούτους καὶ δότες. καὶ σύρισκοντες επεδοκεν

Hic est id singulare, quod dicat corpus Christi secundum hanc eucaristiam
quod frangitur. Petri habet ~~secundum~~ ^{secundum} hanc eucaristiam. Deinde
vino dicit ~~secundum~~ ^{secundum} illius ^{hunc} ^{secundum} ^{hunc} ^{secundum} ^{hunc} ^{secundum} ^{hunc} ^{secundum}
misericordia ex vino ^{secundum} ^{hunc} ^{secundum} ^{hunc} ^{secundum} ^{hunc} ^{secundum} ^{hunc} ^{secundum}
Quare S. Iustini vocare solet ^{secundum} ^{hunc} mystum, seu
missionem. Idem habet Liturgia Iacobini minoris. Que
de pane coniungit ^{secundum} ^{hunc} & ^{secundum} ^{hunc} & de calice
^{secundum} ^{hunc} ^{secundum} ^{hunc} qui effunduntur, & datur.
^{secundum} ^{hunc} ^{secundum} ^{hunc}

Matthæi Liturgia post consecrationem dicit post
Iulius: Amen, amen, amen. Credimus & confidimus, &
audamus te Domine Deus noster: Hoc vere corpus tuum est.
O quantum aliud illa vox sonant à frenitu Calu-
iano! Et eodem modo ad calicis consecrationem, &
dudum. Haec est vere sanguis tuus. Matthæus sua Litu-
ria contra heres armari voluit fideles. Ita enim sa-
cerdos loquitur.

Hoc est corpus sanctum, honoratum & vitale Domini, & Seruatoris nostri Iesu Christi, quod datum est in remissionem peccatorum & ad vitam eternam consequendam, vere sumentibus ipsum. Amen. Hic est sanguis Domini, & Seruatoris nostri Iesu Christi sanctus, honoratus & vivificans; qui datum est in remissionem peccatorum & ad vitam eternam consequendam, vere sumentibus ipsum. Amen. Vere hoc est corpus, ut hic est sanguis Emmanuel Dei nostri. Amen. Credo, credo, credo ex nunc, & usque in seculum. Amen. Hoc est corpus, & hic est sanguis Domini, & Seruatoris nostri Iesu Christi, quod quem assumpsit, ex Dominâ nostra sanctâ, & immaculata Virgine Maria, & inuitum cum diuinitate, sine mixtione, aut copula naturali, sine separatiōne aut permutatione diuinitatis, &c.

Beza aliquando etiam formâ verborum consecrationis Caluinianos confudit. Duas homilias conscripsit, aduersus sacramentariorum errorem pro vera Christi præsentia in cena Domini.

Ab is (inquit) dissidentibus, qui pro re Sacramenti constituant Christi evanđeλio, & merita, ab ipsomet Christo sciunt. Non enim dixit Christus Hoc est meritum corporis mei traditi pro vobis: sed hoc est corpus meus, & Hoc est sanguis meus. Nec temere additur ἡγεδονήσις. Quod traditur pro vobis, & Qui funditur pro vobis. Ita ut apertius dici non potuerit, ipsum est Christum, cuius & corpus pro nobis traditum est, & sanguis pro nobis fusus, vere nobis in cena tradi, ad eternæ vitae alimento: Ac proinde rem illius Sacramenti esse illud ipsum corpus, quod pro nobis obrulit in cruce, & illum ipsum sanguinem, quem effundit pro peccatis nostris: tantum abest, ut symbolum aliquod seu Typicum corpus, vel allegoricum sanguinem somniemus.]

Hæc ut contra alios sacramentarios recte dicuntur, ita parum sincere pro veritate proferuntur, constat enim Bezae in hoc genere fraudulentia & aquivocatio. Conatus est enim obscure & ambiguo loqui, ut Lutheranos deciperet, imitatus τὸν οὐτόθεν λόγον. Obsecratorem oraculorum Apollinis.

In hanc sententiam Patres omnes etiam loquuntur. Consecrationem enim fatentur fieri Domini verbis, non aliorum. Itaque quicquid praeter illa additur, ad cærimoniis non essentiam pertinet. Sacerdos enim Christi personam in sacrificio obtinet, Christi igitur verbis sacramentum conficit, non alienis. Vide Florent. Concilium instruct. Armenorum. Quod in Basili Liturgia post consecrationem oratur, ut sit corpus & sanguis Domini ad salutem sumentium, &c. Non dubitamus de præsentia, sed oratione petunt præsentiam sibi fieri salutarem.

Respondeant in Florentino Concilio, non fieri, ut petat ratam esse consecrationem, sed sibi vtilem. Videntur tamen in ea Liturgia aliqua facta mutatio. Quæ præterea obiciunt Græci, triuola sunt, & ad alia Scriptura loca pertinent.

QVÆSTIO XI.

An ex verbis instructionis sacrificium esse probetur?

S. I. Sacrificium ἱερεῖα, πλεύτη, δυτικα, externa est, & aspectabilis, aut tamen sensibilis actio, qua res aliqua Deo offeratur, ut ad eius cultum, & honorem aliquo modo immutetur, & cum publicum est sacrificium opus est id fieri à publico & legitimo ministro, publica & stata cærimonia. In sacrificio itaq; requirit Concilium Tridentinum quatuor, offerentem, illum cui offeratur, eum pro quo offeratur, & id quod offeratur. Sacrificium ita ex natura sua, & immediate continet significationem diuinitatis, & maiestatis omnipotentrum conditricis & Dominae. Ideoque nulli nisi vni, & soli Deo potest offerri. Hoc modo in noua lege est

sacrificium institutum, ut docetur Concil. Trid. Sess. 22. cap. 1. & p̄adixit Malach. as in omni loco offrendam. Quod necessario verum, propriumque nominis sacrificium dicendum est, ne proprio sacrificio, metaphora succedat, quæ cum illis, & in illis fuit semper. Fuit autem hoc sacrificium, quo Christus sub specie panis & vini corpus & sanguinem Deo Patri obulit. Cum enim fuerit sacerdos secundum ordinem Melchisedec, qui panem & vinum obulit, debuit etiam Christus panem & vinum offere. Quod nunquam nisi in vliima illa cena fecisse legitur. Et hac quidem re veteres omnes conuenient de quo Bell. l. de missa c. 6. & in Genesi exposui. Nunc ex his ipsi verbis monstrandum est. Verba Christi sunt. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Luc. 22. 1. Corinth. 11. Quod pro vobis frangitur. Matth. in remissionem peccatorum.* Et de sanguine, dicit: *Hic est sanguis novum testamenti, qui pro multis effundatur, τὸν οὐτόθεν λόγον.* Deinde ait: *Si sanguinem noui Testamenti, nempe, respondentem cruentis sacrificii veteris testamenti.* In Marco 14. & Luc. 22. Eodem virtute verbo presenti. Lucas autem & Paulus. *Hic calix in angustiis Fractio, datio effusio pro multis est sacrificium.* Nam ita fit aliquia immutatio pro multis a sacerdote Christo ad gloriam Deo à quo remissio peccatorum tanquam supremo Domino postulatur. verum igitur sacramentum continet institutio Eucharistiae.

Huic argumento responderet Beza, Kemnitius pag. 2. Examini in Concil. Trident. in his verbis accepit præfens pro futuro. Nam & in canone Missæ est, *effundetur.* Deinde in Missa inquit, si sanguis effunditur est crucifixum sacrificium. Imo Parens de cena libro 1. capit. 10. sacrificium cruentum esse deberet probat.

[Καὶ σύνετον vero missificatorum quod Christum sacrificare αἰώνιας incruente, sine madatione & morte: falsum est & αἰώνιον. Fallum, quia Bellarmenus exples scribit ad verum sacrificium resquiri mortem, & destructionem rei oblate.]

Hinc ille concludit, vel sacrificium non elevatum, vel necessario cruentum esse.

Respondeo. Frequenter verba præsentis temporis forum indicare, præfertim si res iam agi in pl. quæ proxime i. stat. Quin D. Chrysostom. D. Thomas quærit. 7. artic. 3. ad 7. ad immolationem in crucem referunt. Verum & in cruce, & in Eucharistia sanguis funditur, & corpus datur, imo in Eucharistia dabitur, & fundetur, de lege enim & Ecclesiæ consuetudine futuræ est sermo. ut hoc loco Mald. Ianem. Bellarmenus lib. 1. cap. 12. de Missâ recte argumentantur.

Quin hæc ratio est horum verbum, ut non ad crucis modo sacrificium, sed hanc effusionem referunt necesse. Tum quia καὶ σύνετον apud Paulum huc magis pertinet, tum quia ex Luca clarissime continetur. Ille cap. 22. 20. sic habet τὸν τοπικὸν ἡμέραν τὴν εὐχαριστίαν τὸν εὐρωπαῖον τὸν τοπικὸν ἐν Χριστῷ Ιησοῦ. Hic est calix nouum Testamentum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur τὸν τοπικὸν calix ille, vel ut illi malum poculum illud effunditur, poculum illud in cruce non erat, iam præfens libabatur, in Dei honorem, nec tantum sumebatur, ut porus, sed pro illis sumebatur, ut sanguis victimæ. Non enim dicit vobis infunditur, sed pro vobis effunditur in remissionem, illa ergo effusio erat ad remissionem peccatorum. Hic si vnum dicat effundi aduersariis, non tamen veritatem sacrificii, sed eius efficaciam sufficerit: nam & vitulorum sanguis effusus sacrificium erat. Beza alter exaudere non potuit, quam impugnando Spiritum sanctum.

[Cum hæc verba, inquit, si constructionem spectimus, necessario non ad sanguinem, sed ad poculum pertinere.

Bertineant, neque tamen de vino (ne dum de poculo) intelligi possint, aut manifestum est folio cophanes cum dicendum fuerit: *νωτερ ψυχη Εκχωισθει, ut legit* *Basilis in Ethicis cap. 9: aut potius quam haec essent ad marginem annotata ex Mathaeo & Marco, postea in contextum interplerunt: quod eo quidem factus est adhuc quod, cum in superiori veritculo adiecitur, cum efficitur iuris dictio, et sic istud est. Quod pro vobis dinatur, quod erat necessarium ad rationem sacrificij. Nam per consecrationem corpus Christi acipit formam cibi: cibus autem ad confectionem, & per hoc ad mutationem & destructionem ordinatur. Neque obstat quod corpus Christi nullam Eucharistiam in selectionem patitur, neque esse suum naturale amittat, cum consumetur, manducatur Eucharistia: nam amittit esse Sacramentum, & prout definit realiter esse in altari; definit esse cibis sensibili.*

§. 3. Christus itaque immolatur, non ut est in propria specie, sed ut sub speciebus, & terminus conjectatione factus. nec tamen Christus ut terminus nude sumptus est res oblata, sed ut sub speciebus, sic enim est inuisibilis hostia, & ad cibum pertinens, huic itaque sacrificio species interne sunt pars etiam essentialia. Hoc igitur totum ex Christi corpore, & languine, & speciebus compositum post oblationem esse definit. Sicut in sepulchro Christus homo esse defit. Hinc sequitur idem hic oblatum quod in cruce, solis etiam acc dentibus, & ut termini quodam respectu differt. Hic etiam sanguinem Christi offerri, nec dici in cruentum abfertia languinis & carnis Christi, sed mystica sanginis effusione, qua moe solito non exercetur, sed Deo offerri & in cibum datur, ut deinde sumptus sub speciebus & in loco esse definit in quo fuit. Ipsa etiam consecratio habet rationem sacrificij, nam dum seorsum verbis panem, & vinum consecrat, mysticam, & spiritualiter mastationem induitat. Atque haec est non modo recentum ut Parvus calumniatur, sed veterum interpretatio. Cyprianus lib. 2. Ep. 3. Ambros. Psal. 38. August. Psal. 33. con. 2. Nysseniorum. 1. de resurrectione. sic Andreas tyranno obicit. *Omnipotenti agnum immaculatum, quotidie sacrificio.*

Marialis Epist. ad Burdig. cap. 3. *Ipsé corpus habens
& immaculatum & sine peccato, qui conceperat est de Spiritu Incribuit
sancto, natus ex Maria Virgine, in ara crucis ipsum permisit est sacrifici-
immolari. Quod autem Iudei per inuidiam immolaverunt, cium.
putantes se nomen eius à terra abolerere, nos causa salutis nostrae,
in Ara sanctificata proponimus scientes hoc solo remedio nobis
vitam prestandam, & mortem effugandam. Hoc enim ipse Do-
minus noster iussit nos agere in sui commemorationem.*

Quomodo incruentum sit ostendit Clemens Romanus lib. 6. constit. cap. 23. *Aὐτοῖς διαίρετον πολυτόν τοις σύνδεσμοις τοῦ μυστήριον εἰς τὸ γένος τοῦ καθετοῦ οὐχι τὸ πεπλεύτης οὐδὲ αἵματος, id est, pro sacrificio cruento rationale & incruentum, atque illud Mysticum sacrificium corporis & sanguinis Domini, quod in Symbolum mortis eius celebatur.*

Alexander Papa i. Epistol. i. ad omnes orthodoxos. In Sacramentorum quoque oblationibus, qua inter Missarum solemnia Domino offeruntur, passio Domini miscedat, vienus, cains corpus & sanguis confiticius passio celebretur. Et paulo post: Talibus ho^usia delectabatur & placabatur Dominus, & peccata dimittere ingentia. Nihil enim in sacrificio maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi. Ne villa oblatio, hac, potiore est, sed hec omnes precessit. Quae pura conscientia Deo offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut est potior carere, ita potius excoli, & venerari debet.

Irenaeus libro quarto, capite decimo tertio. Sed & suis discipulis dans consilium primicias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigentis, sed ut ipsi nec instructuosi nec ingratiti sint, cum quies creaturam panis est, accepit et gratias egit dicens. Hoc est corpus meum. Et calicem similius, qui est ex ea creatura quae est secundum nos, suam sanguinem confessus est. Et noui Testamenti nouam doctri oblationem, que Ecclesia ab Apostolo accipieret, in viuente mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis praslat primicias suorum muneric in novo Testamento, de quo in duodecim Prophetis Malachias sic presagivavit. Non est
misi

michi voluntas in vobis dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris. Quoniam ab ortu sole, usque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offeratur nominis meo & sacrificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in gentibus dicit Dominus omnipotens, manifestissime significans per hoc, quoniam prior quidem populus cessavit offerre Deo: omnis autem loco sacrificium offeratur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus. Hæc S. Irenæus. Itaq; agnoscunt sacrificium inquietum, cuius Symbola fuerunt vetera omnia cruenta, & in cruenta.

Cyprianus sermone de lapis: Perpetuum est sacrificium. Pontianus Papa ad omnes fidèles. Ipsius quoque (sacerdotes) proprio ore corpus Domini conficiunt. & populus tradit. S. Basilius in Liturgia sic orat. δεκτονεα τον τριπλασιανον απεριπλασταν, και τον θλιψ απορθησαν δεκτη πλεοντα πλοιαν ημων, και οι προσδεκτοι ευωπιον οι. Da Domine & pro nostri peccatis, & pro populi ignorantia, acceptabile, & bene gratum fieri sacrificium nostrum in conspectu tuo. Macarius επιστολη, inquit, εν τοις, corporauit se, vel corpus se fecit in cibum & potum. Optatus Mileutitanus lib. 6. contra Parmenian. Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi? Vide Hieronymum lib. i. cap. 9. aduersi. Pelagian. lib. i. cap. 19. contra locinianum.

VERVS 27. & 28.

Et accipiens calicem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

QUESTIO I.

An verum Christus sanguinem dederit?

S. 1. *E*x antedictis etiam veritas sanguinis satis probata. Non desunt tamen quæ singulatim veritati patrocinantur in his Domini sacramentalibus verbis. Imprimis vero obscurandum est in Syro esse *his sanguis meus*. Et in Luca *in sanguine meo*. Addit eo loco: *καινη Διαθηκη*, nouum Testamentum, quod recessus dicitur, quam secundus. Nam *Διαθηκη* proprie ad dispositionem testamentariam pertinet, itaque & Syrus non *בְּרִית בְּרִית* Beritha, quod communius est, sed *Κάθηρα* Diathica, vocat Graeco nomine retento. Est autem sanguis & sacerdos, & Testamenti; nam Testamentum secundus est, & hoc retinendum est. Paulus autem Hebt. 9. vers. 16. 17. proprie Testamentum esse definiri: *nam ubi Testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris*. Testamentum autem est pactio, ordinatio, signum, sigillum, literæ firmamentum.

S. 2. *Hic est sanguis meus, habet noster*. Beza non modo veritatem: *Hoc est sanguis meus*, sed penè infaniens vociferatur. Vulgata, inquit. Hic: referentes scilicet ad aqua, id est, sanguinem. At qui si ita interpretetur, nullum erit huius propositionis subiectum, præter ipsum sanguinem qui Christi esse dicatur. Panem autem & vinum esse subiecta, de quibus prædicentur corpus & sanguis aperte liquet ex Luca 22. v. 20. qui addit non mera. *ποιησον*: ita tamen ut continens pro contento accipiatur, vulgata & trita omnibus linguis consuetudine loquendi. Clamitabunt autem (sat scio) non

nulli, sacrilegam esse meam audaciam: sed ego coniunctus non dico, sed vociferor, fraude Satanae & incognititia Pastorum factum, ut hoc erratum in Ecclesia inveniatur, ea occasione arrepta, quod quum in Graecis subiectum τον τριπλασιανον in utriusq; Symboli enunciatione sit generis neutrius, sicut virumq; attributum (tempore το σωμα & το αἷμα, quod in Latina quoque enunciatione priore vnu venit in corporis vocabulo) interpretetur, eandem rationem secuti, in posteriore enunciatione eandem interpretationem secuti sunt, quam ramen nomen attributi, nempe sanguinis, genere varietate Latino sermone a subiecto. Inde factum ut haec enunciations perinde sint acceptæ, ac si essent identicæ, id est, corpus tantum & sanguis præterea subiectum, id est panis & vini, mentione, à Christo demonstrantur, ita certe loquitur Lucas, ut ambigui non possint quoniam Christus poculum indicaret, quoniam haec dicitur, ut, velint, nolint, tropum agnoscere cogantur pro nomine demonstratiuō. omnino igitur dicendum est, sicut de altero Symbolo. Hoc, id est, Hic panis est corpus meum: ita in hoc dicto, Hoc, id est, panis seu vnu, hoc quod manibus teneo, & vobis præparo. EST, SANGVIS MEVS: factum est testimentum, id est, ea significatio specie, qua res significatae non minus vece praebentur fide spiritualiter lumine, quia Symbola ipsa corporeis organis percipiendâ traduntur. Denique ne quid hic innotuisse primus videntur apud Cyprianum lib. 2. Epistol. 3, legitur. Hoc est enim sanguis meus.]

Respondeo. Nouitiae interpretationis fundatilla esse. Nisi sic intelligamus; non erit subiectum propositionis. Quod iam in superioribus refutatum est. Alterum est, ex Luca probatur in vnu esse subiectum huius propositionis. Nam addit *ποιησον*, ubi continens pro contento ponitur. At hoc etiam fundatum in fluxa hereticos arena collocatum est. Lucas habet τον τριπλασιανον καινη Διαθηκη εν το αἷμα του. Omittitur hic verbum substantiuū εστι. Paulus i. Corin. 11. 25. addit. τον το ποιησον καινη Διαθηκη εν το αἷμα του. Controversia igitur est, quo loco fit collocandum verbum εστι. Noster veritatem, Hic est calix, Beza. Hic poculum est nouum est, &c. additque. Verbum substantiuū, quod hic deest, recte suppletur ex i. Cor. 11. 25. Sed avante interprete non est positum suo loco. Veritatem enim: hic est calix, pro. Hic calix est. Nos nostrum: Beza se recte facile iudicat, at Paulus illi non faciet. Nam est, quod adpus Paulum additum, si constructionem spectemus, admittit etiam eum sensum, quem noster habet, ne nempe dicatur: Hic est calix nouum Testamentum in meo sanguine. Nam eadem est sententia tue dicam: το ποιησον καινη Διαθηκη; siue, τον το ποιησον εστι. Hoc est corpus meum, & hoc corpus meum est.

Veterem interpretarem recte vertit non Beza, sed ratio coniunctio. Nam in benedictione panis. Dicitur τον το σωματικόν. Hoc est corpus meum. Ita ut hoc sit subiectum, catera ad prædicatum pertinant, exactalogia igitur rationis in benedictione calicis ad eam ratio fernanda fuit, ut diceretur τον το σωματικόν. Hic est calix. Quod Paulus feruauit est dicatur τον το σωματικόν. Pro veteri igitur interprete collatio coniunctio etiam extus facit. Deinde Beza malafide Latinæ addidit Apostoli verba: In eo loco, sic Graecus legitur. το ποιησον καινη Διαθηκη εστι. Verus in interpretibus. Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine, manentibus suo ordine singulis verbis in Latine, quo erant in Graecis. At Beza transposuit. Hoc poculum est nouum illud Testamentum, ut ad suam sententiam trahat Apostoli verba. Hoc non faceret; si causa fore fideret, nec fucum obtruderet Graecæ Linguae impensis. Syrus interpres apud Lucam etiam verbum omitti-

sermone in Syria lingue proprietate esse debet ut si
omittatur post pronomen statim sub-
andatur. V. G. Καὶ τὸν ἄρτον ἡμῶν ἡμεῖς σατανᾶς.
Hie calix testamentum, verbum si subandatur poni
debet post. Et est in priore sententia factum est.
Tertio Mathaeus & Marcus ostendunt quid Domini
nos dixit. Tertio est τὸ διάτημα μετὰ τὸ τέλος τοῦ οὐρανοῦ.
Hoc est sanguis meus, τὸ τέλος τοῦ οὐρανοῦ, ille noui Testa-
menti; tunc quid est noui Testamenti? Quod madmo-
dum de corpore dixit: τέλος τοῦ διάτημα μετὰ τὸ τέλος τοῦ οὐρα-
νοῦ. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Ita omnia pars sunt. τέλος τοῦ διάτημα, τέλος τοῦ οὐρανοῦ,
τὸ τέλος τοῦ οὐρανοῦ τὸ τέλος οὐρανοῦ. Itaque Christus
in parte culam, hoc, ut vbique in benedictione panis,
ita apud Mattheum & Marcum posuit absolute, &
solitare pro subiecto, & illi immediate verbum sub-
stantium postposuit, ergo eodem modo faciendum
est nobis apud Lucam, qui verbum omisit, & apud
Paulum, sic enim intelligendum est, etiā in simili quo-
rum. Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine.
Non tamen dicit: Hic calix est T. Testamentum in meo
sanguine, vt. Hic calix fit, subiectum. Testamentum
nouum in meo sanguine p. dicitum. Sed vt demon-
stratum, Hic sit subiectum, cetera p. dicitum. Pla-
ne dicam: Hic vir bonus, norma virtutis est, in
vite nostra. Sensus enim est potest. Hic vir bonus, norma virtutis
est norma virtutis, & Hic est vir bonus, norma virtutis
in teorum est sanguis Testamenti vereis. Verus autem
esse debet, quia pro multis effunditur.

S. 1. His constitutis cadunt illa Calviniana & Be-
zantina. Non enim est multiplex hie tropus. In Mat-
thaeo nullus est. Hic est sanguis, locutio, (vt supra de
pane expositum est) simplex est. Quod additur: no-
ni Testamenti, non est tropus; sensus enim est: sanguis
est ille, quo nouum Testamentum sanctatur. quod tamen pro-
prie dicitur, quam sanguis vitulorum, taurorum, &
& bovinorum sanguis Testamenti veteris. Verus autem
esse debet, quia pro multis effunditur.

Sed neque in calice apud Lucam & Paulum est
tropus, quamvis nonnulli visitatissimum esse conce-
dant, vbi continens pro contento ponitur, nec sibi
propterea per obscurissimas metonymias finant cri-
pientiam. Hic est, inquit, calix nouum Testamentum
in meo sanguine. Vbi ptinum considerandum est, ca-
licem in meo sanguine, esse calicem sanguinis mei, di-
citur autem calix sanguinis, vini aqua line figuris &
topis. Dialecti Heb. æph. alii est, calix in la-
guine, Testamentum in sanguine, poniture enim pro τὸ
γίγνονται, Isaia 7. vers. 24. Bachizim
magister, In sagitis & aicu. Sic Exodi 15. vers. 19. &
alii frequenter. Significat frequentissime causam
instrumentalem. Interduum propriissime vertitur per
nolum significatum. Exodi 12. vers. 43. Quod super-
est בְּשַׁבָּת בָּבָשָׂר, in carne, quod nos a. erimus,
quod super est carnis, s. u. de carne. & בְּשַׁבָּת בָּלֶחֶם,
in pane: nos panis vel de pane d. cibus. Hebreo igi-
tur more poculum in sanguine est, quod poculum
sanguinis.

S. 2. Aliam Metonymiam vrget Beza. Deinde
v. vnum dicitur esse ipsum fœdus, cum sit duntaxat fœ-
dus, aut eius potius quo fœdus sancitur (nimurum
sanguis Domini) Symbolum ac testera: vera qui-
dem illa & minime itanis, sed tamen ab eo distin-
guenda, quod ipsa representat. Non est igitur quod
ē colo Christum eliciamus, vel Christi corpus im-
mensum & inuisibilem communiscamus. Ut propriam
significationem verbi. Est, conseruemos. Est autem
hic Metonymia non modo in Sacris literis frequens,
vt est ab eruditissimis hominibus toties inclearum,
& fedetiam ab Homero (communi videlicet loquendi
& consuetudine) usurpara. Sic eam ille ibi mentionem
fœderis G. æcos & Trojanum multis cæremoniis

sancit. Iliad. γένους δι' αὐτοῦ θεῶν φέροντα ποτὲ
καὶ πρεσβύτερον, καὶ οὐρανοῦ θεόντα, καὶ ποτὲ θεόντα
γενέα. In quibus versiculis nemo non videt (sic re-
muni nobis, profana tum Sacris hæc rem comparare.) agnis & vino quo duntaxat erant fœderis Symbola
tribus plam fœderis appellationem; simili prius
dicendi genere, quo hic vñus Lucas poculum vo-
cauit nouum Testamentum. Certum est enim Chri-
stum vñus esse formulis dicendi. ipsi vulgo vñstatis, in
hac præfertum cæremonia quam volebat ab homini-
bus intelligi.]

Nos vero nunquam vinum fœdus esse dicimus.
Cum Christus dicat sanguinem esse, quo fœdus sanc-
tor. Christi verba sunt. Hic est sanguis meus noui Testa-
menti. B. za cauponem ex eo fact., & ex sanguine vi-
num, quo pro multis effundatur. Et quia lacrima de-
stiuuntur, ad Homerum confugit; similes enim habent
labra lacrimas, & regna iustitiae fulcro fal-
ciri tanta potestruina. Quamvis enim Eustathius
iuramenta inter pretetur, nō modo εὐρετες λαζαρι
verba iurata, sed etiam εὐρετες λαζαρι, vtilia ad iuramen-
ta, & tanta agni, & alia que nō nō ifterebant: propri-
tatem Homerus de pactis iam initis inter Menelaum
& Alexandrum loquitur, verba a. tem. εὐρετες Priamo
ref. rūtu p̄ræcones, & ea quād fœdera erant vtilia,
v. etiam scilicet & libamina. Nec dicit Homer illa
est εὐρετες, sed a. la. a. es., p̄cedebant verba iurantia.
At vero ait qua consequentia, vñstima fœderū, & iuriurandi
appellatū εὐρετες iuramenta, ergo etiam vñum est
hic signum corporis Christi: Si ratio illa de fabulis in
Testame. to Domini valitura est, oportet Christi cor-
pus seu Christum ipsum, cuius caro vñstima est, cuius
sanguis est libamen signum esse fœderis. Non au-
tem signum CHRISTI, signum fœderis seu testamen-
ti signendum. Itaque & fabulae quarum sicut no sub-
sidio vñntur contra eos retorquentur. Agni dito, &
vñum mittuntur, quibus fœdus Troianos inter &
Achios sanciatur, & cæsis hostiis Diis in testimonium
periurandum vocentur. Non crantilla Symbola
duntaxat fœderis, sed hostiæ cæse pro seruatorib⁹ fœ-
deris. Pro se enim vñstimas cædebat. Sic & apud Vir-
gilium.

Et cæsiungebant fœderis porcæ.

Hostiæ igitur erant, & vero sacrificio non sine seclere
Idolatriæ dæmonibus litabant. Si igitur Homerus
religionis caufam decidendam recipiat, seu potius Eu-
stathius Homer interpres, etiam illo iudice Caltuinus
nus, caufa cader. Nam si comparatio instituenda est,
vñstima vñstima, sanguini sanguis respondeat necesse
est, id eoq; fœderis nostri signum erit, non panis, & vi-
num, sed corpus & sanguis Christi, Hoc enim esse si-
gnum vult Beza apud Homerum, quod est & hostia.
Si igitur Symbolum fœderis est hostia: Panis au-
tem & vñum non est hostia, sed Christi corpus & san-
guis, quorum illud pro nobis frangitur, hic pro no-
bis funditur in remissionem peccatorum, corpus &
sanguis Christi in Eucharistia esse consequitur, non
modo Scripturæ testimonio, sed etiam pudenda Be-
za oblectione. Si ad Priamum misilet ἀπρεπειων,
Agamemnon, agnos pictos, & non olivi εὐφορια,
vñum, quod animam, exhilarat, sed hederam vñi
symbolum, & hæc vocasset non Homerus Beza
prophetæ, sed Eustathius eius εὐρετες εὐρετες
fidia iuramenta. Forte minor esset de ineptis illius risus.

S. 4. Attamen τὸ ποτεῖον vocatur ἡ Αγρίδη, cal-
lix testamentum, hic tropus est. Respondeo vocari, san-
guinem testamenti quo illud confirmatur, sancitur,
conducitur. Sic Exodi capit. 24. vers. 6. 7. 8. Tali ita-
que Moses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras:
partem autem residuam misit super
altare,

Bezantion
i autoris-
tate abusi-
tur.

Opius

altare, &c. Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum, at ait: Hic est sanguis fraternus, quod pepigit Dominus vobis, &c. Ibi verus sanguis testamenti; ergo & hoc poculum est veri sanguinis, non Symbolum duntaxat. Itaque propriissime Matthaeus & Marcus vocant sanguinem testamenti. Ex illo igitur planissime loquentibus etiam Lucam & Paulum interpretari oportet: non est contrario. Quamvis illi nihil contrarium habent Mattheo & Marco. Nam calix continet sanguinem, vel calix sanguinis, non est testamentum tropicum, sed verè proprieque: Testamentum enim est non modo proprie voluntas & dispositio testatoris, sed etiam Scriptura, quæ visibilissima est locutio, inde fraudes, falsationes, suppositiones testamentorum dicimus. Deinde ipsa donatio & hereditas data, testamentum vocatur, nec improprie. Cum autem Christus sit nostra hereditas, & ex pacto nobis natus, nobis datus, simul ipse sit paternæ voluntatis secundum humanitatem certissimum, omni Scriptura honoratus elogium, & firmamentum, proprie dicunt etiam sanguis eius testamentum. Nam cum testamentum nouum fieret, non est quicquam scriptum de sedere; Scriptura enim posterior est testamento novo. Quinetiam impetrè sentiunt, verba vnam aliquam rem proprie significantia, aliud non posse proprie designate, cum significations sint ad libitum. Quis ignorat, quid proprie sit liber, & codex? At quis cum librum Ciceronis, aut Lucii postulat, censetur loqui improprie? Nec tamen corticem arboris, aut caudicem polcit.

Quod porro Basilium citat opus x. Definitione 21. qui legerit τὸν ἔργον τοῦ Χρυσού μηδεποτέ, contra tot codicem fidem ex incerta lectione Scripturam emendare hominis est heretici. Habet quidem ita editio Basiliensis, sed male fidei est apud eos, qui fidem antiquam retinent. Nam errorem esse in Basiliana citatione nos multa docent. Primo, Graeca, Latinæ, Syraæ editiones. Secundo, Patrum lectiones. Tertio, eorum qui varias lectiones notarunt, ut Erasmus aliusque, consensus. Tertio, Beza qui nullo in libro intentus, quam vertit, lectionem. Quarto. In ipso loco Lucæ à Basilio citato additum est verbum substantiuim *τις*, quod non est in textu Lucæ. Si igitur error irreplitur, ut verbum addetur, quod non erat, non est mirum verba causa mutari, o micron scilicet, in *τις* *τις*. Non igitur corruptum Basiliæ exemplar, omnib[us] Libris antefieri debet. Si quispiam interroget, quæ verba Christus dixerit: illane quæ apud Matthæum & Marcum: an quæ apud Lucam, an quæ Paulus habet?

Respondeo. Dixisse phrasim Hebreæ, *in sanguine meo*, hoc interpretati sunt clariorē Graeca Euan gelista, *sanguinem mei*, & noui Testamenti. Ita nonnulli. Mihi rectius responderi videtur, si omnia dixisse, plura etiam quam Euangelistæ atrulerunt, existimemus. Sic enim res firmior certiorque futura erat. Hoc in aliis etiam nonnullis vsu venit.

Q V A E S T I O II.

An necessaria sit in communione species utraq[ue]?

§. 1. **V**tramq[ue] speciem, vtrumque Symbolum virginemmodo Lutherani, qui omnibus in canthatis sanguinem diffusum esse contendunt, sed etiam sacramentarii, qui nec corpus, nec sanguinem adeles credunt. Bibite ex eorum. Quod Christus Ideo dixit, ut ita quisque biberet, quo singularis sufficeret. Ideo & Marcus ait, *Biberunt ex eo omnes*. Quocirca nihil est necesse præceptum fingere, quo omnibus, & semper virtutique speciei necessitas imponatur. Instat, Calvinus. [Quo magis destabilis est sacrilega Passio audacia, qui sacrum hoc vinculum rumpere non

Non est p. trinque spece lex.

dubitauit. Audimus Filium Dei virtute plenitudine, ut quam suis confert, duobus Symboli pariter testatum esse. Quæ diuinitus coniuncta erant quo sitre dilectione homini mortali fas fuit? Adde quod consulto videtur Dominus præcipere omnibus ut ex calice bibant, quo sacrilegium hoc ab Ecclesia sua arceret. De pane simpliciter dixisse legitimus, ut acciperent. Curribere nominatim iubet omnes, & Marcus bibisse omnes diserte narrat. nisi ut sibi ab impianitate caudent fideles? Nec tamen fevere hoc interdicto derterritus fuit Papa, quin fixam à Domino legem mutare ac violare auderet. Populum enim totum prohibuit ab vsu calicis. Atq[ue] vt se probaret non sine ratione furere, obtendit satis esse speciem vnam, quia per concomitantiam coniunctus sit sanguis cum carne. Quasi vero non eodem pretestu totum sacramentum abolere licet, quia æque sui participes nos facere Christus possit absq[ue] externo ordinamento.]

Respondeo. Calumniosè Papam accusari, non enim eius imperio, sed partim sponte, patrimoniū Episcoporum suarū à calice fideles abstinerē coarctarunt. Nam Concilium Constantiense consuetudinem omnium probauit, eos qui tolereret, damnatur. Vnum illud primus oppugnat Petrus Dreßensis, quod cum esset sacramentarius, & sola Symbola agnoscet, non credit sub specie panis sanguinem, nec sub specie vieni corpus, cum simili corpus tolleret, & sanguinem. Qui autem concomitantiam tollunt, Christum esse viuum, & resurrectionem negant. Non esse autem præceptum Papæ etiam appareat ex Concil. Trid. Sess. 21. c. 1. Tantum legē Laici datam negat, quoniam teneat ut usurpare vtrumque speciem. Nec permittit vnum illud qui alteram partem damnant, permissura, si devotionis studio, non errore infidelitatis sumant. Vsus fuit Apostolorum tempore Actor. 12. & Luke 24. 30. Chrysostom. Homil. 16.

Aliud est sanctificatio, aliud sanctificationem; sanctificatio est quod alterum significat; sanctificatum a. alterum sanctificare non potest, quamvis ipsum sit sanctum, utpote signans panem nunc, quem manducat, sicut ait Apostolus: *sanctificatur per verbum & orationem: sanctificasti eum, non fecisti sanctificationem*. Quod autem Sacerdos de manu sua dat, non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc non solum datur quod videtur, sed etiam illud quod intelligitur. De sanctificato igitur pane, lices & animalibus iactare, & infidulare: quia non sanctificat accipientem. Si autem tales sint, quod de manu sacerdotis accipitur, quale est, quod in mensa manducatur; omnes de mensa manducarent, & nemo de mensa sacerdotis acciperet. Vnde & Dominus in via non solum benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleopha & sociis eius. Et Paulus nauigans, non solum benedixit panem, sed de manu sua porrigitur Luca & ceteris discipulis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus portendum: quia non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

Eodem modo Augustinus lib. 3. cap. 23. Oculorum acciderat aliquid, quod ita manere permisum est, ut ad fractionem panis, certi mysterij causa, vi eni in illo alia ostendere effigies; & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro merito quippe mentium, quod oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid oculi eorum passi sunt, &c. Non autem incongrueret arguimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesu: sed tamen à Christo est facta permisio, ut ad sacramentum panis: ut unitate corporis eius participata remoueri; utelligatur impedimentum inimici, ut Christus possat agnosci. Scio diuersam esse eorum locorum expositionem: sed senserunt igitur illi, ut & plerique interpres Euchariasti, tum datum solo panis symbolo. Dionyius Alexandrinus Epistol. ad Fabium Anthonium, ita recenset ut non modo appareret solum

solim panem dari solere, sed agrotis etiā mitti, quod negant Calviniani. Scapioni enim presbyter aget: *μετανοητος τοι παιδευτος την εν Χριστων την επιθυμητην*. Panillum puerulo de Eucharistia dedit, iusso, ut mutabat, nec enim custodiebatur, & nox erat, qua non sacrificabatur. Huc pertinent historiæ, quam Engl. c. 5. Metaphrastes de S. Iuda, & Domina, Io. annos Moschias in prato spirit. c. 79, recenset. Graci etiam nunc ad agros non nisi vnam speciem mittunt, Genes. de ritibus Grecorum, Rutheni quoque laicis solam vnam speciem dare solent. Ioan. Sacramen. c. 18. de ritibus Ruthenorum. Tertull. l. 2. ad uxorem c. 5. Cyprianus sermonē de lapsis, Ambr. de funere Sa- grifacris. August. serm. 252. de tempore. Nolo omni terro memoriam reuelare. Hoc vnum satis fu- illi, amissimam, & omnibus Ecclesijs vltatam cō- ficiundinem, non lege pontificis induclam, sed ab Apollonius vilq; temporibus manasse, qua de multorū exstantiis commentatori. Non est igitur pontificis dele- tabilis audacia, sed Caluini miseranda phrenesistum Ecclesiam damnantis. Lutherus quamvis hyper- politicus, hinc tamen modestior fuit. In captiuitate Babylonia docet non peccare in Christum, qui vna specie v- taur, cum Christus illa vita non precepit, sed cuiuslibet ar- bitrio deliquerit. Additque: non hoc ago, vt viri apiani vtra- gessitatis, quasi necessitate precepti ad hoc cogamur. In iustitia autem papam accusat, rapientibus negantem, qui se temere accepto afferrunt. Et in declarat, in serm. de Eucharistia protestatur, nelle se vtramque dari. Non dixi que sua, neque mea intentio est, vt vnu aut aliquot Episcopi, propria auctoritate incipiatur alicui vtramque speciem porrigit, nisi ita insisteretur, aut priciperetur aliquo conci- liogenerali. Post vero de formula missæ protestatur, se minime vtraque specie vñorum, si a concilio statuetur, aut permitteretur. Eadem de libertate habet in affectuibus art. 16. Epist. ad Bohemios. Ad Christianam nobilitatem, Tom. Serm. Fol. 100. Melanchthon in locis comm. anno 1525. Argentorati editis. sic & de Eucharistia iudico, non peccare, qui scientes libertati, & crea- dentes, alterius signi parte vtuntur. Postea tamen Melanchthon mutauit, à Caluinistis subuersus, vt multi erant Lutherani. Et Lutherus semper, hic etiam con- stans fuit in levitate sua.

S. 2. *Dilectum est omnes bibite, omnes, in quam, editum est deo.* Respondeo. Plane ita dictum: nihil opus est multum, nemo dictum negat. Merito tamen Chri- stiani querimus, qui omnes illi sint?

Non omnis omnino homines, non Iudei, non Greci, non fideles omnes, non infantes, non abste- mul, refutanda est propositio, ne omnes etiam eos quæcludendi sunt, comprehendat. Qui igitur omnes? Vos praefertes, de quibus Marcus dixit, Bibetur omnes. Omnes imperium accipiunt, omnes parent, pati inter alios omnes in Christi imperio, & obedi- entia discipulorum nominantur. Qui illi omnes? Quibus max dicitur. Omnes scandalum patiuntur in me. Quibus dictum est, edite omnes Apostoli, (de Iudea præ- ceptum non dispuo) Denique dedit discipulis, illis dictum omnes.

Non alio igitur intellectu capi illa verba possunt; quam ut dictum sit discipulis, Bibite omnes. Quare & Syrus interpres vertit: *καλέσαντες γάρ τοὺς καλέσαντες, νομίσαντες γάρ τοὺς νομίσαντες*; vos omnes: quod improbe lunius & Tremellius interpres Caluini dissimularunt. Quod videlicet vñco affixo Achylem hereticorum prosterni viderent. Quidam re- centiori ut Vorſius Tesserad. p. 2. Speciales casus semper excipimus, inquit, in quibus alteram speciem fortasse suffice-

Adam Conzen in Euang. Tom. I.

repose, non admodum contentiose negamus. Ita pag. 354. Quod vero ille contendit casus illos esse singulares, & Ecclesiam errasse, p. 352, more hereticorum facit, qui ut soli sapientiam sibi arrogant, ceteros contem-unt. Veniam tamen dat simplici & minime malicio- se ignorantia. Tandem fatetur p. 357. [Olim qui dem landabilis vel saltem excusabilis fuit illa consue- tudo, S. Symbola domum deferendi, vid. instituta, "proprie consolationem tum æg. otorum, tum capti- vorum, & id genus aliorum, qui in coru adeſſe non "excusat poterant, & tamen communionem suam cum alijs fi- "pnam delibus testari cupiebant. Sed aduersari tamen hoc "speciem, non iuvat, tum quia ex Eusebio, Iustino, & alijs aper- te constat, utramque speciem plerumque in vñs illos "domum deferri conuenisse: tum quia panem inci- dum cum veteres aportabant, ut vtramque specie in uno subiecto haberent: tum denique calix saltem specialis erat qui ordinatio agèd rationi præiudicare "non poteſt, 3. Eſi vnum reponi ad longum tempus "non solebat, deferri ramen solebat ad abentes.]

At profecto fallere nititur, ad absentes vtraque spe- cies non mitrebatur. Non enim Eusebius l. 6. c. 3. & cap. 2. hoc docet. Et ipse satis hoc confitetur, dum de publica communione Ecclesiæ agi protestatur, de per- regnisi indicat. Veruntamen hic quoque statu quæſitionis euerit. Non negamus interdum absentibus etiam vtramq; speciem missam, ut ex Iustino col- ligitur, negamus longinquis, & semper missam. Euse- bij historia clara est; puer enim panem accepit, & ipse domi intrinxit in aquam aut vñnum. Tertullians de corona militis. & l. de orat. *Accipio Domini corpore, & resuato. &c.* Basilius Epist. ad Caſariam patriam, Eremitas Eucharistiam domi seruare solitus. Illud autem in perfectione temporibus necessitate cogi quempiam, non preſente facerdote aut ministro id est, diacono, communionem, propria manu sumere, nequaque esse grata, superuacaneum est demonstrare, propterea quod longa confusione hoc ipso re- rum vñs confirmationem est. Omnes enim in eternis solitariis vitam agentes vbi non eſiſacerdos, communionem domi ser- uantes, & ſe ipſis comunicantur. In Alexandria vero & in Ægypto, vnu quisque errans, qui ſunt de populo, ut plurimum habet, communionem in domo ſua. In eterno autem non feruabitur, ut per multos menses vñnum, nec feruari poterat. Sic Prosper part. 4. de puella, cur præter confu- tudinem calix datus est, quod species panis abſume- te non pollet, fauces dæmonie stringente. Conſtat & ex historia, quā Sozom. l. 8. c. 5. habet. Et in vita Chrysostomi Georgium Alex. Patriarcham. Propter Nestorium decretum fuit in Ephesina Synodo vtraq; species. Ille sub alterutra totum Christum eſſe negabat. Leo Aliqua- primus Manichæos vñnum detestantes deprehendit, do vtraq; cum vtramque imperaret speciem nam ante libera e- species im- lat, & eod in modo Gelasius. Intinatio in Hispania perata. prohibita fuit, ob Priscillianistas, qui vñum fel Dra- conis dicebant. Denique non veruit Concilium con- ſtantinense, modo Bohemialios ne dannarent. Imo Martinus Pontifex Romæ post concilium dedit sub vtraque specie.

S. 3. *Apostolis dictum est: Comeſite, bibite, si ſolis Apostolis, ut ipſi & ſuccelfores tantum edant, & bi- bant, non populo; nec ergo ſub panis ſpecie debet dāri.* Si omnibus, etiam Laicis dictum eſt: comeſite, ei- dem etiam dictum eſt, bibite. Eisdem enim dicitur, edi- te bibite.

Respondeo ſolis Apostolis in illa prima institu- tionē dictum eſſe: comeſite omnes, bibite omnes. Nam & omnes ad mandationē etiam addit caro Ecclesiæ ſicus, & S. Ambr. l. 4. de ſacram. c. 5. Et Palaſtius l. de corpore Christi, c. 15. habet. Nulli igitur Christus nisi Apostolis dedit; ſic tamen dedit, ut illi populo etiā diſtribuerent.

Vy

Deinde

Deinde vitramq; speciem institutam à Christo cōcedimus, non vsum vtriusque praeceptum. In veteri testamento victimam cum vino offerebatur, de victimā edendum erat, non de vino bibendum. Itaq; illa verba solis Apostolis dicta sunt, nec ad alios pertinent. Neque alios obligant. Præceptum autem in eo quod additur: hoc facite in mei memoria, collocant. At alij donationem, & permissionem esse aīnnt, vt illud: acceperit spiritum sanctum. Crescite & multiplicabimini. Ita Iren. Chrys. Ambr. Damascenus. Imo potestatcm offerendi confessori datam interpretantur. Chrys. de prodiit. Iudea. Damasc. l. 4. c. 4. Dionys. c. 3. Hierarch. Cyp. l. 2. Ep. 3. At vero Cyri. l. 12. in Ioan. c. 38. Basilius reg. 21. c., Moi. ad actionem Apostolorum referit. Ut cunque vero accipitur. Non est absolute præceptum hoc faciendi, sed faciendi in mortis dominice memoriam. Hoc facite quotiescunque bibetis in mean commemorationem. Itaque nō præcipitur omnibus, & singulis v̄sus vtriusque speciei, sed vt cum sūmplifierint Eucharistiam mortis dominice recordentur. Non est tamen Eucharistia frusta instituta. Nam eo ipso quod instituta est, vt nos Dei beneficio oportet, non tamen pro cuiusque arbitrio. Obseruat Augustinus l. 3. de doctrina Christiana c. 17. Alio ait communiter omnibus præcipi, alia singulis quibusque generibus personarum, ita de hac etiam re dici potest; nam indefinite præcipitur. Eodem plane modo, possunt argutari aduersarij, de præcepto Noc & filiis dato, si enim illis solis datum est, ad posteris non pertinet; si posteris datum est. Nemo sine uxore, nulla sine marito esse potest. Illam autem generalitatem caret humenorū, abstemiorum, aliorū exceptio, restringit. Quin hoc ipsum. Quod ait accipere, Lutherani sic interpretantur, vt ne minister quidem ipse sibi det, sed ab alio accipiat, sic Calvinus l. 4. inst. c. 17. §. 43. Bibere, ait, præcepti, accipere libertati. Non igitur per omnia præceptum agnoscit. Anabaptista & Laskiani sessionem urgent, vt præceptam. Apud Augustinum Epist. 118. Aliqui prandium, aut cœnam antecedenter. Husita ab has causas præsentis testimonio non magnopere vtebatur. Vident enim ylurei, & institutione distinguunt. Diutum etsi ergo Apostolis, accipite, edite, bibite, data potestate omnia illa agendi quæ Christus fecit: non tamen semper edite, simul bibite. Poterant aliquando edere, aliquando bibere, aliquando vtrumque facere, cum ipsi conficerent corpus, & sanguinem Domini. Poterant ipsi sibi dare, poterant ab alio datum accipere. Miror sanè, cum Christus d. xixit. Comedite bibite, illos aduersarios Christi, & mandati illius, vt ipsi volunt, interpolatores, de suo addere: Comedite, & eodem tempore bibite, cibum & potum ne separate, hoc enim sacram legum est. Nihil tale Dominus, sed: Comedite, bibite, & bibite in mean commemorationem. Omnibus edendi, bibendi; sit à Christo potestas, quod omnes concedimus. Non tamen omnibus imperatur, vt sicut, & potum semper coniungant: satis est alios edere, alios bibere, aliquando edere, aliquando bibere.

S. 4. Nec aduersarij doctiores hac in re à nobis magnopere dissentunt, de Luther & Philippo ante dixi. Bucerus in refut. Antididagm. Colon, vtraque speciem improbat. Et in actis Ratisp. Ad controversiam quæ est de vna, aut vtraque specie, tollendā, cum primis conducturum, vt sancta Ecclesia liberam faciat potestatem, sacramentum hoc in vna, vel in vtraque specie sumendi. Eatamen lege, vt per hoc nulli deetur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temere condemnandi, aut iniucem iudicandi, ipse certe articulum illum approbavit. Brentius in "Apologia confess." Witteb. p. 2. pericopes. [Hic] non queritur, num permanente institutione Christi inuolata liceat aliquoties ex personali necessitate in

cenca, vel pane tantum, vel vino tanum vti. Is hoc enim genere necessitas, vt dici solet. Magistra est, & valet illud dictum. Ne Deus quidem cum necessitate pugnat. Sed queritur: si quis excitatus ordinatione Christi, & consolacionis indigentia suscepit ordinem Domini sumendam, & reliqua omnia falsa fuit, num debit integrum sacramentum Cœna in sua institutionem Christi, an alteram tantum partem nostra decreta Pontificum sumere. Adeo quidem haec tenet communiter errore ab repti sunt, & tamen inveniuntur fundamenti pietatis, quod est Christus, supra dictum est: & Deus tempore huius ignorantiae dissimulauit. Si quis autem his temporibus, quibus Euangelium Christi diuino beneficio illustratum est & verus v̄sus cœna dominica parefactus, alteram partem cœna dominica ab Asafis sacrificiis, sciens ac volens sumpserit, eum ego iudico non implicher peccare, sed Euangelium Christi abnegare, & se ipsum reum constitueret non tantum eius iusti luginis, quem nostra memoria Pontifices & Sacerdtes propter vsum vtriusque sacramenti studem, verum etiam, quia effusus est iam inde a sangue belusti, vsque ad tempora nostrorum magistrorum. Quare in hoc rectum statu, tanta est necessitas sumendamque partem cœna, vt si quis integrum sacramentum non potest contingere, saluti conscientia sua misericordia consulat, si nullam, quam si alteram tantum partem sumpserit.]

In necessitate vnam speciem permittit, hoc enim magna causa est, vel utilitas. Nam aboluta necessitas non est. Qui si ergo dubitet cum reliquæ Ecclesia de illa necessitate iudicandi. Deinde veterem Ecclesiam annorum 1500. excusat, nunc denum facimus esse pronuntias. Martinus Kempadius etiam distinctionem locum relinquit, sicut & Friccius institutum est ergo sub vtraque specie hoc loco: inc. Luc. 24. sub vna, vt præter partes eo loco citatos docent. Rupen. Lincoln. Balduinus Cantuar. Gilbertus Abbas, ali que quoas allegat Henriquez l. 8. c. 16. & multi resonatorum, de quibus illo loco actum est.

Et profecto mira est aduersariorū hallucinatio, cum omnem institutionem includere mandauit. Cum ipsi pedes sibi non lauent, dicentes tamen Domino. Et vos debetis alter alterius lauare pedes, mandatum est, cur non præstant, si in situo sine iudicio, quid virgin, Institutionem habere vim præcepti? Vt si sacris institutis debemus, sed in modo libertatis est, quam potest Ecclesia determinare.

S. 5. Inter omnes absurdissime ratiocinantur Calviniani, qui præceptum vtriusque speciei esse opinantur, suas enim ipsi vineas credunt. Nam Comedit, bibite in eorum Ecclesia est, credite, nos autem credimus. Tigurini fol. 17. de orali maduacatione cora Testam. Brentij. Manifesta est additio, indignos mandare, & oraliter sumere corpus Christi, quod nunquam Dominus, aut discipuli eius docuerat, corpus enim & sanguis Christi non eduntur ote corporeo.

Et Bulling, ad Ministrorum. Corpus Christi non compendi. Caluin. 2. Defens. contra Westphalum, Beza in Creophag. p. 9. affere corpus Christi manducari ore corporo, esse nihil aliud quam disputari, & putida sophismata caturi. Idem contra Westphalum. Docet Christum ante Apostolos omnes edibile, ac bibibile cum ipsi & undem cibum ac potum, & quia nemo seipsum corporaliter edat, ac bibat, serm onem esse figuratum. Sic Clebitius contra Heshusum. Hardenbergus de cœna Domini. præp. 10. Zanchius in Mifcellan. fol. 33. Rodolph. Gualt. præf. ad Ep. Rom. Simonius contra Scheckium. Similerus contra Iacob. Andreas. Aret. serm. 3. de Euchar. negant hæc verba de manduacione accipienda esse. Cum ergo, Edere corpus, & bibe-

Institutio
& præ-
ceptu
m dis-
serunt.

Non est
præceptu
m ut omnes
bibant.

Bucerus
esse vult.

te languinem Domini, non sit edere, & bibete. Aliud aliquid necesse est esse. Id autem esse credere interpretanunt, ideo negant incredulos māducere corpus Domini. V. re igitur manducare corpus est ita manducare, ut credendo manduces. Senus igitur Christi est, iuxta Caluinistas. Edite, bibite, Hoc est credite.

VERSUS 29.

Dico autem vobis non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouū in regno patris mei.

QUESTIO I.

Quod genimen vitis?

§. 1. Lla verba etiam ei oratio suo opportuna visa sunt Caluinianis. Nam genimen vitis, seu *γαννησ* appellavit, vinum Eucharisticum, ex 18:38. Ex hoc. Post verba igitur pronunciata adhuc erat genimen, tunc Lucas est generatio vitis, id est, vinum. Mansit iugum, nulla igitur transubstantiatione.

Respondeo. Veterum aliquorum esse sententiam. Floscipo quod vocat Christus genimen viis veritatem langinis sui comprobare. Christus enim vitis est. Sanguis eius est liquor.

Maldonatus, Franciscus Lucas, alijque non modo negant, de sanguine sermonem esse, verum etiam probant. Ante Eucharistiam verba Christi pronunciata, quamvis à Mattheo non suo ordine ad finem coram recitentur. Lucas certè in principio coram colloca: & duos ille datos calices ostendit. c. 23, v. 15, 16, 17, 18, 19. Et ait illis, desiderio desiderauit hoc pascha manducare vobis, antequam patiar, dico enim vobis quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei, & accepto calice gratias egit, accipite & dividite inter vos: dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat, & accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens. Hoc est corpus meum, &c. similiter & calicem postquam cœnauit &c.

Quin optime quadrare Beza ipse testatur, nec de solo vino, sed de paſcha loquitur Dominus. Christus quidem post resurrectionem cum illis edit, & bibit, sed non familiariter conuiuit, nec ad corporis sustentationem, sed veritatem carnis probandam. In regno patris nouum paſcha, nouum vinum bibituros pollicetur, nota regni illius elogio, quo conuiuio, & hilaritatibus comparatur. Vide. Titelman. Ians. quamvis ad resurrectionem referri malint alii.

VERSUS 30.

Et Hymno dicto exierunt in montem Oliueti.

QUESTIO II.

Quis Hymnus?

§. 1. Iuraventes, postquam Hymnum dixissent. Alij conseruam Iudeis gratiarum actionem, alijs proprium à Christo compositeum Hymnum, norimuli aliquem ē Palmis. Verbi gratia, 112. aut alios. Totares ex conlectatis pender. Hoc documentum dare voluit, post mensam Deo de beneficio gratias ageridas esse, tanquam bonorum omnium auctori. Hymnus est, quod vel cantatur, vel dicitur in Dei honorem. Tam profa Adami Canzen in Euang. Tom. II.

& soluta oratione, quam ligata. Hinc apud Gentiles etiam hymnorū vſus in falſorū deorū cultu. Qua de re vide licet Cœlum I. 7. antiqu. c. 5. & I. 5. c. 3. & I. Auctor 11. c. 19. vbi prius Apollini hymnus dictus ab Olcne Hymnō dicitur;

ωλὴ τὸ ἐρέπετο πεῖται Φοίβοιο πεοφάτας.
πεύσοντας τὸ ἀρχαῖον ἐπέων τέκταντα τὸ δίδα.

Olen fuit primus Phelip prophetes,

Primusque veteribus verbis concinnauit caniones.

Cecinerintne, an sine cantu dixerint hymnum mihi incertum est, & in utramque partem rationes parum validæ. Συνήστιν est hymnum recitare, laudare. Syrus quod hoc loco ponitur, γράμμα schabbehu, significat aī̄n laudare. Dan. 1. 25. & 4. 3. & 5. 4. Psalm. 62. 4. Ecc. 4. 2. Etiam gloriarī, καυχάσθω. 1. Par. 16. 35. καὶ καυχάσθω εὐ τῷ αἰνέοντι εώ. & Psalm. 105. 46. τεὶγε καυχάσθω εὐ τῷ αἰνέοντι εώ. gloriarī in laude tua. Quæ omnia, & loquentis & canentis esse possunt. In montem Oliueti abeunt, ut passionē Domini offerret, Facile enim alium in locum profici scī licuit.

VERSUS 31.

Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scādālum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergenter oves gregis.

QUESTIO I.

Quomodo scandalum predicit?

§. 1. Σκανδαλισθετος εὐ ἐσοι. Scandalum patiemini, in me impinge: quidam, amittendo fidem, interpretantur, verum rectius de humano timore, quo cūm deserterunt intelligitur. Nam Ioan. 16. 31. Modo creditis? Ecce venit hora, & iam venit, ut disperganimi vnuſ quisque in propria, & me solum relinquat.

Non prædicti infidelitatem, sed fugam, & formidinem. Humano enim timore cum deserterunt, sicut Fidem non Petrus negauit se nosce cum, cum tamen certissime amiserūt. nōfuerit, fidem renuit, sed infirmitate vietus tentationi succubuit. Si tamen existimatuit corum aliqui Christum vi pati, nec posse hostium viribus esse superiorē sine dubio fidem amiserunt. Id videtur existimasse D. Augustinus, in 1. Ioan. 16. 31.

Non enim ait, quando comprehensus, tantummodo carnē sua carnem eius, verum etiam mente reliquerunt fidem. Ad hoc pertinet quod ait, Modo creditis &c. tanquam diceret, tunc ita turbabimini, vi etiam quod modo creditis, relinquatis. Venient enim ad tantam desperationem, & sua pristina fides ut ita dixerim mortem quanta apparuit in illo Cleopha, qui post eius resurrectionem cum illo selquic hesciens, & quid es contigerit narrans: Nos inquit speralamus quod ipse fuerat redempturus Israhel. Ecce quomodo cum reliquerant, deferendo etiam ipsam fidem, qua in eum ante crediderant.

§. 2. Necipsa Propheta prædictio aliud indicat, quam deleritionem, Zach. 13. c. 7. In Zacharia est. Iram mea suscitare super pastorem meum, & super virum proximum meum, & dixit Dominus exercituum. Percute pastorem, & dispergerent oves. Υπὲ grex. Syrus, oves gregis ipsius. Christus sensum Prophetæ reddidit. Non enim imperio Dei Christus occisus est, si occidentes species, sed Prophetia verbis imperatiuis exponitur, ut appearat, Deo permittente, id factum esse. Cetera in Zacharia explicanda sunt.

VERVS 33. 34. 35. 36. 37.

Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam Gallus cantet ter me negabis. Ait illi Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecum &c.

QVÆSTIO I.

Verane Christi tristitia fuerit?

S. 1. De negatione Petri dicam v. 69. & sequentibus: nunc de tristitia Christi agendum est, de qua plura Lucas, cum sanguinei sudoris facit mentionem. Ingressus igitur in locum, καθειτο vt in Graeco, non vt lateret, sed vt oraret, & vt Ioan. 18. 2. dicitur, ibat secundum consuetudinem, itaque eum esse venturum sciebat. & Iudas Nomen horti Gethsemani, hoc est pinguis, oleosus, alij vero eo modo dictum putant, vt in latino Primus, Secundus, & significat lapidem. Ut sit sensus. Octauo lapide ab urbe fuisse. Qui vel eo ipso refutantur, quod locus urbi fuerit vicinior, & incogitanter phrasim Hebraeam ad latinam locutionem non sine violentia docequeant. Dicitus & hortus οντος σπόνδης Ge semani valis pinguis, Syriace additum est Δαλεθ Euphoniæ gratia.

S. 2. Tristitiam igitur Christi Euangelista expavit grauissimis verbis. Tres secum leorūn asumpit, vt tristitia testes essent. Et cœpit contrastari. Cum voluit scilicet, non enim reluctantem passio illa opprefxit Primo dicitur λυπη, & ipse animam suam dicit esse μελαγχολιam valde tristem circumfusam macerore. λύπη Christi etiā vehemens, vitiosa non fuit. Blasphemant igitur, qui eum, vt hominem tristitia viictum criminant, & contra rationem egisse. λύπη enim Suidas ait definiti τραγωδία της Λυχνίς, animi contra rectam rationem esse contractionem & agrititudinem. Σοὶ τῷ λύπῃ εἰς δάκρυα τὰς ωτας, quod oculos in lacrymas resoluit. Verum Christi tristitia ex rectratione, & caritate assumpta est. Nec erat δόξα opinio præsentis mali, sed certa scientia, & præsentia, & iamiam instantis. Plus etiam est ἀδημονία. Nam ἀδημονία est magna tristitia, qua homines ex improviso in magnis periculis, cum οὐνταρίᾳ, & λύπῃ, cum nulla tele expediendi ratio offert, opprimuntur, cum stupore & examinatione quadam ut defixi in præsens malum cogitationibus, mente alienati videantur. Syrus priore loco habet λέμεθεμαρι, posteriorē γέρματα, & γέρματα est lugere, tristari, γέρμη est angustiari, ita vt ille sit interpretatus ἀδημονία, tristitiam prementem, angustias. Nec modo illa tristitia in appetitu sensuio, sed etiam in voluntate fuit. Et tristitia vtque ad mortem. Adeo vt quasi media in morte constitutus doluerit. Non nulli interpretantur adeo fuisse magnam, vt mortis causa esse posset. Non enim hoc indicat, morte fuisse finienda: sed eius magnitudinem exponit.

S. 3. Tanta magna tristitia vitiola non fuit in Christo. Idcirco enim dolores, & tristitias admisit, vt pro nobis pateretur, itaque actus fortitudinis heroicæ statusest. fuit, quo delectationem & gaudium beatitudinis sue, ita temperauit, vt tristitiam & dolorem non misueret. Quemadmodum ex flagellatione, transfixione que dolorem ingentem sensit, nec eius aculeos gaudio beatitudinis permisit obtundi, ita quoque in ani-

mæ intima, passiones & dolores admisit, vt certamen suum perficeret, & vinceret. Itaque non fuit πάθεια, seu celeris turbatio, quæ mentis an maduerionem averteret. Sed voluntarie admissa corporis, & animæ laniens. Ita D. Thom. p. 3. q. 18. artic. 6. Damascen. l. 3. de fide c. 26. Fuit illa tristitia voluntatis: Agatho papa Epist. quæ recitat in Synod. sexta, action. 4. & Sophron. in Epist. in eadem Synod. act. 11. Cyrillus l. 4. in Ioan. l. 10. Thesaur. c. 3. Ratio perspicua est; nam tristitia natura sua affectus est, qui in differens est, & sine peccato, imo etiam sanctus, si Causa legitima subsit: At in Christo magna erant, & sunt graves cause. Dolor instans, Iudæorum scelus, fuga discipulorum, hominum pro tanto beneficio ingratitudo. Denique vt diximus dolores experit veluit, & tentari per omnia absque peccato. Caula aitem illa spiritualis erant ploræ; ideo non appetivum duntaxat in inferiore, sed voluntatem præcipue affixerunt. Tristitia autem voluntatis sponte admissa, ob causas honestas, non potuit, non esse virtutis actus. Quomodo autem diuina virtute, gaudium perfecisti, & summa tristitia eadem in anima esse potuerint. Theologi & Physici querunt. At non est haec in difficultas, cum diversæ causa fuerint. Aliud motuum gaudij, aliud tristitiae. Eadē de causa, seu obiecto tamal gaudere, & tristari eodem tempore nemo potest.

Caput erat, & summa, ut se Christus, vere hominem, vere mortalem ostenderet. Optime Ambrosius. Non solus inquit excusandum non potest, sed etiam nūquā magis pietatem eius. Maies atemque denior. Minus enim intulerat mihi, nisi meum suscepisset affectum. Ergo promeluit, qui pro se nihil habuit, quod dolere, & neque tristitia dælatione diuinitatis aeterna traditio mea infinitam affinuit. Confidenter ergo, tristitiam nomino, quia crux predio. Neque enim speciem incarnationis suscepit, sed veritatem. Debuit ergo & dolorem, vt vinceret tristitiam, non excluderet. Ne enim habent fortitudinis laudem, qui stuporem magis vulnus tulerint quam dolorem.

Et Cyrillus. Quod antem non voluntaria quodammodo fuerit crucis passio Christi, voluntaria autem propter voluntatem patriæ, & propter salutem nostram, ex precatione eius facile disces. Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Eadem enim ratione, qua verbum Dei Deus est, & ipsa natura nostra, nemo ambiget, quod nullo modo mortem formidauit. Vero autem factus permittit carnem, vt sua patitur: & ideo viri homo præsentem iam in ianuam mortem expulsus ac datur. Si possibile esse Pater transeat à me calix iste. Verum quoniam aliter fieri non potest, siat non vt ego volo, sed vt tu.

S. 4. Calumi multa sunt hoc loco blasphemæ & cetera impia. 1. Nam nunc se prodit carnis infamitas, & afflictus intimi se effundunt. 2. In nobis ideo nullus vir tunc caret affectus, quia omnes modum ac rectum teneantur. Nostros affectus omnes, qui in excessum ebulliunt ait esse vitiuos. 3. addit. Vnde & autem illi, & mceror & anxietas & formido, nisi quia in morte tristius aliquid, & magis horribile conceptum, quam separationem animæ & corporis: Et certe mortem subiit, non tantum vt è terra in celum migraret, sed potius vt maledictionem, cui eramus obnoxii in se fuscipiens, nos ab ea eximeret. Non ergo mortem horruit simpliciter, quatenus tristis est ex mero, sed ut quis formidabile Detribunal, illi erat ante oculos, a iudex ipse incomprehensibili vindicta armatus; peccata vero nostra, quorum onus illi erat impositum, sua ingenti mole eum premebant. Quare nihil mitum, si horribilis exitij abyssus metu & anxietate duriteretur.

Obligerandum tamen, quod habet v. 38. [Tristitia] suæ conscientia facit, vt ad sympathiam exasperat: non quod eum lateret ipsorum debilitas, sed quod magis imposteriorū eos socordia suæ puderet. Porro hac lacrima

Magna
Christi
tristitia.

A. Δημονία

Tristitia
ad mortem.

Spontetri

locutio lehale doloris vulnus exprimit; ac si dixisset, multa se exanimem esse vel semi mortuum. Sic Iohannes Dominus respondet, cap. 4, ver. 1. *Iteatus sum usque ad mortem.* Quod ideo admoneo, quia ex venustis scriptoribus quidam hunc locum argute tractando incepit prophylophantur, quod Christi anima non in morte. Sed usque ad mortem tantum tristis fuerit. Arque hierius tanti mortis causa in mente venientibus debet ne enim sic animum Filii Dei mors per se crucifaserit, nisi cum Dei iudicio sensisteret sibi esse legatum.] *maris omni oceano qui illa insensib*

*Secundum etiam improbum est, omnes nostros affectus vitiosos esse: quia in excessu ebulliunt. At si potest, ut ira conirentur ne villo modo excedat. Aliqua tristitia, & leticia vitiosa est, at potest semper moderata, ut vitiosa non sit. Si non admittit villo affectum innoxium, iam in stoicorum castis miles. Sene. a. Chrysippus, Zeno nullum affectum sine culpognoscerebat. Cicero Tusc. 4. Sen. Epist. 76. & Epist. 83, omnes affectus in malis animi censet, salam & inuidem medio citatem pronunciat, at Christus Dominus mediocris & temperatus affectus admisit. Seneca cum moderationem admittit. Epist. 116. Virtus sanctorum modicos habere affectus, an nullus saepequisitum est. Nostrillo expellit: *Peripatetici temperant. Ego non video quando salubris est, aut vilia posse villa medicioris morbi.* Nolim nam nihil eorum, que tibi non vult negari, eripio: facilem mendacitatem præbebo, rebus ad quas tendis, & quas aut viciatur, aut prives, aut iucundas putes: detrahant vitiū. Nam cum tibi capere interdixerit velle permittam: ut eadem ille natus facias, ut certiore confilio ve ralitate illas magis feras. Quidam, ad te magis pertinet, sunt, si illa imperata, quam serua. Sed naturale esse inquit, ut desiderio amici torquaris tempus lacrymis tam inste cadentibus. Naturale est omnino hominum tangere, & adversis contristari: quare non primitus multi hunc tan honestum male opinionem meum. Ne invenimus est sine patrocino, nulli non initium, est verecundus & exorable, sed ob hoc latius funditur. Non obtinebis uictus, si incapere permiseris. Imbecillis est primo omnis affectus, dande ipsi se concitat, & vires dum procedit, parat: Excedit facilius quam expellitur. Quis negat omnes affectus à quodam quod naturali fluere principio curam nobis nostris natura mandauit, sed huic ubi nimis indulseris, vitium est. Volebat natura necesse fari rebus admiscent, non ut illam peccatum, sed ut ea sine quibus non possimus vivere.*

Calum d' Icipulus Pareus l. contra Bellaruminum de gratia primi hominis, etiam ipsum arbitrium peccatum facit. Verba eius sunt: [Ut igitur non sequitur: Quod gignit hominem non est ipse homo: sed contra Quod gignit hominem, est ipse etiam homo: quia vnde quodque gignens, gignit tibi simile, & omne genitum participat naturam sui gignentis: ita minime sequitur. Coconcupiscentia gignit peccatum. Ergo non est ipsa peccatum, sed contra: Ergo & ipsa peccatum est. Causa enim peccati peccato sit necesse est. Hinc sequitur arbitrium Adami genuit peccatum, ergo & ipsam erat peccatum. 2. Vnumquodque gignens gignit tibi simile, coconcupiscentia est gignens peccatum, ergo gignit tibi simile, ergo & ipsa peccatum. 3. Omne genitum participat naturam sui gignentis: peccatum adhuc est genitum, ergo participat naturam sui gignentis ergo genitrix coconcupiscentia etiam ipsa peccatum est. tum est: Ergo genitor Adam etiam ipse peccatum est. Adami Conzen. in Euang. Tom. I.

Sic ergo & arbitrium Adami & Adamus ipse peccatum est.] Fædior heres cogitari non potest, pariter esse sequitur, non modo voluntatem peccantem esse peccatum sed etiam hominem ipsum, unde voluntas manat, & Deum a quo factus est homo. Hæc porro est. heres Flacciana.

§. 6. Mortem non horruisse Christum putat, per eam enim è terra in cœlum migravit. Contrarium Christus protestatur, mortem ter deprecat, transire calicem desiderat, mortem igitur timuit, mors quidem transitus erat è terra in cœlum. Sed transitus tamen in cruce asper, pleaus tormentis, ideo mortem horruit ut homo. Morte nihil tristius concepit. Horribilis abyssus, exitij nullo eum metu cruciavit. Non timuit Deum iudicem, quem sciebat patrem. Cerissimus de salute, de gloria resurrectionis, de regno æternō erat, cur dñationem timeret? Quomodo metuere Christus potuit exitium, cum non metuant Calviniani? [Neque enim intelligentia agitur, ut Deum esse nouerimus, sed ei- iam immo hoc præcipue, ut qua sit erga nos voluntate, intelligamus, neque enim scire, quis in se sit, tantum nostra refert, sed qualis esse nobis velit.] Calvinus in media apostasia, Beza inter libidines dubias certo fecit, Deum sibi propitiū, non metuit, non dubitat: Christus Dei filius, in quo peccatum non erat, metuat? Si timuit, hætitauit, ἐπειχέργο in Christo fuit, quantum in nobis ferre non possunt. ἐπειχέργο seu hætitationem Parent appellat Rom. 8.2. desperationis officinam. Barabrus infernī. & v. 25. Vestibulum inquit inferni. & dub. 6. conscientia perpetua fluctuatio, & Rom. 11.1. fides non potest consistere cum dubitatione. Qui dubitat an sit salvandus non credit vitam æternā & c. 15. Rom. gaudia non potest esse & pax ubi non est spes, id est ὁ θεός μαζαί. Christus igitur cum illa dubitatione colluctare non potuit, nisi Deo non credit, quod impium est vel cogitare. Verum de his plura paulo post dicam.

VERVS 39.

Et progressus pusillum, procidit infaciem suam orans, & dicens: Pater mi, si possibile est transeat a me calix iste, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

QVÆSTIO I.

Cur Christus petuerit ut a se calix transiret?

§. 1. Equitur nunc oratio Christi iter repetita, summo in meroe, dormientibus discipulis, Angelo solante, sudore sanguineo erumpente. Oratio illa humanae naturæ desiderium indicat. Secundum hoc orat, secundum quod tristatur, ut Origenes monuit. Tres fidissimos fecum abducit, & vigilare iubet, sustinete huc uenare. Ἀδε, Syrus Ι. Ι. Ι. Kauan li, expiata me, dixerat enim: *Irīstē est anima mea usque ad mortem* ἀγριοῦ est anima mea, deinde progressus pusillum, Lucas tadium lapidis esse ait.

§. 2. Oratio illa meditata fuit, ideoque religionis Oratio & prudentiæ opus, summaque caritatis & obediencie meditata est erga Deum promptissima demonstratio. Non enim tantum appetitus sensuum, sed rationis & voluntatis est actio. Mortem natura horret, hanc deprecaatur, hoc naturæ desiderium Deo exhibet: non contradicens Deo, non agens contra præceptum, sed humanae naturæ imbecillitatem ostendens: appetitus autem inferior naturæ sui conseruationem desiderat. Quāvis iple appetitus etiam ex redundantia voluntatis sele

diuino imperio conformare soleat, ut exponit Sorez in 3. p. Tom. & Tom. 3. Verum illa ratio conformitatis appetitus non nisi ex voluntate est: quamvis enim appetitus inferior, iussu voluntatis in rogo, & in ecclsum ascendat, ex sua tamcn. natura renitur. Quemadmodum corpus nostrum & membra voluntati obtemperat etiam ad destructionem & exitium sui. Naturam tamen semper est aliqua repugnantia: nam & deorsum descendit, & manus ac pedes, clavis forantibus restierunt, omnia tamen voluntati seruerunt. Sic appetitus fugit dolorem, in fame cibos, in sibi potum desiderat. Explicit hanc orationem D. Ambr. de bono mortis cap. 7. & in Psalm. 39. Vnde eiam ad sacrificium passionis voluntarius accessit. Meritoque predixit. Voluntarie sacrificabo tibi. Sed forte dicas, quomodo in Evangelio dixit. Pater si possibile est, transfer a me calicem hunc: sed non sicut ego volo sed sicut tu vis: & videatur quidem esse distantia voluntati: verum intelligimus aliud esse, quod secundum uinciem diuinitatis exprimitur, ubi dicit. Ego & Pater nrum sumus: aliud quod secundum hominis est locutus affectum, quem innuit cautum esse debere, nec presumere, quod facile implere non posse: ne dū premū querit incidentia sacrilegia.

Facere non possum quin S. Ambrosij verba quae instar commentarij sunt ex lib. 10. in Luc. cap. 22. adferam, me enim mirabiliter delectant. Doles, inquit, ergo Domine, non tua sed mea vulnera, non tuam mortiem sed nostram infirmitatem: & nos estimulamus te esse in doloribus, cum tu non pro te, sed pro me doleres: Infirmatus enim es, sed propter peccata nostra, non quia illa tibi infirmitas erat ex parte assumpta. Sed pro me suscepisti: quia mihi proderat ut eruditio pacis nostra esset in te, & liuore tuo vulnera nostra sanares: Sed quid mirum si pro omnibus doluit, qui pro uno flevit: & quid mirum, si moriturus pro omnibus iadeat, qui Lazarum resuscitatus illacrymat: Sed & ibi pie soror la-
crys commouetur, quia mente humanam tangebant: & hic alio operatur effectu, ut quia in carne sua peccata nostra perimebat, merorem quoque anima nostra sue anima marore aboleret. Et fortasse ideo tristis est, quia post Ad lapsum tali transitu nobis erat ex hoc seculo recedendum. Ut mori esset necesse. Deus enim mortem non fecit, nec latatur in perditione virorum, & ideo fastidit, quod ipse non fecit. Denique ait, transfer a me calicem hunc. Quasi homo mortem recusans, quasi Deus sententiam suam seruans. Oportet enim mori nos seculo. Ut corpore inexta diuinam sententiam, in terra limum natura sine soluto, spiritu resurgamus Deo. Quod autem ait, non mea voluntas sed tua fiat; suam ad hominem retulit, patri ad diuinitatem. Voluntas enim hominis temporalis, voluntas diuinitatis aeterna. Non alia voluntas patru, alia filij: rna enim voluntas, ubi una diuinitas. Disce tamen Deo esse subiectus, ut non quod ipse vel eligas, sed quod Deo scias esse placitum. Deinde verborum ipsorum proprietatem consideremus. Tristis est inquit anima mea. Et alibi. Nunc anima mea turbata est valde. Non ergo suscipiem sed suspecta tur-
batur. Anima enim obnoxia passione, diuinitas libera. Et enim Spiritus promptus, caro autem in firma. Tristis est au-
tem non ipse sed anima. Non est tristis sapientia, non diuina substantia, sed anima. Suscepit enim animam meam, suscepit corpus meum. Non me fecellit, ut aliud esset, & aliud videtur. Tristis videbatur & tristis erat non pro sua passione, sed pro nostra dispersione. Denique ait: Percutiam pastorem & dispergerentur oves gregis: Tristis erat, quia nos parvulos relinquebat. Ceterum, quam constanter se mortis obtulerit, connexa declarant: quandoquidem querentibus occurrit, turbatos confirmavit, trepidos provocauit, proditorem oculi dignatio-
ne suscepit. Nec illud distat a vero, tristis erat pro persecutoribus suis, quos sciebat immenso sacrilegio penas daturum. Et ideo dixit. Transfer hunc calicem a me. Non quia Dei filius mortem timebat, sed quia nec malos perire volebat. Vnde & dixit. Pater dimittit illis hoc peccatum, ne exitialis esset populo passio sua, futura omnibus salutaris.

§. 3. Nunc Caluinum vere Antichristi satellitem & satanam mancipium audiamus.

Primo. Orationem probat solitariam, tum ob illas causas, tum vero, quod Deus multas ineptias suas permittrit dum seorsum orant, que in hominum con-
spectu ostentatione non carerent.

Secundo. Ego vero tam eti abruptum fuisse, vo-
tum fateor, non tamen dubito, quia preicationem Christi conceperit.

Tertio. Nec obstat, quod rem impossibilem fibi concedi poscit: quia non semper fidelium preces con-
tinuo tenore ad finem usque fluunt: non semper re-
quibile temperamentum feruant, non semper etiam
distincto ordine sunt composite: quin potius impli-
cite & perplexae vel configunt secum vel in medio
cursa subsistunt.

Quarto. Metu percussus fuit, ut necesse foret, inter
violentos tentationum fluctus, quasi alterius votiva
collare. Hecratio est cur mortem deprecatus mox fibi
frumentum injiciat: Patrisque imperio le subiectens, Vo-
tum illud subito elapsum castiger ac reuocet.

Quinto. Sed queritur quomodo aeterni patris de-
cretum rescindi postuleret, cuius minime ignarus era.
Nam eti interponitur conditio. Si possibile esse, hoc
tamen absurdum videtur, flexible Dei, consilium ta-
cere. Sic enim penitus statuerit conuenit fieri non pos-
se ut Deus consilium retractet. Apud Marcum verum
videtur Christus Dei potentiam decreto opponere.
Omnia inquit tibi possibilia sunt. Atq; perperam hoc
Dei potentia extenditur, ut variu & mutabile reddenti-
do, veritate eius infirmet. Respōdeo nihil esse absurdū.

Sexto. Certe in primo voto non appet placida illa
moderatio quam dixi: quia mediatoris officio defun-
gi quantum in se est, renuit ac retrocedat.

Septimo. His indocti homines insurgunt, remque
indignam esse clamitat, quod veritus sit Christus ab-
forberi a morte. Ego autem ipsos mihi respondere ve-
lim, quia minam merum fuisse putent qui guttas sanguineas
Christo expressi, nūquam enim nisi a dīo & in-
folito horro fluxisset mortalis ille sudor. Si quis ho-
die sudando sanguinem emitat, & quidem tanta copia,
ut guttae in terram distillent, incredibile portentū
erit. Si cui hoc cōtingat mortis timore, pufillo &
muciliario esse dicemus. Ergo qui Christum negant
precatum esse ut eum pater a mortis gurgite eriperet,
mollitiem illi affingunt vel plebeio homine indignā.
Si quis obijciat inidelitatis effet imorem illum quem
dico: in promptu solutio est, cum diuinæ maledictionis
horre percussus est Christus, sic tactum fuisse
carnis sensum, vt fides illæ & incolumis permane-
ret. Fecit enim naturæ eius integritas, vt easde que
nos suis aculeis pungit, tentationes sine vulneri en-
tiret. Plura habet Lib. 2. in st. c. 6. §. 8. & c. 3. c. 8. §. 9. Ante omnia Catechismus Heidelberg. de descensu ad
infertos. fol. 21. Verum singula expendamus.

§. 4. Orationem solitariam Christus frater in-
culcat, & agendo, & monendo: mihi tæq; eius sunt vi-
lantes: At nūquam illa Caluiniana à Sanctis patribus
est tradita: Quod Deus suis multas ineptias permittat, que
dū seorsum orant, ipse Dominus promisit fore, vita-
ter, qui est in abfcondito reddat, non fore vt ineptias
permittat. At quenā illæ sunt ineptiae? Definit easelle,
que in hominū conspectu ostentatione non careret.
Nō sūstic hic quæstio: Quenā illa sunt, que ostentatione
non carerent? An zvverlaūtia, in facie proiecō, su-
spira, pectoris tensio, gemitus, lacrymæ: an manuum
extensis, clamor, meditatio, ciudem iteratio? Hæc
Caluinum ineptias vocet, sine dubio impie filium Dei,
& fideles irridet, nam quædam Christus usurpat, & in
etroq; testamento sancti usurparunt, vt non ineptias,
sed incitamenta pictatis, signaque devotionis vocati
& censeri debeant.

§. 5. Abruptum votū appellat, quod vitiosum est
Nam

Nam abrupta oratio, aut abruptus est locus orationis, quæ cum cœtiis non cohæret, quales sunt patheticae, quam impetu aſſuetum voluntarium, non antem ratio- ne gubernantur. Sic autem à locis terræ, & rupibus nominantur, quæ præcipitia, &c. quæ habent. Votum hoc Christi, quævis naturæ tristantis indicium fuit, pacatissima tamen rationis opus erat. Ostendit cumen se accepisse, non tamen carnis imbecillitate, sed petabut pœnitus deuolui. Verißime Tertull. l. i. de fugâ in pœnit. licetiam tum non amplius noster. cap. 8. Proſtru quidem & ipſe eſt: animam anxiam vſque ad mortem, & carnem infirmam, re tibi offendit, primo in ſe vnde tranquillitatem humana ſuſſe ex proprieitate anxie- tatis animi, & imbecillitatē carni, ne aliam vi quidam nunc inducentur cum carnem aut animam Christi interpretaretur.

¶ 6. Grauius eft quod addit. Rem impossibilem pœ- tis, & pœces fidelium non ſemper eodem tenore ſuſſe respondet; quæ ſi ad Christi pœces pertinere iudicat, errare cum concedat necesse; ſi ad Christum non pertinet defectus precum, quas fideles fundunt: ſed hæc pieces Christi omnia scientis cum precibus fidem comparantur. Quæritur enim cur Christus, non cari fideles impossibilia petant. Ad Christum, quod attinet, Augustinus l. 3. c. 4. de conſenſu Eu- gubianum interpretatur, ſi poſſibile eft ſi viſ. Quibus verbiſ adiungunt, quod illi duxerunt, & quod ipſe etiam in persona ſua pariter poſuit, ita ſententia manifeſtatur. Pater ſi ſcripto eft, omnia enim tibi poſſilia ſunt, transfer calicem ſuum a me: ne quis eum putaret patris mintiſſe po- ſuſſe tam in ſi ſieri poſteſ: non enim dixit ſi facere poſtes: ſed ſi ſcripto eft, tamen autem poſteſ, quod ille voluerit. Sic itaq; di- clameſ ſi ſcripto eft: ac ſi diveretur, ſi viſ. Manifeſtauit enim Marcus, qui inlectu accipiendo ſit, ſi ſieri poſteſ: quando- em, omnia in poſſibili ſunt.

Vera interpretatio, non enim de abſoluta Dei po- tencia, ſed volantate agitur. Omnia autem, quæ ſunt apud quatuor Euangelistas, dicta non dubito, cum ter orant, & diſiderium pluribus verbis aperuerit. Non iugur peit, quod eft imposſibile, ſed natura in- ſinuante mortis horrore trepidans oſtentit, vt eam parti oſterat, & ciuſ imperio immolandam tra- dat. Sic & Ambroſi l. 2. de fide. c. 3. Scriptum eft inquit: Pater poſſibile eft, transfer à me calicem hunc. Et ideo ſi omni- potens, quonodo de poſſibilitate ambigit: Ergo qui omni- potens poenitit, utique ambigere eum de poſſibilitate non po- ſit. Verba inquit, Christi ſunt. Verum dicit. Sed quando, & in qua forma loquatur aduerte. Hominiſ ſubſtitutam geſit. homi- na ſampotis effectum. Deniq; ſupra habes, quia progreſſus pu- blum prodiuit in faciem ſuam, oras. & dicens: Pater poſſibile eft. Nō ergo quiaſi Deus, ſed quiaſi homo loquitur. Deus enim po- ſibilis aliquid, aut imposſibile neſtiebat. Aut aliquid imposſibile Diu in ſcriptum fit. Imposſibile enim tibi nihil eft: De quo au- ton dubitas, de ſe an de patre: Deo eo viſq; cui dicit. Traſfer: & diſtior hominiſ affectu. Ergo prophetæ nō putat aliquid impos- ſibile Deo. Prophetæ non dubitas, & ſitum dubitare tu credis? Nam in homines conſtitutus Deum: Et dubitatus de Patre Deus & de morte formidat: imet ergo Christiſ: & cum Petrus nō ti- met Christi timet. Petrus dicit: anima meam pro te ponam, Christus dicit: Anima mea turbatur. Verum, verum eft, & plenū virum, rationi. Itaq; Dei filius orationem non abſtipit, ſed contineat tenore vſq; ad finem illa decur- re. Non eſt ſapiens ſimilis anima, non poſſe perficere, aut nolle. Ab equabilis temperamento prudentia, co- liberationis, pieratis, nulla Christum turbationis pro- cella dimouet: nihil in eo, à quo eft omnis ordo, eſſe poſſit in ordinatum. Nihil in eo perplexum, aut im- pliſum, qui omnes hoſtium cogitationes, omnes penas vſque ad minimum flagellorum ictum prævi- dabat, & ponte ſuſcipiebat. Cufus itaque nulla ma- ñigatione obliquatus eft, ſed recta ad portum te- tradi. Nec vacillauit alternis votis, vt nunc vellet

mortem, hunc nollet, ſemper voluit, ad mortem ve- nerat, à Deo decretam nouerat, ſic impleri oportere ſcripturas prædixerat, imo in poſſibile norat, aliter fieri: nēt mutari Dei immutabile decretum poſtulat. Sed naturæ, vt talis erat, motum exprimit. Nec ſecum conſlit, nec contrariis voluntatibus agitur, ſed va- rios ſerit, & ſponte motus. Natura conſtitutus, cari- tas ſpirituſe lætitia fruſtratur.

Quod vero addit, frenum ſibi iniicere, & votum Christi ſe ſubito elapſum caſtigare ac reuocare: iam omnino non caſti- filium Dei peccati accuſat. Si frenum motibus ini- cete necelle eft, extra orbitum igitur euagabantur, tem-

ſi caſtiganda fuerunt deſideria, & reuocanda, non i- gitur ſine viuo Dei filius, qui quamuis ſe ipſe corre- xerit, & caſtigari, & vota effrena reuocari, non ta- men idoneus eft redemptor, cum peccato non carue- rit. Si enim vota, quæ freno retinenda, reuocanda, caſtiganda fuerunt, ſecundum rectam rationē, & Dei legem concepta fuerunt, nihil in illis fuit caſtigandū. Sed omnia Christi facta, dicta cogitata perfeclissi- mæ, atque exadīſimæ virtutis fuerunt, meritiq;. Improbatio igitur fuit votorum ſanctissimorum reuocatio, ac correſio. Si virtutis illi decus ac perfeclio de- fuit, peccatum fuit. Omnia enim Christi opera vel bona, vel mala fuerunt, nullum adiaphoron. Si peccauit ſubito voto, mortale igitur crimen fuit ex Caluini do- gma, nullum enim agnoscit veniale peccatum. At ſubito elapſum eft. Si votum eft animi ſibi praefentis, de- liberantis, libertate ſua vtentis, non poſteſ excufari, Non fuit qui ſciens volens, votum, quod caſtigatione & reu- ſubitum catione egebat, conceperit. Correſio non facit, vt votum, peccatum non fuerit, ſed vt ne fit; non poſteſ corrigi, niſi quod deprauatum eft, non debet caſtigari, niſi quod impuratum eft. Quin Christum facit inſtar a- liorum hominum vitiosum: ſi enim votum freno, correſione, reuocatione, caſtigatione dignum ſubito elapſum eft, idq; inuitio, vel alla cogitatione occupato, viſ ſolent, hominum ἀρεταῖαι, non ergo omni modo in ſua potestate habuit aſſetus. Talis ergo Christus, quales deſcribunt ſtoci miseros homines quo- rum affectus rationes, & conſilia præcurrunt, quibus ſuaderi non poſteſ. Non ſunt affectus vitiosi, a Deo e- nem dati ſunt, ideo Aristoteles recte dixit, iram virtu- tis pro armis eſſe, apud Senecam. de ira. Sed à nobis fu- mi deponiq; vt bellica instrumenta, non poſſunt, in- diuentus arbitrio. Ipsi ſapere per ſe pugnant, non expe- ſtant rationis vt ducis imperium, ante ſignum datum inconditè procurrunt. Quod ſi in Christo eadem eſt inſiſtitas, vt ſuo iure prorumpant affectus, vi ha- beant, non habeantur. Si Christum non ratio, ſed eti- am triftitia bruto impetu, non exspectata tuba mo- uit, ita erroris ſui à ſe peccatas exigere oportet. Poſſet etiam ira, dolor, voloptas, quod potuit triftitia: atq; ita Christum fingit Caluinus, quales Deos ſuos poe- te, virtus humanis obnoxium. Falso igitur eft, quod ait. Non fuit igitur hac meditata Christi oratio, ſed viſ & im- petus doloris vocem ei extorſit, cui ſtatiū addita fuſit correſio. Extorſit. Teñere ergo non poſtuit, aut quantum niti in contrarium poſtuit, noluit. Si non poſtuit, affectu igi- tur viſus egebar, ſi noluit, cum poſlet frenare af- fectum, deliquit, quod corrige maluit, quam non fa- cere corrigna. Plus ſapientiſ ſuſ ſtoci tribuebant. Nam vt dixit Zeno, (Seneca l. 1. de ira c. 16.) in ſapiencia a- nimō etiam cum vulnus ſanatum eft, cicatrix manet, ſentiet i- tag, ſuſpicioſe & umbras affectuum, ipſis qui dem carebit. At Caluinus iam in Christo & vulnus, & cicatricem con- cedere debet, quando affectum extorſiſe vocem non meditata vocem corrigendam pronunciat. Mallia- num ſed falſo Claudio dilaudat.

Seru a: inoffenſam diuina modertia vocem.
Temperiem seruant oculi, nec lumina feruor

174 Affteras

Affusat, aut rabiada diffundit sanguine venas.
Nullaque mutati tempestas proditur oris.
Quin etiam sones expulsa corrigit iram.
Et placidus delicta domas, nec dentibus inquam
Instrepit horrendum, frenitu nec verbera posci.
Qui fructus panaria seru est, legumque viderunt
Vindictam praestare sibi, &c. Di proximus ille est,
Quem ratio non ira mouet, qui facta rependens
Consilio panire potest.

Adulantis illa sunt, at in Christo verissima. Improbis itaque Calvinus Christum minoris estimat, quam suos Heraeos Ethnici.

§. 7. Totam igitur Christi doctrinam incertam facit: si enim aliquando dolor vocem corrigeat extortus seu volenti, seu inuito, certe erranti; quis si pondesar, id non sapient esse factum? Qui aliquando deliquerit, sine peccato non fuit. Non fuit oratio meditata, inquit. Quomodo non meditata, cum toties levem profligatur, ut animam ponat pro quibus suis? cum Petrum à morte subeunda deterretur vocare Satanā? Quid aliud meditatus est tota vita, nū mortem? Proloquo non meditata, ut lingua precurrat metem in magno vitio ponitur: quod abit, ut Christo impingamus. Iob certe eum superaret, qui inter lōgos cruciatus labii suis non peccauit, cum metus tormentorum Christo vocem corrigidam extorterit, Iob autem in ipsis cruciatis astuans ratione, & pietate vocem moderatus sit.

Deliberata autem oratio fuit; nam & mortem vt naturae inimicam, tormenta tristissima, yt in se mala, & vita noxia ex ea consideratione deprecatur, vox enim illa naturae est, quæ mortem & cruciatus vt in se, sine alia consideratione spectantur, merito, iureq; & sine culpa horrer, & fugit. Rursus eandem mortem qua erat redemptio, & à Deo iussa amplectitur.

§. 8. Eadem inquit vehementia celestis decreti memoria abfusit.

Excusare vocem vi doloris extortam nititur. Vehementia doloris obliuionem induxit, caliginem oculis obduxit. Indigna vox Christiano. Si metus supplicii memoriam atstulit, quid ipsum supplicium factum putemus? Si memoria decreti celestis excusa est, si ratio sopra, si scopus incarnationis in mente non erat, sed proponerat. Si pati noluit, quod hoc decretum esse, obliuio fuit, nec reliqua ergo meminerat, se Dei filium esse, Messiam esse. Eaque obliuione vt precando, sic iubendo, docendo delinqueretur, si enim obliuione celestis decreti ad indignas se preces impulit, ut in primo voto non apparet placida illa moderationem, quam Calvinus dixit, Quia mediatoris officio defungi, quantum in se est, renuit, ac detrectat, etiam ad imperia, ad fugam impellere poterant. Hac quidem refellit ipse textus. Si mediatoris officio defungi detrectat, non ergo oblitus erat etiam in ipsa oratione, sibi impositu. Si renuit Deo se opponit. Deinde teneundem sermonem orat, semper infirmitas humanae naturae desiderium proponens, & Dei se voluntati resignans, non igitur subita erat oratio, nō extorta vox, nō sine meditatione. Quomodo enim postquam bis lese correxit, & abruptum vorū teuocauit, ac castigavit, tertio cadem obliuione ac caligine, sui, rerumq; obliteratam voluntas Dei imperium detrectat? Falsum igitur est, quod sexto loco Calvinus ait, in voto non fuisse placidam moderationem. At ubi deest moderationis affectuum, siue tristitia, siue desiderii, non est perfecta harmonia, & integritas virtutum, rationis dominium cluditur. Hoc enim quod supra & præter moderationem inest, viciosum est, quod quamvis sit exiguum, quia tamen à regula recta delectat, pranum est. Et quamvis tenui & leni commotiuncula pulsata nimis, inquietum tamē est, ac turbulentum, & licet

metus procellasque non concitet, leniter tamen motus ciet. At vero nos Christum omni ex parte perfectū dicimus, in quo nullus, ne minimus quidem, qui fingi possit, nū ex sanctissima voluntate affectuum motus conciteret: nec à magnis duntaxat, sed ab omnibus malis immunem dicimus.

§. 9. Tandem argumentum indoctorum solvere conatur. Si mortem timuerit, metu fuisse, damnationem percuti fuisse.

Respondeo. Metum fuisse ingentem & paucem, metum autē mortis, nō inferni. Nec ex eo argui Christi mollitatem, sed heroicā animi fortitudinem, qui sponte illam affectuum trepidationem admisit, cu vel martyres tormenta formidant, vel maleficūdū supplicium aspergūtū impallescunt, violento terrore contundunt, excluderi non possunt, multo minus fuisse; collisa genua, dentium stridores, cetera inbecillantes ostendunt obtutū illos metu & rapi, non eum in potestate habere. Alia est metus ratio, cu ilius humanitatem demonstrat, pati enim & illam voluntatē magnum metu esse voluit, nulla necessitate, sed liberissima voluntate. Hoc igitur argumento Calvini totam impietatem effudit. Nam aut argumentum nullus vanum est, aut Christum non ponte passum, si illum metum necesse. Si quis, inquit, hodie iudeo sanguinem emitat, & quidem ranta copia, virga in terram diffult, in credibile portentum erit. Si cui hoc contingat mortis timore, pūfūlo & muliebri animo esse dicemos. Ego qui Christum negantem pati, vt eum pater à mortis gurgite eriperet, molliet illi affingunt, vel plebeio homine indignam.

Respondeo. Propositum seu antecedens diffingui oportere. Si quis metu mortis coacti sanguinem sudet, aliquando posse esse animo pūfūlo, at si quis metum ita in potestate habeat, vt vel metuat, si velit eum affectum admittere, vel non metuat, si velit excludere; sponte autem, vt plus parari, admittat, & quantum velit, admittat, non fore pūfūlo animo, si vel maximam tristitiam animo concepit. Si marru pro gloria Dei omnia, quæ in tormentis sunt tristissima subeunti, tantum Deus robur, viresq; suggester, vt sine mortore cruciatus tolerare possit, celesti consolatione delibutus. (quorum exempla multa sunt) Ille autem ardore plura patienti, minuti aliqdū de solito ac gaudio postulet, naturamq; sibi relinqui, vt intemo etiam dolore crucierit, eumq; cum excludere veliprare possit, acerbitum voluntario animi consilio admittat, nemo hunc mollem, aut pūfūlo animo detet: sed virum robustissimum, qui non cruciarum doloris tolerat, sed eorum etiam mitigationem refutat. Hoc Christus fecit, dolores enim suos gaudio beatitudinis, quo fruebatur, noluit eludere, sed externam Angeli solitum adnoscit, ad eorum magnitudinem ostendendam.

Impium igitur argumentum est. Qui sudore sanguinem metu mortis coacti, inuiti morientes, affectu moris oppressi, emittunt, pūfūlo sunt animo, ac mulierib; mōlilitate etiam plebeio homine indigna. At Christus sudorem sanguinem metu moris coactus, inuitus mortiens, emisit, vietus timoris affectu. Pūfūlo rigitur, muliebri, molliam me fuit. Ecce qualiter nobis Christum, qualiter redemptorem, quam prouideendum proponat, Calvinus-Turcicus. Si enim hac ratione non vides modo, sed vel speciem habet. Necesse est Christum timori, tristitia, dolori, angustia, agministris animi, moe & aliorū fuisse obnoxium, accepto inde non dominum suarum passionum. Ideoq; & humor in illo virtus fuisse. Pūfūlo anima fuit Christus, si metu mortis sanguinem sudauit? Tāquam certum igitur fuit, metum in illo non fuisse libere ab illo alio, compa, sed violenter incastrum. Hec ad impietatem argu-

Meditata
Christi o-
ratio.

Non est ob-
litus officij
sui.

tantis arguendam sufficiunt. Interim & hoc obseruandum est. Posse etiam in homine minime molli, meum magnum oriri, si atrocia tormenta subcunda sint, si ab illis cogitans animum non abducatur, sed imaginatio ne, acto mēris intuitu in his mētidatis fixus haretur, consolations internas non habeat, aut non admittat, alias multas tristitia causas videat, tenera & nobilis sit corporis constitutione, & fortiter contra cohortem rerum tristium obluctetur. quæ omnia in passione Christi Patres & interpres considerent. Ego in confessore, ut dicam, in metu sponte assumptio non confitetur, sed quo ille maior est, eo robustior est a similitudinem, & portentosam esse, sponte tristias tolerantem. Deinde vel ex eo solo Caluini argumento deceptibile apparere eius hæresin, qui Christum metu, cum timore hominum mortis horrore paucum conseruit. Necesse est, ut Christum iudicaret, non sponte sua, sed vi timoris in illam tristiam abruptum. Ideoque timor ad tempus succubuisse.

§. 10. Cum exiit, seu damnationis metu Christum peccatum calumniat, multo gravorem maiestati illius homo nefariorum iniuriarum infert. Non enim Christus damnationem metuit. Se enim Dei filium, & electum iudebat. Idq; ab omnibus Prophetis prædictum. Situm damnandum se putauit, aut damnationem timuit, nec scientiam de regno suo, nec fidem habuit. Nec quicquam sapienter est in responso Caluini. [In proprio, inquit, solutio, quum diuina maledictionis horrore perculsus est Christus: sic tactum fuisse sensum carnis, ut fides illæsa, & incolmis maneret.]

Illum iam eortorem omitto, quod Christo beato fidei tributum non credebat, sed videbat, sciebat: Hoc ergo. Sitantopere timuit aeterna mortis abyssum, eamq; deprecatur, putauit igitur eius periculum esse. Non ergo fidem tenebat de sua salute, aut scientiam certissimam. Silla dubitatione tactus est carnis sensus, etiam fides & scientia vacillarunt. Nam carnis non nunc, non carnem, aut carnis sensus, & facultates, sed ipsam rationem, & liberum arbitrium Christi intelligendum est: Hoc enim percellitur, quod deprecatur. Horre voluntas, & tristitiat ut de damnationem; quia ratio eam ut iam instatim apprehendit. Mens percutit, & iudicat, & quia tanta est trepidatio, aut dubitat, aut ventura putat, quæ timet, ideo enim deprecatur. Non autem potest, consistere cum tanta dubitatione, & trepidatione fides. Quemadmodum in illo fides non est, qui dubitat an Christus sit natus Messias, dum enim sic carnis sensus tangitur, etiam fides omittitur.

Quomodo vero horribilis exitit abyssus metu, & anxitate cum duriter cruciavit, quomodo precatur, ut Deum ab eo gurgite eriperet? Aliud verba probant. Si posibile est, transfer a me calix iste. & vers. 42. Pater mihi, si non posset hic calix transferre, nisi bibam illum sicut voluntas tua: Quam sceleratum aurum sit, dicere: Christum iudicare, non potuisse transire calicem damnationis nisi biberet illum, & id patiri reliquise, facile ex eo colligetur. Quod posibile non fuit, ut biberet illum: non enim possibile fuit damnari Christum.

Quin Caluinus secū ipse pugnat. Nam in his preclausis quam discessione à Dei arbitrio concedit. Sed primum hic queri potest, quomodo ab omni voluntate non congruebat. Nā si unica boni & æqui regulæ est Dei voluntas, sequitur affectus omnes, qui ab eadisident, esse virtuosos. Respondeo quāuis hæc vera sit rei studio, formare nostros omnes affectus ad Dei arbitrium: esse tamen quandam oblique dissensionis specimen, quæ culpa caret, neq; in peccatu imputatur: quemadmodum si quis tranquillum & floridem Ecclæ statum expectat, si cupiat ærumnis liberatos esse dei filios, sublatas è medio omnes superstitiones, re-

pressam impiorum libidinem ne quid noceant. Hæc quum per se recta sunt, rite possunt à fidelibus expeti quanvis aliter Deo placeat, qui vult filium suum regnare inter hostes, suos exerceri sub cruce fidei, & Evangelii victoriæ contrarii satanae machinationibus illustrari: Videmus ut pia sint vota, quæ in speciem à Deo voluntate discrepant, quia non exacte semper, vel scrupulose à nobis inquiret vult Deus, quid statuerit ipsis, sed quod pro sensu nostri capti optabile est, flagitari à se permititur.] Iudicio igitur Caluini oratio Christi non omnino cū diuina voluntate concuerat; at si damnatione deprecatus est, nulla erat, ne in speciem quidem discrepantia. Noluit enim filium suum damnari pater. Quod vero addichos affectus etsi longius excurrerent, quam oportet, non fuille viriosos, non posse nos in hac naturæ corruptione perspicere feruorum affectuum cum temperie, qualis in Christo fuit; sed hūc dandum esse honore filio Dei, ne eum ex nobis æstimemus, non excusat Christum, sed se se accusat. Ille enim Christum ex hominib. æstimat. Nam cū Moses, cū Paulo eum comparat. [Neq; enim fideles in fundis precibus semper ad spectacula Dei arcanæ concendent, vel tanquam in otio expéndunt, quid facilius possibile. Sed votorum feruorum interdū celeres feruntur. Sic Moses petuit deleri de libro vita. Sic Paulus petuit anathema fieri. Non fuit igitur hæc, medita Christi oratio, sed vis & impetus doloris subitam ei vocem extorti cui statim addita fuit correctio.]

Deinde multum timoris & tristitia procellas sustinuisse existimat, ut iā docui. Deniq; omnia quæ attulit, eo pertinent, ut natura aliiquid precationi Christi defuisse demonstret, ut ex ante dictis est manifestum. Nunc vero postquam multa cōtra Christum blasphemia dixit. Tandem negat eum ex nobis æstimandum, quod est verissimum, sed à Caluino non seruat. Monet nō intelligere nos affectuum feruorem cum temperie, quæ in Christo fuit; ut paulo ante dixerat. [Non apparere placidam illam moderationem. Imperio doloris vocem extortam, cui fuerit addita correctio, ab latâ memoriam cœlestis decreti, caliginem oculis obductam, votum subitum excidisse, castigatum ac reuocatum, Christum inter fructus tentationum vacillasse.] Hæc similiaque ostendunt, nullam temperiem perfectâ affectuum in Christo Caluinum agnoscerem.

Q V A E S T I O I I . Quid ex hoc loco Patres probarint?

§. 1. Ambr. ex hoc loco probat, Christum humanam naturam suscepisse, ut etiam anima assumperit. I. de incarnatione c. 7. Nam cum illud quod ait Dominus: Tristis est anima mea usq; ad mortem, & infra: Pater meus si posibile est, transfer a me calicem hunc: sed tamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis: non ad Sp. S. confessionem sed ad rationalis assumptionem animæ, & nature humanae referuntur affectus; consequens est, ut per assertionem Dominicæ Sacramenti, & plenitudinem nature humanae sūisse astrauamus in Christo & ab infirmitate prejudicio Spiritum S. separaremus. Non est enim onus infirmitati, qui non est obnoxius passioni. Quero igitur quare natione animam putent quidam à Domino Iesu, non esse suscepti, an quia metus est, ne tenui Christus laberetur humano?

§. 2. Athanasius ita humanam ab eo naturam esse assumptam, ut Christo fuerint due voluntates, quo argumento etiam vñi sunt posseri contra Monothelitas. Et quum inquit Petrus, pro certo habeat uniuersa dominus Israel, quod Deus hunc Iesum Dominum & Christum fecerit, quem crucifixisti: Non ibi de diuinitate eius verba facit, cum assertit cum Dominum & Christum à Deo factum esse, sed de humanitate eius quæ est uniuersa Ecclesia: ea enim in eo, & dominatur & regnat. Et ex quo ille crucifixus est, etiam illa inuncta ad regnum celorum existinatur, ut regnem eius cū illo, qui ea de causa se ipsum euacuauit & assumpsit seruilem speciem. Verbum enim qui

qui & Filius Dei, semper erat Dominus & Deus, neq; post crucem factus est Dominus & Christus, sed ut predixi humanitatem eius divinitas fecit Dominum & Christum. Quoniam igitur dicit. Pater si posse est, transeat a me calix iste, verum amen non mea voluntas fiat, sed tua: spiritus enim promptus caro infirma est: duas voluntates tibi ostendit: alteram humanam, quae est carnis, alteram diuinam. Siquidem diuina natura prompta est, humana vero ob imbecillitatem deprecatur passionem.

§. 3. Idem Arianos confutat orat. 4. contra eos: Illi enim Deum esse negabat. Sed illius sum deorsumq; circuncursantes & quasi inde heresim suam constituere posint. Ecce inquit lacrymatus est, dixit, spiritus suum turbatum esse deprecatus est, ut calix transiret: quomodo igitur, qui ista locutus est Deus fuit: aut verbi Patri. Quib; ille respondebat. Scripta sunt ista quidem quod fleuerit, o Dei perduelles, & quod turbatus fuerit, dixeritque Deus mens, Deus mens, ut quid me dereliquisti? &c. Transeat a me calix iste: Scripta inquam sunt ista, qua negat? Sed ego velle vici sim & vos respondere: nam singula vestra elendenda sunt, si homo merus est, qui ista loquitur: lacrymetur & horreat mortem, vi homo: si autem verbum est in carne (nam eadem dicere non debemus gravari,) qui potuit Deus timere? aut unde mortem timeret, quem ipse vita esset, alioq; è morte liberaret: aut qua ratione dicere potuit, ne timeat eos qui corpus occidunt, si peste timebar: aut quoniam cum Abraham colloquio confuserit ita locutus est? Noli timere, qui ego tecum sum. Moslemq; audacia corroborans contra Pharaonem, aut verba faciens cum Iesu Nau, auctor est dicere. Fortificare & vir ero: cum ipse expauerit Herodem & Pilatum & cū aliis opitulatore se praeibusset ne metum conciperet? Dominus enim inquit adiutor meus, non timebo quid mihi faciat homo: si pse, qui Dominus est mortali um, mortales praesides expauerit? & vadens contra mortem, mortem exhoruerit? Qui (Quod) non absurdum impiumq; hunc dicere mortem aut infernum exhoruisse, ad cuius conspectum ianitores inferorum, metu se contraxerunt? Quod si pro vestra opinione expauerit verbum: cur quam multo ante denunciaret sibi à Iudea insidia fieri, nō mature in fugam se abripiat? Sed contra, quum ad mortem quereretur, semetipsum vocē indicauit. Ego sum iniquus: poterat enim non mori. Vi ipse professus est cum diceret, Habeo potestatem deponendi animam meam, & habeo potestatem resumendi eam, & nullus tam auferet a me. Verum ista qua exprobatis non propria sunt naturae verbī, in quantum verbum est, sed etenim eius sunt, quatenus verbum in carne erat, qua istiusmodi affectus patiebatur, à Christi perduelles ingratique Iudei. Quippe cum ista referantur acta nō ante carnem sumptam, sed tum denique cum verbum iam caro factum esset, & homo iam existeret. Tum demum inquam scriptum est eum ista humilitus dixisse, quamus interim & Lazarum à mortui excitari, & ex aqua viuū fieri & cito a natura vīsum restitueri.

Plane eodem modo, quo nūc Caluinianī, ita olim Ariani contra Christū disputabant. Illi Deum ex proposito negabant, nostri sc̄tarii dum hominē errantē, & moderationis expertem singūl, etiam Deum negare coguntur. atq; ita in Arianismū reuoluuntur. Fieri enim non potest, quin si humanitas corrigeat committat, quin in Deum defectus conferatur. Omnes enim actiones Christi Domini, cum sit persona diuina, dignitatem ab ea fortiuntur, ut malæ esse non possint. Sunt autē actiones ut aiunt suppositoriū, seu των οὐρανῶν, ut Graci dicunt. Sit igitur Christus castiganda, corrigeanda, reuocāda, immoderata vel agit vel dicit: Deus seu persona diuina ista agere, vel dicere ceterum. Hinc crede docent Theologī, ne absoluta quidem Dei potentia esse posse in Christo peccatum. Idq; tam de habituali, quam actuali peccato verum est. Sequetur enim consequentia firma, Deum fore peccatorē. Naturam igitur, q; diuina hypostasis ad vniōnē personalē assūp̄it, ne cessario grāia auxilioq; gubernat, ut omnia acta & dicta grata sint, & peccate nō possit. Qui igitur Christo morus & impetus tribuit, in quib; placida moderationē nō sit, eadē ille operā vniōnem

hypostaticam & incarnationis & economiam difficit. Ex eadē itaq; pharetra sunt tela Arianorum. & Caluinianorū: Ariani exclamant; Expavit, timuit, non ergo Deus. Caluinus, Eloquitus est corrigenda. Oblitus h̄t decretū Dei. Officium derit & auit, ex quo sequiturū ergo Deus. Arianoī refutat Athanasius orat. 4. contra calix iste. Dicere eum q; ista loquitur antea Petro inquisitū diceret eum ea non sapere qua Dei, sed quā hominū esset. Ita erat hoc ipsum quod deprecabatur, vt qui eius ei gratianerat. Ceterum, vt eius erat id velle, quia eā de causa venerat, & carnis erat expaescere, ac prōvidā ut homo h̄c vocem edat, vtrumq; tamē ab eo dicebatur, vt ostenderet se Deum esse, quoniam mortem volebat: hominem a. quatenus carnem gefari meru concitatā, propter quā attemperauerat suam voluntatem humana infirmitati, vt metu mortis abolito audace redire hominem aduersus mortem. Ecce tibi rem plase admirabilē: quēn enim velut per paucem loqui existimē Christi perdūt, ille alios homines incōsuetū aliqui panore intercesserat. Certe Beati Apostoli poſta ista animati, ita mortem compserunt, vt non curarint iudices, à quibus damnabātur, sed cōcerent, obediendum esse potius Deo quam hominibus. Alij, ut Martires ea fiducia audaciaq; fuere, vt credentes se p̄petuā vitam transire, quam mortem sustinere. Qui (Quod) non ē sardūm fuerit famulos verbi de fortitudine admīratiōnē: Verbo autem ipsi timiditatem ascribere, cuius vi & opere illi mortem vili penderunt. Ceterum ex sanctorum Martynūm, lerantiūm proposito & fortitudine ostendit. Deitatem nūs fuisse in timore sed nostrum illum fuisse timore, quem subiulū Salvator. Ut enim morte mortem abrogavit, & humanū mīnia humana: ita solito paucore nostrū paucem admīrit, idq; effecte, ne homines mortem timerent. Ista igitur simile & dicitur, quia humana erant, vt hanc vocem ederet. Transeat a me calix iste, & cur me dereliquisti? Sed tamen diuinū insidē ille solē delinquit, & mortuū excitavit. Rarum humānitatis inquietus, nūc anima mea turbata est: illud autem diuinū dixit. Potestatem habeo ut ponam animam meam, & potestatem habeo. Vt sum illam:

Hęc Athanasius, nō vt ostendat, nō fuisse in Christo tristitia, & timorem. Sed vt probet, non infimo, & innito, ab aliquo potentiore malo fuisse in custūm.

Plane eodem tendit argūmētū Caluinī. Nec potest negari consequentia, vt facit Athanasius. Nonn. dicendum est, Deum correxisse, reuocāsse, castigāsse, quā fabito excederunt, sicut dicimus per idiomā communicationē, Deum mortuum esse, paſsum esse.

§. 4. Athanasius loco citato & Tert. contra Matītēmū multis ostendere conantur, hominem, non dicendum esse paſsum, tum enim iam ceperant germina Theopachitarū. Vide etiam Epiph. contra Arianos, & Bellar. l. 4.c.8. & c.5.

VERVS 4.

Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem, Spiritus quidem promptus caro autem infirma.

QVÆSTIO I.

Quonodo Spiritus promptus, caro infirma?

§. 1. Post orationē redit ad discipulos, & inuenit eos dormientes, Græc; ἐπεξελι, & δέσμωτος, in p̄testi vtrumq; Petri p̄cipiū appellat, qui animos responderat. Vigilantē eos admonet, ne intrent in temptationē, ne ab forbeantur a temptationē vt peccent. Recepit Amb. de parad. c. 4. Nullū nisi qui vigilat, sc̄ curū esse debere demonstrat. Porro spiritum promptū, carnem infirmām esse admonet. Dux a. interpretationē adseruntur. Amb. in c. 8. Rom. Vt in spiritu Deum, in carne vero hominem significaret, eodemmodo ante interpretatus est Athanasius. Syrus pro carne dixit Hil-

Hil-

Hilarius in Matt. Tertull. l. 7. ad uxorem c. 2. de caritate Chiristi, Apostolorum sententiam, & nostram interpretantur. Sed carnem infirmam, & hinc nobis adulterium impensus. Legimus tamen & Spiritum firmum. Nam in uno se suum virum possumus est. Caro terrena materia est. Spiritus vero celestis. Cur ergo ad excusationem prioniores, que in nostra infirmitate sunt, opponimusque vero fortiora non tuemur? Cur celestibus terrena non cedant? Si spiritus carnis fortior, quis & generosior, nostra culpa infirmiora sectamur. ut & Voluptatum promptum bene interpretatur firmum, et propinquat carni infirmitate, sed tamen Apostolorum magis promptus, quam firmus Spiritus fuit. Idem tamen Tertull. de fuga in persecutione. c. 8. de Christo interpretatur. Profligus itaq; se concupiscentia concupisse edere passionem suum (indignum enim, ut quid alienum concupiscere Deum) accepit panem & distributum discipulis corpus suum dimitit, hoc est corpus meum dicendo, i.e. figura corporis mei. figura autem non susscit, nisi veritatis esset corpus. Ceterum rursum, quod est phantasma, figuram capere non posset. Aut propriopanem corpus sibi sicut corporis carebat versari, non panem debuit tradere pro nobis.

Quippe sunt praecipue interpretationes posteriores prefato, quia de Apostolis loquitur. Nam qui de spiritu improductorum & carne, vel de Satana sermonem electi sunt mystice interpretantur. Ideo enim vigilias requiri, quia caro in firma est. Prosper. l. 2. de vocat. gen. c. 9. Vt si de vigilando, non etiam orando Apostolos admonuit, sed arbitrio liberi vires ruderetur hortatus, sed cum aliis & erante, satis docet superni futurum manerii, ut etiam vigilans, mutatione procella non vinceret. Tandem cum more & somno gratiani iterum veniens eos excitauit, Marc. 4. 40. non tamen redarguit parvens secundus, & imbecillitatem. Donec Iuda appropinquare cum illis obuiam vadit.

VERSUS 47. 48. & 49.

Aduic eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim venit, & cum eo turbula multa, cum gladiis & fustibus, missis a principibus sacerdotum, & seniorib; populi. Qui autem tradidit eum dedit illis signum, dicens: Quemcumq; osculatus fuero, ipse est, senet eum. Et confessim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum.

QUESTIO I.

Quomodo capit us fuerit Dominus?

Adhuc loquete, venit Iudas, cui Syrus semper proditoris Epitheton adiungit, unus de duodecim proditor Domini sui: deinde de telis eius innocentiae. Turbam accepit de servis principi, & Tridentum eius cohorte, de forti praefido erat proutissimum, rufister tumultus submoueri populus posset. Fustes & ankeri vertit, possent, hastae, lancea, pila videri, sed non dubium fustes maxime contra inermes & furpatos, & nocte. Ex Luca constat principes sacerdotum, magistratus templi, & seniores simul egressos, quod magni odii, & sollicitudinis est signum.

Iudas osculo tradidit, non enim notus erat Romanis patiens etiam alios, nox erat, & timebant, ne arte sedebuceret. Non videtur ex consuetudine oscularis, cum paulo ante digressus esset, sed quasi malo regimento attonitus, hoc symbolo constantiam amoris

repräsentare voluisse. Ave Rabbi: Syrus Schelam Rabbi. Pax magister mihi. Verbis pacem, te hostem trahit. Symbolum omnium in Ecclesia, qui plus dolo malo, quam hostes professi nocent. Responde: Dominus: amice ad quid venisti? Exprobatio facinoris est. Et addidit. Iudeo osculo filium hominis tradidisti? Interim hoc Christus signum irritum reddidit, obuiam enim progressus quasvis: quem queritis? ut est apud Ioannem. Post osculum id contigit appareat, nam Iudas stabat cum illis. Nam enim cum videret Christum omnia nosse, aperie se hostibus iungit. Discipuli fugerunt, nec enim erant ad martyrium dispositi, Rupi. 15. in Ioan.

VERSUS 51. & 52.

Et ecce unus ex his, qui erant cum Iesu, extedens manum, exemit gladium suum, & percutiens serum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc aut illi Iesus: Converte gladium tuum in locum suum, omnes enim, qui acceperint gladium gladio peribunt.

QUESTIO I.

An Petrus usu gladii peccarit?

§. 1. Vt Ariæ sunt de facto Petri sententia. Multi illi graueriter accusant. Alii culpam extenuant. Nonnulli penitus excusat, ac defendunt. Rationes in omnem partem se offerunt. Christus vero Petrum iubet gladium conterrere in locum suum. Causa ad dira: Omnes enim qui gladium acceperint, gladio peribunt. Χριστος γενεται morientur. Gladium hic Syrus vocat Σφήθα Saphtha, nonnulli spatham putant, quæ tamen per Τ. non Θ. scribitur. Deinde dubia est lectorio, nam v. 72. dicitur Σφήθα Saphira. & postea Σφήθα Saphira. Gladii fuerūt duo in familia Domini. Luc. 22. 26. D. Chrysost. Propter canam, & agnum macrandum fuisse existimat. Alii in comitatu Christi fuisse semper aliquos enes, ad aliquam sui defensionem, bestias abigendas. Mihi Christus ad exemplum suoru videtur gladiis suis permisisse, ne illis auxiliis in perpetuum clericos spoliatos esse putaremus. Petrum enim gladio accinctum & in itinere, & in secessu secum habuit, ut minus mirentur haereticī, dum clericos vel ense accinctos, vel armatis comitatos aspiciunt.

§. 2. Per terror in eo verlati putatur, quod priuata auctoritate contra magistratum arma mouit. Hoc enim Christus indicare videtur, dū ait, qui acceperint gladium, priuata vindicta, gladio peribūt. Perituri dicuntur, qui interitum sunt meriti. Non enim licuit priuato contra magistratum etiam innocentem descendere. Arq; hæc præcipue Petro aduersantur. Alii stultissime egisse Petrum assertur, qui temere tantam turbā in se uoluq; cōcitarit. Verum animos dabat præsencia Christi; deinde amor eius non semper prospicit. Animos dabant etiam casus hostium, quos una voce prostratos vi- mosus Petrus, & sonitus super arma dedisse. Hier. in Matth. 14. Petrum ait errare in sensu, non tamē in affectu.

Contra Petrum igitur sunt illæ rationes. Christus iubet recondere gladium, nam qui acceperint, peribunt, h.e. digni sunt qui perirent, non enim de facto, sed de iure Christus loquitur. Non enim iniuncti gladiorū usurpatores omnes gladio pereunt. Augustin. l. 22. contra Faustum c. 70.

Ratio illa fundamentum est eorum, qui Petri faidū condemnant. Mihi tamen in promptu est solutio. Videlicet Christum non indicare Petro eum peccasse.

Sed

540

Lex Roma-
na.

Sed periculi imminentis admonere. Tu inquit, gladio rem geris. An ignoras ergo legem Romanorum, qua saucitur capitali pena apparitorum, & magistratum auctoritas; ut sine villa pene venia moriatur, si quis gladium in ministros magistratus strinxerit: nec eo in causa de iure queritur, sed factu continuo punitur, de legibus vero illis multa passim occurunt, & lege maiestatis totum hoc continetur. Nam etiam si de iure loquamur, opus est restrictione aliqua: Sicut omnes necessario faciunt, qui vero eam negligunt in haren Ternon licet nulliani impingunt. Ille I. de Idol. c. 19. Quonodo autem bellabit, in quo modo etiam in pace militabit sine gladio, quem Dominus abstulit? Nam & si adierat milites ad Ioannem, & formam observationis acceperant, si etiam centurio crediderat omnem postea militem Dominus in Petro exarmando discinxit. nullus habitus licitus est apud nos illico actuus a scriptus. Et de corona militis c. 1. Gladium nec Dominica defensione necessarium reddidit. Hinc omnium eorum qui Petrus peccasse auunt est sententia, cum ideo reprehendi, quod priuata auctoritate gladium acceperit. Ideo gladio peritum. Simplex mihi sententia videtur. Qui gladium contra Romanos, & magistratus templi acceperint, se tueri non poterunt, fortiori succumbent inferiori. Si enim sensus est, quem autores illi afferunt, iure morietur, aut morte dignus est, duram admodum in Petrum sententiam pronunciat, nempe iam morte dignus es. dignus quocum lege agatur. At Petrus e modo non est interpretatus, nec pro illo scelere magno operi videtur doluisse. Fuisset autem graue, & morte piandum, si horum est vera sententia.

s. 3. Grauius etiam urgunt: Non ignorabat Christi voluntatem, nam Matt. 16. in crepitu est: & iam toutes de passione audierat. Itaque defensione ista scripturarum prædictiones conabantur inanem redire.

Respondeo. Non consideras ista Petrum, sed in praesenti necessitate nebulones illos accere voluisse. Cetera Deo permisit, poterat scriptura impleri, etiā illos dissecisset: & eum qui primus petulaciter manus in Dominum iniecit, obtrucasset. Alioqui si prophetiarum causa lucis auxilium vocetur, nimis efficiet; Non conatus est pro ius proppositum nouissimum, ut cœptu deficeret, ne scriptiarum prædictiones redderet inanem. Poterat illæ nanes redire. alio tempore & modo impleri. Poterat unius aut alterius peccatum impediri, etiā non omnium.

s. 4. Non egebat illo auxilio Christus, erat enim omnibus ðñus pœnia, fidelium auxilium, ut Christus ipse proficeret.

Respondeo. Non egebat illis manibus Christus, non ideo tamen peccabat ardentissima fides Petri, dū quod in se esse videt, præstare conatur. Fieri potest, ut prudentia defecetus, sine peccato tamen fuerit. Nec adeo temeraria fuit aggressio, ut initio dixi, putabat enim Domino adiuuante se suosque vincere posse cohortem, & Iudeos.

At non expedit aut imperium. Lentus enim miles non erat, potestate cædendi petuit: & Domini silentium interpretatus est consensum. Luc. 22. 48. Nam ver. 3. cum iussi essent emere gladium, respondent adesse duos; itaq; mandatum vobis gladii existimat. cū hostis ergo irrueret, Petrus qui non frustra Dominum de gladio monuisse arbitrabatur, qui gladiatum se proxime suo lateri iunxerat, cum verari gladiorum usum nō audiret, putauit pro Domino periculum clamare: nec vocem subentis expectandam, cuius spectaret calamitatem. Habere gladios Dominus iussiferat, parato ad idem, & querenti nil respondit. Hocigitur argumentum, pro Petro potius facit, sienim Petrus anceps quod ageret, percuteret in gladio, an quiesceret, graviter peccaturus fuisset, ut etiam capitali pena dignus efficeretur, eum Dominus rogamem instruxisset, di-

xissetque ne feceris. Facinus est, quod meditari. Cur enim anxiū, & dubitantem non reuocat à peccato, quod iam iamque admittendum videbat?

At Christum majori exposuit pericolo, ut causam aliquam apparentem Iudei haberent.

Respondeo. A eccliasione ista Iudeos nō videntur. Nesciam omnino, & dubitantem non reuocat à peccato, quod apud Romanos quorū erant severissimū leges, si quis impedit, ne quis vincit etur, lictori manum intulisset. Quin etiam qui effraet carcere fugient, etiā alioquin innocentes essent, putiebantur.

Denique summa accusationis est, non licere defendere innocentem contra magistratum, non laderem ministros.

s. 5. Aequalia videtur, & necessaria Repub. lex. Sed apud Iurisconsultos tamē, & Theologos de illa plura multa disputantur, ut quanum ea omni modo vera sint, etiā ignoratione tamē inculpabilis Petrus transgredi potuit, ut putaret innocentem esse eam prærogativam, ut contra latrocinatis magistratus iniurias eriam apud aucteri posset. Illa enim ignorantia in homine pescator, & qui erat sine literis mira videri nobis non debet. Deinde facerdotes & magistratus Iudeorum potestatem politicam non habebat, itaq; quod in eorum ministros committebatur, sic accipi non debuit, quasi illo legitimus magistratus, & ministri offendentur. Rempublicam enim Iudei amiserunt, facterdibus & Pharisæis nullum erat in aliis ordinatiū. Itaq; odio, vindicta, studio militi se Romano iungebant, & ferui & principes; neq; enim sacramentum præsidii dixerunt, ut legitimis, & facro sancte potestatis essent apparitores, sed quasi scurrax, & vagi gressatores, se sine auctoritate publica negozi o miserentur: inter eos Malchum ferocius iruenter Petrus repudium purauit. Non igitur in publicam potestatem deliquerit Petrus: sed priuati imperium repulit, quix eo quod se proterue militibus Romanis socium adiungit, nihil iurius acquisiuit: Erat enim famulus Pontificis, h.e. hostis, accusatoris, calumniatoris, cuius ut nolle in capiendo, ita nec in custodiendo, examinando, & eis partes. Imo rem totam reddebat, sileges Romanas spes ete, irritam. Hostium in re capiendo, & vexando malitia ipsis præiudicare debuit, non Petro. Denique Romanorum imperium à plerisque prolegitum non agnoscebatur, & pro tyranno habebar, qua in sententia etiam esse Petrum, mirum videri non debet.

s. 6. Caput tamē rei erat Christi Domini, & vei regis libertas. Eum pro rege agnoscere omes oportebat, illi seruire, illum obseruare. Et quamvis in regia eius non esset de hoc mundo, non tamē huic modo erat illum iurisdictio. Hoc Petrus sciebat, & Pharisæi scire tenebantur. Quanquā Petrus etiam regem in hoc mundo potente fore arbitrabatur. Cū ergo Christum liberum esse à tributo didicisset, cum omnia eius in eius potestate non dubaret, recte iudicabit, nulli magistratus in illum esse potestatem, qua minimales domino imperatur. Non igitur in legem maleficii commisit, sed improbi seruuli Domini maestri offendebat, potestate abusi, Petro regis eterni ministrorum unctionis ansam dederunt. Quemadmodum igitur licetum est innocentem defendere contra magistratum, etiā ciuius à sceptro defensor & defendendus liber est: ita & Christum defendere contra alienorum iniuriam lansabile fuit. Hinc Cyrill. l. 11. in Ioan. c. 13. Petrus gladium habuit, quia secundum se gladio defendere licet. Unde in libro Petri, qui gladium aduersus hostes accepit, à mandato legis non fuit aliena. Motum autē eiūmodi Christum docet perfecta virtute longe aberat. S. Amb. in Luc. 22. etiā fidetum commendat. Petrum in lege eruditum promptum affectum, qui sciret Phinees reputatum ad insitiam, quod farcitur peremisset, percuteret serum. Aug. in qq. Vet. & N.T. q. 10. Petrum

Petrus negavit in iustitia plagam intulisse: quia significatur in Lumen domino permittente fecisse. Dicitum autem illi. Qui accipiet gladium gladio peribit. Ne iterum percuteret. Quod putat a lucis inquinari permittente domino factum, id mihi admodum probabile videtur. Nam reuera videtur dominus studio non respondisse, donec factum esset vulnus. Ita habet lucas v. 49. & 50. 1. Videntes autem his qui circa ipsum erant, quod futurum est, dixerunt ei. Domine si periculum in gladio. Et percussit unum ex illis serum principis lumen, et amputauit auriculam eius dexteram.

V.g. Responder ad questionem propositam, est autem
Iher. Sintesq; huc, Syrus γένιον satis est, seu sufficere visus huc,
quod significare potest: finite eos huc vici; ad captiu-
itatem procedere. Vel sinestram vinclatam usque
huc ad vulnus procedere: de cetero abstineat. Acribā
Ambrosii locum in Luc. 22, multa enim utilia in hac
explicatione continentur. O amentes o perfidi! non sic com-
plentur de sapientia, non sic tenetur iustitia. Nec discipulū
falsa defverūt. Vnde Petrus eruditus in lege promptus affectu,
qui fuit Phineas repudiatum ad iustitiam, quod sacrilegio per-
misit principi seruum. Sed Dominus vulnera a crue-
nitate mysteria distina subiecit, ut seruus principis mundi,
h.e. natura conditione, sed culpa secularium famulus potesta-
tur, cuius verba exciperet, quia nō audisset verba sapientia.
Omnes deniq; qui facit peccatum seruus est Peccati. Peccatis in-
quit refracti sumus. Veditio propter peccata nostra, propter
bonitatem autē dei redemptio peccatorum. Aut si Petrus volens
prosternit aurem docuit, quod aurem habere in specie non deberet,
quam in mysterio non habebant. Sed bonus Dominus & ipsi re-

quod audirem. Secundum prophetica dicta, demonstrans, & ipsos fit concordant posse sanari, qui in Passione Domini vulneratis sunt, eo quod omne peccatum fidei mysterii abluatur. Tollit ergo Petrus aurum. Quare Petrus est: quia ipse est, qui accepit clavis regis calorum. Ille enim condemnat, qui et absolvit, quemdam idem & ligandi & absoluendi ademptus est potestatis. Tollit autem male audiens, tollit autem gladio spirituali aurem interiorum male intelligentium. Caeuanus ne cui tollatur auricula. Legitur propositio Domini, si ad diuinatem eius referimus infirmata corpore passus, exciditur auricula, & exciditur a Petru passus est Petrum prophetam estimari, Sed Dei limbus docuit fidelis confessione signari. Ergo cum legimus teneris, caueamus ne ab aliquo audiamus, & putemus cum secundum diuinatem teneri inuitum, teneri quasi infirmum. Tenuit quidem, & ut dicit Ioannes ligatur secundum corporis veritatem. Sed ut illi qui ligant verbum. Ligant autem qui inimicudo Christum hominem putant, ligant, qui praescium nupstant, qui omnipotentem non constinentur. Mala vincula Iudeorum, quibus non Christum ligant, sed seipso alligant. Ligant sicut in domo non per alium, & iusti, sed in domo Caino, hoc in impi domo obiectum moriturus pro omnibus protestant. Quam amentes igitur, qui beneficia diuina constent, & beneficiorum autem persequuntur. Ideo aurem perdunt, quia perdidierunt auditus prosectorum.

VERSUS 53.

An putas, quia non possum rogare
patrem meum, & exhibebit mihi
modo plusquam duodecim legiones
angelorum.

ØVÆSTLO. I.

*An Deus potuerit dare Christo plusquam
duodecim legiones Angelorum?*

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

occidit 18000. assyriorum de numero legionari mil- Legiones.
tis variant interpres; merito:nam & ipsæ legiones
non eodem semper numero fuerunt. Syrus nomen v-
sitatum retinuit לְגִזָּעַן legionin appellat. Tantum
exercitum assistere mihi iubebit. Legiones siset.

De legionibus mentionem non facerem, nisi etiam post Iusti Lipsii militiam Romanam videre quodam interpres, & concionatores decipi, idq; etiam ex doctissimo alioqui interprete Franciso Luca. *Ditionis*, inquit, *Latina v[er]a esse etiam Grace & Syriae*, nec dubium quin *Saluator ipse ea sit vsus ritore tunc temporis vulgaris Romanis Iudea dominantibus*, *cumque praesidio militum continentibus*. *Est enim legio nomen militare significans exercitum sex millium, ut minimum; 5; vt summum quingentorum & duodecim millium militum.* Variant enim auctores. Legio cohortes decem, cohortes quinquaginta manipulos, manipulus viginti quinque milites continuo docetur, qui omnes simul faciant duodecies mille quingentos. Transfert hoc nomen Iesu ad Angelos, iuxta & Scripturam morem qua vbiq; p[ro]p[ri]am, militia, virtutum, exercituum angelicorum meminit, atq; hic Deum vocat Dominum, virtutum seu exercitum, i.e. Sabaoth, quod semper prefluo habeat angelicos exercitus, quos emittat ad debelrandum, & subiugandum rebellis omnes, tum demones, tum homines faciendumq; omnem voluntatem suam. Duodecim legiones Angelorum sint centum & quinquaginta millia angelorum, plusquam duodecim autem Angelorum legiones, nominans Iesu, significat infinitum esse Angelorum multititudinem iuxta id quod Scripturam habet. 7. v. 10. *Millia millium ministrabani ei, & decies millies centena millia astantib[us] stebant ei.*

Largiter errat, ut cui talia minus curae fuerunt. Numquam legio duodenum millium fuit: & si esset inhabilis esset acies, non sat multis magistris instructa. Romulus trium millium legionem fecit, ex tribubus singula millia seligens. Iustus Tatio, & Sabinus senum millium fecit peditum, equitum sexcentorum. ita Varro, Dionysius Plutare apud Lips. l.2. de militia Romana. Dialog. 5. Hostilius mutauit, & minores legiones fecisse videatur; nam statim ei centus regibus fuerit quartum millium. Flor. l.1.c.4. de Hostiliis mutatione mentionem habet. De quaternis millibus Dionysius l.6. Liu. 9.1.6. & 8. dec. 1. Annibal tempore fuere lectorum quinum millium. Luc. l.22. Scipio in Africam trahitus sena millia pedites & sexcentos legit. Equites trecentos. Liu. l.30. Idem l.42. in Macedoniam missas legiones habuisse sena millia peditum, equites trecentos. Festus summum numerum 6200. pediti Mario aucto-ri tribuit, id Lipsius refutat. Fuisse Augusti anno quarta millia videntur. Sed tamē magnam in his varietatem fuisse ipse Polybius indicat. Διάπερθε δέ αὐτοὶ τὸν τόπον θέτουν, Διuidunt vero eos illo modo, & paulo post, ταῦτα δὲ οἰκούσι τὰ τε τρεχούλαν ὕδωρ, καὶ λόγον ποιῶσι τὴν Διγέστον, τὴν τοῦ τετραγωνίου τετράς τε τετράς. Quod si plures quatuor millibus sunt, pro rata diuidunt, exceptis triariis quos habent semper numero eodem. Indicatur igitur sāpē plures fuisse, sed nullo exemplo docetur excessisse numerum senum millium, ducentorum peditum, trecentorum equitum. Hæc de numero legiōnum integrarum, cum vel primum lectorum, vel supplemēto redintegrata sunt. Nam in terribus, pugnis, fame, morbis atterebantur. Caesar l.5. Belli Gallici, duabus in legionibus vix septem hominum millia fuisse scribit, & legionem sextam minus mille hominum habuisse. Si igitur summum numerum legiōnum amplectantur, duodecim legiones efficien- se, pugnata septem millia militum, quadragesinta, in illum numerum etiam coniectis equitibus.

§. 2. Docet ille locus contra Wicleffum Deum liberi arbitrii esse. Si enim rogare veller Christus Deus bistrum exhiberet. Vide Bell.i.3.c.16. de gratia, & libero arbitrio. Nec quicquam ad rem facit argumētum Wicleffii, qui Deum facere potuisse dicit, ut Angeli assisterent.

Non ut contra inimicos adiuarent; nam Christus de auxilio Angelorum loquitur, non sola præsentia, quæ non erat futura utilis, si oculi spectatores cruciatibus Domini interesserent: Senis enim est, tua manu, tuo gladio nō ego, illa præsidia nulla sunt, si defendi vellem rogare possum, & impetrabo plusquam duodecim millia Angelorū pro mea incolumente decertātum.

Nequid tamen soluta est difficultas. Rogarai Dominus, nec impetravit ut calix transitet, Dei enim voluntas erat ut illum biberet, & Scriptura impleretur. Non ergo impetrare poterat legiones caelestes, quem cum opere manus inimicorum eriperetur.

Relpondendum est in preicatione humana naturae
naturale desiderium mortem fugientis ostensum, &
omnia diuina voluntati permisla esse. Ideo non absolu-
tum fuisse petitionem, sed conditionatam, si patet
ita veller. Si oratio Christi absoluta fuisse, etiam trans-
latus esset calix; eaque, fuisse voluntas patris. Posita autem
Dei voluntate, non erat rogaturus: nec vero ro-
gauit. Itaque perinde est, ac si dicat: Si me Deus con-
tra inimicorum insultus armis, & viribus tutum essem
voluisset, legiones Angelorum addidisset, non iner-
mium hominum imbecillitate circumdedisset. De libe-
rato Dei arbitrio vide Molinam disp. 4. in 1. partem.
& Soarez. Ocam periculosa sententia fuit, Deum in
ipso actu liberum non fuisse. Libere creavit mundum,
& tamen ab eterno creare decreuit.

Ratio cur subsidium non petat, v. 54. redditur. Quia Scripturæ implenda sunt, & sic oportet fieri; Posita illa hominum malitia, que ideo non est, quia scriptura prædicta, sed quia ipsi mali futuri erant, ideo forte Scriptura prædicta, vt notauit Euthymius. Cur autem Scripturæ prædixerint, moner Tert. contra Iudeos c. 10. *Quia quidem omnia ista perpeccus non pro actu suo aliquo malo passus est. Sed ut Scriptura implerentur de ore prophetarum.* Et viiij. sacramentum Passioni ipsius figurari in predicationibus oportuerat: quantoq[ue] in credibile, tanto magis scandalum futurum si nudè predicaretur: quantoque magnificum, tantò magis obumbrandum, vt difficultas intellectus gratiam Dei quereret.

Hoc auditio illi Dominum cœperunt, discipuli fugeant, Christus tamen illis exprobat, quos tanquam ad latronem, ἀσθενεῖς λαζανούς quafi contra latronem exerciunt. Syrus vocat Στρατός gaiasa, sicarium, an inde γαϊστη genus.

VERSUS 57.

*At illi tenentes Iesum duxerunt ad
Caipham principem sacerdotum,
ubi scribae & Pharisaei conuenerat.*

QVÆSTIO I.

Quo primum Dominus est deductus?

Ioannis c. 18. 2. 4. ad Annam ait esse ducentum pri-
mum, qui sacerdoti fuerit Caiphæ, qui erat Pontifex
anno illius, de Annæ & Caiphæ Pontificatu non mini-
ma est inter auctores disceptatio. Multi alternis anni-
nis fuisse putat sacerdotem summum Annam & Cai-
pham, alii Caipham fuisse sacerdotem summum, sed
Annam præfatum Synedreum, ita Barotius in anno
34. Constat Annam magna auctoritate fuisse, & di-
ctos de *Exodus*, non modo qui esset summus Pontifex,
sed qui fuisse, adeoq; principes familiarium sacerdotia-
lium. Verum de his alio loco actum est. Hoc loco
notandum de Anna reliquos Euangelistas tacere, vix
enim quicquæ ibi actū est, nisi quod honoris causa, &
q; domus illius in itinere occurseret captiuū præsen-
tarunt; nam dū concilium cogeretur, sat tēporis erat.

*Anas &
Caiphas
δοχειοῖς.*

narrantur contigisse domi Caiphā, non Anna: quāuis versu 24. legatur. Et misit eum Anna ligatum ad Caiphām Pontificem. Hoc enim est intelligendum, non invīmisericorū post illa quæ narratū: Sed quod aut: ad frāz aorūstus ~~āmītēs~~ per plurimū perfectum expōndūs est. Et recte quidem, per parenthesin colloquuntur v. 24. Quia enim dixerat Iesum dūctūm ad Caiphā, & prosecutus narrationem fuerat; ne quis decepti putaret in Anna adibūs illa contigisse, addivit, ille lum fuisse missum ad Caiphām, dum illa, quæ narrarū contigerunt. Apocryphum est quod apud Clementem, l. 5. constitut. Apostolic. legit. c. 16, primum dūctū ad Caiphām, deinde ad Annam. Contrarium enim est in Euangeliō: quamvis aliqua interpretatione clēmens excusari possit, Origenes tamē tract. 35. in Mat. Cyrill. l. 12. in lo. ceteriq; interprētes: Itaq; in Caiphā adib. omnia illa Christus paſſus est, & Petrus negat.

§. 2. Adducunt autem falsos testes ~~χρήσιμος~~, & omne concilium, in Greco additur. καὶ ἀπέβηνται πρεσβυτερι, quærebant autem fallā, veris definiti, & talia, quæ Pilato culpam habere viderentur. Nonq; item inueniebant, quæ cohæterent; nam de Sabato, de cibis, de lotione manuum, etiam à Saducceis indebantur, & Pilatus pro nūgis habiturus erat. Tandem adfertur testimoniū de templo deſtruendo, quāmen apud Pilatū vñ sunt, dixerat Dominus lo. 19. Soluit templum hoc, &c. Non inde tamē iudicari potuit reus mortis, cū multo maiora miracula ad dūcēti.

Cum igitur testimonia falsa se mutuo elicerent,
Pontifex responsum postulat, ut ex eius sermonem occa-
sionem columnæ caparet. Christus tacet, non
ignorans locum non esse iustitiae inter infellos, scien-
tia omnia ad calumnias trahenda. Donec surgens Pon-
tifex adiutatum interrogat, an sit Christus, filius illæ
Dei? dicitur tibi quod est.

VERSUS 64.

Dicit illi Iesus: Tu dixisti: verum
men dico vobis, amodo videbitis
filium hominis sedentem a dextris
virtutis Dei, et venientem in nu-
bibus cœli.

QVÆSTIO I.

Quomodo se Christus dicat filium Dei?

S. I. **C**hristus, ut Deo honorem habeat, adiunctor
breuitate planè responderet: quasi Deo non
quasi hominibus tantum. **Tu dixisti**, inquit, & apud
Marcū 14.66. **Ego sum**. Lucas pluribus recentiis: **Prima**
Caiphas, deinde ceteri in erro garunt. Nec contentum
est simplice affirmatione, sed maiestate suam tanquam
eorum Dominus asserit, iudicem eorum et **Potest inimici**
Nō credidit in dominum, ar videtur. & inquit agnoscit enim

martyres, & pugnantes exhibuerant, que nos tue sedilitati tradenda existimavimus. Simul te latere nolim, alterum eius aduentum, illud sum & diuinum, non humilitate contempibilem, sed gloriam magnificam, in expectatione esse atque imminere, cum non ut patitur reditum sit, sed ut fructus sue crucis omnibus retribuat.

Ei Chrysostomus confutatiani. Amb. l.2. de Spiritu S. c. 1. Eilli quidem Arianos, Eutychianos, Nestorianos refutantur: quorum primi Deum negabant, alii naturam confundebant, alii personas separabant. Et tamen et verum haereticorum vestigium insistunt etiam hodierni. Nam cum ad rem ventum est incarnationem, & communicationem diomatuum, non tam hypostasi, quam dominante humanae naturae definiunt. Beza in Creophagiâ, manifestat humana natura in Christo, dotes gloriose corporis appellat. Sic Calu. vlt. admon. ad W. Epiph. Econtra Luthani, dum Christi humanitatem omnia attributa Deiphyse tribuunt, naturam ipsam tollunt. Non natura humana est, q. omnipotens, omniscia, immensa, eterna est. Si. vnum Dei attributum essentiale humanitatem tribuant, omnia necesse est, ut eidem cedant.

VERVS 65.

Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemauit: quid adhuc egerimus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam.

QVÆSTIO I.

Duo modo damnatus ad mortem est Dominus?

§. 1. **A** Vdito responso Caiphas vestimenta scindit, contestatus abominari se blasphemiam. interim iocundus sacerdotum vetus abruptit. In blasphemia, aut magno luctu vestimenta scidebant. Gen. 37. 34. Iofiz. 7. 6. 4. Reg. 19. 1. Ier. 36. 24. A&t. 14. 13. 1. Reg. 15. 28. 1. Reg. 11. 30. Acculant tamen Caipham, quod id sacerdoti summo non licuerit, ita Leo. serm. 6. de Paf- fione Domini.

Praeceptum Domini est Leuitici 10. 6. & Leu. 21. 10. Primo loco de omnibus sacerdotibus agit, posteriori de summo sacerdote. Quidam interpretantur, de non scandendo vestib. super mortu. Verum scriptura absoluere loquitur, non de luctu tantum, verum tamē resstringendu videatur ad tempus quo ingrediebatur tabernaculum; nam de capite non nudando, de vino non bibendo, de non egrediendo de tabernaculo, eo petimere videntur, siue autem id licitū fuerit, siue illatum, insigni hypocriti zelum gloriae divinae homo profanus obtendit, & odio tegendo pietatē ostentat. Simulq; ad principis exempli totum concilium hy- potirum. Quos &c interrogat, quid vobis videtur? Sicut: quid vuln? Omnes respondent, non examina- ta causa. Reus est mortis.

§. 2. Pronunciata sententia certatum crudelitate leviorum custodes, & ministri, tū ut Domino noceant, tum ut adulatio affectū imperantibus approbent. Consumelius autem /x/ uita q; ex æquo innocentē re- xire. Primo expuunt in faciem eius, εὐέλαστον, quod insignis consumelias est indicium, summoq; inter Iudeos probro. Nu. 12. 14. Deu. 25. 9. Perinde epim est ac honoratissimā hominis partem pro sentina, ac clo- cat habet. Verū & ad hæc ferēda nobis exemplo pre- tium, & tam improbe oscitantes ne verbo quidem leſit. Ludibrio adiunguntur verbora ἐπιλάθισμα pugnū caci- denus, quod præter contumeliam dolores infert. Ita. Cor. 4. 1. Colaphis caduntur Apostoli, & 1. Petri 2. 20. Chiffiani colophizati sufferunt. Est in eo verberum generet etiam exprobatio stultitiae, & lingua incōfūte. Ita Proph. 10. 8. stultus cadit labijs. שׁוֹבֵב בְּלִבְנָה וְלִבְנָה וְלִבְנָה & stultus labii precipitabitur, ruer, pœnas dabit Adami Conzen in Euang. Tom. I.

improba loquacitatis. Septuaginta vertunt. οὐ γε ζείλεσθαι λαζαρῶν τὸν οὐρανὸν οὐρανόν, ubi dicitur οὐ γε, qui tegere labia, & continere nō potest, ne digito qui dem cōpescere, & quod idem est οὐ γεσθαι λαζαρῶν obliquus, iniustus labiis, quare & minister quasi indecorē contra Pontificē locutum iam ante alapa ceciderat.

§. 3. Pugnis adiunguntur palmæ. Palmas in faciem de- derunt. In Syro est γυρίς percussiones, modum enim percussionis non indicant. Græci εργάσιμων, alii vertunt, palmis, alii crepidis, alii bacillis ceciderunt. Præter modum autem & iustitiam sc̄iunt, cum necdū mortis, aut contumelie genus fuerit à indice decretū: apparet igitur impios ministros sibi & Dominis vindictā illam præstisſe. Lucas, cum dixissent: illufisse ei, cædētes, δέοντες, addit, oboluſile, & in faciem percussisse, itaq; πάτησεν est in faciem percucere, quod hic vertit noster: palmas in faciem dederunt: ita enim fieri solet, ut alapis, non bacillis facies cædatur. Itaq; πάτησεν Græci interpretantur alapis cæderet, & in Epigram. §. Matth. πάτησεν et alapa. Phryn. ait: Πάτησεν πάτησεν, in genas sedere. Et Nazianz. nō πάτησεν πάτησεν alapa in facie acceptū. Quia vero Propheta habebatur, in eo ipsum acerbē exagitant, perunque ut qui templi in territū prædicterit, de sub iam percussore prophetet: quemadmodum Tiberius tempore pene eodem cum Mathematico egerat: de quo Suet. in Tiberio.

VERVS 69. & sequentes.

Petrus vero sedebat foris in atrio. Et accessit ad eum una ancilla dicens: Et tu cum Iesu Galilæo eras. At ille negauit coram omnib. dicens: Nescio quid dicas. Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla, & ait his qui erāt ibi: Et hic erat, &c.

QVÆSTIO I.

Duo ordine & modo Christum Petrus negauit?

§. 1. **T** Res Euangelistæ omnino conueniunt. Matt. Quia hac nocte, antequā gallus cætet, ter me negabis. Luc. 22. 34. Non cantabit hodie gallus donec ter abneges nosse me.

Ioannes 13. 38. Non cantabit Gallus, donec ter me neges.

Marcus 14. 31. disparere videtur. Priusquam Gallus vocem bū dederit, ter me es negaturus.

Vti ceteri intelligendi videntur de omni Galli can- tu, Marcus de secundo. Vt autem concilientur, vel di- cendum est Marcum, non negare ante primum Galli Euangeli- fiarum. cantum ter negasse, sed Petri confidentie Dominum opposuisse id quod futurum erat, & minus dixisse, quā futurum erat: idq; propter numerorum iunctorum elegantem oppositionem. Nam cantabit Gallus bis, cum metet es negaturus, quod verum est, et si ne sc̄mel quidem cecinerit.

Falsa tamen illa est interpretatio. Nam statim post primam negationem, cum Petrus esset in atrio Gallus cecinit prima vice & Petrus audiuit, sed non est recordatus verborum Christi Domini, sollicitudine, & metu animum alio distrahente. Vt dicendum, in aliis Euangelistis subaudiri, quod Marcus expressit. Hoc insuper statuendum, de cantu matutino: seu Gallicino propriè dicto esse sermonem. Hæc non modo vera est, sed etiam communī loquētū vnu trita loquēdi formula, vt cum Galli cantu tempus distinguiam, de secundo agamus. Ita Marci 13. 35. Καὶ γροῦσθε ὅν, τοὺς οἰδαί τοὺς πάντας οὐκίας λεχεῖται, διέτε, η μεσουνήσει, η αἰλεκτοροφωταῖς, η περισταῖς, vbi tempus diuidit in qua-

tuor partes, quārū tertiā vocat gallicinum. Nam et si media nocte canete solent, non ramen id semper fit, nec illud tempus est, quo ad opera homines vocat & labores. Itaq; cum absolute gallicinum de matutino intelligendum est. Syri vocant **בְּגָרְנוֹתָה תְּרִזְבֵּתָה** cantum, seu potus, vocationem galli, medium nocte, appellant diuisionem noctis. Inde vero etiam dicitur **אַנְתָּלְוָגְתָּה**, **אַנְתָּלְוָגְתָּה**, quod electo exciter. Hoc etiam Gallicinum Plinius l. 10, c. 21 agnoscit. Proxime gloriam sentiunt, & hi nostri vigiles nocturni, quos excitandū in opera mortalibus, rumpendo somno natura gerunt. Norunt sidera, & teratas distinguunt horas interdu cantu.

Diemque
venientem
venerant
cantu.

cum sole eunt cubitum, quartaque castrorum vigilia ad curas laborem, reuocant, nec solis ortum incautus, patiuntur obrepere. Vespere aliquando canunt, sed id insolitum. Plinius. Habent ostenta & preparperi, (alijs propositi) eorum vespertiniq; cantus. Itaq; Euang. listis satis habuerunt, ut communissimo loquendi modo, quo secundus cantus intelligitur. Quin etiam prouerbium apud Græcos est de laboriosis, & antelucanas operas oebeantibus.

Πεντη ἡ δέκατην αἰτεῖται εὐθύγελο.
Priusquam secundo Gallus cantet.

Veteres diem à noctis medio naturalē, vti & nos inchoabunt tempus insequens, nempe quod est horae noctis terræ Gallicinum appellant, quod inde ad auroram, conticinum. Aurora illucescente, diluculum, plena orta iam luce, mane. Huius meminit cantus Aristophanes in concionatricibus.

εὐ δὲ μαζέ τοῦ ἡλίου οὐ τὸ δέκατον
Αἰτεῖται εὐθύγελο;

Vnde? Non siper Ioseph eo venisses tempore, quo Gallus secundo cecinit. Et iuuen. Quod tamen ad Galli cantum facit ille secundum, Proximus ante diem capo scier. Ex his igitur constat, que sit Euangelistarum trium sententia. Petrum nēpe ter negasse ante Gallicinum ordinarium, quodq; ita vocari solitum erat, Marcum expestē id tempus denotare. De tempore igitur constat, de domo etiam constat, nam in aedibus Caiphæ non Anna ter negavit. Si enim in Anna ædibus deprehensum se se fensisset, non esset domum Caiphæ ingressus.

§. 2. Ordo negationis ille fuit. Matthæus ait. **Pri mo ancilam dixisse, & tu cum Iesu Galileo eras. Cui res pondit. Nescio quid dicas.** Marcus 14. 66. ait, **suisse vñm ex ancili summi sacerdoti, cum esset in aula deorsum. & Petro se calificamenti dixisse. Et tu cum Iesu Nazarenō eras, cui respondebit. Nez scio, nez noui quid dicas.** Et exiit foras ante atrium, & Gallus cantauit. Apud Lucam: & hic cum illo erat, cui Petrus: **Mulier non noui illum.** Ioannes 18. 17. **Vocat ancillam ostiariam, que primo interrogauit. Ni quid & in ex discipulis es dominus ius: dicit ille: non sun. Omnia illa dicta, & acta sunt. Prius rogauit, illo negante, affirmauit illa.**

Altera negatio contigit, Petro exente, ianuam, **εἰς τὸ πυλώνα, in atrium,** nempe subdūtate, paulatim enim subducere se cogitabat. Cum ergo in atrio esset, iterum negauit cum iuramento. **Quia non noui dominum.** Lucas factum in atrio iudicari, sed cum exercit, ancilla accusata cœpit, ille negauit; & duravit etiam contentio in ipso atrio. Lucas v. 58. non dissentit, cum ait alius eum videns. Nam ancilla cœpit dicere circumstantibus, itaq; excentem circumstabant, & quidam ex illis gravius illum vixit, molestior quam ancilla. Nec alia sententia Ioannis est: qui secundam negationem ad igne factam insinuat; nam Petrus ut fugæ suspicione amoliretur, ad interioris atrium rediit. Multū autem, ut fieri solet, illi dicunt quod ab ancilla audierant.

Tertia negatio alteram fecuta est, post pūbillum, Lucas v. 59. ait interullum quasi hora vnius. Ea hora liber ab infestatione Petrus: **Dominus enim examinabatur, testes audiabantur, & omnium animi eam in re erant intenti, & ipse adeo Petrus.** Tandem qui stabant accedunt, & non dicunt modo, sed probant, cum esse

discipulum. **Nam Galileus es, inquit, hec loquela demonstrat, licet enim Syria loqueretur singulartate sua dialecto vrebatur.** Quid autem ibi homini Gallo hic negotii est, cur nobis te nocte adiunxit? Veneras ante: quo loco ad nos venisti? Accessit Ioan. 26. cognatus Malchi, & affirmat se in horro emulisse. Hic iam trepidat, ne forte acusetur gladium ministris magistratus strinxisse. Tunc cœpit **παῦλος εἰς δένουσε, & iurare, quia non noui dominum.** Vbi notandum est: cum ait non scire quid dicant. Non hoc cum indicare, se linguam eorum non intelligere. Sed de negocio nihil scire, quis ille homo sit, cui captus sit. Nec quid libi velit, quod se eius discipulum nominent, non agnoscerem mysteria discipulatus illius. Perinde enim se gerit, ac nescire esse aliquem lesum, qui discipulos haberet. Dum autem ista postrema loqueretur εἰς δένεται Gallus cantauit Marc. 18. 72. Et Matthæus dicit, continuo. Lucas εἰς γένους εἰς λόγους εἰς. In ipso facto, continuo adhuc ipso loquente Gallus cantauit. Tum respexit cum lefus, qui in atrio eodem, sed a quo gradibus altiore detinebatur. & recordatus prædictionis Petrus. Et egressus foras fleuit amare, & amplius molesti essent ministri, eorum furor emidea Domini nos cohibebat.

VERVS 75.

Et recordatus est Petrus verbi Ihesi quod dixerat: Priusquam Gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras fleuit amare.

QVÆSTIO I.

An Petrus iniustiā exciderit?

S. 1. **E**xclusi eum aliquo modo posse nonnulli existimant. Hilarius can. 32. in Matth. Amb. 10. in c. 22. Luce defensiones adserunt. Nam omnia illa vera esse posse, qua protulit. Non noui eum: Petrus scilicet, quia nemo nouit filium nisi pater. Non nouit minorem quem dicit. Scilicet purū hominem, peccato, malefactorem. Sed Hilarius eum non excusat, nec Ambrosius, sed dicit, & quæ à quibusdam dicuntur, admonent. Amb. sed non excusat. Dominus in factu non excusat. Non enim factu est involuta responso confitentia Iesum, sed aperta confessio. Quid prodebet verba invulnere, inderi vobis negasse? & ideo Petrus non de industria sacrificali se induxit, quia postea recordatus est, & amare fleuit.

Maluit enim ipse suum accusare peccatum, vi iurificare, fatendum, quæ granaretur neganda. Iustus enim in principio accusator sui est, & ideo fleuit. Quare fleuit? Quia cupido obviabit.

Granaret igitur peccatum, negato coram hominibus Christo, & quidem insigni peritio, & deueniendo se diris. Recepit August. vocat tetrum crimen, tr. 1. 17. ap. lo. & Chrys. hom. 83. in Matthæum: hoc cuiam lacryme amaræ testantur, quas non modo ad crimen eluendis, sed etiam ad fictas excusationes abolendas effuderit.

§. 2. Hæretici peccasse grauissime tentantur. sed misericordia modis illius crimen exaggerant. In primis Bullingerus l. 10. & hac quidem in re minus fuit comprehendendi, re uera enim graue fuit Petri peccatum, licet non ex malitia, sed infirmitate & dolore admisitum.

Quod vero eundem Petrum retinuisse in medio propeccandi feruore caritatem, iustitiam, Spiritum. S. cœ. can. ministruntur, plane est intolerabile. Ec quidem Zwinglius Petri peccatum negat esse ad mortem, quod mente & infirmitate peccari, impiorum peccata ex destinata malitia peccantum esse ad mortem, ac proxime irremissibilia. Peccatum non ad mortem est illud peccatum ex Dei misericordia veniale assertum, modo sit

prædestinatus, Calvinus l. 2. in libro c. 8. §. 59. *Sanc*torum dicit a venialia esse, non siapre natura, sed quia ex Dei misericordia veniam consequuntur. Hinc Bellarmius l. 1. c. 7. de amissione gratia, & statu peccati. Petrus ter negando per ira mortaliter peccauit, erat autem prædestinatus, igitur prædestinatio possum peccare mortaliter.

Responso Bellarmino Petrus p. 69. [Hoc datur totum. Et Aut Petrus negando, eiurando penitus fidem excusat, & excidit gratia, aut non. Si penitus haec amisti, legitur irritam fuisse Christi pro Petro per cationem. Lue 22. 32. Si non amisti, fallitur Bellarmius.]

Respondeo obiectioni sibi repugnanti. Non amisti Petrum fidem penitus, ino ne fidei quidem partem. Negasti scire quod tu ancilla loquereris, negasti nouisse hominem, peierant, tamen quod metus in firmo exprefse, etiam animo sensisti, narrata enim vox erat. Intelligebat quid diceretur, Dominum quem negavit repetito perituro nouerat, non igitur fide perdiderat, manuasit Domini oratio Luce 22. 32. Imperauit namque refutare dicseret. Caritatem tamen Iustitiam perdidit, si deinceps informi, nec iam dilectionis fluxu viuente, iusta effendo patet, hacten fidelis esse non deseritur. Verum praestat argumentum in aduersariorum conuertere. Aut Petrus negando eiurando penitus fidem, qua crederet, sibi remissa peccata omnia. (qua Calvinisti est fides iustificans) excusat, & excidit gratiam, aut non. Si excusat & excidit gratia, fides & gratia amitti possunt. Non: Ergo & Calvinista, mentiendo, peierando, dicendo non nolle Christianum, afferendo Deum esse Diabolum, & econtra hunc esse Deum, fidem iustificantem, gratiam, Spiritum sanctum reuident. Quod si annuant, nulla fide digni sunt. Atq; hoc summum est iniquitatem eorum mysterium.

§. 3. Virgo solidè & fortiter propositum Bellarmio cū Peccatum adam, Daudie, Petro aut potuerunt consistere cum fidē iustificante, aut non. Si non: excusserunt fidem iustificantem, & per hoc fuerunt letitiae. Si potuerunt: Seguitur homines iustificatis libere prauaricari Dei mandata, &c. Omnia enim a Deo sunt condonata, atque remissa.

Parei responso est. Quod Calvynus dicat, adulteria, homicidia, periuria, &c. posse consistere cum fide iustificante, vel fidem veram, viuam & iustificantem manes in homine cū grauissimis lapibus, est pura pura calunnia. a. Etiam si considereret non tamen haberet licentiam peccandi, quia Deus grauissimis flagelis lapsus sacerdotum vindicat, quibus ad reipublicanam eos compellit. Fides ergo non iustificat, sed sanata, libera. 4. Deus ante reipublicanam imputat peccata infligendo penas temporales, & imputat etiam infligendi aeternas nisi reipublicet. Fides est habitus, sed cuius auctus proprius extremitatem peccatorum accipere. Iustificatio non habet non qua habitus habet, tualiter, sed qua actus actualiter remittit peccatorum recipiens. Fides habitus aliter manens, iustificans dici non potest.]

Respondeo: Egregia Bellarmini ratio, adeo solida, ut hic divellitur ab aduersario totidē verbis cōfirmetur. Nam, ut ad primum respōdeam, luculentū est in reclarum mendaciam, causā desperatae indicium. Dicentes non modo Calvynus, quod affirmare eum diceret, putam putam caluniam clamat Petrus: Sed ipse etiā Petrus dem dicit. Flagit' illa cū fide iustificante posse. Nam l. 3. inst. c. 1. §. 21. Ita p. a mens, vt cum q; mārī nodū exagitetur, ac diuexetur, supra omnes tamen diffidat tandem emergit, nec sibi misericordia divine fiduciam evitū inquam patitur. Quoniam potius quacunq; eam disceptant, & satigat, in ilius fiducia certitudinē execut. 5. 20. Dico que fidem oppugnat proponit. Ilsa (inquit) pricipia conscientia incumbente peccatorum mole oppresa, genuit. & Sue ergo res aduersaria Dei p. a se ferant. sine eis argumentum & materiam conscientia inforcerit, indecola & machina ad profligandam fidem incriminata arripit. Hinc quae in aduersarium promotum est. Cū illa fide adulteria, homicidia consistere possunt, quæ quantumvis conscientia mole peccatorum oppressa gemat, arguat Adami Conzen in Euang. Tom. I.

fremat, tumultuetur, quantumvis argumentū & materiam ira diuinā in le reperiāt; tamen eam pia mens nunquam excuti patitur, sed emergit, &c. at, talis est fides Calvini, ergo cum ea possunt illa flagitia in eadē sede morari: idem paulo post: Ergo quod iam superius dictum est rursum afferimus, fides radicem nunquam a pio pectori aeuili, quia in parte desixa bareat. Et nō intus in cordib. priorū regnat incredulitas, sed foris eppugnat, nec lethaliiter vulnerat suis telo, sed infestat, aut certe sic ledit suis telo, ut vulneris sit sanabile. In de rursum explorata ratio, ad id, quod Cardinalis dixit, probandum: Semper haret Calvynista fides, aliquando sunt in eisdem sceleris, simul ergo fides & sceleris. Dilucidius etiam §. 24. contra Semipapistas qui dicebant: si Christum consideras, certa salus, si ad te ipsum reverteris, certa damnatio. Qualis autem (inquit Calvynus) illa fiducia, qua subinde desperationem cedit? Deinde argumentum retroquæ. Si te ipsum consideras certa damnatio: sed quoniam Christus cum omnibus suis bonis, sic communicatus, ut omnia eius tua fiant, ut sias eius membris, adeoque vnum cum ipso: Iustitia eius tua peccata obruit, &c. Christus sane a nobis separare, aut nos ab ipso minime conveniunt. Sed viraq; manu fortiter retinere oportet, qua se nobis agglutinat societas, &c. nec solum individuo societas nexus nobis adharet, sed mirabiliter quadam communione in unū corpus nobiscum coalecit inde magis ac magis, donec vnum penitus nobiscum fiat. Sic ille contra semipapistas. Ex quo contra Cum omnī sceleris. semipapistianū Parecum Papistæ. Fiducia illa nūquam cedit desperationi, Christus cum omnibus suis bonis nec fides communicatus est nexus individuali Calvynista, omnia Calvynus. Christi facta Calvynistarum sunt, iustitia eius, eorum peccata obruit, ergo cum sceleribus illis manet Christus cum omnibus suis bonis, nec caueilli potest, nexus individuali agglutinatus, inter bona illa, & fides manet ergo fides. & §. 30. Quorsum autem fides salutifica, nisi quatenus nos in Christi corpus inseriti manet ergo & fides salutifica inserens eos in corpus Christi, & sceleris inferentia in corpus dæmoniorum.

§. 4. At §. 31. etiam exemplo nostrum Calvynastrū refutat Calvynus. Rebecca oraculo certior facta, de electione filii sui Iacob, eius benedictionem malo artificio procurat: maritum suum gratia Dei testem ac ministram decipit: filium suum cogit mentiri: varijs fraudibus & imposturi corrupit Dei veritatem, deniq; Indubio exponens eius promissionem, quantum in se est abolerit. Neg. tamen hoc opus quamlibet reprehensione dignum fide vacuum fuit. Et paulo post: Docent certe hac exempla, errores saepe fidei esse permisios: Sicut tamen ut primatum semper illa teneat, ubi vera est. Sic uenit Rebecca particularis error, non irritum benedictionis effectum reddidit, si nec fidei, quo generaliter dominata est in eius animo, principiumque & causa suis illius actionis. Dixerat ante: posset hic tamen moueri questio, quid de Sara, & Rebecca sentiendum sit, quarum viraq; fideli zelo, ut videtur impulsa extra fines egressa est. Fides vero quæ manit in his vera & via fuit. Fortia argumenti nostri hæc est. Peccata Saræ cōfessore Calvyno in Gen. 16. sunt obrepens desperationis obolus, lecti cōingulū pollutio, coringy corruptio, mariti ad impatientiam inlatio, deniq; adulteria grex est, & marito eiusdem criminis causa. Rebecca peccata hic enunciata. Malo artificio procurare benedictionem, maritum decipere, filium ad mendaciam cogere corrumpere Dei veritatē, Indubio expenerem premissione, iam quantum in se est abolerere. Sed cum his manet fides, immo fides causa est, principium harū electionum. Etsi n. Abraham & Saræ, ut ait, Calvynus claudit causit fides, nō tamen in substāia, sed medio, vel agendū ratione, pari ergoratione, si idem faciant Calvynista, illa adulteria non relinet fidem. Erores illi cum fide permanent.

Eadem sententia Beza. Fides (inquit) in 1. Tim. c. 4. 1. Fiducia nostra in Christo electioni persuasio, si autem certa est electio, fidem etiam perseverantia donum semper constituit necessaria. Agit vero de fide iustificante, fide electorū, quæ a temporaria fide multis distinguunt. Patem facit infir-

intata lectionem & fidem, electio Caluinistarum in horrendis lapibus manet immota, ergo & fides inquam vera, viua. Postremo ipsi aduersarii Comm. in Ro. ii. dub. 17. verbofissime de fide indelebili disputatione, professus se de vera, viua fide, quae est in rebus agere. Hac etsi sententia indelebilis simpliciter, ergo cum horrendis lapibus consistit.

Quare etiam quid sibi velut illa in Coll. Mompelgardeni disputatio, ubi Beza affirmat. Simonem Magum non habuisse veram fidem, si enim veram fidem habuisset, eam nunquam amississet pag. 463. Et David nequaquam amiliter sed retinuit in adulterio fidem. Ergo haec de vera fide dicuntur, alias illis cum Lutheranis non est controversia.

§. 5. Ad 2. An vero Deus lapsus sanctorum vindicat aliter Caluin. li. 2. c. 4. §. 29. Certe si punit Deus peccata imputata si vindicat recordatur. Secundo. Secum confidit: Supra erat alia eius oratio. Peccata non damnare, non præterita, quia iustificatus est, non præsentia, quia remissa, non futura, quia non imputabuntur. Tertio. Etiam ille penæ, seu vultiones licentiam non coercent. Nam mox ab adulterio, homicidio crede possunt sibi remissa, atque ita flagella auerterent. Quarto ab aeterna pena sunt liberati, at multi eorum in hac vita grauissima illa flagella non sentiunt.

§. 6. Ad 3. Fides ægra non iustificat tu quidem hoc fingis, at damna te Caluin. li. 3. Inst. c. 2. §. 19. Summa haec sit, ubi primum vel minima fide gutta mentis nostris infusa est, jam faciem Dei placidam & serenam nobisque propitiam, contemplari incipimus. Ergo tum iustificamur, quia apprehendimus iustitiam, & Denim contemplamur propitium. Secundo Caluin. lib. 3. inst. c. 2. §. 21. Quum ergo concutitur fides perinde est, ac si violenti id iacuti, milis aliqui firmus pedem mouere cogatur, & paulum cedere: cum autem sauciatur fides ipsa, perinde est, ac si clypeus fractionem aliquam ex impetu recipiat, sic tamen ut non perforetur. Tercio ibidem. §. 12. Hoc interim tenendum est, quantumvis exigua sit, ac debili in electu fides, quia tamen spiritus Dei certa illius arrha est ac sigillum sue adoptionis, nunquam ex illorum cordibus deleri posse eius sculpturam. Graue & solidum hinc argumehtum: Ea fides quæ certa est arrha spiritus Sancti, & Sigillum adoptionis, est fides iustificans, sed exigua etiam & debilis est arrha & Sigillum, ergo iustificans. Ergo fides iustificans non deletur ex cordibus electorum, ergo & fides debilis, est fides iustificatrix. At verum esto: fides ægram non iustificare, nulla ergo iustificat, omnis enim fides impedita est, ideo: peccatum ex natura mortale, nulla ergo iustificat. Omne enim peccatum mortale ægrum, nullum est sanum.

§. 7. Ad 4. Temporales non semper infligit penas, eternas ob electionem non potest infligere, nec aduersarii philosophia permittit illas conditionatas: Ni si resipiscerent. hoc enim est dicere: Si non essent electi.

§. 8. Ad 5. Subtile videtur homini crasso effugium in distinctione fidei, actualis & habitualis. Verum omnem Caluinistatum fidem iustitiamque auerterit. Rem paucis examinemus.

1. Fides iustificans, scilicet certa persuasio salutis est simpliciter indebilis. Actus fidei est fides iustificans, seu certa persuasio salutis, est igitur simpliciter indebilis. Maior est Aduersarii & minor, debet ergo & esse conclusio. (Inatio salutis).

2. Actus fidei non est indelebilis, non igitur certa per-
3. Illa sola est certa persuasio salutis, quæ est indelebilis fides, at solus habitus est indelebilis, solus ergo habitus est persuasio salutis, solus ergo habitus fides iustificans.

4. Minima stilla fidelis fides exigua & debilis est arrha, &c. facit ut Deum proprium contempnatur, si illa fides est habitus, ergo iustificat fides habitualis. Si actus, ergo falsum quod ait Caluinus, eam non posse deleri. Actus enim facile euaneat.

Q V A E S T I O II.

An Petrus lacrymis culpam diluerit?

§. 1. Solida fide, hoc est, certa persuasio deleri peccata heretici singunt. Negant enim Denim putare peccata illi, qui fidem habeant. Sed in eos constantes sunt, nec inter se conuenient. Parcunt, dicitur, de amissione gratia & statu peccati; fidem quæcumque est actualiter iustificare, ait, & remissionem peccatorum recipere, ex quo sequitur: Petrum, cum debeat, ut hominem non nosse, eodem tempore potius accipere remissionem, si cogita et, se certum esse, perire negationis sibi culpam non imputari. Alius tamen habitus sufficit, vt alio loco Petrus facetus. Arax sara & orthodoxa fide constat: Peccata Dei graria expellit ad eam opus esse contritione, contritionis effectu lacrymas illis pœnas temporales remitti: Illas pro peccato fieri sanit. Hinc Ambrosiu nobilita fætia, lacrymæ veniam non petunt, sed merentur. Et in Luc. 22. Petrus doluit & fleuit, qui errant vi hanc. Non inuenio quid dixerit inuenio quod feneri. Lacrymas non in lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendit non potest. Lautant lacryme delictum, quod vox pudet confiteri. Et venie flatus consulunt, & verecundia. Lacryma sine horrore culpam loquuntur, lacryma crimen innotescit, verecundia confitentur. Lacryma veniam non possunt, & merentur. Inueni cur tacitum Petrus ne tam citio venientem plus offendere. Ante flendum est, sic precandum. Boni lacryme, que lauant culpam. Denique quos teſti reficiunt placent delictum. Negauit primo Petrus, & non fleuit, quia non respexit Dominus. Negauit secundo, non fleuit, quia adhuc non respexit Dominus. Negauit & tertio, respexit teſti, & lacrymam fecit, &c.

Hoc in loco solum heretici notant, quod an lacrymas eius lego, satisfactionem non lego. Non enim satisfecit pro peccato, ut remittere tur culpa, sed dolere, & fleuit, sed culpam remissa, per sequentes lacrymas satisfecit pro temporali pena. Ambrosiu autem agnoscet satisfactionem clarus est: quia ut docet in necesse 1.7. in 13. Luc. Supereft nunc ut intelligamus quid fibi datur figura quadratus. Et videtur vñclarere expressum nomine intellectus spirituā arcanum. Nam sicut qui pecuniam soluunt, sibi reduunt, sic prius evanescunt seniorū nomen quantum fortis ad minimum vñque, quocunq; solutione genera quatuor inveniatur: Sic compensatione charitatis actuosa, & liquorum vel satisfactione quacunq; peccati pena dissolutor.

§. 2. De lacrymis Petri Athanasius de Virga. Magna siquidem virtus in lacrymis, & praeterea per ea sunt magna peccata, & iniuriant per lacrymas obtulerunt, & teste miseri euangelium. Quoniam enim Salvator nostre tristitia est Iudas, Petrusque tunc rando illum abegit, ut antequam gallus cantaret, Dominus autem directo in eum rabi ap̄p̄fexis, memorque ibi redditus. Petrus est veri Domini quod ei dixerat, antequam gallus sonet, ter me abrogabat Christus foras amare lacrymatum est. Vides quidam remedium in larmis, specta queso, quam iniuriant deleantur. Quid enim trius hoc virio: quippe qui ter iure rando dominum amazit, tantum tamen celus per lacrymas deleuit. Vide signum quādam vñbēant lacrymas. Quandoquid illa scripta pro nostra doctrina, ut nos per illi incidentes. Vitam extram posse deamus. Sciamus nostrū desferre peccatum, lauare delictum. Unde et Iep̄sus sanctiorū vñbis. Nihil mibi nescit, quia ne amet Petrus, profici quidem aut. Didici cauere alioquin perspicere. Petrus inter Iudeos negauit: Salomon contuberni genitum ceptus errauit. Fleuit ergo amarissime Petrus, fleuit in lacrymis suum posset lauare delictum. Et tu si veniam via meritis, ad lacrymas tuas eodem momento, sole tempore respixi te Christus.

Et oratione cōtra omnes heretices. xiiij. dicitur: Et de cōtra hereticos. Le t' avenir cu avry t' uscaroix. Et per lacrymas defterit negationem in ipsa pœnitentia. Ira lacryme fuerit pœnitentia, & in illis latitatio, non pro pena zera, sed temporali.

CAPUT